

Martina Horvat

**POVEZANOST NAVIKA KORIŠTENJA DRUŠTVENIH MEDIJA
S ODGOJNIM STILOVIMA RODITELJA**

Doktorski rad

Privremena verzija

Osijek, 2025.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FILOZOFSKI FAKULTET

Martina Horvat

**Povezanost navika korištenja društvenih medija s odgojnim
stilovima roditelja**

Doktorski rad

Osijek, 2025.

JOSIP JURAJ STROSSMAYER UNIVERSITY
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Martina Horvat

**The Relation Between Social Media Usage Practices and Parenting
Styles**

Doctoral thesis

Osijek, 2025

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FILOZOFSKI FAKULTET

Martina Horvat

**Povezanost navika korištenja društvenih medija s odgojnim
stilovima roditelja**

Doktorski rad
Društvene znanosti, pedagogija

Mentor: izv. prof. dr. sc. Katarina Dadić

Osijek, 2025.

JOSIP JURAJ STROSSMAYER UNIVERSITY
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Martina Horvat

**The Relation Between Social Media Usage Habits and Parenting
Styles**

Doctoral thesis
Social Sciences, Pedagogy

Supervisor: Associate Professor Katarina Dadić, PhD

Osijek, 2025

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio/la te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan/na da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi doktorskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Mjesto i datum

Zagreb, 23. 6. 2025.

Potpis doktoranda

Handwritten signature in blue ink, appearing to read "M. Horvat".

INFORMACIJE O MENTORU

Katarina Dadić rođena je 23. srpnja 1982. godine u Dubrovniku, gdje je završila osnovnu školu, Umjetničku školu Luke Sorkočevića Dubrovnik i Opću gimnaziju Dubrovnik. Tijekom školovanja aktivno je sudjelovala u promicanju kulturne baštine u Hrvatskoj u sklopu UNESCO-ovih programa za što je dobila nagradu za najbolji projekt Dubrovnik: kamen i grad u organizaciji Međunarodnoga središta hrvatskih sveučilišta u Dubrovniku, Sveučilišta u Consenzi i Talijanskoga kulturnoga instituta.

Godine 2001. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, upisala je studij sociologije i pedagogije koji je završila 2006. obranivši diplomski rad na temu *Stigma – stvarni znak Božji ili imitacija Krista* pod mentorstvom prof. dr. sc. Ivana Cifrića.

Nakon diplomiranja, dvije je godine radila kao pedagog – stručni suradnik u Osnovnoj školi Trnjanska i Osnovnoj školi Antuna Gustava Matoša u Zagrebu. 2008. godine položila je stručni ispit za stručnog suradnika (pedagoga), a iste je godine izabrana za znanstvenu novakinju na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu u okviru projekta *Interkulturalna ishodišta pedagoške misli i odgojnog djelovanja u Hrvata* kojeg je vodio prof. emer. Marko Pranjić s kojim je nastavila daljnju suradnju u znanstvenim istraživanjima i nastavi.

Godine 2009. boravila je na jezičnom usavršavanju u Freiburgu na ustanovi Sprachenkolleg für ausländische Studierende. Iste je godine upisala i Poslijediplomski studij pedagogije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu – *Kurikulum suvremenog odgoja i škole*.

Akademski stupanj doktora društvenih znanosti u polju pedagogije stekla je 29. lipnja 2015. obranivši disertaciju *Pedagoški aspekti suvremenog djetinjstva u potrošačkom okruženju*. U statusu postdoktorandice bila je od srpnja 2015. godine. U međuvremenu je aktivno volontirala u Zagrebačkom savjetovalištu protiv nasilja djece i mladih Luka Ritz kao stručna suradnica u programu *Subota za učenje* na pedagoškom osposobljavanju volontera.

Od 2008. do 2016. godine bila je suradnicom na Odsjeku za edukacijske znanosti i naobrazbu nastavnika Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, gdje je sudjelovala u nastavi iz kolegija: Opća pedagogija, Didaktika, Školska pedagogija, Korelacijske vježbe iz predmetne metodike nastave te Starogrčki odgoj i obrazovanje. Sudjelovala je i u realizaciji nastave programa pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičkog obrazovanja nastavnika u kojem je aktivna i danas.

Na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu zaposlila se 2016. godine kao viša asistentica na katedri za Opću i nacionalnu povijest pedagogije i Andragogiju na

kojoj sudjeluje u izvođenju nastave iz kolegija: Andragogija, Obrazovne politike, Komparativna pedagogija te Povijest hrvatske pedagogije i školstva. Na Odsjeku za pedagogiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu bila je uključena u dva znanstveno-istraživačka projekta: Didaktička kultura škole pod vodstvom izv. prof. dr. sc. Ante Kolaka i Dimenzije pedagoškoga pluralizma u sustavu odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj voditelja prof. dr. sc. Nevena Hrvatića.

Godine 2018. na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu izabrana je u znanstveno-nastavno zvanje i na radno mjesto docenta. Od 2019. do 2021. obnašala je dužnost predstojnice Odsjeka za edukacijske znanosti i naobrazbu nastavnika na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Od 2021. do danas, pročelnica je Odsjeka za odgojno-obrazovne znanosti Fakulteta hrvatskih studija, a od svibnja 2022. godine obnaša i dužnost o. d. prodekana za nastavu i studente do lipnja 2024.

Od listopada 2021. godine imenovana je članicom Vijeća društveno-humanističkoga područja. Bila je i voditeljica Radne skupine za izradu studijskoga programa odgojno-obrazovnih znanosti (pedagogije) čijih je pet studijskih programa ustrojio Senat Sveučilišta u Zagrebu.

Na Fakultetu hrvatskih studija osmislila je i uvela više kolegija: Terapijska pedagogija 1, Terapijska pedagogija 2, Pedagogija roditeljstva, Pedagogija djetinjstva, Sociologija odgoja i obrazovanja.

Objavila je više znanstvenih i stručnih članaka te je sudjelovala na brojnim domaćim i međunarodnim znanstvenim skupovima iz područja pedagogije. Dobila je međunarodno priznanje i nagradu za znanstveni rad koji problematizira pedagoški pluralizam (temu Školovanja kod kuće) pripremljen za Global Home Education Summit u Moskvi (Honourable mention award – GHEC, Russia).

Od akademske godine 2019./2020. sudjeluje i u izvođenju nastave na Poslijediplomskom specijalističkom studiju Prava djece u sklopu kojeg je nositeljica kolegija Pravo djeteta na obrazovanje, a od studenog 2023. izabrana je i za članicu Stručnoga vijeća studija.

Znanstvena djelatnost, a naročito sveučilišna nastavna praksa izv. prof. dr. sc. Dadić, u najvećem dijelu pripada pedagogiji. Inovacije koje uvodi u svoj znanstveni rad, bez bojazni pristupajući suvremenim pedagoškim problemima, a opet čvrsto ostajući u području pedagogije, predstavljaju svojevrsnu novost u području pedagogije kao znanosti. U isto vrijeme predstavljaju i zahtjevno područje proučavanja u kojem se razabiru i preklapaju sadržaji različitih znanstvenih polja i disciplina, a u kojemu se, ne samo kod nas, nego i u svijetu, posvećuje premalo pozornosti

sa stajališta njihove interdisciplinarne upućenosti. U svom znanstvenom radu, zastupa nužnost aktivnoga uplitanja pedagogije u niz suvremenih problema odgoja i obrazovanja, ali i aktivnoga nastojanja donošenja konkretnih pedagoških rješenja.

Popis radova dostupan je na: <https://www.croris.hr/osobe/profil/28031>

SAŽETAK

Doktorski rad je za cilj imao istražiti povezanost između dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja i navika korištenja društvenih medija kod roditelja. Teorijski dio rada obuhvaća društveni kontekst definiranja roditeljstva s ciljem boljšega razumijevanja važnosti i izmjena shvaćanja konstrukta odgojnoga stila roditeljstva autorice Baumrind. U kontekstu ubrzanih promjena koje su utjecale na definiranje roditeljstva i oblikovanje novih suvremenih stilova odgoja, u ovom se radu odgojni stil razmatra kroz dimenzije odgojnoga stila roditeljskog ponašanja s ciljem boljšega razumijevanja novih pojavnosti odgojnih stilova roditelja. Navode se temeljni odgojni stilovi roditelja autora Baumrind, Maccoby i Martina, a prikazuju se i suvremeni trendovi istraživanja odgojnih stilova roditelja. Uz teoriju odgojnih stilova, opisuje se i teorija privrženosti radi boljšega razumijevanja uloge društvenih medija na dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja i razvoj privrženosti između roditelja i djece. Navode se temeljne spoznaje u okviru društvenih medija i opisuje se uloga društvenih medija u svakodnevnim i roditeljskim aktivnostima u okviru teorije koristi i zadovoljstva autora Katz, Blumlera i Gurevitcha. Empirijski dio doktorskoga rada povezuje navike korištenja društvenih medija i dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Rezultati su analizirani na uzorku od 1025 roditelja djece rane i predškolske dobi. Analizom rezultata utvrđeno je postojanje pozitivne povezanosti između roditeljskoga vremena provedenoga na društvenim medijima i popustljivosti i kontrole, a utvrđena je i negativna povezanost s roditeljskom podrškom. Pozitivna povezanost utvrđena je između *sharentinga* i popustljivosti u roditeljskom stilu odgoja. Utvrđene su i pozitivne povezanosti između razloga korištenja društvenih medija i dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Roditelji koji koriste društvene medije za zadovoljavanje kognitivnih potreba popustljiviji su u odgoju i skloniji roditeljskoj podršci, dok su oni koji ih koriste za zadovoljavanje afektivnih potreba i eskapizam popustljiviji i skloniji kontroli. Uz navedeno, korištenje društvenih medija za eskapizam negativno je povezano s iskazivanjem roditeljske podrške. S obzirom na sadržaj, istraživanje je pokazalo da su roditelji koji prate teme vezane za roditeljstvo te rast i razvoj djeteta skloniji iskazivati viši stupanj roditeljske podrške. Roditelji koji prate utjecatelje (eng. *influencers*) o temama roditeljstva skloniji su intruzivnosti, popustljivosti i kontroli. Spol se pokazao značajnim prediktorom za sve tri nadređene dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja – roditeljsku podršku, restriktivnu kontrolu i popustljivost. Od pojedinih navika korištenja društvenih medija, vrijeme korištenja društvenih medija pokazalo se negativnim prediktorom za roditeljsku podršku,

a pozitivnim za restriktivnu kontrolu. Aktivno korišćenje društvenih medija pokazalo se pozitivnim prediktorom restriktivne kontrole.

Ključni pojmovi: društveni mediji, navike, odgojni stil, roditeljstvo

ABSTRACT

This doctoral dissertation aimed to explore the relationship between dimensions of parenting styles and parental social media usage habits. The theoretical framework of the dissertation explores the social context in which parenthood is defined, with the objective of providing a deeper understanding of the significance and the shifts in Baumrind's construct of parenting styles. In the context of rapid changes that have influenced the definition of parenting and the shaping of new contemporary parenting styles, this thesis examines parenting styles through the dimensions of parenting style behaviour to better understand emerging parenting styles. The foundational parenting styles of Baumrind, Maccoby, and Martin, and contemporary research trends in parenting styles are presented. In addition to parenting style theories, attachment theory is described to better understand the role of social media in dimensions of parenting style behaviour and the development of attachment between parents and children. Key findings in the field of social media are discussed, along with its role in daily and parenting activities, within the framework of the uses and gratifications theory by Katz, Blumler, and Gurevitch. The empirical part of the dissertation correlates social media usage habits with dimensions of parenting style behaviour. The results were analysed on a sample of 1,025 parents of young and preschool-aged children. The analysis revealed a positive correlation between the amount of time parents spend on social media and permissiveness and control, and a negative correlation with parental support. A positive correlation was also found between sharenting and permissiveness in parenting style. Additionally, positive associations were found between reasons for social media use and dimensions of parenting style behaviour. Parents who use social media to fulfil cognitive needs tend to be more permissive and supportive, while those who use it for affective needs and escapism are more permissive and controlling. Moreover, using social media for escapism was negatively associated with parental support. Regarding content, the research showed that parents who follow topics related to parenting and child development tend to express higher levels of parental support. Parents who follow parenting influencers are more prone to intrusiveness, permissiveness, and control. Gender proved to be a significant predictor for all three overarching dimensions of parenting style behaviour — parental support, restrictive control, and permissiveness. Among specific social media habits, time spent on social media was a negative predictor of parental support and a positive predictor of restrictive control. Active use was a positive predictor of restrictive control.

Keywords: habits, parenthood, practices, parenting style, social media

Sadržaj

1. UVOD	1
2. DRUŠTVENI KONTEKST RODITELJSTVA	4
2. 1. Povijesno-društveni kontekst definiranja obitelji i roditeljstva	5
2. 2. Suвременa perspektiva definiranja obitelji i roditeljstva	8
2. 3. Strukturalne promjene u obitelji i definiranje obitelji	11
2. 4. Obiteljski odgoj	15
2. 5. Definiranje suвременoga roditeljstva	17
2. 5. 1. <i>Teorija privrženosti</i>	20
2. 5. 2. <i>Teorija roditeljskih odgojnih stilova</i>	24
3. ODGOJNI STIL RODITELJA	26
3. 1. Povijesno-društveni kontekst istraživanja i razvoja konstrukta odgojnoga stila roditelja	36
3. 1. 1. <i>Dimenzije odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja</i>	39
3. 1. 2. <i>Identificiranje dimenzija kroz razvoj instrumentarija za procjenu roditeljskoga odgojnog stila</i>	44
3. 2. Autoritarni roditeljski odgojni stil	52
3. 3. Autoritativni roditeljski odgojni stil	54
3. 4. Popustljivi (permisivni) roditeljski odgojni stil	56
3. 5. Indiferentni (zanemarujući) roditeljski odgojni stil	58
3. 6. Novi roditeljski odgojni stilovi	59
3. 6. 1. <i>Pozitivno roditeljstvo</i>	60
3. 6. 2. <i>Demokratsko roditeljstvo</i>	63
3. 6. 3. <i>Svjesno roditeljstvo</i>	64
3. 6. 4. <i>Nježno roditeljstvo</i>	66
3. 6. 5. <i>Povezujuće roditeljstvo</i>	69
3. 6. 6. <i>Intenzivno roditeljstvo</i>	72
3. 6. 7. <i>Intruzivno roditeljstvo</i>	75
3. 6. 8. <i>Digitalno roditeljstvo</i>	78
3. 6. 8. 1. <i>Termini vezani uz implementiranje digitalne tehnologije u obitelj</i>	79
3. 6. 8. 2. <i>Digitalni roditeljski odgojni stilovi</i>	84
3. 6. 9. <i>Zaključna razmatranja definiranja odgojnoga stila roditelja</i>	91
4. POVIJESNO-DRUŠTVENI RAZVOJ (DRUŠTVENIH) MEDIJA	93
4. 1. Povijesno-društveni kontekst razvoja interneta i društvenih medija	97
4. 2. Razvoj i definiranje društvenih medija	98
4. 3. Pozitivni aspekti društvenih medija	105
4. 4. Negativni aspekti društvenih medija	110
4. 5. Oblikovanje navike korištenja društvenih medija	116

4. 6. Temeljni pojmovi medijske pedagogije.....	119
4. 7. Digitalna medijska pismenost roditelja.....	124
4. 8. Teorija koristi i zadovoljstva	125
4. 8. 1. <i>Vrste koristi i zadovoljstva koje proizlaze iz društvenih medija</i>	127
4. 8. 2. <i>Kritika teorije koristi i zadovoljstva</i>	130
5. PREGLED ISTRAŽIVANJA O NAVIKAMA KORIŠTENJA DRUŠTVENIH MEDIJA I ODGOJNOGA STILA RODITELJA.....	131
5. 1. Navike korištenja društvenih medija	131
5. 1. 1. <i>Vrijeme provedeno na društvenim medijima i vrsta društvenih medija</i>	132
5. 1. 2. <i>Razlozi korištenja društvenih medija</i>	134
5. 1. 2. 1. <i>Zadovoljavanje kognitivne potrebe</i>	135
5. 1. 2. 2. <i>Zadovoljavanje afektivne potrebe i društvena interakcija</i>	138
5. 1. 3. <i>Način korištenja društvenih medija</i>	139
5. 2. Roditeljske navike korištenja društvenih medija u odnosu na sociodemografska obilježja	141
5. 3. Društveni mediji i odgojni stil roditelja	144
5. 3. 1. <i>Navike korištenja društvenih medija tijekom interakcije s djecom</i>	145
5. 3. 2. <i>Navike korištenja društvenih medija i odgojni stilovi</i>	147
5. 3. 3. <i>Zaključna razmatranja pregleda dosadašnjih istraživanja</i>	151
5. 3. 3. 2. <i>Učestali roditeljski odgojni stil</i>	152
5. 3. 3. 3. <i>Učestali razlozi i način korištenja društvenih medija kod roditelja</i>	153
5. 3. 3. 4. <i>Korištenje društvenih medija u odnosu na sociodemografska obilježja</i>	154
5. 3. 3. 5. <i>Povezanost roditeljskoga korištenja društvenih medija i odgojnoga stila</i>	155
6. METODOLOGIJA EMPIRIJSKOGA ISTRAŽIVANJA.....	155
6. 1. Cilj i hipoteze istraživanja	155
6. 2. Sudionici istraživanja.....	156
6. 3. Postupci i metode istraživanja i analize podataka	158
6. 4. Instrument istraživanja	159
6. 5. Etički aspekti istraživanja.....	164
6. 6. Rezultati istraživanja	164
6. 6. 1. <i>Analiza podataka koji nedostaju, univarijantna i multivarijantna odstupanja rezultata</i>	165
6. 6. 2. <i>Faktorska analiza instrumenta</i>	165
6. 6. 3. <i>Deskriptivna analiza kompozitnih varijabli i normalitet distribucija</i>	167
6. 6. 4. <i>Analiza rezultata prema hipotezama</i>	171
7. RASPRAVA	192
8. ZAKLJUČAK.....	213
LITERATURA.....	218
PRILOZI.....	260

1. UVOD

Definiranje roditeljstva mijenjalo se ovisno o povijesno-društvenom kontekstu, ali za definiranje roditeljstva i uloge roditelja opstaje ključnim naglasak na roditeljskim aktivnostima usmjerenima prema djeci. Roditeljstvo je multidimenzionalan i specifičan (aktivan) proces uvjetovan roditeljskim svrhovitim djelovanjem i ponašanjima, djetetom i okolinskim faktorima (Bornstein, 2016; Darling, 1999; Hoghughi, 2004). Distinkcija između biti roditelj i roditeljstva vidljiva je u roditeljskim ponašanjima naglašavanjem važnosti aktivne uloge roditelja u odgoju djeteta (Petani, 2011; Visković 2018 prema Višnjić-Jevtić i Visković, 2020). Prema tome, ono što je ključno promatrati u okviru roditeljstva, a što ima i ulogu u životu djeteta, jest kreiranje emocionalne klime (koja je poticajna) u okviru koje se odvija socijalizacija i odgoj djeteta (Bornstein, 2016; Darling i Steinberg, 1993; Petani, 2011), što se u obiteljskoj pedagogiji definira *odgojnim stilom roditelja*.

Odgojni stil roditelja temelji se na roditeljskim ponašanjima koja oblikuju emocionalnu klimu primjenjivu u različitim situacijama u životu djeteta. Suvremeni pristupi istraživanju odgojnih stilova roditelja temelje se na procjenjivanju dimenzija roditeljskoga ponašanja s ciljem dobivanja nijansi odgojnih stilova roditelja i novijih pojavnosti stilova odgoja, a istraživački fokus može biti na varijable (eng. *variable-centered approach*) ili na osobu (eng. *person-centered approach*) (Hukkelberg i Ogden, 2021; Power, 2013). Utemeljiteljima teorije odgojnih stilova smatraju se Baumrind te Maccoby i Martin koji su proširili teoriju odgojnih stilova s dodatnim odgojnim stilom roditelja. Baumrind (1966; 1971; 2012; 2013) je svojim istraživanjem naglasak stavljala na stupanj roditeljske kontrole na temelju kojega je definirala odgojne stilove roditelja i promatrala njihov utjecaj na djecu. U prvim istraživanjima identificiran je i imenovan autoritativni, autoritarni, i permisivni odgojni stil. Maccoby i Martin (1983) dodatnim su istraživanjima identificirali dvije temeljne dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja koji oblikuju odgojni stil, a to su roditeljska kontrola ili zahtijevanje i roditeljska toplina ili uključenost. U definiranju odgojnih stilova, Maccoby i Martin (1983) dodatnim su istraživanjima permisivni odgojni stil podijelili na indiferentni i popustljivi. Novija istraživanja odgojnih stilova roditelja idu u smjeru istraživanja dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja kao temeljima odgojnoga stila. Veći naglasak stavlja se na dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja na temelju kojega se istražuju povezanosti s ispitivanim pojavnostima ponašanja djeteta ili roditelja (Keresteš, Brković, Kuterovac Jagodić i Greblo, 2012; Lee, Kim i Kim, 2022; Goagoses, Bolz, Eilts, Schipper, Schütz,

Rademacher, Vesterling i Koglin, 2023; Power, 2013; Smetana, 2017). Razlog za to jest povećani broj novih suvremenih odgojnih stilova roditelja koji ne pripadaju strogom konstruktivnom četiriju temeljnih odgojnih stilova. Uloga i utjecaj pojedinih dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja značajniji su za praćenje nijansi i razlikovanja novih pojavnosti odgojnih stilova roditelja. Prema tome, u istraživanju odgojnih stilova identificirana su dva temeljna pristupa: (1) pristup temeljen na konstruktivnom odgojnoga stila i (2) pristup temeljen na istraživanju dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. S obzirom na to da suvremena istraživanja daju prednost istraživanju dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja (Lee i sur., 2022; Goagoses i sur., 2023; Smetana, 2017), i zbog činjenice da dio novih istraživanja izjednačava dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja s odgojnim stilom (Lee i sur., 2022; Goagoses i sur., 2023), u ovom doktorskom radu izabran je *objedinjeni pristup*. Objedinjeni pristup podrazumijeva da se u istraživačkom dijelu ispituju dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja izjednačavajući ih s pojmom odgojnoga stila roditelja. U teorijskoj analizi doktorskoga rada bit će predstavljena i definirana oba temeljna pristupa istraživanju i definiranju odgojnih stilova roditelja.

S druge strane, ono što potencijalno utječe na roditeljska ponašanja, i time i na odgojni stil roditelja, jest sve veća uloga novih digitalnih medija u životu roditelja i djece. S obzirom na porast korištenja digitalnih medija u životu roditelja i djece, oblikuje se pojam *digitalno roditeljstvo* koji se definira sveobuhvatnim pojmom za sve pojavnosti, termine i koncepte proizašle iz interakcija obitelji i digitalne tehnologije, a sastoji se od dvije temeljne kategorije: (1) u kojoj su mjeri roditelji uključeni u nadzor i medijaciju odnosa djece i digitalne tehnologije (*roditeljska medijacija* ili posredovanje); i (2) na koji način roditelji implementiraju digitalnu tehnologiju u svoje svakodnevne i roditeljske aktivnosti (Mascheroni, Ponte i Jorge, 2018). U kontekstu roditeljskoga implementiranja digitalne tehnologije u roditeljske i svakodnevne aktivnosti, važno je razlikovati termin digitalne tehnologije, digitalnih i društvenih medija. Digitalna tehnologija hijerarhijski je najviši pojam koji podrazumijeva cjelokupnost hardverske i softverske tehnologije (poput računala, prijenosnoga računala, mobilnih uređaja), a digitalni su mediji oni koji koriste elektroničke medije (uređaje) s ciljem prijenosa digitalnoga signala (poput videozapisa na mreži, internetskih stranica, društvenih medija, e-knjiga, reklamnih sadržaja) (Stančić, 2020). Društveni mediji najniži su pojam koji je uključen u definiranje digitalnih medija. Društveni mediji definiraju se internetskim kanalima koji korisnicima omogućavaju interakciju s drugima i samoprezentaciju, što se može odvijati u stvarnom vremenu ili asinkrono (Carr i Hayes, 2015), a oni su širi pojam od

društvenih mreža s obzirom na to da uključuju i internetske stranice. U definiranju društvenih medija ključno je da su to platforme koje omogućavaju kreiranje sadržaja, međusobnu interakciju i reagiranje na objave te udruživanje na mreži. Društveni mediji važni su u proučavanju suvremenih trendova u obiteljskoj pedagogiji. Prije svega, u području roditeljskoga korištenja društvenih medija i odgoja djeteta važno je promatrati utjecaj distrakcije koju roditelji doživljavaju učestalijim korištenjem digitalnih uređaja i društvenih medija (*tehnoferencija*) na razvoj privrženosti između djeteta i roditelja. Roditeljsko korištenje društvenih medija u prisutnosti djeteta može dovesti do distrakcije i poteškoća u razvoju privrženosti djeteta i roditelja (Hiniker, Sobel, Suh, Sung, Lee i Kientz, 2015; Faircloth, 2023b), što se veže uz termin *nepovezanoga roditeljstva* ili odgojnoga stila (Faircloth, 2023b) i smetenoga roditeljstva (Ante-Contreras, 2016). Odgojni stil roditelja pokazao se značajnim u razvoju stilova privrženosti u odrasloj dobi (Wilhelm, Gillis i Parker, 2016). Osim ranoga razvoja privrženosti koji utječe i na stilove privrženosti u vršnjačkim i partnerskim odnosima tijekom odrasle dobi, *tehnoferencija* nepovoljno utječe i na roditeljsko izražavanje pažnje, topline i podrške vlastitome djetetu (Golden, 2015; Hiniker i sur., 2015; Kildare i Middlemiss, 2017; Mikić i Klein, 2022).

Osim navedenih promjena u suvremenim odgojnim stilovima roditeljskoga ponašanja, u kontekstu odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja i društvenih medija ključnim se smatra promatrati koju korist i zadovoljstvo roditelji imaju od njih u zadovoljavanju svojih roditeljskih potreba. Iz perspektive teorije koristi i zadovoljstva (Katz, Blumler i Gurevitch, 1974), roditelji društvene medije većinski koriste za zadovoljavanje svojih kognitivnih i afektivnih potreba, potreba za društvenom interakcijom, a manje za bijeg od stvarnosti ili *eskapizam* (Clark, 2023; Moon, Mathews, Oden i Carlin, 2019; Rhodes, Kheireddine i Smith, 2020). Iz navedenoga je vidljiva važnost istraživanja uloge društvenih medija na dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja.

U ovom istraživanju doktorskoga rada cilj je bio ispitati povezanosti između navika korištenja društvenih medija kod roditelja djece rane i predškolske dobi te dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Istraživanje pruža novi uvid u: (1) navike korištenja društvenih medija kod roditelja djece rane i predškolske dobi, naglašavajući aspekt roditeljske *tehnoferencije* i roditeljskoga dijeljenja na društvenim medijima; (2) povezanost između roditeljskih navika korištenja društvenih medija i dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja (odgojni stil); (3)

trendove odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja roditelja djece rane i predškolske dobi u kontekstu načina, razloga, vrste i sadržaja korištenih društvenih medija.

2. DRUŠTVENI KONTEKST RODITELJSTVA

Roditeljstvo se kroz povijest promatralo i definiralo na različite načine. Tko je roditelj, koja je njegova uloga i kako se ta uloga mijenjala kroz vrijeme, može se tumačiti isključivo u okviru društvenoga konteksta s obzirom na to da se roditeljstvo ne odvija u prostorno-vremenskom vakuumu (Maleš i Kušević, 2011). Društveni i kulturološki kontekst je taj koji mijenja poglede na roditeljstvo i što ono sve podrazumijeva, što će biti vidljivo u definicijama roditeljstva iz kojih su razvidne poteškoće jednoznačnoga definiranja roditeljstva u suvremenom društvu. Autori Darling i Steinberg (1993) određuju roditeljstvo s tri kategorije: (1) ciljevima prema kojima je usmjerena socijalizacija; (2) roditeljske aktivnosti usmjerene ostvarivanju toga cilja; te (3) emocionalna klima (roditeljski stil) u okviru koje se odvija socijalizacija djeteta. Iz navedenih temeljnih kategorija u obiteljskoj pedagogiji proizlaze promišljanja o roditeljstvu i roditeljskim odgojnim stilovima.

Dinamičnost i slojevitost roditeljstva vidljiva je iz definicije autorice Darling (1999, str. 2) koja ističe da je *„roditeljstvo kompleksna aktivnost koja uključuje puno specifičnih ponašanja koja djeluju individualno i zajedno kako bi utjecali na razvoj djeteta“* (eng. *„Parenting is a complex activity that includes many specific behaviours that work individually and together to influence child outcomes“* (Darling, 1999). Pojam roditeljstva definira se i *„svrhovitim djelovanjem koje za cilj ima osiguravanje preživljavanja i razvoja djeteta“* (eng. *„purposive activities aimed at ensuring the survival and development of children“* (Hoghugh, 2004, str. 5). Roditeljstvo je multidimenzionalan i specifičan proces koji je uvjetovan roditeljima, djetetom i kontekstualnim faktorima, a obilježen predanošću, empatijom, pozitivnim odnosom s djetetom, kao i kognitivnom komponentom učenja i vođenja djeteta kako nešto napraviti (Bornstein, 2016). Za bolje razumijevanje *varijacija u roditeljskoj ulozi*, potrebno je poznavati biološke i psihološke karakteristike članova obitelji, partnerski odnos između roditelja i odnos između roditelja i djece, kao i ključne informacije o okolinskim faktorima poput vršnjaka, odgojno-obrazovnih institucija, posla, kulture i etniciteta (Bornstein, 2016).

Roditeljstvo se promatra i u kontekstu *roditeljskoga djelovanja i ponašanja*, a autorica Petani (2011) roditeljsko ponašanje definira činom koji *„započinje rođenjem djeteta, vrlo je promjenljivo i određeno biološkim čimbenicima, društvenim normama i očekivanjima“* (Petani, 2011, str. 115).

Bowlby (1988) roditeljstvo promatra kroz roditeljska ponašanja i brigu kojom se stvara sigurna veza djeteta i primarnog skrbnika, a koji se mijenjaju razvojem i starosti djeteta. Autorica Visković (2018 prema Višnjić-Jevtić i Visković, 2020) razliku između roditeljstva i *biti roditeljem* vidi u sustavnoj usmjerenosti na cjelovit dječji razvoj kreiranjem optimalnih uvjeta za odrastanje i primjereno odgovaranje na potrebe djece uz prihvaćanje i uvažavanje djece kao jednakopravnih partnera u procesu odgoja. Osnovno je obilježje ovakve distinkcije koncepta roditeljstva i *biti roditeljem* aktivna uloga koju roditelju preuzimaju u odnosu prema djetetu uz osiguravanje i njegovanje autonomije djeteta.

Iz prethodno navedenih definicija roditeljstva moguće je donijeti sljedeće zaključke o njegovom definiranju: (1) roditeljstvo je dinamičan i kompleksan proces odgoja koji započinje rođenjem djeteta; (2) definira se u odnosu na društveni kontekst u kojem se odvija; (3) određen je emocionalnom klimom u kojem se odvijaju roditeljska ponašanja; te (4) za cilj ima podršku i pomoć razvoju djeteta. Iako u hrvatskom jeziku riječ roditelj upućuje na *rod* (biološku vezu), u kontekstu razumijevanja roditeljstva ono je bliže pojmu *roditeljevati/bit*i roditelj (eng. *parenting*) (Maleš i Kušević, 2011; Pregrad, 2010) s obzirom na to da je u srži roditeljstva *aktivno odgojno djelovanje*, a ne *tko je roditelj* (Hoghugh, 2004; Lee, 2014; Ulferts, 2020). S ciljem boljeg razumijevanja pojma roditeljstva, suvremenoga roditeljstva u 21. stoljeću, i suvremenoga pristupa odgojnome stilu roditelja, nužno je protumačiti i izložiti promjene koje su se dogodile u društvu, a koje su oblikovale obitelj i roditeljstvo.

2. 1. Povijesno-društveni kontekst definiranja obitelji i roditeljstva

Povezanost povijesno-društvenoga konteksta i definiranja obitelji ogleda se u definiciji obitelji autorica Maleš i Kušević (2011) koje obitelj određuju dinamičnim i promjenjivim sustavom koji se mijenja zajedno s društvom čiji je dio te je stoga slika u malom svih proturječja kroz koja prolazi društvo (Maleš i Kušević, 2011). Obitelj je sustav dinamičnih odnosa koji su u stalnoj interakciji, a dinamički odnosi mogu se promatrati unutar obitelji i izvan obitelji prateći faktore koji jačaju ili destabiliziraju obiteljsku dinamiku (Wagner Jakab, 2008). Društvene promjene koje su vidljive u međuljudskim odnosima od prapovijesti do danas u društvenom, kulturnom i političkom pogledu, utjecale su i na obiteljsku stvarnost (Benvin, 1972; Sanson i Wise, 2001; Maté, 2022). Transformacija društva dovođila je sustavno i do promjena u obitelji koja mijenja sebe i svoje uloge prilagođavajući se društvenim zahtjevima i potrebama (Ljubetić, 2006; Lee, 2014), a ključne

su se promjene iz tradicionalnih obitelji u suvremene dogodile tijekom prve i druge industrijske revolucije. Tradicionalne su obitelji, prema Ljubetić (2006), one u kojima je otac hranitelj i održava ekonomsku sigurnost obitelji, dok majka osigurava emocionalnu sigurnost obitelji. Ova vrsta obitelji, koju Ljubetić (2006) definira *tradicionalnom*, mijenja se u suvremenu obitelj koja je obilježena ravnopravnom podjelom uloga u obitelji. Koliko je doista riječ o ravnopravnoj podjeli uloga u suvremenoj obitelji, podložno je raspravama s obzirom na to da je u današnjem društvu vidljiva višestruka uloga žene koja osigurava emocionalnu sigurnost obitelji, brine o kućanstvu, ali i sudjeluje u poslovnoj sferi izvan obiteljskoga doma. Ono što bi se moglo istaknuti kao osnovna razlika tradicionalne obitelji i današnje, suvremene obitelji jest veći stupanj mogućnosti izbora u vidu pluralizma ideja i istina koji je zamjetan u fazi postmodernizma. Osim prve i druge industrijske revolucije, društvene promjene proizašle iz treće i četvrte industrijske revolucije promijenile su način funkcioniranja obitelji i organizaciju poslova i uloga njezinih članova.

Prije određivanja promjena koje su se odvijale tijekom prve i druge industrijske revolucije, važno je naglasiti kako je izgledala obitelj i dinamika podjele uloga u obiteljskoj sferi tijekom predindustrijskoga razdoblja. Obitelji *predindustrijskoga doba* one su u kojima obiteljska zajednica ima primarnu ekonomsku ulogu, a prevladavaju proširene obitelji u kojima, uz nuklearnu obitelj (roditelji i djeca), u kućanstvu žive i ekonomski sudjeluju bake, djedovi ili drugi rodbinski povezani članovi (Edwards, 2024). Članovi obitelji zajednički su radili na ostvarivanju ekonomskih resursa, a podjela poslova bila je obilježena dobi i spolom, pa su tako muškarci bili odgovorni za poljoprivredni rad, dok su žene bile odgovorne za kućanstvo i odgoj djece te su se i djeca uključivala u radne obveze obitelji (Edwards, 2024; Ljubetić, 2006). Status žene u obiteljima predindustrijskoga doba obilježen je manjkom privilegija i nižim pravima u odnosu na muškarce (Edwards, 2024; Ljubetić, 2006). Obitelj je za djecu bila mjesto primarne socijalizacije u kojoj su usvajali društvene norme i vrijednosti, a od djece se očekivalo da ekonomski doprinose obitelji i preuzimaju uloge odraslih ljudi (Edwards, 2024). Prethodno opisane podjele uloga u obitelji jasno su bile definirale te nisu bila prisutna udaljavanja od određenih i definiranih normi i uloga (Edwards, 2024).

U razdoblju *prve industrijske revolucije* (18. i 19. stoljeće) dolazi do značajnih promjena u povijesno-društvenom kontekstu koje su narušile stabilnost proširenih obitelji i strogo definiranih uloga. Prije svega, zaposlenost članova obitelji premješta se iz sela i poljoprivrednih poslova u gradove, zbog čega se obiteljski život mijenja, a uz muške članove obitelji, zapošljavaju se žene i

djeca radi što boljšega ekonomskoga doprinosa obitelji (Ljubetić, 2006). Ovo se razdoblje definira *erom modernosti* ili *erom moderne* (Haralambos i Heald, 1989) u obiteljskom životu, a *era moderne* obilježena je izraženom željom za privatnošću obiteljskoga života, borbom za ravnopravnost žena, romantičnom ljubavlju kao značajnim čimbenikom u odabiru bračnoga partnera, čime obitelj postaje osjećajna, a ne isključivo *ekonomska zajednica* (Ljubetić, 2006; Horowitz, Graf i Livingston, 2019). U ovoj eri dominiraju nuklearne obitelji s jasno postavljenim granicama između privatnoga i društvenoga života, a ekonomske i političke promjene koje su se dogodile mijenjaju tradicionalne uloge unutar obitelji (Ljubetić, 2006). Tradicionalne uloge, koje su obilježavale *predindustrijsko doba*, podrazumijevale su ženu nositeljicu materijalnih i emocionalnih potreba obitelji, a njezina uloga odnosila se na odražavanje kućanstva, odgoj djeteta i brigu za hranitelja obitelji u obliku potpore i nadoknade poslovnoga stresa (Čudina Obradović i Obradović, 2000). Ekonomske i političke promjene koje su se dogodile tijekom *ere moderne* za posljedicu su imale novu ulogu žena koje sada postaju, kao i njihovi muževi, hraniteljice obitelji te se time ženina uloga, odgovornost i rad raspoređuje između obitelji i rada izvan kuće (Čudina Obradović i Obradović, 2000). U *eri moderne* nuklearna obitelj idilično je prikazana mjestom bijega od zahtjeva okoline i društva, karakterizirana privatnošću i jasno postavljenim granicama javnoga i privatnoga života, radnoga mjesta i obiteljskoga života, kao i između djece i odraslih (Elkind, 1998). Djetinjstvo i dijete u *eri moderne* bazirali su se na percipiranju djeteta naivnim bićem kojemu je potrebna roditeljska zaštita i sigurnost (Elkind, 1998) te je ključno zadovoljavanje potreba djece prije profesionalnoga ostvarenja i odnosa među partnerima (Ljubetić, 2006). Modernu obitelj obilježava i usredotočenost supružnika na dom u kojem zajedno rade i provode vrijeme, a odnosi muža i žene opisuju se „prijateljskim“ (Haralambos i Holborn, 2002 prema Ljubetić 2006). Era moderne naziva se i *starom obiteljskom neravnotežom*.

Druga industrijska revolucija (druga polovica 19. stoljeća i 20. stoljeće) obilježena je otkrićem električne energije i motora s unutarnjih izgaranjem koji dodatno mijenja način proizvodnje (Xu, David i Kim, 2018). *Treća industrijska revolucija* (20. i 21. stoljeće) obilježena je informatizacijom, razvojem računala i robota, dok je danas (s početkom 2000-ih) u tijeku *četvrta industrijska revolucija* koja je obilježena razvojem interneta, 3D printera i genetskoga inženjeringa (Xu i sur., 2018). Navedene promjene dovele su i do promjena u obiteljskoj dinamici koje se mogu pratiti kod promjene slike djeteta, odgoja, u roditeljskim ulogama, strukturi obitelji i novoj podjeli uloga partnera u obitelji.

Kada govorimo o roditeljskim ulogama, *era moderne* naziva se i *starom obiteljskom neravnotežom* (Elkind, 1995 prema Ljubetić, 2011b), gdje su potrebe djece u većoj mjeri zadovoljene nego potrebe roditelja. S druge strane, tijekom prijelaza iz 20. u 21. stoljeće u *eri postmoderne* zastupljena je popustljivost roditelja, a zadovoljavanje potreba roditelja smatra se važnim te su one bolje zadovoljene od potreba djece, što se naziva *postmodernom obiteljskom neravnotežom* (Elkind, 1995 prema Ljubetić, 2011b). U *eri postmoderne*, (postmoderna) obitelj obilježena je svojom „propusnošću“, otvorenošću, kompleksnošću i raznolikošću življenja (Elkind, 1998; Torres, Vallejo-Huanga i Ramírez Ocaña, 2021).

2. 2. Suvremena perspektiva definiranja obitelji i roditeljstva

Prema tome, prijelazom iz *ere moderne* u *eru postmoderne* ili *eru postmodernizma*, tijekom prijelaza iz 20. stoljeća u 21. stoljeće (Ljubetić, 2006), naglasak je na većem zadovoljavanju potreba roditelja (Elkind, 1998), popustljivosti, razvoju informacijsko-komunikacijske tehnologije i znanosti (Živić, 2003; Isacs, Kenter, Wetterstrand i Katzeff, 2022), promjenama širega društvenog konteksta (feministički pokret, ratovi, industrijalizacija, razvoj suvremenih tehnologija) (Ljubetić, 2011a), zbog čega se ruše čvrste granice obiteljskoga života i realnoga svijeta. U ovom vremenskom periodu globalizacija omogućava „arenu“ u kojoj su različitosti vidljive i različiti vrijednosni sustavi eksponirani, a prisutno je i povećanje uloge masovnih medija koji omogućavaju jednostavniju diseminaciju novih, drugačijih i raznolikih „stvarnosti“ (Anderson, 1990; Dulčić, 2014; Isacs i sur., 2022; usp. Lotz, Eklund i Soroka, 2022; Reid, Roberts, Roberts i Piek, 2015). Povećano i učestalije zapošljavanje žena na zapadu 60-ih godina 20. stoljeća, kao posljedica ekonomskoga razvoja, dovodi do zaposlenosti oba bračna partnera, što se u obiteljskoj pedagogiji definira *obiteljima dvostruke karijere* (Abela i Walker, 2014; Čudina Obradović i Obradović, 2000). Nastajanje *obitelji dvostruke karijere* dovodi u pitanje utjecaj zaposlenosti žena na obiteljsku dinamiku, prelijevanja poslovnoga stresa na obiteljski život, redefiniranje podjele obiteljskih uloga, financijsku stabilnosti i rušenje stereotipnih rodni uloga muškarca i žene u obitelji (Abela i Walker, 2014; Ljubetić, 2006; Mauerer, 2018; Raboteg-Šarić i sur., 2003). Navedene promjene u odnosu bračnih partnera rezultirale su dodatnim istraživanjima o nezadovoljstvu brakom koje proizlazi iz zapošljavanja žena i novih podjela uloga u obitelji, kao i istraživanja uzroka više stope rastave braka (Teachman, Tedrow i Kim, 2013; White, 2013) te novih načina raspodjele odgovornosti bračnih partnera u roditeljstvu (Čudina-Obradović i

Obradović, 2000; Mauerer, 2018). Povećane mogućnosti i potrebe za profesionalnim i osobnim razvojem dovele su i do pojave *odgađanja roditeljstva* (ostvarivanje u roditeljskoj ulozi prvi puta u dobi od 35 godina i više) (Kušević, 2013). Odgađanje roditeljstva posljedica je medicinskih (umjetna oplodnja i razvoj/dostupnost različitih metoda kontracepcije), društvenih (obitelji dvostruke karijere i zaposlenost žena) i ekonomskih faktora (nezaposlenosti, nesigurnoga zaposlenja ili teškoća rješavanja stambenoga pitanja) (Kušević, 2013). Postmoderna obitelj obilježena je i razvojem informatičko-komunikacijske tehnologije, mobilne telefonije i prenosivih računala koji omogućavaju elastične (fleksibilne) oblike rada, čime obiteljska i radna sfera gube stroge granice (Abela i Walker, 2014; Čudina-Obradović i Obradović, 2000). Dijete i djetinjstvo gledaju se kao zasebna razvojna faza života koja ima svoje specifičnosti i jedinstvene razvojne zadatke i faze (Elkind, 1998; Jurčević Lozančić, 2011; Višnjić-Jevtić, 2018). Postmoderna obitelj karakterizirana je osjećajem ljubavi i autonomije njezinih članova, a obilježena je pluralizmom, demokracijom, vjerskim slobodama, konzumerizmom i povećanom dostupnošću informacija putem elektroničkih medija (Dadić, 2013; Jurčević Lozančić, 2012).

Prethodno navedene promjene dovele su do definiranja novih roditeljskih uloga i prepoznavanja drugih specifičnih uloga koje roditelji imaju u društvu, poput radnoga angažmana s ciljem osiguravanja egzistencije obitelji, odnos s partnerom u bračnoj zajednici, ali i vlastite potrebe pripadanja široj zajednici koja očekuje njihov angažman (Maleš, 1993; usp. Ulferts, 2020). Roditelji svoju odgojnu ulogu dijele s odgojno-obrazovnim institucijama i dobivaju novu ulogu, *ulogu koordinatora u životu djeteta*, čija je osnovna zadaća prilagoditi se, prepoznati i odabrati stručnjake i ustanove koji će im pomagati u odgoju djeteta (Constantino, 2021; Maleš, 1993). Denick (1989 prema Ljubetić, 2006) ovu pojavu naziva *dualnom socijalizacijom*. *Dualna socijalizacija* kao pojam razvija se od 80-ih godina 20. stoljeća porastom broja odgojno-obrazovnih ustanova, a usko je povezana s učestalijim zapošljavanjem oba roditelja. Osnovna premisa *dualne socijalizacije* jest potreba za kontinuitetom obiteljskoga odgoja i odgoja u odgojno-obrazovnim ustanovama, naglašavajući da se odgoj djece odvija uz roditelje i odgojno-obrazovne ustanove koje su jednako važna mjesta stvaranja iskustava, učenja i razvoja (Westerling, 2024). Stvarnost u odgojno-obrazovnim institucijama je drugačija, s obzirom na to da odgojitelji i učitelji prebacuju odgovornost odgoja na roditelje, dok roditelji prebacuju odgovornost odgoja na odgojno-obrazovne ustanove. Partnerstvo obitelji i odgojno-obrazovnih institucija je u krizi, što u javnom diskursu naglašavaju učitelji (Constantino, 2021).

U definiranju (suvremenoga) roditeljstva i obitelji, važno je uzeti u obzir i kako se mijenjala slika djeteta, što uvjetuje i način odgoja roditelja. Suvremena slika djeteta podrazumijeva pogled na dijete koje više nije naivno biće, nego (su)konstruira svoju stvarnost u interakciji s okolinom i drugim ljudima (Jurčević Lozančić, 2011; Ljubetić, 2011b; Višnjić-Jevtić, 2018). Naglasak je na stavljanju djeteta u središte odgoja kao bića sa svojim glasom i aktivnim djelovanje (Dadić, 2024). Iz navedenoga je razvidno da je u *eri postmodernizma* vidljiva ideja pluralizma vrijednosti i istina (Anderson, 1990; Isacs i sur., 2022), razvoja znanosti i tehnologije (Abela i Walker, 2014; Kušević, 2013; Lotz i sur., 2022; Živić, 2003), ali i promjene slike djetinjstva i djeteta (Bašić, 2011; Dadić, 2024).

Obitelj je pod stalnim utjecajem promjena u društvu, a promjenom društvenih vrijednosti, mijenjaju se i obiteljske vrijednosti. Vrijednosni sustav koji obilježava postmodernu obitelj jest individualizam, liberalizam i hedonizam (Akrap, 1999; De Coninck, Van Doren i Matthijs, 2021), a individualistička filozofija i prioritiziranje poslovnoga napretka, rješavanje stambenoga pitanja, stav parova prema obiteljskom životu (roditeljstvo kao „izdatak“ i odricanje, a ne „dobitak“ kako je to prije bilo kada se na djecu gledalo kao na radnu snagu), emancipacija žena i razvoj kontrole rađanja (kontracepcijske tablete) neki su od razloga pada nataliteta i sve manjega broja djece u obitelji (Maleš i Kušević, 2011). S druge strane, prisutan je pokret prema vrijednostima tradicionalizma na što upućuje rad *Istraživanje mladih u Hrvatskoj 2018./2019.* (Gvozdanović, Ilišin, Adamović, Potočnik, Baketa i Kovačić, 2019). Mladi u ovom istraživanju izražavaju želju za ostvarivanjem kvalitetnih interakcija s bliskim krugom svojih prijatelja i partnerom (tradicionalistički obrazac koji podrazumijeva želju za ostvarivanjem bliskih odnosa s primarnom grupom), ali i emancipativno-relacijske vrijednosti (neovisnost, preuzimanje odgovornosti za uspješnu karijeru, ali i vjernost prijateljima), želju za brakom i djecom (obiteljski tradicionalizam), umjerenu sklonost autoritarizmu i religioznost. U tom okviru može se promatrati potencijalna (vrijednosna) budućnost roditeljstva i partnerskih uloga. Promjene društvenih i obiteljskih vrijednosti potaknule su dilemu u suvremenim obiteljima na koji način pomiriti potrebu za slobodom, vlastitim razvojem i potrebu za pripadanjem drugima s brigom za članove svoje obitelji (Raboteg-Šarić i sur., 2003).

Osim *ere moderne/modernizma* i *postmoderne/postmodernizma*, javlja se i pojam *metamodernizma* s naglaskom na *prelijevanje* metakriza¹ (nagli tehnološki razvoj, mentalno zdravlje i alijenacija) u različitim sferama života koje iziskuje interdisciplinarno povezivanje prirodnih i društvenih znanosti s ciljem njihovoga razrješavanja (Pipere i Mārtinsone, 2022). *Metamodernizam* je pojam koji podrazumijeva kombinaciju karakteristike modernizma (optimizam, razvoj moderne tehnologije i znanosti, linearni napredak i vjera u budućnost) i postmodernizma (skepticizam, relativiziranje, subjektiviziranje, nepovjerenje, nihilistička ironija i socijalni konstruktivizam), a glavno mu je obilježje *perspektiva stvarnosti kao kompleksnoga i paradoksalnoga puta prema razvoju* koje se treba očitovati u inter/transdisciplinarnosti znanja radi razrješavanja kompleksnih globalnih problema, uz optimističan stav da su rješenja moguća (Pipere i Mārtinsone, 2022). Iz perspektive *metamodernizma* zadržava se paradigma kompleksnosti stvarnosti, prisutnosti pluralizma ideja i istina, što je vidljivo i u kontekstu obiteljske pedagogije, prije svega u promatranju obitelji i njezine slojevitosti u okviru individualne specifičnosti. U istraživanju obitelji ključno je praćenje promjena koje se odvijaju u obitelji u okviru navedenih, trenutnih metakriza, a jedna od njih je i nagli razvoj tehnologije koji se ističe i u tumačenju postmodernizma i metamodernizma.

2. 3. Strukturalne promjene u obitelji i definiranje obitelji

U povijesno-društvenom kontekstu promatranja roditeljstva i obitelji, identificirano je da su društvene promjene dovele do transformacije obitelji iz moderne u postmodernu. Obitelji su se restrukturirale (Ljubetić, 2011a), kako navodi Elkind (1998), iz *stare (ne)ravnoteže* koja je bila vidljiva u primarnom zadovoljavanju potreba djece u *novu (ne)ravnotežu* koja se opisuje popustljivošću roditelja koje se očituje u nejasnim pravilima i granicama u odgoju. Osim drugačijega pristupa odgoju, nova obiteljska (ne)ravnoteža obilježena je i većim naglaskom na zadovoljavanje potreba roditelja, što ima ulogu u odgoju i navedenoj popustljivosti. Navedeno ne znači nužno da su postmoderni roditelji sebični ili da više misle na sebe, nego je naglasak na društvenim promjenama koje veće zahtjeve stavljaju na roditelje, zbog čega roditelji idu u pretjeranu popustljivost s jedne strane, a s druge strane u pretjerano zaštićivanje djece od vanjskih

¹ U radu autora Pipere i Mārtinsone (2022) navode se tri temeljne metakrize – otuđenje, kriza mentalnoga zdravlja i nagli tehnološki razvoj. Uz to, ističe se i problem klimatskih promjena, nedavne COVID-19 pandemije i rata u Ukrajini.

utjecaja (Elkind, 1998). Jedna od posljedica promjene obiteljske (ne)ravnoteže jest veći stupanj razvoda braka i rađanja djece izvan obitelji (Ljubetić, 2011a), što dovodi do *pluralizma obiteljske strukture* (Maleš i Kušević, 2011). Pluralizam obiteljske strukture jedan je od razloga teškoća u jednoznačnom definiranju roditeljstva i obitelji. Teškoće definiranja obitelji ogledaju se u njezinoj podložnosti mijenjanju sukladno promjenama (vrijednosti) društva, a one mogu biti na razini unutarnjih ili vanjskih faktora koji utječu na obiteljsku dinamiku.

Prethodno navedeni sustavi stare ili nove (ne)ravnoteže (Elkind, 1998) mogu se podijeliti u *vanjske faktore* koji utječu na obitelj, a primarno su to tehnološke i znanstvene promjene, napredak u medicini, promjene u dinamici rada i zaposlenost žena, kao i vrijednosni sustav individualizma, liberalizma i hedonizma (Akrap, 1999; De Coninck i sur., 2021), dok se *unutarnji faktori* koji mijenjaju obiteljsku dinamiku mogu definirati u okviru razvoda braka, odnosa među partnerima, pojave odgođenoga roditeljstva i odgoja djece temeljenoga na novim vrijednostima. Vanjski i unutarnji faktori međusobno su povezani i definiraju jedni druge. Primjerice, tehnološke su promjene imale ulogu u višem stupnju korištenja tehnologije u obiteljskom domu za posao i zabavu, a time je sfera privatnoga i poslovnoga života postala fluidna, što može potaknuti stres kod roditelja (Čudina-Obradović i Obradović, 2000; Pipere i Mārtinsone, 2022) i djece; kao i što se odgođeno roditeljstvo dijelom može objasniti napretkom u medicini, ali i širim društveno-povijesnim kontekstom, poput teškoća rješavanja financijskoga i stambenoga pitanja i ekonomska kriza (Kušević, 2013). Uloga digitalne tehnologije na promjene u obiteljima vidljiva je i u sintagmi *postfamilijarna obitelji* (eng. *postfamilial family*) (Turke, 2011 prema Ciboci i Labaš, 2019), a to su obitelji koje žive u istom kućanstvu, ali članovi obitelji provode svoje vrijeme odvojeno u svojoj sobi i sa svojim mobilnim uređajima, zbog čega članovi obitelji sve manje vremena provode zajedno, a više s tehnologijom.

Unatoč promjenama koje su obitelji doživljavale tijekom povijesti i, posljedično, poteškoća definiranja obitelji, fundamentalno se obitelj može odrediti malom grupom povezanih ljudi koji se udružuju, doprinose i *odgovorni* su jedni prema drugima (Ljubetić, 2007). S obzirom na definirane promjene u obitelji i pluralizaciju obiteljske strukture, obitelj može biti, ali nije nužno, utemeljena na braku, biološkom porijeklu ili usvojenju (Jurčević Lozančić i Kunert, 2015). Temeljnim funkcijama obitelji određuju se biološka i socijalna reprodukcija, kao i odgoj djeteta s obzirom na to da „*obitelj je bila i ostala primarna zajednica čija je zadaća osigurati optimalne uvjete za rast i razvoj djeteta*” (Maleš, 1999, str. 105). Iz ovih definicija proizlazi njezina važnost sa stajališta

pojedince, ali i društva, s obzirom na to da je jedna od glavnih funkcija obitelji socijalizacija njezinih novih članova (Haralambos i Holborn, 2000). Uz socijalizacijsko-odgojnu funkciju obitelji, temeljne funkcije obitelji su i reproduktivna, ekonomska, emocionalna i seksualna funkcija (Rosić i Zloković, 2002). Za razumijevanje raznolikosti definiranja i fundamentalnih obilježja obitelji, važno je naglasiti i njezinu strukturalnu raznolikost s obzirom na pojavu pluralizacije obiteljske strukture. Obiteljska struktura može se promatrati u odnosu na niz kriterija: (1) promatrajući odnos roditelja i djece (biološka, usvojena djeca, udomljena djeca); (2) u odnosu na bračni status roditelja (oženjeni, ponovno oženjeni, razvedeni, žive odvojeno, kohabitiraju); (3) u odnosu na broj roditelja u obitelji (jednoroditeljske obitelji, dvoroditeljske obitelji koje mogu biti s partnerima koji su vjenčani ili kohabitiraju, nuklearne obitelji i proširene obitelji); te (4) roditeljsko seksualno usmjerenje (Maleš i Kušević, 2011; Wise, 2003; Worringer, 2020). Uzimajući u obzir navedene kriterije, obitelji mogu biti nuklearne, proširene (s nuklearnom obitelji žive bliži ili dalji srodnici u istom kućanstvu), jednoroditeljske (rezultat razvoda, smrti jednoga roditelja, s očevima ili majkama), rekonstruirane (obitelji nastale nakon razvoda s jednim biološkim roditeljem i pomajkom/očuhom u novoj bračnoj zajednici ili kohabitaciji², a jedno dijete je dijete iz prijašnje zajednice), posvojiteljske obitelji, udomiteljske obitelji, obitelji u kojima roditelji kohabitiraju, a nisu legalno oženjeni, obitelji koje povremeno žive zajedno, kalendarske i virtualne obitelji (Ljubetić, 2007; Maleš, 2012; Mikhailova, Conde i Döring, 2024; Mlinarević, 2022; Petak, 2004; Svilar Blažinić, 2014; Wise, 2003). Od navedenih vrsta obitelji, odgojno-obrazovnim stručnjacima poseban su izazov *kalendarske obitelji*, a to su obitelji u kojima dijete živi jedan dio godine s jednim, a drugi dio godine s drugim roditeljem (Maleš, 2012; Mlinarević, 2022) te koncept *virtualnih obitelji* koji se ogleda u korištenju digitalne tehnologije za kreiranje obitelji u virtualnom svijetu i njegovanje virtualnoga obiteljskog života uz pomoć simulatora (Mikhailova, Conde i Döring, 2024; Miliša, 2016). U kontekstu pluralizma obiteljskih struktura, *para-roditeljstvo* ističe se zasebnom obiteljskom strukturom, a to je vrsta neformalne zajednice u kojoj pojedinci trenutno ili trajno pružaju podršku i pomoć jednoroditeljskim obiteljima ili obiteljima niskoga socio-ekonomskog statusa (Ljubetić, 2007). Iz navedenih funkcija obitelji i

² Kohabitacija (lat. *cohabitatio*) jest naziv za zajednički život partnera bez formalno sklopljenoga braka; izvanbračna zajednica (Hrvatska enciklopedija, 2024a). U kontekstu obiteljske strukture kohabitacija podrazumijeva suživot roditelja s drugim partnerom s kojim nije u bračnoj zajednici (Wise, 2012). Izvanbračna zajednica definira se životnom zajednicom neudane žene i neoženjenoga muškarca koja traje najmanje tri godine, a kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete ili ako je nastavljena sklapanjem braka (Obiteljski zakon, 2023).

njezinih obilježja, vidljiva je raznolikost obiteljskih struktura i da se na temelju navedenih kriterija preklapaju pojedine obiteljske strukture. Pa tako u primjeru rekonstruiranih obitelji, gdje je riječ o kombinaciji kohabitiranja u novoj zajednici ili sklapanja bračne zajednice, uz djecu koja su iz prvoga braka/zajednice, unutar nove zajednice mogu se usvojiti djeca ili imati biološka djeca s novim partnerom.

Prethodno je navedeno da je strukturalna raznolikost dijelom i rezultat visoke stope razvoda braka. Trend smanjenja sklopljenih brakova i povećanja stope razvoda braka vidljiv je u svijetu (Eurostat, 2023a; Sánchez Gassen, 2023; Worringer, 2020), dok kohabitacija s partnerom postaje učestalija zamjena za brak (Sassler, 2024). S obzirom na to da je češći izbor kohabitacija umjesto braka, na razini Europske unije zamijećen je trend porasta broja djece rođene izvan institucije braka (41,8 % u 2021. godini) (Eurostat, 2023a), dok je u Ujedinjenom Kraljevstvu taj broj došao blizu broja djece rođene u braku (48 %) (Worringer, 2020).

Što se tiče vrste zajednice u kojoj osoba živi u Republici Hrvatskoj, od ukupnog broja stanovnika u dobi od petnaest i više godina, u bračnoj zajednici živi 49,30 %, a u izvanbračnoj zajednici 4,05 %, u životnom partnerstvu s osobom istog spola 0,01 %, u neformalnome životnom partnerstvu s osobom istog spola 0,03 %, dok čak 46,61 % stanovnika ne živi ni u jednoj vrsti zajednice (Državni zavod za statistiku, 2023). Stopa razvoda braka na 100 sklopljenih brakova u Republici Hrvatskoj iznosi 28, a zabilježen je pad u odnosu na 2020. (33,9) i 2019. (30) (Eurostat, 2023a), iz čega možemo zaključiti da razvodom završava otprilike svaki treći brak u Republici Hrvatskoj. Na razini Europske unije, broj sklopljenih brakova iznosi 3,9 brakova, a broj razvoda 1,7 na 1000 ljudi (Eurostat, 2023a). Na tisuću ljudi, smanjio se broj ljudi koji sklapaju brak, a povećao se broj razvoda braka (Eurostat, 2023a). Broj razvoda braka u Republici Hrvatskoj je 1,3, a broj sklopljenih brakova iznosio je 4,6 na 1000 ljudi (Eurostat, 2023a). Prema podacima Ministarstva demografije i useljništva, bračnih je parova s djecom 46,66 %, a izvanbračnih parova s djecom 3,07 %, dok je majki s djecom više (16,19 %) nego očeva s djecom (3,56 %) (Josić, 2024).

S obzirom na spol, stanje u Republici Hrvatskoj govori da je, u odnosu na prijašnji popis stanovništva iz 2011. godine, broj razvedenih i neoženjenih muškaraca i žena veći. Pa je tako udio neoženjenih muškaraca 2021. iznosio 35,3 %, dok je udio razvedenih bio 5,8 %. S obzirom na to da raste udio neoženjenih, smanjuje se broj onih oženjenih, a njih je 2021. bilo 55,2 % (Državni zavod za statistiku, 2023). Što se tiče žena, zamijećen je jednak trend – broj udanih žena opada,

dok je broj razvedenih i neudanih veći, odnosno, oženjenih je 50,6 %, neudanih 24,7 %, a razvedenih 7 % (Državni zavod za statistiku, 2023). Na temelju iznesenoga, vidljivo je da podaci popisa stanovništva Državnoga zavoda za statistiku (2023) pokazuju stalni pad udjela vrste obitelji *par s djecom* u ukupnom broju obitelji. Na primjer, udio tih obitelji 1971. godine bio je 63,8 %, a 2011. godine, prema prijašnjem popisu stanovništva, udio tih obitelji iznosio je 54,3 %, a 2021. pao je na 49,7 %. Istodobno raste udio vrste obitelji *par bez djece* i *majka s djecom*, odnosno *otac s djecom* (Državni zavod za statistiku, 2023), što daje naslutiti porast obiteljskih struktura koje mogu biti posljedica više stope razvoda braka. Postotak djece rođene izvan braka od 23,6 % u Republici Hrvatskoj pokazuje stopu porasta, za razliku od 2000. godine kada je taj postotak iznosio 9 %, no još je uvijek ispod prosjeka Europske unije (41,8 %) (Eurostat, 2023b).

Zbog specifičnosti obiteljskih struktura, prije svega niže stope sklopljenih brakova, u kontekstu diskusije o razvodima braka spominje se i *razdvajanje roditelja* u izvanbračnim zajednicama, što onda broj razvoda čini i višim (Kelly, 2007; Majnarić, 2022). Kako bi se obuhvatile i te obitelji i pružila im se adekvatna podrška, razvod se odnosi na bračne i izvanbračne zajednice, a umjesto pojma razvod (eng. *divorce*) ili rastava braka, predlaže se pojam *razdvajanje* (eng. *separation*), a tako se ovoj pojavi pristupa iz pozicije i interesa djeteta, a ne formalno-pravnoga aspekta razvoda/rastave bračne zajednice (Đapić, Buljan-Flander i Galić, 2020). U tom kontekstu koristi se pojam *razdvojeno roditeljstvo* (Kelly, 2020 prema Majnarić, 2022).

Cilj ovoga poglavlja jest kratkim pregledom promjena u obitelji, pluralizma obiteljskih struktura i trenutnoga stanja obitelji i braka prikazati širu sliku promjena u obiteljima i trenutnoga stanja radi razumijevanja definiranja roditeljstva, roditeljskoga odgojnog stila i izazova s kojima se roditelji susreću u suvremenom društvu.

2. 4. Obiteljski odgoj

Odgoj je permanentan međuljudski i komunikacijski odnos *primanja* i *davanja* odgojitelja i odgajanika u kojem se formira i samoformira čovjek kao ljudsko biće (razvoj osobnosti), a taj interpersonalni odnos između djece i roditelja najintenzivniji je tijekom djetinjstva i mladosti (Rosić, 1998; Mlinarević, 2022). Odgoj se može tumačiti i kao „*proces pounutrivanja izvanjskih, socijalnih normi i očekivanja*“ (Romstein, 2023, str. 9). U kontekstu obiteljske zajednice, obiteljski odgoj podrazumijeva odgoj u obitelji u kojoj se ostvaruju prvi prijenosi iskustva, vrijednosti i stavova te je obitelj temelj odgoju i socijalizaciji djeteta (Mlinarević, 2022). Obiteljski odgoj

upotpunjuje se u ustanovi ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja kao prvom mjestu izvan obitelji s kojim se dijete susreće (Višnjić-Jevtić, 2018).

Sociokonstruktivistička definicija odgoja u skladu je s novom, suvremenom slikom o djetetu kao individui za sebe koja uči i razvija se u interakciji sa svojom okolinom i drugim ljudima (Jurčević Lozančić, 2011). Odgoj je povijesna i društvena pojava, usmjereni i ciljani razvoj čovjeka, a u odgoju je temeljna dvojba između dva pedagoška koncepta: (1) društvenog (sociocentrističkog) i individualnog (pedocentrističkog) (Rosić, 1998), odnosno, odgoja za potrebe društva i odgoja u kojem je dijete središte, prepoznajući da je svako dijete posebno i specifično (Bognar, 2000). S druge strane, u odgoju su ključna i sljedeća dva pedagoška koncepta: u kojoj mjeri je pojedinac određen nasljeđem, i time odgoj nema svrhu (pedagoški pesimizam), te pridavanje neograničene moći odgoju (pedagoški optimizam) (Vukasović, 1995 prema Ljubetić, 2011b). Suvremeni odgoj usmjeren je na dijete, a iz navedene usmjerenosti proizlazi i definiranje odgoja koji se promatra namjernim, ciljanim i kontinuiranim procesom gdje se radi na oblikovanju *poticajne okoline odgajnika*, s obzirom na pravo djeteta da ulazi u interakciju sa svojim fizičkim i socijalnim okruženjem radi stjecanja znanja, iskustva i razvoja (Jurčević Lozančić, 2011). Uz oblikovanje poticajne okoline za odgajnika, odgoj je definiran i *vođenjem* (Ljubetić, 2011b). Dijete se promatra kao biće u interakciji sa svojom okolinom, što ukazuje na značaj okoline i konteksta odrastanja za razvoj djeteta, čime se dijete promatra kao subjekt koji „*su-određuje (svoj) obrazovni proces, ali isto tako su-određuje i socijalne odnose*“ (Bašić, 2011, str. 25). U interakciji sa svojom okolinom dijete donosi svoje vlastite resurse i potencijale te ih u kontekstu danih mogućnosti razvija i diferencira (Bašić, 2011). U suvremenom shvaćanju djetinjstva dijete se vidi kao osoba sa svojim sadašnjim životom, potrebama i željama. Osim toga, dijete se smatra aktivnim i kreativnim bićem koje stvara svoju (dječju) kulturu i istovremeno *pridonosi društvu odraslih* (Janson 2007 prema Pećnik, 2008). Djeca nisu ljudi u nastajanju; oni su aktivni i kompetentni su-stvaratelji vlastitog djetinjstva i društva u cjelini, kroz svoju interakciju s drugom djecom i odraslima (Sommer, 1998 prema Pećnik, 2008). *Konvencija o pravima djeteta* (2011) potvrđuje i zakonski regulira dijete subjektom s vlastitim pravima, naglašavajući time da dijete nije vlasništvo svojih roditelja te roditeljska prava proizlaze iz prava djeteta. Djetinjstvo ima vrijednost u sadašnjosti, čime se zanimanje stavlja na *obilježja roditeljskog ponašanja* i kvalitetu odnosa s djetetom koji pridonose optimalnom djetinjstvu, a ne primarno optimalnim razvojnim ishodima u budućnosti (Pećnik, 2008). Prema Seligmanu (2002), koji odgoj promatra u okviru pozitivne

psihologije, odgoj djeteta prilika je za: (1) primjenu elemenata pozitivne psihologije (jačanje snaga djeteta) s ciljem osnaživanja djeteta i roditelja te ostvarivanje dobrobiti djeteta; (2) povećavanje pozitivnih emocija kod djeteta; (3) prepoznavanje i njegovanje snaga djeteta kao zaštitnog faktora; te (4) oblikovanje života djeteta oko prepoznatih jakih snaga (prema Kyriazos i Stalikas, 2018).

U kontekstu obiteljskoga odgoja, *dobar odgoj „nije svezvremenska i apsolutna kategorija, već se mijenja zajedno s promjenama u društvu“* (Maleš i Kušević, 2011, str. 47), a odgojne metode koje su bile primjenjive i važeće prije, doživljavaju svoju transformaciju (Maleš i Kušević, 2011). Po pitanju odgoja nameće se pitanje odgojnih postupaka koji će dijete, s jedne strane, pripremiti na punopravno egzistiranje i djelovanje u društvu, a s druge strane, razviti njegove pune potencijale s ciljem osobnoga razvoja (Ljubetić, 2011b; Mlinarević, 2022). Naglašavanjem uloge poticajnoga okruženja na razvoj djeteta, naglasak se stavlja na potencijal koji roditelji i njihovo roditeljsko odgojno djelovanje imaju za cjelokupni razvoj djeteta.

2. 5. Definiranje suvremenoga roditeljstva

S obzirom na promjene s kojima se roditelji u suvremenom društvu susreću poput visoke stope razvoda braka (Eurostat, 2023a), nesigurnoga zaposlenja, dostupnosti informacija putem elektroničkih medija, konzumerizma, komercijalizacije, komodifikacije, hiperkomodifikacije³, razvoja znanosti i tehnologije, rušenja stereotipnih rodni uloga muškarca i žene u obitelji (Abela i Walker, 2014; Dadić, 2015; Kušević, 2013; Ljubetić, 2006; Raboteg-Šarić i sur., 2003), individualizma i hedonizma (Akrap, 1999; De Coninck i sur., 2021), pluralizma vrijednosti i ideja (Anderson, 1990; Dadić, 2015; Dulčić, 2014; Isacs i sur., 2022; Jurčević Lozančić, 2012), rušenja strogih granica poslovnoga i privatnoga života te *obitelji dvostruke karijere* (Abela i Walker, 2014; Čudina Obradović i Obradović, 2000; Mauerer, 2018), kao i promjenom slike djeteta i djetinjstva (Bašić, 2011; Elkind, 1998) te promjenom roditeljske uloge u obitelji u ulogu koordinatora (Maleš, 1993; Constantino, 2021). Uz pluralizam obiteljskih struktura i njezinu strukturalnu raznolikost (Ljubetić, 2007; Maleš i Kušević, 2011; Maleš, 2012; Petak, 2004; Svilar Blažinić, 2014; Wise, 2003), *roditeljstvo postaje teško jednoznačno odrediti i definirati*.

³ U doktorskom radu Dadić (2015) navedene pojmove definira u okviru potrošačkoga okruženja i djetinjstva. *Konzumerizam* je krovni pojam te podrazumijeva stanje uma u kojem je izvor zadovoljstva posjedovanje materijalnih dobara, *komercijalizacija* kao pojam podrazumijeva prilagođavanje uvjetima dobre prodaje, *komodifikacija* je objašnjena u smislu pridavanja tržišne vrijednosti nečemu što nema ekonomsku vrijednost, čime se identitet, jezik, ljudska tijela pretvaraju u potrošačku robu i *hiperkomodifikacija* koja podrazumijeva preplavljenost sadržajima, tj. robom, a sve u kontekstu suvremenoga djetinjstva i upitnoga poštivanja prava djeteta.

Roditeljstvo se tijekom povijesti definiralo ovisno o društveno-kulturološkom kontekstu. Do početka 90-ih godina 20. stoljeća roditeljstvo se promatralo u kontekstu biološke utemeljenosti i smatralo se nerazdvojnim dijelom ženina identiteta te se promatralo u aspektu zadovoljavanja neodgodivih djetetovih potreba (Bowlby, 1988; Čudina Obradović i Obradović, 2003). Nakon toga, roditeljstvo se krenulo promatrati kroz prizmu *ravnopravnoga* partnerstva između partnera koje se u partnerskom odnosu i roditeljskim obvezama temelji na pregovorima i komunikaciji oko obavljanja kućanskih poslova i odgovornosti za odgoj koji trebaju biti jednako raspodijeljeni između oba partnera (Deutsch, 2001). U kontekstu ravnopravnoga partnerstva i komunikacije u obitelji među roditeljima i djecom, Juul (2008) naglašava pojam *ravnopravnoga dostojanstva* koji se ogleda u tome da se potrebe, želje, mišljenja i osjećaji jednako uvažavaju između partnera, ali i između roditelja i djece, bez obzira na spol i dob člana obitelji. U ovome pojmu ogleda se obilježje suvremene obitelji temeljene na demokraciji.

Daljnijim propitivanjem definiranja roditeljstva, naglasak se stavlja na *socijalnu konstrukciju stvarnosti*, gdje se u kontekstu roditeljstva ističe kako su „*obiteljske forme povijesno i društveno konstruirane*“ (Kušević, 2011, str. 299). Promatranje roditeljstva kao socijalnog konstrukta rezultat je feminističkoga pokreta koji podjelu obiteljskih uloga vidi *povijesno i društveno* konstruiranima, a ne prirodnim rezultatom bioloških razlika između muškaraca i žena (Baca Zinn, 2000). Ni *dobar odgoj* ne može se smatrati svezremenskom i apsolutnom kategorijom, nego se i njegovo promatranje i definiranje mijenja i određeno je društvom (Maleš i Kušević, 2011). Definicija paradigme obiteljskog odnosa kao „*skup obiteljskih vrijednosti i obrazaca odnosa između roditelja i djece koji su važeći u određenom vremenskome razdoblju ili u određenome sociokulturnom krugu*“ (Maleš i Kušević, 2011, str. 41) govori o uvjetovanosti vremenskoga razdoblja kao i sociokulturnoga kruga u definiranju obiteljskoga odnosa. Prema tome, u definiranju roditeljstva prisutna je dvojba između ključnoga elementa potrebnoga za razumijevanje roditeljstva, a to je dvojba postaje li se roditeljem isključivo na temelju biološke predispozicije, čime se prednost daje genetici, ili je značajnija uloga okoline (Ayoub, Briley, Grotzinger, Patterson, Engelhardt, Tackett, Harden i Tucker-Drob, 2018; Kušević, 2011). U suvremenoj paradigmi obiteljskoga odgoja i roditeljstva značajnijom se smatraju aktivnosti roditelja (okolina) i njihova *skrb, kontrola i poticanje* djeteta (Hoghugh, 2004), a manje biološke veze (Kušević, 2011). Davanjem prednosti okolini i roditeljskom aktivnom djelovanju, prepoznaju se i obiteljske

strukture poput posvojiteljskih i udomiteljskih obitelji, a prisutna je premisa da dobar roditelj nije nešto što se postaje rađanjem, „*već upravo dobrim roditeljevanjem*“ (Kušević, 2011, str. 300).

Pojam *roditeljevanje* spominje se u UNICEF-ovoj *Knjižici za roditelje: Program prevencije vršnjačkog zlostavljanja – za sigurno i poticajno okruženje u školama* gdje se naglašava da „*Kad već nismo završili fakultet za roditeljevanje, nema nam druge nego da budemo samouki. Možemo učiti iz iskustva.*“ (Pregrad, 2010, str. 2). Ovim citatom jasno se ističe važnost postupaka, napredovanja i učenja o roditeljstvu. Iz navedenih propitivanja, vidljivo je da se roditeljstvo ne može promatrati isključivo kao prirodno ponašanje koje proizlazi iz biološke mogućnosti za reprodukcijom, nego je ono dinamičan proces koji, u suvremenom društvu više nego ikad, zahtijeva znanja, vještine, sposobnosti i ponašanja koja se usvajaju. Prema teoriji socijalnoga konstruktivizma, odnosi roditelja i djece, koji se mogu definirati *roditeljstvom*, oblikuju se i održavaju kroz socijalne interakcije i iskustva koja se interpretiraju i pridaju im se značenja (Arendell, 1997).

Prema tome, suvremeno roditeljstvo „*zahtijeva nova znanja, vještine i sposobnosti roditelja da bi prepoznali, razumjeli i pravodobno odgovorili na potrebe svoje djece, ali i stvorili optimalne uvjete za cjelovit, zdrav i sretan razvoj svoje djece*“ (Ljubetić, 2011b, str. 289). U ovoj definiciji zamjetno je da se ključnim faktorom smatra relacijski odnos djeteta i roditelja, gdje roditelji preuzimaju odgovornost i ulogu prepoznavanja potreba svoga djeteta i stvaranja optimalnih uvjeta za njegov cjelovit razvoj. Uzimajući u obzir suvremenu sliku djeteta i prepoznavanje djeteta kao subjekta vlastitoga razvoja, relacijsko ili odnosno shvaćanje socijalizacije podrazumijeva model uzajamnosti gdje se u odnosu roditelj – dijete u obzir uzimaju ponašanja i shvaćanje, kako roditelja, tako i djeteta, a socijalizacija se promatra kao proces u kojem dolazi do uzajamne prilagodbe (Ayoub i sur., 2018; Kerr, Stattin, Biesecker i Ferrer-Wreder, 2006; Kuczynski, Parkin i Pitman, 2006; Pećnik i Starc, 2010). Roditelj se u odnosu s djetetom mijenja, odnosno, dolazi do kontinuirane resocijalizacije samoga roditelja koji se u procesu odgoja razvija i prilagođava svoje vrijednosti i odgoj na temelju interakcija s djetetom u svakodnevnim aktivnostima (Kuczynski i sur., 2006; Pećnik i Starc, 2010). Djeca nisu samo pasivni primatelji roditeljskih odluka i djelovanja, nego i oni oblikuju roditeljsko ponašanje (Hoghugh, 2004).

Na roditeljstvo utječe niz faktora poput osobina ličnosti roditelja, percepcije vlastite uloge, temperamenta djeteta, obiteljske situacije, socio-ekonomskog statusa, kulture koja (ne) potiče različitost obiteljskih praksi, stresa, doživljaja roditeljstva koji je povezan sa spolom i dobi

roditelja i djece, kvalitete partnerskoga odnosa, ali i, općenito, zadovoljstva u ulozi roditelja (Bornstein, 2002; Macuka, 2022; Reić Ercegovac, 2011). Integrativni model roditeljstva (prema Čudina Obradović i Obradović, 2003) ističe da na roditeljstvo i subjektivni doživljaj roditeljstva utječe niz kategorija koje se mogu podijeliti u karakteristike roditelja i djeteta, obiteljski i društveni kontekst, ali i da roditeljstvo utječe na razvoj djeteta i vlastiti razvoj sebe u ulozi roditelja; isto to povratno utječe i na roditeljstvo. Temeljnim prediktorima doživljaja roditeljstva ističe se razina roditeljskoga stresa (osobine ličnosti roditelja), socijalna podrška i bračni status u kontekstu faktora koji utječu na roditeljstvo (Bornstein, 2002; Reić Ercegovac, 2011).

U kontekstu suvremenoga roditeljstva i (relacijskoga) odgoja ključne su dvije teorije. Prva od njih je teorija privrženosti koja objašnjava način oblikovanja privrženosti djeteta prema primarnom skrbniku. Druga je teorija roditeljskih odgojnih stilova koja relacijski odnos roditelja i djeteta promatra kroz temeljne dimenzije koje definiraju emocionalnu klimu odgoja. Navedeno se može povezati s digitalnom tehnologijom kroz istraživanja distrakcije i *tehnoferencije* koje potencijalno *ometaju razvoj privrženosti prema djetetu*.

2. 5. 1. Teorija privrženosti

Teoriju privrženosti razvio je 50-ih godina 20. stoljeća John Bowlby, a iz teorije koja se primarno vezala uz emocionalnu vezu dojenčeta i majke, razvila se u teoriju s ciljem razumijevanja ponašanja pojedinca tijekom cijeloga života (Ajduković, Kregar Orešković i Laklija, 2006; Gregory, Kannis-Dymand i Sharman, 2020). Uz Johna Bowlbyja, značajnim autorima u području teorije privrženosti smatraju se Mary D. Salter Ainsworth, Main i Solomon. U nastavku će se kratkim presjekom ove teorije predstaviti ključne autore i novije spoznaje u području razvoja privrženosti. Autor Bowlby (1988) privrženost objašnjava činjenicom da su djeca rođena s potrebom stvaranja snažne emocionalne veze s primarnim skrbnikom od kojega traže zaštitu, sigurnost i pomoć. Ova pojava kod dojenčadi naziva se *ponašanjem privrženosti* (eng. *attachment behaviour*) (Bowlby, 1969, str. 140; 1988, str. 163) i održava se u recipročnosti odnosa majke i djeteta radi ostvarivanja bliskosti, a uključuje signalizirajuća ponašanja poput: (1) smijanja, plakanja i vokaliziranja u prvoj fazi; (2) te aktivno djelovanje i kretanje djeteta poput praćenja majke, prilaska, hvatanja i prijanjanja uz majku u drugoj fazi (Ainsworth, Bell i Stayton, 1971). *Istraživačka ponašanja djeteta* su sva ona ponašanja koja uključuju odlazak djeteta od majke kako bi upoznao svoju okolinu i obuhvaćaju aktivnosti vizualnoga istraživanja i igranja na temelju

kojega dijete uči kako se prilagoditi okolini (Ainsworth i sur., 1971). U procesu istraživanja, djeca se povremeno vraćaju u svoju *sigurnu bazu* (primarni skrbnik, figura privrženosti) i traže fizički kontakt sa svojom majkom, čime se stvara balans privrženoga i istraživačkoga ponašanja, a što se može opisati *privrženim ponašanjem* (Ainsworth i sur., 1971). Figura privrženosti primarni je skrbnik s kojim dijete stvara navedeni odnos emocionalne veze i bliskosti koji djetetu čini sigurnu bazu za istraživanje svijeta oko sebe (Ajduković i sur., 2006), a u prvotnim istraživanja primarnim skrbnikom s kojim dijete ostvaruje privrženost smatrale su se majke.

Howe (1995 prema Ajduković i sur., 2006) ističe ključna pitanja za identifikaciju figure privrženosti djeteta:

- Osigurava li ta osoba fizičku i emocionalnu brigu o djetetu?
- Je li ta osoba konzistentno prisutna u socijalnoj mreži djeteta?
- Ulaže li se ta osoba emocionalno u odnos s djetetom?

Iako se autori Bowlby i Ainsworth u svojim istraživanjima fokusiraju na odnos majke i djeteta, daljnja istraživanja pokazuju da primarni skrbnik ne mora nužno biti majka, nego to može biti i neka druga osoba iz života djeteta s kojom dijete oblikuje snažnu emocionalnu vezu (na primjer brat/sestra, otac, baka i/ili djed) ili dijete može razviti *višestruku privrženost* s nekoliko primarnih skrbnika (Ajduković i sur., 2006; Bowlby, 1969; Cassidy, 2016). Polazište istraživanja privrženosti bazira se na separaciji s obzirom na to da je jednostavnije dokumentirati učinke separacije nego suptilne utjecaje roditeljske interakcije s djetetom (Bretherton, 1992). Na temelju navedenoga, privrženost se može definirati kao snažna emocionalna veza između djeteta i primarnoga skrbnika (Ainsworth i sur., 1971; Ajduković i sur., 2006; Bowlby, 1969; 1988), a kada je privrženost sigurna, dijete se osjeća sigurno i pouzda se u emocionalnu dostupnost primarne figure privrženosti za uspostavljanje ravnoteže u situacijama stresa (Bowlby, 1988; Sagone, Commodari, Indiana i La Rosa, 2023). U inicijalnim istraživanjima razvoja privrženosti autora Ainsworth i suradnika (1971), djecu dojenačke dobi nakratko se odvojilo od majki (primarnoga skrbnika) i dovelo u tzv. *nepoznatu situaciju* (eng. *strange situation*). Na temelju ovoga istraživanja identificirani su *stilovi privrženosti*. Stilovi privrženosti primarno su podijeljeni u pet grupa: (1) prva skupina djece koristila je svoju majku kao sigurnu bazu i jasan je balans privrženoga i istraživačkoga ponašanja; (2) druga skupina djece povremeno je koristila majku kao sigurnu bazu, no balans privrženoga i istraživačkoga ponašanja nije toliko jasan i kvalitetan te ovisi o dostupnosti majke (kad majka djeluje dostupno, dijete je koristi kao sigurnu bazu); (3) treća

skupina djece ne koristi majku kao sigurnu bazu, skloni su istraživanju, ali pokazuju malo potrebe za bliskošću s majkom, a dobro se adaptiraju na odlazak majke; (4) četvrta skupina djece ne doživljava majku sigurnom bazom, manje su skloni istraživanju od druge skupine i češće traže bliskost s majkom; (5) peta skupina djece pasivna je u potrazi za bliskošću s majkom i u istraživanju se zaključilo da im majka nije sigurna baza (Ainsworth i sur., 1971). Uz Bowlbyja i Ainsworth, u istraživanjima privrženosti izdvajaju se Main i Solomon koji su se bavili dezorganiziranim stilovima privrženosti (Benoit, 2004).

Navedena ponašanja djece mogu se podijeliti na sigurni i nesigurni stil privrženosti, a unutar nesigurnoga stila privrženosti identificirana su dva podtipa: (1) izbjegavajući i (2) anksiozno-opirući (Ainsworth i sur., 1971; Ajduković i sur., 2006). Naknadnim istraživanjima dodane su još dvije kategorije stila privrženosti. Prema autorima Vasta i sur. (1997), Colin (1996) i Howe (1995) sljedeći su stilovi privrženosti: (1) *sigurna privrženost* koja je proizvod majčine osjetljivosti na potrebe djeteta, a dijete istražuje okolinu i koristi majku kao sigurnu bazu; (2) *anksiozno-izbjegavajući* koji se javlja kada roditelji konzistentno odbacuju dijete i ne zadovoljavaju njegove potrebe, a očituje se u ponašanjima djeteta gdje ono odbija pažnju i nježnost majke; (3) *anksiozno-opiruća (ambivalentna) privrženost* kada su roditelji nekonzistentni u pružanju emocionalne podrške djeci, što se ogleda u ponašanju djeteta koje, s jedne strane, traži pažnju i utjehu, a s druge strane je odbija te ima snažnu emocionalnu reakciju na odvajanje i povratak majke; (4) *dezorganizirano-dezorijentirana privrženost* koja se očituje u kontradiktornosti ponašanja djeteta koje se u isto vrijeme opire i želi pobjeći od skrbnika, ali mu i pristupa; (5) *bez privrženosti* u slučajevima kada djeca nisu imala priliku razvijati emocionalnu povezanost s drugim ljudima (Ajduković i sur., 2006; Benoit, 2004). Sigurna privrženost snažno je povezana s osjetljivošću majke na potrebe djeteta s obzirom na to da se pokazalo da djeca osjetljivijih majki iskazuju sigurniju privrženost od djece manje osjetljivih majki (Bretherton, 1992; Maté, 2022).

Traženje pažnje i bliskosti s majkom karakterizira *ponašanje privrženosti* (eng. *attachment behaviour system*), a odgovor i osjetljivost majke na potrebe djeteta definiraju *ponašanje brižnosti* (eng. *care-giving behaviour system*), dok je skup odgovora na potrebe djeteta *ciljano usmjeren* (eng. *goal-directed*) (Hinde, 2005, str. 6-7). Unutarnji radni model (eng. *internal working model*), koji podrazumijeva način na koji doživljavamo sebe i svijet oko sebe, u okviru teorije privrženosti definiran je figurom privrženosti – tko je ta figura, koliko je osobi dostupna te kako odgovara na potrebe djeteta (Bretherton, 2005, str. 16). Djeca responzivnih roditelja osjetljivih na njihove

potrebe, samopouzdanija su i pristupaju izazovima s kojima se susreću samouvjereno i, u situaciji kada ne znaju odgovor ili rješenje, aktivno traže pomoć (Bretherton, 2005). Raniji radovi autora Bowlbyja ističu interes za međugeneracijski prijenos odnosa privrženosti, a teorijska pozadina temelji se na ideji da se podrškom i pomoći roditeljima može pomoći djeci (Bretherton, 1992).

O tome je li dijete razvilo, i u kojoj mjeri, sigurnu privrženost u dojenačkoj dobi ovisi i kasnija privrženost i odnos u vezama tijekom odrasle dobi (Bowlby, 1988; Thompson, Simpson i Berlin, 2022). Prema tome, teorija privrženosti proširila se s istraživanja razvoja privrženosti koje je isključivo temeljeno na odnosu roditelja i djeteta, na niz istraživanja razvoja privrženosti u prijateljskim odnosima i romantičnim vezama (Sagone i sur., 2023; Thompson i sur., 2022). U istraživanjima razvoja privrženosti izvan odnosa roditelja i djeteta, osnova razvoja privrženosti sa značajnom drugom osobom jest da su značajne druge osobe figure privrženosti koje stvaraju osjećaj *sigurnoga utočišta* u trenucima stresa ili prijetnje, a taj odnos privrženosti obilježen je i održavanjem bliskosti s tom osobom (Thompson i sur., 2022). Tijekom formiranja privrženosti od najranije dobi važan je već spomenuti pojam *unutarnjega ranog modela* na temelju kojega djeca u kasnijoj odrasloj dobi sklapaju prijateljstva i romantične odnose. Ovisno o unutarnjem radnom modelu, u kasnijoj odrasloj dobi dijete s drugima može razviti: (1) sigurne odnose privrženosti gdje s većim samopouzdanjem, boljom emocionalnom stabilnošću i zdravom percepcijom sebe i partnera/prijatelja sklapa sigurnu i stabilnu privrženost; (2) anksioznu (zaokupljenu) privrženost koja je karakterizirana visokom razinom potrebe za pažnjom, potrebom za bliskošću i strahom od napuštanja; (3) izbjegavajuću (odbacujuću) privrženost koja je karakterizirana visokim samopouzdanjem, otuđenosti i emocionalnom distancom od drugih, kao i potiskivanjem želje za privrženosti; (4) dezorganiziranu (bojažljivu) privrženost koja je kombinacija anksiozne i izbjegavajuće (Bartholomew i Horowitz, 1991; Huang, 2024; Sagone i sur., 2023). U odrasloj dobi nesigurna privrženost definirana je dvjema ključnim dimenzijama – anksioznošću i izbjegavanjem (Simpson i Rholes, 2017).

Kvalitetniji odnosi s drugima i sigurni odnos privrženosti u istraživanjima su se pokazali prediktorom boljeg mentalnog zdravlja i nošenja sa životnim izazovima (Mikulincer i Florian, 2003; Mikulincer i Shaver, 2013; Sagone i sur., 2023). Stil privrženosti može se mijenjati i nije ovisan isključivo o odnosu s roditeljima, nego može biti i rezultat odnosa s vršnjacima (Fraley i Roisman, 2018). Iako dijete može imati razvijenu sigurnu privrženost s roditeljima, tijekom sklapanja prijateljstava s vršnjacima i u prvim iskustvima romantičnih odnosa, stil privrženosti

može se mijenjati iz, primjerice, sigurne privrženosti u dimenzije anksioznosti i/ili izbjegavanja (Mikulincer i Shaver, 2013). Rezultati istraživanja pokazuju da je kod nesigurne privrženosti viši rizik razvoja internaliziranih problema u ponašanju (strah, anksiozno-depresivni simptomi, osjećaj usamljenosti i krivnje) u usporedbi s djecom koja su imala sigurnu privrženost s oba roditelja, dok je kod dezorganiziranoga stila privrženosti kod djece viši rizik razvoja eksternaliziranih poremećaja u ponašanju (impulzivnost, nepažnja, kršenje pravila i agresivno ponašanje) (Dagan i sur., 2022). Anksiozna i izbjegavajuća privrženost povezana je s negativnom percepcijom o tome koliko su djeca drugima važna (Raque-Bogan, Ericson, Jackson, Martin i Bryan, 2011). Sigurna privrženost u ranoj dobi veže se uz više komponenti subjektivne dobrobiti poput percipiranja, prepoznavanja i imenovanja te reguliranja emocija kod adolescenata, što je pokazatelj dobre emocionalne kompetentnosti te je sigurna privrženost pozitivno povezana s prepoznavanjem emocija drugih (Mónaco, Schoeps i Montoya-Castilla, 2019). Uz navedeno, sigurna privrženosti veže se uz bolje mentalno zdravlje adolescenata (Tan, Yang, Huang, Lin i Gao, 2023) i kvalitetnije odnose s vršnjacima (Brumariu i Kerns, 2022), kao i više razine suosjećanja prema drugima (Raque-Bogan i sur., 2011).

Teorija privrženosti polazi od činjenice da je za preživljavanje svakog ljudskog bića od najranije dobi neophodna skrb i briga odraslih (Ajduković i sur., 2006). Odgojni stil roditelja pokazao se značajnim u razvoju stilova privrženosti u odrasloj dobi, a u istraživanju Wilhelm i suradnika (2016) značajnijim se pokazao majčin odgojni stil u predviđanju stilova privrženosti u odrasloj dobi. Povezanost je identificirana između optimalnoga roditeljstva i sigurne privrženosti kod žena, dok je povezanost pronađena između zanemarujućega odgojnoga stila roditelja i anksioznoga (zaokupljenoga) stila privrženosti kod muškaraca (Wilhelm i sur., 2016). Na temelju ovog istraživanja možemo zaključiti da postoji veza između stila privrženosti i odgojnoga stila roditelja, dok je stil privrženosti u odrasloj dobi povezan sa subjektivnom dobrobiti pojedinca.

2. 5. 2. Teorija roditeljskih odgojnih stilova

Teorija roditeljskoga odgojnog stila temelji se na cjelokupnom i jedinstvenom odnosu roditelja prema djetetu i interpretira se na način da se djeca uspješno razvijaju kada je roditeljsko ponašanje temeljeno na optimalnoj kombinaciji topline i nadzora (Petani, 2011).

Odgojni stil roditelja definira se kao koncept koji reflektira pristup odgoju djeteta u različitim situacijama i domenama te je obuhvatniji pojam od roditeljskih ponašanja i aktivnosti (Power,

Sleddens, Berge, Connell, Govig, Hennessy, Liggett, Mallan, Santa-Maria, Odoms-Young i St George, 2013), ali je temeljen na roditeljskim ponašanjima koja kreiraju emocionalnu klimu za odgoj djeteta (Dalimonte-Merckling i Williams, 2020). On se objašnjava dimenzijama emocionalne topline i postavljanja kontrole u discipliniranju djece, a prepoznaje se autoritativni, autoritarni, permisivni (Baumrind, 1971) i zanemarujući ili indiferentni (Macobby i Martin, 1983; Baumrind, 2013) odgojni stil. Osim četiri glavna roditeljska odgojna stila, istraživanja su pokazala i oblikovanje novih konstrukcija stilova odgoja, poput pozitivnoga roditeljstva (Markham, 2012), helikopter roditeljstva (Turner, Faulk i Garner, 2020), nametljivoga ili intruzivnoga roditeljstva (Diemer, Treviño i Gerstein, 2021; Kuppens i Ceulemans, 2019), povezujućega roditeljstva (eng. *attachment parenting*) (Sears i Sears, 2016), koje je usko vezan s nježnim roditeljstvom (eng. *gentle parenting*) (Linn Knight, 2022), i intenzivnoga roditeljstva (Forbes, Donovan i Lamar, 2020). Osim temeljnih dimenzija kontrole ili zahtijevanja i emocionalne topline ili responzivnosti (Baumrind, 1971, 2013; Maccoby i Martin, 1983), u istraživanjima se sve više uzima u obzir podjela dimenzije kontrole na *bihevioralnu* i *psihološku* kontrolu (Power, 2013) te na *prisilnu kontrolu* i *kontrolu utemeljenu na razgovoru* (Baumrind, 2012, 2013). Istraživanjem instrumenata koji ispituju roditeljske stilove identificirane su i dimenzije *neutralnoga razgovora*, *neučinkovite discipline* i *strukture* (Power, 2013). Autori Skinner, Johnson i Snyder (2005) dimenzije dijele na ukupno šest, grupirane u tri para: (1) emocionalna toplina nasuprot odbijanju; (2) struktura nasuprot kaosu; (3) autonomija nasuprot prisili. Novija istraživanja u području odgojnih stilova naglasak stavljanju na specifične dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja koje se vežu za roditeljske odgojne stilove (Reid i sur., 2015; Smetana, 2017) ili dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja u svojim istraživanjima izjednačavaju sa značenjem odgojnih stilova (Lee i sur., 2022; Goagoses i sur., 2023). U skladu sa suvremenim trendovima istraživanja odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja, u ovom doktorskom radu primjenjivat će se *objedinjeni pristup* u kojem će se dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja izjednačiti sa značenjem odgojnih stilova.

Rezultati istraživanja sugeriraju da su odgojni stilovi roditelja povezani sa socio-emocionalnim, ponašajnim (bihevioralnim) i akademskim teškoćama kod djece. *Intruzivni roditeljski odgojni stil* s prenaplašenom psihološkom kontrolom roditelja rezultira višim stupnjem bihevioralnih problema djece u dobi od dvije godine i nižega stupnja emocionalne regulacije djece u dobi od tri godine (Diemer i sur., 2021). Helikopter roditeljstvo koje je visoko na razini bihevioralne i

psihološke kontrole, kod adolescenata rezultira teškoćama emocionalne regulacije, nedovoljno razvijenim socijalnim vještinama i nižom akademskom produktivnošću (Srivastav i Mathur, 2020). Odgojni stilovi roditelja niskih dimenzija topline (autoritarni i indiferentni/zanemarujući) rezultiraju lošijom psihosocijalnom prilagodbom i dobrobiti, dok je kod roditeljskoga odgojnog stila s visokom razinom topline zamijećen bolji rezultat psihosocijalne prilagodbe i dobrobiti u odrasloj dobi, gdje čak i popustljivi odgoj pokazuje jednake, a u nekim dijelovima i bolje rezultate od autoritativnoga odgojnog stila (Garcia, Fuentes, Gracia, Serra i Garcia, 2020). Autoritarni i zanemarujući roditeljski odgojni stilovi, koji su nisko na dimenziji topline, pokazali su se povezanim s niskim samopouzdanjem i samopoimanjem djece, dok su se roditeljski odgojni stilovi visoko na dimenziji topline pokazali zaštitnim faktorima u razvoju samopouzdanja i pozitivne slike o sebi (Chen, Garcia, Alcaide, Garcia-Ros i Garcia, 2024).

Kratkim pregledom teorije roditeljskih odgojnih stilova vidljivo je da se odgojni stil roditelja temelji na nizu roditeljskih ponašanja koja se identificiraju dimenzijama topline, kontrole (bihevioralne i/ili psihološke), discipline, popustljivosti, nadzora i autonomije te su navedene dimenzije povezane s pozitivnim ili negativnim rezultatima kod djece. U trećem poglavlju *Odgojni stil roditelja* detaljnije će se razrađivati konstrukt odgojnoga stila roditelja, njegove značajke, vrste i dimenzije, kao i recentniji rezultati istraživanja uloge roditeljskoga odgojnoga stila u razvoju djece. S ciljem boljšeg razumijevanja odgojnih stilova roditelja, u poglavlju *Društveni kontekst roditeljstva* predstavljen je kratak pregled osnovnih kretanja u obiteljskoj dinamici pod utjecajem promjena u društvu. Sastavni dio promjena u društvu jest i informatizacija kao definirajući faktor promjena u suvremenom roditeljstvu, a promjene u obitelji pod utjecajem razvoja digitalne tehnologije detaljnije će biti razjašnjene u nastavku teorijske analize. Promjene u obiteljskoj dinamici pod utjecajem razvoja digitalne tehnologije i društvenih medija dovele su i do pojave novih odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja, poput krovnoga pojma digitalnoga roditeljstva.

3. ODGOJNI STIL RODITELJA

Odgojni stil roditelja definira se kao skup obrazaca roditeljskoga ponašanja i roditeljskoga autoriteta prema djetetu unutar kojih se oblikuje *emocionalna klima* za izražavanje roditeljskoga ponašanja i odgoj (Leung i Tsang Kit Man, 2014). Prema autorima Delimonte-Merckling i Williams (2020, str. 470), odgojni stil roditelja „sastoji se od nekoliko elemenata koji se

kombiniraju radi ostvarivanja emocionalne klime unutar koje roditelji komuniciraju svoje stavove i postupke o odgoju sa svojim djetetom (eng. „parenting style consists of several elements that combine to create the emotional climate in which parents communicate their attitudes and practices about childrearing with their child“). Stavovi roditelja koji se promatraju u okviru roditeljskoga odgojnoga stila odnose se na disciplinu, roditeljska ponašanja i odgovornosti, kao i uspostavljanje i komuniciranje očekivanja od djece (Dalimonte-Merckling i Williams, 2020). Odgojni stil konceptualizira se i kao okvir koji moderira utjecaj pojedinih *roditeljskih postupaka* na dijete, a predstavlja skup stavova prema djetetu koji se jasno izražavaju i komuniciraju s djetetom, a time se stvara emocionalna klima obilježena roditeljskim ponašanjima i postupcima (Darling i Steinberg, 1993; Konok, Bunford i Miklósi, 2020). Iako se odgojni stil roditelja definira u okviru specifičnih roditeljskih ponašanja, promatranje utjecaja pojedinih *roditeljskih ponašanja* na dijete može se analizirati u okviru roditeljskih odgojnih stilova kao širega pojma koji može jasnije objasniti utjecaj *roditeljskih postupaka* na dobrobit i razvoj djece (Darling, 1999; usp. Ulferts, 2020). Roditeljski postupci promatraju se kroz ponašanja koja su usmjerena prema socijalizaciji djece, a ta roditeljska ponašanja mogu se pratiti i mjeriti (Darling i Steinberg, 1993). Važno je naglasiti kako konstrukt roditeljskoga odgojnoga stila za cilj ima pratiti *normalne varijacije* u roditeljskom odgoju i ne uključuje odgoj koji je moguće zamijetiti u nasilnim kućanstvima (Darling, 1999). Roditeljski odgojni stil psihološki je konstrukt, a predstavlja niz roditeljskih postupaka i strategije u odgoju djece (Batoool, 2020). U navedenim definicijama i tumačenjima odgojnoga stila roditelja zajednička je sintagma *emocionalna klima*, a ponavljajući su pojmovi roditeljskih aktivnosti, postupaka, ponašanja i/ili obrazaca ponašanja.

Prvotno se u definiranju roditeljskih odgojnih stilova spominju roditeljska ponašanja. Ona su uži pojam i sastavni dio interpretiranja odgojnih stilova roditelja te služe za mjerenje odgojnoga stila roditelja i predstavljaju uočljive i diskretne *roditeljske aktivnosti* (Power i sur., 2013). Dimenzije roditeljskoga ponašanja u novijoj literaturi izjednačavaju se s odgojnim stilovima roditelja (Lee i sur., 2022; Goagoses i sur., 2024) s ciljem naglašavanja važnosti promatranja diskretnih razlika i nijansi u roditeljskim ponašanjima prema djetetu koji čine specifičan odgojni stil. Roditeljski postupci i roditeljske aktivnosti terminološki imaju jednako značenje, a roditeljska ponašanja oblikovana su roditeljskim postupcima, čime i ova dva pojma imaju vezana značenja. Prema tome, roditeljski (odgojni) postupci kreiraju roditeljska ponašanja. Roditeljski postupci ono su što definira roditeljska ponašanja, dok se roditeljska ponašanja promatraju u okviru definiranja

pojedinih odgojnih stilova roditelja, iz čega je vidljiv hijerarhijski odnos ova tri ključna pojma. U prvotnim istraživanjima odgojnih stilova, umjesto fokusa na specifična i pojedina ponašanja, autori grupiraju pojedina ponašanja u *dimenzije* koje reflektiraju ta ponašanja, a dvije ključne globalne dimenzije odgojnih stilova roditelja su *dimenzija topline* ili responzivnosti roditelja te *dimenzija postavljanja granica, zahtijevanja ili uspostavljanja kontrole* (Baumrind, 2012; Macobby i Martin, 1983; Kuppens i Ceulemans, 2019). Kontinuiranim istraživanjima roditeljskih ponašanja, globalno prihvaćene dimenzije *topline* i *kontrole* dijele se na više poddimenzija te se dodaju i nove. Dimenzija *kontrole* može se podijeliti na bihevioralnu i psihološku kontrolu (Power, 2013; Smetana, 2017). Bihevioralna kontrola podrazumijeva jasno postavljene granice, konzistentna roditeljska očekivanja i strukturu koja potiče odgovorno ponašanja djeteta, dok se psihološka kontrola definira kao roditeljska nametljivost, izazivanje osjećaja krivnje i umanjivanje ili oduzimanje pružanja ljubavi i topline (Baumrind, 2012; Barber, 2002; Smetana, 2017). Osim raščlanjivanja dimenzije kontrole na dvije njezine poddimenzije, u analiziranju roditeljskoga ponašanja identificiran je i dodatan niz dimenzija i poddimenzija roditeljskoga ponašanja. Dio njih može se grupirati u postojeće dimenzije ili su sličnoga opisa i karaktera, dok se u istraživanjima roditeljskih odgojnih stilova (Baumrind, 2012; Barber, 2002; Jiang, Liang, Wang, Lin i Zhang, 2023; Keresteš, Brković, Kuterovac Jagodić i Greblo, 2012; Kuppens i Ceulemans, 2019; Smetana, 2017; Sorkabi i Middaugh, 2014; Ulferts, 2020) posebno ističe *psihološka kontrola* kao ključna nova dimenzija u proučavanju odgojnih stilova roditelja te se zbog toga ona izdvaja i čini treću globalno prihvaćenu dimenziju uz bihevioralnu kontrolu i toplinu.

Primarna kritika konstruktivnosti odgojnih stilova roditelja ogleda se u nedovoljnoj osjetljivosti na kulturološke razlike pa se predlaže promatrati roditeljsko ponašanje i postupke u okviru *dimenzija ili domena roditeljskoga ponašanja* nasuprot strogom postavljanju roditeljskih ponašanja u pojedine konstrukte odgojnih stilova (Grusec i Davidov, 2015; Power i sur., 2013; Smetana, 2017; Lee i sur., 2022; Goagoses i sur., 2023). U istraživanju odnosa roditelja i djece tijekom procesa socijalizacije i odgoja, autori Grusec i Davidov (2015) predlažu pristup utemeljen na domenama: (1) *zaštite* koja se ogleda u traženju sigurnosti i bliskosti s roditeljima; (2) *kontrole* uz pomoć koje roditelji održavaju granice i strukturu te se dijeli na bihevioralnu i psihološku; (3) *vođenoga učenja* koje je važno za kognitivno, socio-emocionalno i moralno učenje; (4) *participiranja u grupi* koje se ogleda u pripadanju grupi u kojoj djeca promatraju i usvajaju ponašanja pojedinaca u grupi; (5) *reciprociteta* prema kojem ljudi imaju tendenciju uzvratiti i pružiti drugima onoliko koliko su oni

njima, a u odnosu djeteta i roditelja identificira se kao volja roditelja da dopuste djeci izražavanje vlastitih potreba i pregovaranje, a promatra se kroz otvorenost roditelja prema osluškivanju djetetovih prijedloga u donošenju zajedničkih obiteljskih odluka. Posljednja domena, domena reciprociteta, vidljiva je i kod drugih autora naglašavanjem recipročnosti i dvosmjernosti u odnosu roditelja i djece (Kuczynski, Parkin i Pitman, 2006; Macobby, 2015), a u kontekstu recipročnosti i dvosmjernosti u odnosu roditelja i djece potrebno je pratiti koliko dijete i njegovo iskazivanje vlastitih potreba utječe na ponašanje roditelja te koliko roditelji odgovaraju na izražavane potrebe djeteta. U tom odnosu roditelja i djeteta može se pratiti koliko su roditelji spremni odgovoriti na potrebe djeteta, koliko mijenjaju svoje ponašanje s ciljem odgovora djetetu te koliko dopuštaju djetetu autonomiju u izražavanju.

Autorica Macobby (2015, str. 18) ističe pojam *uzajamne responzivnosti* (eng. *mutual responsiveness*) koji se oblikuje od najranije dobi, a postavlja temelje za kasniji odnos s djetetom. *Uzajamna responzivnost* sastoji se u očekivanjima kako će druga strana odgovoriti, a uspješnost komunikacije i uzajamne responzivnosti očituje se u jasnoći poruka djeteta prema roditelju, i obratno, kao i otvorenosti u primanju poruka. Distinkcija se u tom odnosu uzajamne responzivnosti radi između *receptivnoga usklađivanja* (eng. *receptive compliance*) i *situacijskoga usklađivanja* (eng. *situational compliance*), a prvi se definira uspostavljanjem odnosa bez prisile, dok je drugi rezultat nadmoći i podmićivanja roditelja (Macobby i Martin, 1983 prema Macobby 2015). Recipročnost u odnosu roditelja i djece može se promatrati i u načinu na koji djeca utječu na roditeljske postupke te kako se odgoj mijenja ovisno o dobi djeteta i situaciji (Smetana, 2017). Roditeljski odgojni stil time nije isključivo ciljano djelovanje radi socijalizacije i odgoja djeteta, nego se ogleda u recipročnoj komunikaciji između djeteta i roditelja. Roditeljska ponašanja kojima se ostvaruje emocionalna klima rezultat su roditeljskih odgojnih postupaka pomoću kojih djeca prepoznaju emocionalne stavove i reakcije svojih roditelja (glas, govor tijela, izljevi bijesa, nepažnja i slično) (Darling i Steinberg, 1993).

S obzirom na istaknute domene autora Grusec i Davidov (2015) i recipročnost u odnosu djeteta i roditelja, promatranje i definiranje roditeljstva i odgojnoga stila u roditeljstvu uvjetovani su situacijom. Roditelji se promatraju u kontekstu *fleksibilnosti* ovisno o odgojnoj situaciji te s obzirom na djetetovu interpretaciju postupaka roditelja, njegovu razvojnu dob i kulturološki kontekst, zbog čega pojedina ponašanja i postupci mogu imati drugačiji utjecaj na dijete (Smetana, 2017). Roditeljsko ponašanje obilježeno je fleksibilnošću s obzirom na danu situaciju. Iako

roditelji imaju identificiran odgojni stil, unutar zadanoga odgojnog stila roditelji primjenjuju različita ponašanja ovisno o zahtjevima u pojedinoj situaciji; manji prijestupi u roditeljskim očekivanjima (ponašanja za stolom ili dolazak kući u neprimjereno vrijeme) češće se ispravljaju razgovorom i objašnjavanjem, dok neprimjerenija ponašanja, koja uključuju veća kršenja društvenih normi, kod roditelja izazivaju reakcije discipliniranja korištenjem (nad)moći (Ulferts, 2020). Odgojno ponašanje roditelja može se razlikovati i ovisno o aktivnostima; u jednom aspektu života djeteta mogu pokazivati tendenciju višega stupnja kontrole, dok u drugim aspektima mogu biti popustljiviji (Garst i Gagnon, 2015). Fleksibilnost roditelja u ponašanju objašnjava se kontinuumom na dimenzijama roditeljskih odgojnih stilova ovisno o odgojnoj situaciji (Garst i Gagnon, 2015). Odgojni stil razlikuje se i kod majki i očeva, a analizom literature od 1990. do 2020. Yaffe (2023) utvrđuje da su majke responzivnije, pružaju viši stupanj podrške i prihvaćanja djeci, ali su i sklonije bihevioralnoj kontroli, zahtjevima i pružanju autonomije za razliku od očeva koji su bliži autoritarnom odgojnom stilu. Prethodno je naglašeno kako se roditeljski odgojni stil može razlikovati ovisno o specifičnoj odgojnoj situaciji, što se ogleda u tome da roditelji mogu primjenjivati drugačiji odgojni stil u situaciji hranjenja djeteta, u igri ili kao medijatori u korištenju digitalne tehnologije (Garst i Gagnon, 2015; Konok, Bunford i Miklosi, 2020; Ulferts, 2020; Yaffe, 2023). Kao što je naglašeno, predstavljena teorija istraživanja odgojnoga stila roditelja utemeljena na domenama ili dimenzijama naglašava da različiti odgojni postupci u okviru domena ili dimenzija rezultiraju razvojem drugačijih kompetencija kod djece. Radi dobivanja stvarnoga podatka o tome koja roditeljska ponašanja izazivaju razvoj određenih kompetencija djeteta, ispravniji je način analizirati utjecaj roditeljskoga ponašanja u okviru dimenzija odgojnoga stila, a ne u okviru izmjerenoga konstrukta odgojnoga stila.

3.1. Način istraživanja, interpretiranja i razumijevanja odgojnih stilova roditelja

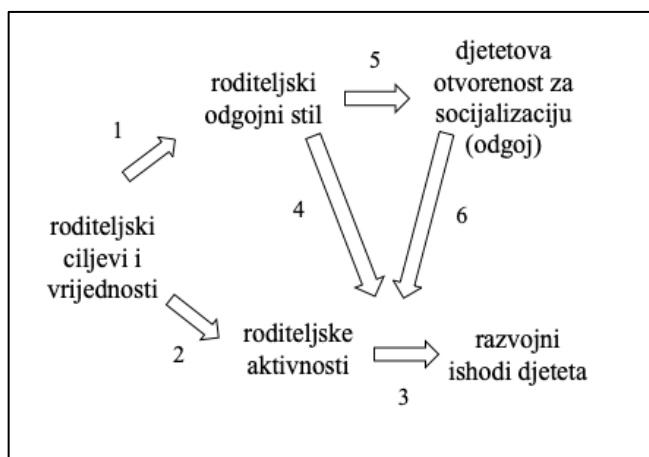
Analizom razlika u pristupu istraživanja odgojnoga stila roditelja zamijećeno je nekoliko pristupa i konstrukata u okviru obiteljske pedagogije i obrazovanja roditelja. Prema Reparaz, Rivas, Osorio i Garcia-Zavala (2021) jedan od pristupa usmjeren je na dvije istraživačke strane, a to su *odgojni stilovi roditelja* koji se očituju u proučavanju obrazaca roditeljskoga ponašanja u okviru dimenzija te proučavanje specifičnih i konkretnih *roditeljskih postupaka* koji se očituju u konstruktu *roditeljske kompetentnosti* (Reparaz, Rivas, Osorio i Garcia-Zavala, 2021). Power i suradnici (2013) naglašavaju razliku generalnih (općih) odgojnih stilova roditelja te proučavanje stilova

roditelja koji su povezani s pojedinim domenama ili dimenzijama djelovanja (primjerice hranjenje i igra ili dimenzije više vrsta kontrole, topline i popustljivosti), dok Power (2013) i Hukkelberg i Ogden (2021) ističu i razliku istraživanja odgojnih stilova roditelja koji su usmjereni na *osobu* (eng. *person-centered approach*), nasuprot istraživanjima odgojnih stilova usmjerenima na *varijable* (eng. *variable-centered approach*).

U proučavanju odgojnih stilova roditelja koje je usmjereno na varijable naglasak se stavlja na pojedine varijable koje mjere dimenzije odgojnoga stila roditelja i cilj je istražiti rezultate koje roditelji ostvaruju na tim skalama i povezati ih s mjerenjem razvojnih rezultata djeteta, dok se kod istraživanja usmjerenih na osobu naglasak stavlja na interakcije pojedinih dimenzija i praćenje kako te interakcije utječu na dijete, čime se ostvaruje promatranje interakcije pojedinih dimenzija unutar odgojnoga stila (Power, 2013; Van Heel, Van Den Noortgate, Bijttebier, Colpin, Goossens, Verschueren i Van Leeuwen, 2019). Istraživanje temeljeno na varijablama analizira odnos varijabli, a identificiranjem grupa roditelja koji prikazuju isti obrazac roditeljskoga ponašanja uspostavlja se istraživanje usmjereno na osobu (Hukkelberg i Ogden, 2021; Vasiou, Kassis, Krasanaki, Aksoy, Favre i Tantaros, 2023). Kombiniranjem ovih dvaju pristupa istraživanju odgojnoga stila roditelja moguće je, na temelju prijašnjega znanja o odgojnim stilovima roditelja, podijeliti roditelje u klastere te proučavati kako unutar pojedinih grupa roditelja, koji pripadaju kategoriji jednakoga odgojnog stila, variraju dimenzije roditeljskoga odgojnog ponašanja (Dalimonte-Merckling i Brophy-Herb, 2019; Hukkelberg i Ogden, 2021; Van Heel i sur., 2019; Vasiou i sur., 2023), naglašavajući time da, primjerice, fizičko kažnjavanje djeteta ne djeluje jednako na dijete odgojeno na autoritaran ili autoritativan način (Power, 2013). Roditelji posjeduju skup vrijednosti iz kojih proizlaze roditeljske aktivnosti koje kreiraju roditeljska ponašanja, iako je odnos između roditeljskoga stila i roditeljskih aktivnosti/postupaka kompleksan – ponekad roditelji ne reagiraju na određeno neprimjereno ponašanje djeteta, što se može procijeniti kao indiferentnost (indiferentni odgojni stil), a razlog može biti taj da su skloni potkrepljivati isključivo pozitivna ponašanja djeteta (autoritativni odgojni stil) (Power i sur., 2013). Zbog toga je važno na koji način se pristupa istraživanju i interpretiranju roditeljskih odgojnih stilova, posebno kada je riječ o mjerenju utjecaja na razvojne ishode djeteta. S obzirom na opis ovih dvaju pristupa mjerenju i interpretiranju odgojnoga stila roditelja i njegovoga utjecaja na dijete, jasno je kako u istraživanju koje je usmjereno na varijable govorimo o kvantitativnim istraživanjima i statističkoj analizi, dok se u istraživanju koje je usmjereno na osobu može primijeniti i kvalitativna metodologija

usmjerena na promatranje promjena u ljudskom ponašanju koja se pripisuju pojedinom odgojnom stilu, a može biti i dodatna analiza identificiranih odgojnih stilova roditelja uz praćenje pojedinih i specifičnih identificiranih klastera (Dalimonte-Merckling i Brophy-Herb, 2019; Van Heel i sur., 2019).

Uz navedene pristupe istraživanju odgojnoga stila roditelja, Darling i Steinberg (1993, str. 493) predlažu promatranje roditeljskoga odgojnog stila kao *integrativnoga kontekstualnog modela* u kojem ciljevi koje roditelji postavljaju u odgoju uvjetuju roditeljski odgojni stil i postupke, a roditeljski postupci imaju direktan utjecaj na dječji razvoj. S druge strane, roditeljski odgojni stil utječe na razvoj djeteta kroz roditeljske odgojne postupke te na djetetovu otvorenost i spremnost za odgojne postupke roditelja. Djetetova otvorenost za socijalizaciju (odgoj) posredno utječe i na roditeljske odgojne postupke koji utječu na razvojne ishode djeteta (Dalimonte-Merckling i Williams, 2020; Darling i Steinberg, 1993; Čudina Obradović i Obradović, 2003) (vidi *Slika 1*).

Slika 1: Preveden i prilagođen kontekstualni (integrativni) model odgojnoga stila roditelja (Darling i Steinberg, 1993)

Izvor: Darling, N. i Steinberg, L. (1993). Parenting Style as Context: An Integrative Model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0033-2909.113.3.487>

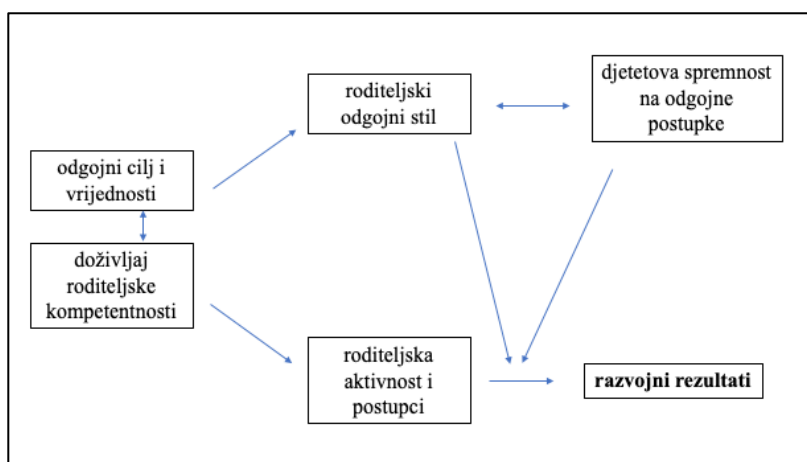
U području roditeljskih odgojnih stilova, važno je napraviti distinkciju roditeljskoga odgojnog stila i *roditeljske kompetentnosti* koja se u novijim radovima definira na gotovo identičan način. U integrativni kontekstualni model roditeljskoga odgojnog stila (prikazan na *Slici 1*), autori Čudina

Obradović i Čudina (2003) dodaju i doživljaj roditeljske kompetencije kao element unutar kojega se interpretira odgojni utjecaj na dijete. Kao i kod autora Darling i Steinberg (1993), odgojni postupci roditelja u modelu autora Čudina Obradović i Obradović (2003) proizlaze iz vrijednosti i ciljeva, a oni su definirani razvojnim rezultatima koji se žele ostvariti i u međudjelovanju su s doživljajem roditeljske kompetentnosti (Čudina Obradović i Obradović, 2003). Vrijednosti i ciljevi koje određuju roditelji, determiniraju roditeljski odgojni stil i utječu na roditeljske postupke, a roditeljski postupci su ono što utječe na razvojne rezultate djeteta (Čudina Obradović i Obradović, 2003).

Roditeljska kompetentnost definira se roditeljskim aktivnostima usmjerenima prema zdravom odnosu u obitelji i s ciljem optimiziranja razvoja djeteta i njegove dobrobiti (Richaud, Vargas-Rubilar i Lemos, 2022). Ona se može definirati i kao niz sposobnosti roditelja koje im omogućavaju kvalitetno roditeljsko ponašanje usmjereno na pravovremeni odgovor na potrebe djeteta (pružanje topline, razgovor i igra), ali i kao *praktična sposobnost* učinkovitoga roditeljskog ponašanja (Vance i Brandon, 2018). Sveobuhvatna definicija roditeljske kompetentnosti jest da je to roditeljska sposobnost da na adekvatan način brinu i zaštite djecu s ciljem zadovoljavanja djetetovih potreba radi zdravoga razvoja (Garaigordobil i Machimbarrena, 2017). Definicija roditeljske kompetentnosti veže se uz pojam roditeljskoga samopouzdanja i roditeljskoga znanja s obzirom na to da je u definiciji vidljiva kategorija sposobnosti radi djelovanja na adekvatan način, što podrazumijeva znanje o odgoju (Vance i Brandon, 2018). Roditeljska kompetentnost može se promatrati iz perspektive roditelja (roditeljska procjena vlastitih sposobnosti), perspektive djeteta o roditeljskom ponašanju ili kombinacije perspektive djeteta i roditelja istovremeno (Reparaz i sur., 2021). U literaturi se uz roditeljsku kompetentnost vežu pojmovi *doživljaja roditeljske kompetentnosti* (eng. *parental sense of competence* (PSC) (Fotez i Brajša-Žganec, 2020; Ziv, Golbez, Shapira i Elmer, 2020), *osjećaja kompetentnosti u roditeljstvu* (eng. *perceived competence*) (Macuka, 2022; Vance i Brandon, 2018), *roditeljske učinkovitosti* (eng. *parental self-efficacy* (PSE)) (Vance i Brandon, 2018), a doživljaj roditeljske kompetentnosti odnosi se na vjerovanja roditelja „o vlastitim roditeljskim sposobnostima i vještinama, kao i na samoprocjene uspješnosti u roditeljskoj ulozi“ (Keresteš, Brković i Kuterovac Jagodić, 2011, str. 18). Doživljaj roditeljske kompetentnosti promatra se kroz roditeljsku procjenu svoje učinkovitosti te roditeljskoga unutarnjeg i vanjskog lokusa kontrole (Fotez i Brajša-Žganec, 2020). S druge strane, ono što je vidljivo u definiranju roditeljskoga odgojnog stila na početku poglavlja te kroz

integrativni model odgojnoga stila roditelja (Darlin i Steinberg, 1993; Čudina Obradović i Obradović, 2003), je da on uvjetuje spremnost djeteta na socijalizaciju, a i na prihvaćanje konkretnih roditeljskih odgojnih postupaka i aktivnosti (vidi *Slika 2*). Iz toga proizlazi da je ključno u definiranju odgojnoga stila roditelja promatrati ga ozračjem, klimom ili kontekstom u kojemu dijete percipira, interpretira i prihvaća različite roditeljske postupke, a iako izravan utjecaj na dijete imaju konkretni roditeljski postupci, roditeljski odgojni stil određuje i način na koji će ih dijete interpretirati i prihvatiti (Darling i Steinberg, 1993; Čudina Obradović i Obradović, 2003; Ulferts, 2020). Važnost odgojnoga stila u kontekstu odgoja djeteta vidljiva je s obzirom na činjenicu da odgojni stil roditelja kao pojam obuhvaća kompleksne i recipročne odnose između djeteta i roditelja kojima se formira klima odgoja. Roditeljska kompetentnost i doživljaj roditeljske kompetentnosti *uži je pojam* od odgojnoga stila koji se bazira na procjeni učinkovitosti, stupnju znanja, vještina i sposobnosti roditelja o roditeljstvu, ali i stupnja unutarnjeg i vanjskog lokusa kontrole.

S obzirom na to da u odgoju djece ulogu ima i odgovor djeteta na odgojne metode, što se definira reciprocitetom u odgoju djeteta, uz dodanu kategoriju roditeljske kompetentnosti koja je definirana u revidiranoj slici kontekstualnoga (integrativnog) modela autora Čudina Obradović i Obradović (2003), *Slika 2* prikazuje kojim je sve kategorijama definiran odgojni stil. Na *Slici 2* prikazan je kontekstualni (integrativni) model odgojnoga stila roditelja autora Čudina Obradović i Obradović (2003, str. 54), a na preuzetoj skici revidiran je dio koji se odnosi na reciprocitet, naglašavajući da na odgojni stil roditelja utječe i reakcija djeteta na primijenjeni odgojni postupak.

Slika 2: Revidirani kontekstualni (integrativni) model odgojnoga stila roditelja
(prilagođen model prema Čudina Obradović i Obradović (2003))

Prema tome, odgojni stil roditelja može se proučavati: (1) u okviru zadanih varijabli ili usmjereno na osobu; (2) u okviru promatranja kontinuuma dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja; (3) u okviru domena roditeljskoga ponašanja u specifičnim odgojnim situacijama (primjerice u igri, tijekom hranjenja, učenja, korištenja mobilnih uređaja roditelja ili kao medijator kod korištenja mobilnih uređaja djeteta); (4) u okviru pojedinih konstrukata odgojnih stilova temeljenih na dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja.

Iako se predlažu i drugačiji pristupi promatranja ostvarivanja emocionalne klime u okviru koje se oblikuju roditeljska ponašanja (konstrukt odgojnoga stila), na temelju iznesenoga i u skladu sa suvremenim trendovima istraživanja odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja, nastavak doktorskoga rada bazirat će se na dimenzijama odgojnoga stila roditeljskih ponašanja koje se svojim značenjem izjednačavaju s odgojnim stilom roditelja. Neke od prepoznatih dimenzija odgojnoga stila roditelja mogu biti: (1) bihevioralna kontrola (induktivno rezoniranje); (2) psihološka kontrola (intruzivnost); (3) aktivno praćenje (roditeljsko znanje); (4) emocionalna toplina; (5) struktura; (6) kognitivna stimulacija; (7) autonomija; (8) popustljivost; (9) kažnjavanje (Keresteš i sur., 2012; Kuppens i Ceulemans, 2019; Power, 2013; Smetana, 2017; Ulferts, 2020). Analizom sadržaja znanstvenih radova koji su se bavili istraživanjem dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja, Power (2013) je identificirao tri ključne dimenzije odgojnoga stila roditelja. Identificirane ključne dimenzije odgojnoga stila roditelja jesu *toplina*, bihevioralna i psihološka *kontrola* te *struktura*. Struktura se očituje u prepoznatljivoj okolini, jasnim očekivanjima i granicama, što se može smjestiti u kategoriju bihevioralne kontrole, s obzirom na to da, na primjer, autori Grusec i Davidov (2015) kontrolom smatraju mehanizme kojima roditelji održavaju granice i strukturu i dijeli se na psihološku i bihevioralnu. Prema Smetana (2017), bihevioralnu kontrolu čine roditeljska očekivanja i struktura koja potiče odgovorno ponašanje djeteta. Uzimajući u obzir da se bihevioralna kontrola definira jasnim očekivanjima od djeteta, a struktura se definira mehanizmima održavanja granica, kategorija strukture može se smjestiti u okvir bihevioralne kontrole (Barber, Stolz, Olsen, Collins i Burchinal, 2005). Autorica Keresteš i suradnice (2012, str. 26) definiraju dimenzije unutar *tri globalno prihvaćene dimenzije*: (1) *prihvaćanje* – toplina (Toplina i Autonomija); (2) *bihevioralna kontrola* (Znanje i Rezoniranje (indikator visoke ili čvrste kontrole) te Popustljivost (indikator niske ili slabe kontrole)); (3) *psihološka kontrola* (Intruzivnost i Kažnjavanje). Iako se roditeljska ponašanja mijenjaju ovisno o

specifičnosti situacije i aktivnostima u kojima sudjeluju roditelji i djeca, stabilna struktura roditeljskih ponašanja može se pratiti kroz dimenzije emocionalne topline, bihevioralne i psihološke kontrole (Keresteš i sur., 2012; Kuppens i Ceulemans, 2019).

Iako autori radova u području roditeljskih odgojnih stilova dimenzije odgojnoga stila imenuju na različite načine, one su po svome tumačenju slične i mogu se grupirati u tri globalno priznate i prepoznate dimenzije odgojnoga stila roditelja (toplina, bihevioralna kontrola i psihološka kontrola). U nastavku rada objasniti će se i identificirati na koji način su u istraživanjima prepoznate dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja te će se objasniti način na koji su dimenzije slične i/ili različite te kako se potencijalno mogu grupirati u tri temeljne globalno prihvaćene dimenzije. Osim toga, bit će prikazan i drugi temeljni pristup istraživanju odgojnih stilova temeljen na konstruktivnom odgojnoga stila.

3. 1. Povijesno-društveni kontekst istraživanja i razvoja konstrukta odgojnoga stila roditelja

U prethodnom poglavlju vidljivo je da se odgojni stil roditelja identificira na temelju niza roditeljskih ponašanja i postupaka koji oblikuju emocionalnu klimu, a roditeljski postupci i ponašanja mogu se smjestiti u pojedine dimenzije. Tijekom prvih istraživanja roditeljskih ponašanja i postupaka, koji su doveli do oblikovanja dimenzija, a na temelju toga i odgojnih stilova roditelja, prvo su identificirane dvije ključne dimenzije u odgojnom stilu roditelja - *roditeljska kontrola* ili *zahtijevanje* i *roditeljska toplina* ili *responzivnost*. Na temelju ove dvije ključne dimenzije kategorizirana su prvo tri, a nakon toga četiri temeljna odgojna stila roditelja (Baumrind, 1971; Maccoby i Martin, 1983). Prva tri identificirana odgojna stila jesu autoritativni, autoritarni i permisivni prema autorici Baumrind (1971), dok su autori Maccoby i Martin (1983) permisivni odgojni stil podijelili na indiferentni i popustljivi.

Identificiranje dviju ključnih dimenzija roditeljstva, a onda i oblikovanje i definiranje odgojnih stilova roditelja, započinje radovima autorice Diane Baumrind (1966; 1967). U svom radu Baumrind (1966) inicijalno prepoznaje *dimenziju kontrole* koju promatra kroz permisivnu, autoritativnu i autoritarnu kontrolu te ove vrste kontrole opisuje na način na koji se u suvremenoj literaturi opisuju odgojni stilovi roditelja. Umjesto izraza dimenzije roditeljskoga odgojnog stila, u ovome ih radu imenuje prototipovima kontrole odraslih koji uvjetuju odgojne postupke, a onda i ponašanja, roditelja (Baumrind, 1966). Ponašanje roditelja koji primjenjuje permisivnu kontrolu

u odgoju djece opisuje prihvaćajućim, afirmativnim roditeljstvom usmjerenim prema djetetovim impulsima i željama, čime je u odgoju zastupljena kontrola bez kažnjavanja (Baumrind, 1966). Fokus je na afirmativnoj *kontroli*, s minimalno obveza u kućanstvu, a roditelj je u ovom stilu odgoja na usluzi djetetu (Baumrind, 1966). Autoritarni roditelj opisan je kroz oblikovanje, kontrolu, procjenu ponašanja djeteta inzistiranjem na poslušnosti temeljem unaprijed određenih i jasnih standarda ponašanja, a pravila oblikuje viši autoritet, odnosno roditelj koji se jasno pozicionira u ulogu autoriteta; nema prostora za razgovor s djetetom, nego se umanjuje autonomija djeteta i inzistira se na tradicionalnim strukturama moći (Baumrind, 1966). Ponašanje autoritativnoga roditelja obilježeno je racionalno postavljenim pravilima na temelju kojih se usmjerava ponašanje djeteta, a potiče se autonomija djeteta kroz pozicioniranje sebe kao autoriteta i komuniciranje granica, uz pojašnjavanje djetetu razloga u pozadini postavljenih granica te se poštuje dijete i njegove individualne potrebe (Baumrind, 1966).

U navedenim opisima permisivnoga, autoritarnoga i autoritativnoga roditelja jasno je kako je kod permisivnih roditelja prisutan nedostatak unaprijed postavljenih granica i pravila, a pravila se oblikuju na temelju potreba djeteta i fokus je na osluškivanju djetetovih potreba i izražavanju podrške. Autoritarni roditelji imaju jasne i unaprijed postavljene granice, a razlozi postojanja pravila ne objašnjavaju se djeci, dok se očekuje strogo pridržavanje istih. Autoritativni roditelji oni su koji postavljaju jasne granice i pravila, ali djetetu objašnjavaju razloge njihova postojanja, prepoznaju individualne potrebe djeteta i osnažuju njegovu autonomiju. Iz navedenoga je vidljivo da se već u ovom radu prepoznaju dvije dimenzije, iako se definira samo kontrola. Dimenzija topline prepoznaje se u opisu permisivnoga roditelja koji je, prije svega, podrška djetetu, a kod autoritativnoga roditelja naglašavanjem njegovoga prepoznavanja individualnih potreba, osluškivanja potreba djeteta te poticanja i podržavanja njegove autonomije, što će se kasnije definirati responzivnošću i podrškom koja se opisuje dimenzijom topline. Osim identificiranih dimenzija roditeljskoga odgojnog stila, opisi roditelja koji koriste određene vrste kontrole kasnije će se imenovati odgojnim stilovima roditeljstva s jednakim opisom kao i u njezinom radu iz 1966. godine.

Nakon godinu dana, Baumrind (1967) objavljuje rad *Child Care Practices Antecedent Three Patterns of Preschool Behavior* u kojem spominje stilove roditeljstva i naglašava kako su oni ti koji oblikuju ponašanje i razvoj djeteta, a način na koji se stilovi roditeljstva prepoznaju i kako se njihov utjecaj može pratiti, jest promatranjem odnosa između djeteta i roditelja u kojem se

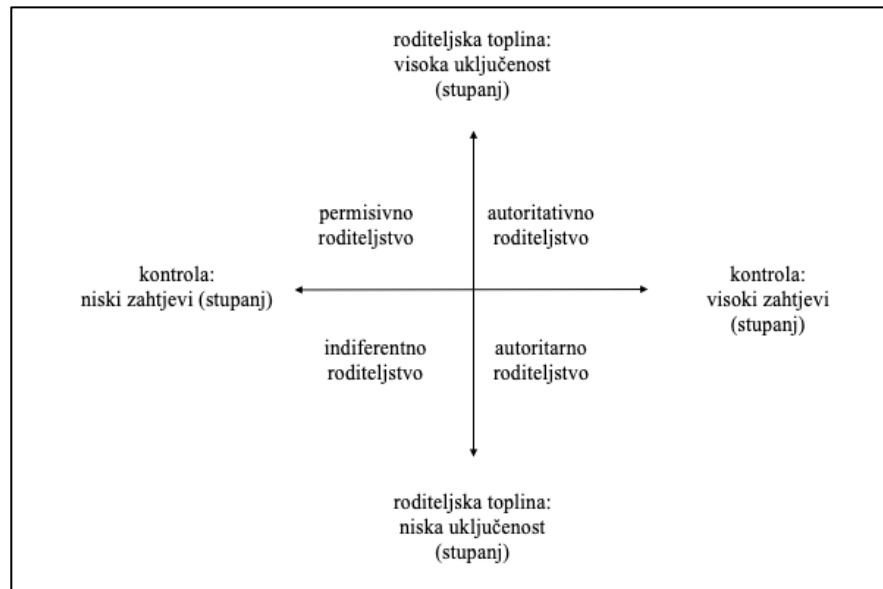
primjenjuje određeni odgojni stil roditelja prema djetetu. Prvotno su identificirana djeca predškolske dobi različita po stupnju samokontrole, stupnju introverzije ili ekstroverzije, zadovoljstva i samopouzdanja te se pratilo na koji način roditelji s njima komuniciraju i sudjeluju u interakciji tijekom kućnih posjeta, promatranja i intervjua (Baumrind, 1967). U ponašanju roditelja utvrđene su dimenzije kontrole i roditeljskog zahtijevanja zrelosti, komunikacije s djetetom i roditeljske brige/topline. Djeca roditelja koji su izražavali visok stupanj topline, podrške, dosljednosti i sigurnosti u svojoj roditeljskoj ulozi, uz jasno postavljene i pojašnjene granice, uz poštivanje individualnosti i autonomije djeteta, pokazivali su visok stupanj samokontrole, samopouzdanja, zadovoljstva i istraživačkoga duha (Baumrind, 1967). Povučena djeca koja nemaju povjerenja, iskazuju niski osjećaja zadovoljstva i samopouzdanja te su nepovezana s okolinom su djeca roditelja koji visoko izražavaju kontrolu nad djecom, koriste moć i pružaju minimalno podrške i topline djeci, a djeca se moraju pridržavati zadanih pravila bez da im se objasne razlozi postavljenih pravila (Baumrind, 1967). Manjak samokontrole i samopouzdanja pokazala su djeca čiji su roditelji bili manje skloni kontroli, postavljanju jasnih granica i očekivanja, a u svome su ponašanju bili nedosljedni i loše organizirani u održavanju kućanstva te su iskazivali nesigurnost oko svoje roditeljske uloge, skloni manipulativnih tehnikama kako bi održali primjereno ponašanje djeteta (primjerice povlačenje ljubavi), uz prisutnost iskazivanja ljubavi i topline prema djetetu (Baumrind, 1967). U navedenim opisima roditelja, a povezujući ih s radom iz 1966., primjetno je kako u slučaju visokoga stupnja kontrole i jasno postavljenih očekivanja i granica te visokom iskazivanju podrške, responzivnosti i topline prema djetetu govorimo o autoritativnom odgojnom stilu roditelja, dok u slučaju visoke kontrole, korištenja (nad)moći u odnosu s djetetom i niskog stupnja podrške i topline govorimo u autoritarnom odgojnom stilu roditelja. Permisivni odgojni stil ovim istraživanjem pokazao se nedosljednim odgojnim stilom roditelja u kojima je prisutno iskazivanje topline i ljubavi prema djetetu, ali uz nejasna očekivanja, minimalno postavljene granice i nizak stupanj kontrole. Važno je napomenuti kako se u ovom istraživanju odgojni stilovi definiraju primarno uz dimenzije kontrole, a zamjetna je i prisutnost psihološke kontrole. Opisujući permisivni odgojni stil, Baumrind (1967) navodi da ova skupina roditelja koristi manipulativne tehnike discipliniranja djece te se služi tehnikom odbacivanja djeteta ili oduzimanja topline, podrške i ljubavi prema djetetu radi ostvarivanja i održavanja primjerenoga ponašanja djeteta. Iako će se psihološka kontrola u kasnijim radovima identificirati kao treća ključna dimenzija odgojnoga stila roditelja,

njezini začetci vidljivi su u radu autorice Baumrind (1967), dok će se druga vrsta kontrole (postavljanje jasnih očekivanja i granica) identificirati i imenovati bihevioralnom kontrolom. Roditeljski odgojni stil autorica Baumrind (1971) definirala je u svom radu *Current Patterns of Parental Authority* navodeći postojanje triju odgojnih stilova roditeljstva, spomenutih i u prijašnjim radovima, a to su autoritarni, autoritativni i permisivni odgojni stil roditelja, a temeljeni su primarno na razini kontrole koju roditelji ostvaruju o odgoju djece.

Maccoby i Martin (1983) su na temeljima autorice Baumrind (1971) u svome istraživanju odgojnih stilova oblikovali model odgojnih stilova, a jasno izdvajaju i dimenziju topline. Oni su terminološki odredili roditeljsku responzivnost koja podrazumijeva visok stupanj podrške i topline, dok niska podrška i toplina podrazumijeva neresponzivnost. Visoka roditeljska kontrola podrazumijevala je visoko zahtijevanje, dok je niska kontrola objašnjena kroz nezahtijevanje ili nepostavljanje jasnih zahtjeva prema djetetu. Na temelju svojih istraživanja razlikovali su i dodatni odgojni stil, a to je indiferentni odgojni stil, pa primarni odgojni stilovi prema teoriji o odgojnim stilovima obuhvaćaju autoritativni, autoritarni i permisivni, koji su podijelili na permisivno-popustljivi i permisivno-indiferentni odgojni stil (Maccoby i Martin, 1983).

3. 1. 1. Dimenzije odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja

Na temelju radova autorice Baumrind (1966; 1967; 1971) te autora Maccoby i Martina (1983) definirane su dvije ključne dimenzije u identificiranju odgojnoga stila roditelja, a to su kontrola i toplina/podrška. U okviru identificiranih dimenzija definirali su i odgojne stilove roditelja. Uz prepoznate odgojne stilove – autoritativni, autoritarni i permisivni (Baumrind, 1967; 1971), izdvaja se i novi odgojni stil, a to je indiferentni odgojni stil (Maccoby i Martin (1983) (vidjeti *Sliku 3*).

Slika 3: Prikaz dimenzija i odgojnoga stila roditeljstva

(prilagođeno prema Baumrind (1966;1967), Maccoby i Martin (1983) i Valcke, Bonte, De Wever i Rots (2010))

S ciljem identificiranja novih dimenzija roditeljskoga odgojnog stila, autor Power (2013) analizirao je istraživanja roditeljskih odgojnih stilova u razdoblju od 1985. do 2010. godine, a analizirana istraživanja su bila temeljena na promatranju odnosa roditelja i djece (*kodiranje ponašanja*) tijekom niza aktivnosti. Tijekom analize sadržaja znanstvenih radova na temu odgojnih stilova roditelja, utvrđeno je postojanje sličnih obrazaca roditeljskoga ponašanja tijekom aktivnosti, i u većini istraživanja identificirana su tri temeljna faktora odnosa roditelja i djece. Tri temeljna faktora povezana su s globalnim dimenzijama kontrole i topline, a jedino se dimenzija kontrole dijeli na *direktivnu kontrolu* koja je često obilježena kritiziranjem djeteta (negativni komentari, prijetnje, restrikcije i zapovijedi) i na *kontrolu koja promovira autonomiju* djeteta (sugestija, omogućavanje izbora, kooperativnost i sudjelovanje) (Power, 2013). Podjelu na ove dvije poddimenzije u dimenziji kontrole, identificirala je i autorica Baumrind (2012; 2013) kada je podijelila kontrolu na autoritativnu (temeljena na promoviranju autonomije) i autoritarnu (direktivna kontrola bez pregovaranja). Autorica Baumrind (2012) diferencirala je autoritativni i autoritarni odgojni stil roditelja s obzirom na dvije vrste kontrole. Autoritarni odgojni stil obilježen je dimenzijom kontrole u kojoj se koristi nadmoć i prisilna kontrola u postavljanju granica i korekciji ponašanja, dok se druga vrsta kontrole odnosi na jasno postavljanje granica, ali uz

moćnost pregovaranja i davanja razumnih objašnjenja, što dovodi do učenja vrijednih vještina kod djece i obilježje je autoritativnoga odgojnog stila roditelja (Baumrind, 2012; Grusec i Davidov, 2014).

Treća učestalo identificirana dimenzija, istovjetna dimenziji topline kod autorice Baumrind (1967; 1971; 2012; 2013), jest *pozitivna roditeljska angažiranost* koja se očituje u fizičkoj prisnosti s djetetom, poticanju djeteta i pohvaljivanju njegova uspjeha. Kao nova dimenzija odgojnih stilova roditelja kod većine je istraživača odgojnih stilova prepoznata i *dimenzija strukture* (Power i sur., 2013). U manjem broju istraživanja tijekom kodiranja ponašanja identificiran je faktor *neutralnoga razgovora* (odgovor na upit djeteta i davanje informacija) i *neučinkovito uspostavljanje discipline* (pretjerano kontroliranje djeteta, bez dodatnoga pojašnjavanja razloga discipliniranja i pravila) (Power, 2013). Kao što je naglašeno u prethodnom poglavlju *Teorija roditeljskih odgojnih stilova*, autori Skinner i suradnici (2005) dodali su navedenu dimenziju strukture u istraživanje odgojnoga stila roditelja i postavili je u dvije krajnje granice, čime su naglasili postojanje šest temeljnih dimenzija (u tri para) odgojnoga stila roditelja: (1) emocionalna topline nasuprot odbijanju; (2) struktura nasuprot kaosu; (3) autonomija nasuprot prisili. Struktura se u kontekstu roditeljskih ponašanja odnosi na stupanj u kojem roditelji osiguravaju svojoj djeci organiziranu, predvidljivu i dosljednu okolinu (Power, 2013). Autori Parent i Forehand (2017) su, slično prethodno navedenim dimenzijama, identificirali dvije veće dimenzije unutar kojih je niz manjih poddimenzija. Prva velika dimenzija jest *pozitivno roditeljstvo* koja je obilježena poddimenzijama proaktivnoga roditeljstva (primjereni odgovor roditelja na izazove odgoja), pozitivnoga poticanja (odgovor na ponašanje djeteta s nagradama, odobrenjem i hvaljenjem), topline (izražavanje privrženosti, emocionalne i tjelesne bliskosti) i podrške (iskazivanje interesa za dijete, pozitivna komunikacija i otvorenost za djetetove ideje). Druga velika dimenzija jest *negativno roditeljstvo* koje uključuje neprijateljstvo (očituje se u intruzivnosti, pretjeranoj kontroli, strogoći i prijetnjama), fizičku kontrolu (fizičko discipliniranje/kažnjavanje koje je rezultat frustracije i ljutnje) i slabu kontrolu (nedostatak kontrole, popustljivost, nedosljednost u postavljanju granica i odustajanje od postavljenih granica na temelju ponašanja djeteta) (Parent i Forehand, 2017). Od dimenzija roditeljskoga ponašanja u literaturi se spominje i *uređenje obiteljskoga doma* (eng. *home environment; home assessment*) (Valadi i Gabbard, 2018) u okviru kojega se prati oblikovanje (odgojno poticajne) okoline i ističe

važnost promišljenoga oblikovanja djetetove okoline s ciljem njegova kognitivnog i motoričkog razvoja (Duncan, Kalil, Mogstad, i Rege, 2023; Valadi i Gabbard, 2018).

Istraživanje odgojnoga stila roditelja započinje analizom dimenzija koji se mogu povezati uz pojedini odgojni stil. Autorica Ulferts (2020) drugačije pristupa istraživanju roditeljskih odgojnih stilova. S ciljem jasnijega metodološkog pristupa problemu, prepoznaje važnost analize povezanosti dimenzija roditeljskoga odgojnog stila s razvojem djeteta, jednako kao i analizu povezanosti specifičnih odgojnih stilova roditelja i razvoja djeteta. U skladu s tim koristi termin *roditeljski pristup* (eng. *parental approach*) te u ovaj krovni pojam uključuje: (1) *dimenzije* koje uključuju opće karakteristike roditeljskoga pristupa odgoju djece, a navodi primjer topline kao dimenzije koja opisuje interakcije između roditelja i djece ispunjene topline, utjehom i osjetljivošću na djetetove potrebe; (2) *roditeljski odgojni stil* koji opisuje roditeljskim pristupom kroz različite dimenzije, a ističe autoritativni roditeljski stil koji se odnosi na roditeljski pristup ispunjen topline, ali i jasnim očekivanjima od djetetova ponašanja (Ulferts, 2020).

Prema Ulferts (2020) promatranjem roditeljskoga odgojnog stila na razini konstrukta, kao i na razini pojedinih dimenzija, zadovoljava se pristup koji povezuje pojedine dimenzije s ponašanjem i odgojem djeteta, ali se rezultati prikazuju u kategoriji identificiranoga odgojnog stila. Istraživanje roditeljskoga ponašanja utemeljeno na dimenzijama koristi identificirane dimenzije s ciljem identificiranja i opisivanja roditeljskoga *pristupa odgoju* i time omogućava identificiranje specifičnih doprinosa pojedinih roditeljskih strategija odgoja. S druge strane, pristup istraživanju roditeljskoga ponašanja u okviru identificiranih kategorija ili konstrukta odgojnoga stila roditelja opisuje roditeljski pristup unutar različitih odgojnih stilova i njegov utjecaj na razvoj djeteta (Power, 2013; Ulferts, 2020). Pozitivan rezultat pristupa utemeljenoga na ispitivanju dimenzija i praćenju utjecaja na razvojne ishode djeteta jest da se različite varijacije roditeljskoga ponašanja uzimaju u obzir pa se ne pristupa samo kategoriji ili konstrukt odgojnoga stila, nego se interpretiraju rezultati od manje toploga pristupa u roditeljstvu do izrazito toploga pristupa u, primjerice, dimenziji roditeljske topline (Power, 2013; Ulferts, 2020). Prema tome, kako je identificirano u uvodnom poglavlju o odgojnim stilovima roditelja, u istraživanju odgojnoga stila roditelja dva su ključna pristupa kada se govori o dimenzijama i/ili konstrukt odgojnoga stila roditeljstva: (1) pristup usmjeren prema identificiranju dimenzija roditeljskoga ponašanja i mjerenju roditeljskoga pristupa u okviru zadanih dimenzija; te (2) pristup temeljen na mjerenju specifičnih kategorija ili konstrukta roditeljskih odgojnih stilova. Osim navedenoga pristupa, kako

je pojašnjeno, mjerenju i identificiranju dimenzija i/ili odgojnoga stila roditelja može se pristupiti ispitivanjem u okviru zadanih varijabli ili pristup može biti usmjeren na osobu. (usp. Hukkelberg i Ogden, 2021; usp. Van Heel i sur., 2019). Osim toga, u identificiranju odgojnoga stila roditelja može se pristupiti objedinjavanjem pristupa usmjerenoga na osobu i pristupa utemeljenoga na zadanim varijablama, uz analizu roditeljskoga ponašanja u okviru dimenzija i odgojnoga stila (usp. Hukkelberg i Ogden, 2021; usp. Van Heel i sur., 2019).

Što se tiče novijih istraživanja, prethodnom analizom dimenzija te pregledom literature o odgojnim stilovima roditelja, identificirani su učestalo prepoznati konstrukti odgojnoga stila. Odgojni stilovi roditelja koji su učestalo identificirani jesu autoritativni, autoritarni, popustljivi i indiferentni (Baumrind, 2012; 2013; Maccoby, 2015; Dalimonte-Merckling i Williams, 2020; Darling, 1999; Power, 2013; Power i sur., 2013; Richaud i sur., 2022; Rodrigo, Byrne i Rodriguez, 2013; Robinson i sur., 2001). Kuppens i Ceulemans (2019) identificirali su, uz autoritarni i autoritativni odgojni stil, i podjelu autoritativnoga na generalni, opće prepoznati autoritativni odgojni stil i pozitivni autoritativni stil te *intruzivni odgojni stil roditelja* (Kuppens i Ceulemans, 2019). Ono što razlikuje autoritativni i pozitivni autoritativni odgojni stil jest da skupina roditelja čija ponašanja odgovaraju *pozitivnom autoritativnom odgojnom stilu* pozitivno potkrepljuju poželjna ponašanja kod djece, a rijetko discipliniraju dijete kada pokazuje znakove nepoželjnoga ponašanja (Kuppens i Ceulemans, 2019). Pozitivni autoritativni odgojni stil može se smjestiti u kategoriju novih odgojnih stilova roditelja, poput pozitivnoga roditeljstva, što će biti razjašnjeno u definiranju suvremenih odgojnih stilova u nastavku rada, dok će se intruzivno roditeljstvo, također, obraditi kao zasebno potpoglavlje zbog svoje učestale pojavnosti u istraživanju odgojnih stilova roditelja. Uz generalne i globalne kategorije odgojnih stilova dostupnih u većini istraživanja, prisutni su i novi odgojni stilovi roditelja, poput spomenutih pozitivnoga i intruzivnoga roditeljstva te povezujućega roditeljstva, helikopter roditeljstva, a svi se mogu objasniti unutar poznatih dimenzija kontrole i topline te smjestiti u pojedini općepoznati roditeljski odgojni stil. Iako ih je moguće smjestiti u poznate kategorije odgojnih stilova, identificiranje novih odgojnih stilova rezultat je prepoznavanja i njegovanja pristupa kojemu je cilj promatrati i identificirati kombinacije drugačijih dimenzija roditeljskoga ponašanja umjesto naglaska na promatranje i mjerenje odgojnoga stila roditeljstva i njegovoga utjecaja na razvoj djeteta. Pristup temeljen na dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja za cilj ima promatrati i prepoznati različite nijanse i interakcije pojedinih dimenzija. Time se veći naglasak stavlja na

praćenje utjecaja pojedinih dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja na razvoj i ponašanje djeteta. Novoprepoznati odgojni stilovi roditeljstva rezultat su pristupa temeljenog na dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja, a oblikovanjem instrumentarija mjerenja odgojnih stilova roditeljstva identificirane su nove dimenzije kojima se mogu opisati i novi (suvremeni) odgojni stilovi roditelja. Stoga će u nastavku rada biti predstavljeni učestalo korišteni upitnici samoprocjene roditeljskoga odgojnoga stila i prepoznate dimenzije u upitnicima te će biti opisani globalno prihvaćeni konstrukti odgojnih stilova roditelja, uz identificiranje i opisivanje suvremenih odgojnih stilova roditelja.

3. 1. 2. Identificiranje dimenzija kroz razvoj instrumentarija za procjenu roditeljskoga odgojnog stila

Razvoj instrumentarija za mjerenje roditeljskih odgojnih stilova obilježen je navedenim trendom razvoja konstrukta roditeljskoga odgojnog stila. Od ideje odgojnoga stila roditelja kao konstrukta proizašloga iz ponašanja roditelja u radovima Baumrind (1971; 2012; 2013), a onda i u radovima Macobby i Martina (1983), koji su tim prvotnim praćenim roditeljskim ponašanjima dali *krovni pojam* u obliku roditeljskih odgojnih stilova temeljenih na dimenzijama. Nakon toga, razvija se ideja o dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja na temelju kojih se prati utjecaj na pojedine aspekte razvoja djeteta, ali i rasprava o pristupu temeljenom na varijablama i samoprocjeni, praćenju ponašanja i razdvajanju stilova po pojedinim aktivnostima (primjerice u igri ili korištenju tehnologije). Uz krovni pojam roditeljskoga odgojnog stila, u praćenju i identificiranju roditeljskoga ponašanja, te u imenovanju upitnika, koristi se i pojam *roditeljske kompetencije, roditeljskoga ponašanja, odnosa u obitelji, obiteljskih interakcija* koji su uži pojmovi od samoga roditeljskog odgojnog stila.

Istraživanje roditeljstva i mjerenje odgojnoga stila roditelja može se temeljiti na upitnicima samoprocjene roditeljskih ponašanja koja se vežu uz pojedine dimenzije, a onda i odgojni stil roditelja te po principu promatranja ponašanja roditelja te kvalitete i dinamike interakcija s djetetom (Smetana, 2017; Vance i Brandon, 2018). U analizi upitnika (samo)procjene roditeljskoga odgojnog stila učestali su pojmovi roditeljskoga ponašanja i roditeljske kompetencije koji su prethodno navedeni i definirani užim pojmovima od odgojnog stila, a grupiraju se u kategorije ili konstrukte odgojnih stilova. Nekoliko je koraka u oblikovanju upitnika samoprocjene roditeljskoga ponašanja i identificiranja odgojnoga stila. Prema Fine (2000) ključno je poznavati

teorijski okvir obiteljskih odnosa kako bi se oblikovao upitnik koji mjeri upravo ono što se treba mjeriti i po tome se određuje vrsta upitnika i njegov sadržaj. Osim upitnika samoprocjene, Fine (2000) naglašava mogućnost upitnika promatranjem, upitnika sekvencijalne analize ponašanja (primjer *Skala procjene obiteljskih interakcija* (eng. *The Iowa Family Interaction Rating Scale*) autora Melby i Conger, 2000) i upitnike iz višestrukih perspektiva (kombinacija procjene više članova obitelji uz kombiniranje mnogostrukih dimenzija). Takav oblik analiziranja roditeljskoga ponašanja u skladu je s drugačijim pristupom roditeljskim odgojnim stilovima gdje je naglasak na dimenzijama roditeljskoga odgojnog ponašanja koje roditeljstvo promatra fleksibilnim i ovisnim o postavljenim ciljevima, ali i trenutnim potrebama djece i njihovim ponašanjima (Smetana, 2017). U tom smislu, pristup procjeni roditeljskoga ponašanja ovisi o tome što se i zašto mjeri te koja se povezanost nastoji dobiti iz te procjene roditeljskoga ponašanja. Kako bi se dobila preciznija slika roditeljskoga ponašanja koja bi se, primjerice, povezivala s određenim (problematičnim) ponašanjima djece, bilo bi korisno i dobro uz samoprocjenu roditeljskoga ponašanja i njihovih stilova provesti analizu njihovoga ponašanja na temelju promatranja interakcija unutar obitelji.

Upitnici samoprocjene roditeljskih odgojnih stilova, koji su u obiteljskim istraživanjima učestalo korišteni i primjenjivi za roditelje djece rane i predškolske dobi, uključuju različite dimenzije i bit će prikazani u nastavku ovoga potpoglavlja. Među opisanim upitnicima istaknuti su oni koji se često pojavljuju tijekom pretraživanja upitnika procjene roditeljskih odgojnih stilova, samoprocjene roditeljskih ponašanja i aktivnosti te procjene obiteljskih ponašanja. Prikazani upitnici prepoznaju i prethodno definirane dimenzije roditeljskih odgojnih stilova.

Učestalo korišten instrument procjene roditeljskih stilova jest skraćena verzija *Upitnika roditeljskih stilova i dimenzija* (eng. *PSDQ - Short Version: Parenting Styles and Dimensions Questionnaire*) autora Robinson, Mandleco, Olsen i Hart (2001). Upitnik se sastoji od 32 čestice, a temeljen je na analizi i zaključcima radova Baumrind (1971; 2012; 2013) i Maccoby i Martina (1983) i mjeri tri odgojna stila roditelja – permisivni (popustljivi), autoritativni i autoritarni roditeljski odgojni stil. Ovaj mjerni instrument ne obuhvaća indiferentni odgojni stil roditelja, a uključuje dimenzije topline i povezanosti/podrške, regulacije, omogućavanja autonomije, fizičko kažnjavanje, verbalno kažnjavanje, discipliniranje bez objašnjavanja razloga i popustljivosti. Vrijednosti Cronbach alfa koeficijenta na svim su skalama iznad .64, a mjerenje pouzdanosti temeljeno je na uzorku od 1377 roditelja. Identificirane dimenzije ovoga upitnika jesu: (1) povezanost; (2) regulacija; (3) omogućavanje autonomije; (4) fizičko discipliniranje; (5) verbalno

discipliniranje/kažnjavanje; (6) kažnjavanje bez davanja razloga; te (7) popustljivost (Robinson i sur., 2001).

Autorice Keresteš i suradnice (2012) razvile su i validirale *Upitnik roditeljskog ponašanja* koji se sastoji od 29 čestica (URP29) grupiranih u sedam teorijski utemeljenih subskala (dimenzija): (1) toplina; (2) autonomija; (3) intruzivnost; (4) roditeljsko znanje; (5) popustljivost; (6) induktivno rezoniranje; i (7) kažnjavanje. Prvotno se upitnik sastojao od 32 čestice, no zbog nedovoljnoga obuhvaćanja ponašanja koja se odnose na psihološku kontrolu, revidiran je u završnu verziju *Upitnika roditeljskoga ponašanja* s 29 čestica (Keresteš i sur., 2012). Od skala procjene roditeljskih ponašanja u Republici Hrvatskoj, uz navedeni upitnik, identificiran je i upitnik *Skala percepcije roditeljskog ponašanja* (Macuka, 2007), kao i *Skala percepcije obiteljskih odnosa* (Macuka, 2004), koje mjere percepciju djeteta o pojedinim dimenzijama roditeljskoga ponašanja u dvije globalno prihvaćene dimenzije kontrole i topline. *Skala kvalitete obiteljskih interakcija* (Vulić-Prtorić, 2004) mjeri djetetovu percepciju roditeljskoga ponašanja u okviru dimenzija prihvaćanja i odbacivanja. Navedene skale prepoznate su i u radu Keresteš i suradnica (2012).

Salari, Terreros i Sarkadi (2012) analizirali su više verzija upitnika *Skala roditeljstva* (eng. *Parenting Scale*, PS) kojega su prvotno oblikovali autori Arnold i suradnici (1993) (prema Salari i sur., 2012). Cilj analize više verzija ovoga upitnika bio je provjeriti psihometrijske karakteristike upitnika. Dimenzije u prvoj verziji upitnika jesu: (1) opuštenost; (2) pretjerano reagiranje; (3) opširno verbaliziranje (obrazlaganje). U novijim verzijama predložena je dimenzija neprijateljstva, ali autori Salari i suradnici (2012) utvrdili su da je skala koja mjeri navedenu dimenziju preniske unutarnje konzistentnosti i pouzdanosti te predlažu korištenje originalnoga upitnika u prvoj verziji autora Arnold i suradnika (1993). Upitnik se sastoji od 27 čestica raspoređenih u tri skale prema dimenzijama, a Salari i suradnici (2012) naglašavaju da treća dimenzija ne pridaje veliki značaj upitniku, ali može pomoći u mjerenju disfunkcionalnih roditeljskih strategija odgoja.

Autori Sanders, Morawska, Haslam, Filus i Fletcher (2014) oblikovali su upitnik *Roditeljstva i obiteljske prilagodbe* (eng. *Parenting and Family Adjustment Scales*, PAFAS) koji se sastoji od 18 čestica koje mjere *roditeljske aktivnosti i kvalitetu odnosa* između roditelja i djece te *skalu obiteljske prilagodbe* koja se bazira na emocionalnoj prilagodbi i podršci partnera i obitelji u roditeljstvu koja se sastoji od 12 čestica. Validiranje upitnika provedeno je na uzorku od 771 roditelja djece u dobi od dvije do dvanaest godina. Upitnik se sastoji od dimenzija za koje naglašavaju da su faktori za razvoj emocionalnih i ponašajnih problema kod djece, a dimenzije

obuhvaćene upitnikom su: (1) roditeljske aktivnosti koje se definiraju pristupom roditelja (stil roditeljstva) temeljenom na strategijama promoviranja pozitivnoga i prosocijalnoga ponašanja djeteta – naglašavanjem jasnih i logičkih posljedica; (2) kvaliteta odnosa roditelja i djeteta definirana reciprocitetom topline i zadovoljstvom roditelja u odnosom s djetetom; (3) roditeljska emocionalna prilagodba za roditeljsku ulogu koja je definirana stresom, depresijom i anksioznošću koje roditelji doživljavaju; (4) pozitivni obiteljski odnosi koji su definirani kao stupanj podrške i obiteljsko okruženje u kojem nema izraženoga konflikta; (5) roditeljski timski rad koji se definira stupnjem partnerove podrške u roditeljskoj ulozi (Sanders i sur., 2014). Iako su navedene dimenzije definirane opširno, prva dimenzija može se definirati spomenutom dimenzijom pozitivnoga roditeljstva, druga dimenzija može se poistovjetiti s dimenzijom topline ili podrške, dok se dimenzije od treće do pete mogu sagledavati iz kuta drugačije skupine upitnika koji mjere općenito zadovoljstvo roditeljstvom i podršku koju roditelji imaju za roditeljsku ulogu. Autori ovoga upitnika ističu da je upitnik jednostavan alat namijenjen za mjerenje više dimenzija roditeljstva djece rane dobi i obiteljskoga funkcioniranja, ali da je potrebno dodatno mjerenje psihometrijskih karakteristika upitnika.

Upitnik *Roditeljskoga ponašanja i dimenzija* (eng. *Parenting Behaviours and Dimensions Questionnaire*, PBDQ) autora Reid, Roberts, Roberts i Pieka (2015) sastoji se od dimenzija: (1) emocionalne topline; (2) discipliniranja kažnjavanjem; (3) anksiozne intruzivnosti; (4) poticanja autonomije; (5) popustljive (permisivne) discipline; i (6) demokratske discipline. Namijenjen je za roditelje u predadolescentnoj dobi, a testiran je na uzorku od 846 roditelja djece u dobi od treće do dvanaeste godine. Upitnik je oblikovan na temelju više poznatih upitnika mjerenja roditeljskih odgojnih stilova, a konačna verzija upitnika sadržavala je 116 čestica. Preliminarno istraživanje pokazalo je rezultate dobre validnosti i unutarne konzistentnosti, ali je potrebno dodatno istražiti pouzdanost ovoga upitnika (Reids i sur., 2015). Također, autori ovoga upitnika daju prednost mjerenju roditeljskoga stila kroz dimenzije, a ne kroz kategorije ili konstrukte roditeljskih odgojnih stilova (Reids i sur., 2015).

Multidimenzionalna skala procjene roditeljstva (eng. *Multidimensional Assessment of Parenting Scale*, MAPS) kreirana je iz premise da je većina analiziranih upitnika upitne pouzdanosti s obzirom na to da je vrijednost Cronbach alfa koeficijenta ispod .80, a ideja je bila oblikovati multidimenzionalni upitnik roditeljskih aktivnosti koji bi obuhvaćao sve ključne dimenzije roditeljskih odgojnih stilova (Parent i Forehand, 2017). Završna verzija upitnika sastojala se od

pozitivnih i negativnih dimenzija roditeljstva, točnije, dimenzija topline, neprijateljstva i bihevioralne kontrole, a sve dimenzije procjenjuju se primjenjivima za sve razvojne faze. Za potrebe istraživanja sudjelovalo je 1790 roditelja u tri skupine, gdje je prva skupina roditelja predstavljala roditelje djece od tri do sedam godina, druga roditelje djece od osam do dvanaest, a treća skupinu roditelja djece od trinaest do sedamnaest godina. Upitnik *Multidimenzionalna skala procjene roditeljstva* napravljen je na temelju učestalo korištenih upitnika samoprocjene roditeljskih odgojnih stilova s ciljem kombiniranja i povezivanja ključnih dimenzija u jednu veliku multidimenzionalnu skalu. Rezultat toga istraživanja je sedam dimenzija raspoređenih u dvije ključne domene negativnoga i pozitivnoga roditeljstva. U domenu pozitivnoga roditeljstva uključene su dimenzije: (1) *proaktivno roditeljstvo*, a to je dimenzija koja mjeri reagiranje na očekivana ponašanja djeteta, a odgovori roditelja usmjereni su na dijete; (2) *pozitivno potkrepljenje* koje mjeri odgovore roditelja na ponašanja djeteta s pohvalama, nagradama ili odobravanjem; (3) *toplina* koja mjeri iskazivanje privrženosti roditelja prema djetetu; te (4) *potpora* koja mjeri interes za dijete, poticanje pozitivne komunikacije te otvorenost prema djetetovim idejama i mišljenjima (Parent i Forehand, 2017). Domena negativnoga roditeljstva obuhvaća dimenzije: (1) *neprijateljstva* koje mjeri nametljiva ponašanja roditelja koja su usmjerena pretjeranom kontroliranju i prisilnom kontroliranju koje je obilježeno prijetnjama, vikanjem, ali i neučinkovitom disciplinom; (2) *fizičke kontrole* koja mjeri fizičko discipliniranje kao izvor roditeljske ljutnje i frustracije; te (3) *popustljive kontrole* koja mjeri permisivnost ili odsutnost kontrole gdje roditelj lako odustaje od postavljenih granica na temelju djetetova ponašanja i u skladu s tim mjeri nedosljednost u primjeni posljedica. Posljednja skala koja mjeri dimenziju popustljive kontrole može se promatrati kao kontinuum gdje više razine predstavljaju slabu, a niže razinu čvrstu kontrolu (Parent i Forehand, 2017). *Multidimenzionalna skala procjene roditeljstva* pokazala se primjenjivom za sve razvojne faze od ranoga djetinjstva do adolescencije, a koeficijent omega, koji mjeri pouzdanost skali, za sve skale ima vrijednost iznad .77. (Parent i Forehand, 2017).

Upitnik *Odgoj djece rane dobi* (eng. *Parenting Young Children*, PARYC) autora McEachern, Dishiona, Weaver, Shawa, Wilsona i Gardner (2021) upitnik je samoprocjene roditeljskih vještina u okviru dimenzija: (1) poticanja pozitivnoga ponašanja; (2) postavljanja granica; te (3) proaktivnoga roditeljstva. Pouzdanost upitnika izmjerena je na uzorku od 579 roditelja djece dobi pet i šest godina, koji su na temelju socio-ekonomskoga statusa ili obiteljskih i djetetovih faktora

rizika procijenjeni kao obitelji visokoga rizika za razvoj problema u ponašanju djeteta. Upitnik je namijenjen roditeljima djece predškolske dobi, a njegova pouzdanost vidljiva je u vrijednostima Cronbach alfa koeficijenta koje su za sve tri navedene dimenzije iznad .78.

Na temelju analize različitih upitnika samoprocjene roditeljskoga odgojnog stila i prikazom teorijskih postavki dimenzija odgojnoga stila roditelja, vidljivo je da su dominantne dimenzije roditeljske kontrole i roditeljske topline, dok se ističu i dimenzije autonomije, strukture i psihološke kontrole, iako se mogu drugačije imenovati u pojedinim radovima i upitnicima. Dimenzija kontrole dijeli se na bihevioralnu i psihološku kontrolu, a dimenzija bihevioralne kontrole veže se uz dimenziju strukture, što je vidljivo iz definiranja strukture kao dimenzije koja je obilježena postavljanjem jasnih granica i očekivanja od djeteta, dok se psihološka kontrola smatra negativnom vrstom dimenzije kontrole. Psihološka kontrola je ona kontrola koju karakterizira manipuliranje, nedostatak omogućavanja autonomije djeteta, intruzivnost ili roditeljska nametljivost, ali i stvaranje osjećaja krivnje te manipulacija kroz umanjivanje ljubavi i topline. Vidljivo je da se razvojem upitnika samoprocjene roditeljskoga odgojnog stila razvijaju i nove dimenzije roditeljstva. Iz dvije globalne dimenzije topline i kontrole razvio se niz dimenzija; dio njih obuhvaćen je globalnom dimenzijom topline ili kontrole, a dio njih svrstan je u novu kategoriju, poput psihološke kontrole. Dimenzija popustljivosti može se opisati nedostatkom bihevioralne kontrole. U *Tablici 1* prikazane su najučestalije dimenzije roditeljskoga ponašanja na temelju teorijske analize i analize upitnika. *Tablica 1* preuzeta je od autorice Ulferts, 2020 (str. 14), prevedena je i dodatno prilagođena prema literaturi Baumrind, 1966; 1971; 2012; 2013; Barber i sur., 2005; Faircloth, 2023b; Keresteš i sur., 2012; Kuppens i Ceulemans, 2019; Kurtović, 2020; Macuka, 2004; 2007; Power i sur., 2013; Parent i Forehand, 2017; Vulić-Prtorić, 2004; Winter, 2024; te Yaffe, 2023.

Tablica 1: Prikaz dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja

Podržavanje djetetovih potreba	Toplina	Autonomija	Struktura
Definicija	Roditeljske interakcije s djetetom su tople i privržene. Roditelji pružaju podršku i osjetljivi	Roditelji kreiraju situacije u kojima djeca doživljavaju psihološku slobodu. Roditelji prihvaćaju djetetovu	Roditelji pružaju jasna očekivanja ponašanja, postavljaju granice, pružaju podršku i pozitivne

		su na potrebe djeteta i stres koji doživljava.	perspektivu, pružaju izbor i potiču inicijativu. Pravila su djeci predstavljena na razuman način.	povratne informacije usmjerene na proces ponašanja.
Povezani pojmovi		podrška, responzivnost, uključenost, prihvatanje, ljubav, odobravanje, privrženost, povezanost, objašnjavanje pravila, verbalna razmjena, emocionalnost, bliskost, nježnost	sloboda, demokratsko roditeljstvo, nedirektivnost, psihološka autonomija, pozitivno roditeljstvo, pozitivna disciplina	regulacija, bihevioralna kontrola, zahtijevanje, čvrsta kontrola, supervizija, postavljanje pravila, asertivna kontrola, znanje, rezoniranje, vodstvo, zahtjevnost, konfrontirajuća (autoritativna) kontrola ili moć
Odgojni zadatak roditelja		ljubav i briga	promoviranje autonomije	vođenje i regulacija
Potrebe djeteta		potreba za povezanošću	potreba za autonomijom	potreba za kompetentnošću
Sprječavanje/osujeđivanje djetetovih potreba		Odbacivanje	Psihološka kontrola	Kaos
Definicija		Roditelju su hladni i ignoriraju interakciju sa svojom djecom. Ne pokazuju osjetljivost na djetetove potrebe za podrškom.	Roditelji stvaraju pritisak i dominiraju. Nameću svoju agendu djeci pritiskanjem, intruzivnošću i manipulativnim ponašanjem.	Roditelji su nejasni i nepredvidljivi oko svojih očekivanja od djetetovoga ponašanja ili u potpunosti popustljivi u postavljanju pravila i granica. Mogu i potkopavati uspjehe djece konstantnim kritiziranjem.
Povezani pojmovi		obezvrjeđivanje, neprijateljstvo, grubo roditeljstvo, emocionalno zanemarivanje,	intruzivna kontrola, stroga kontrola, restriktivnost, kontrola, unutarnji pritisak,	nedovoljno kontrolirano roditeljstvo, nekonzistentna

	neodobranje, negativnost, ponižavanje, odbojnost, nesviđanje, negativno roditeljstvo, neresponzivnost	vanjski pritisak, prisilna (autoritarna) kontrola, grubo fizičko discipliniranje, kažnjavanje, (nad)moć, manipulacija	disciplina, nedirektivno roditeljstvo, slaba kontrola, nepredvidljivost, nedosljedno roditeljstvo, pretjerana permisivnost, popustljivost
--	---	--	--

Izvor: Ulferts, H. (2020). Why Parenting Matter for Children In the 21st Century: An Evidence-Based Framework for Understanding Parenting and Its Impact on Child Development. *OECD Education Working Papers*, 222. <http://dx.doi.org/10.1787/129a1a59-en>

Sprječavanje/osujećivanje djetetovih potreba se, prema autorici Ulferts (2020), prije svega odnosi na sva roditeljska ponašanja kojima se sprječava i onemogućava zdrav razvoj djeteta i nije jednako nepodržavajućem roditeljstvu. Krajnji rezultati do kojih mogu dovesti roditeljska ponašanja utemeljena na sprječavanju djetetovih potreba razlikuju se ovisno o dimenziji. U slučaju stvaranja pritiska da se određena ponašanja njeguju, kod djece to može izazvati frustraciju koja proizlazi iz potrebe za autonomijom, dok naglašavanje djetetovih pogrešaka (pretjerano kritiziranje) može dovesti do osjećaja inferiornosti u kontekstu potrebe za kompetentnošću (Ulferts, 2020). S druge strane, niska dimenzija topline, strukture (kontrole) i autonomije može izazvati nezadovoljstvo u smislu zadovoljavanja potreba i negativniji stav prema budućnosti (Kealy, Ben-David i Cox, 2022), ali ne nužno i aktivnu frustraciju (Ulferts, 2020). Na temelju iznesenoga, moguće je zaključiti kako se dimenzija kontrole dijeli na biheviornalnu kontrola (koja se spominje u okviru strukture i jasnih granica) i psihološku kontrola (koja se odnosi na pritisak i negativnu kontrolu) (Smetana, 2017; Ulferts, 2020), a, osim toga, naglašava se važna razlika između *prisilne kontrole* (obilježena kažnjavanjem i prijetnjama) i *konfrontirajuće kontrole* (utemeljena na razumu, jasnim očekivanjima i pojašnjavanju postavljenih granica), gdje je konfrontirajuća kontrola ili moć povezana s pozitivnijim odnosom adolescenata i roditelja, a negativni utjecaj ima prisilna kontrola ili moć (Baumrind, 2012; Sorkhabi i Middaugh, 2014). Iako se u istraživanjima odgojnih stilova roditelja izdvaja više dimenzija roditeljskoga ponašanja, tri su ključne globalne dimenzije koje se prepoznaju u većini teorijskih i empirijskih istraživanja: (1) emocionalna toplina (podrška); (2) biheviornalna kontrola; i (3) psihološka kontrola.

Iz teorijskoga pregleda istraživanja vidljiv je veći naglasak u istraživanjima odgojnoga stila na dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja na temelju kojega se istražuju povezanosti s ispitivanim pojavnostima ponašanja djeteta ili roditelja (Keresteš i sur., 2012; Lee i sur., 2022; Goagoses i sur., 2023; Power, 2013).

3. 2. Autoritarni roditeljski odgojni stil

Autoritarni roditeljski odgojni stil obilježen je visokim stupnjem kontrole, strogoga discipliniranja nepoželjnoga ponašanja djece, s niskim stupnjem topline i podrške (Kuppens i Ceulemans, 2019). Autoritarni odgojni stil roditelja obilježen je uspostavom *prisilne moći ili kontrole*⁴ koja je dominantna, proizvoljna i za cilj ima jasno određivanje statusnih hijerarhijskih razlika u obitelji (Baumrind, 2012). Postavljene su visoke vrijednosti i nužnost pridržavanja zadanih pravila, ne potiče se recipročnost u razmjeni roditelja i djeteta i ne uzimaju se u obzir potrebe djeteta (Rodrigo i sur., 2013). Kako bi roditelji održali poželjna ponašanja kod djece, u okviru dimenzije (prisilne) kontrole, služe se prijetnjama i zahtjevima bez dodatnih pojašnjavanja te ne omogućavaju djetetu pregovaranje oko postavljenih pravila i granica (Baumrind, 2012). Dimenzije koje opisuju autoritativni odgojni stil roditelja su i emocionalno zanemarivanje, neresponzivnost, grubo roditeljstvo, neprijateljstvo, ponižavanje, negativnost, intruzivna i psihološka kontrola, fizičko discipliniranje te proizvoljna disciplina i verbalno napadanje (Baumrind, 2012; Goagoses i sur., 2023; Keresteš i sur., 2012; Kuppens i Ceulemans, 2019; Skinner i sur., 2005; Ulferts, 2020; Yaffe, 2023). Odgojni stil roditelja koji se smatra autoritarnim obuhvaća sva roditeljska ponašanja i odgojne postupke koje obilježava emocionalna distanca te strogo kontroliranje ponašanja bez mogućnosti pregovaranja oko postavljenih pravila i granica (Baumrind, 2012).

Autoritarni odgojni stil pokazao se prediktorom školskoga neuspjeha kod djece, razvoja školske fobije, slabije socijalne prilagođenosti i manjka empatije u školskoj sredini (Zrilić, 2005), a povezan je i s emocionalnim i ponašajnim problemima kod djece i mladih (Gorostiaga, Aliri, Balluerka i Lameirinhas, 2019; Kuppens i Ceulemans, 2019), niskim samopouzdanjem (Plant, 2022), kao i eksternaliziranim i internaliziranim problemima (anksioznosti) u ponašanju uz nizak stupanj prosocijalnih vještina (Kuppens i Ceulemans, 2019; Wong, Konishi i Kong, 2021). Djeca

⁴ Baumrind (2012; 2013) se u svojim radovima referira i na autoritativnu i autoritarnu kontrolu, a značenje je isto kao i za prisilnu i konfrontirajuću kontrolu ili moć. Autoritarna kontrola je prisilna, a autoritativna kontrola je konfrontirajuća.

autoritarnih roditelja manje su sklona prepoznati i odgovoriti na potrebe drugih (Wong, Konishi i Kong, 2021) te pokazuju veću pojavnost depresivnih i anksioznih simptoma (Graham i Weems, 2015; Plant, 2022; Power i sur., 2013). Visok stupanj roditeljske kontrole i zahtjeva, uz nisku razinu uključenosti i pružanja podrške, u navedenim se istraživanjima pokazao negativnim za razvoj djetetova samopouzdanja, prosocijalnih vještina, socio-emocionalnih vještina, a potiče razvoj depresivno-anksioznih simptoma, visokoga stupnja frustracije, ali i potištenosti i povučenosti, prepoznatih u okviru eksternaliziranih i internaliziranih problema u ponašanju kod djece.

U istraživanjima utjecaja autoritarnoga odgojnog stila roditelja na djecu zamijećene su razlike ovisno o kulturi pa se tako ovaj odgojni stil pokazao djelotvornim u školskom uspjehu kod učenika u afroameričkim i azijskim (imigrantskim) obiteljima niskih socioekonomskih primanja (Power i sur., 2013; Rodrigo i sur., 2013). S druge strane, u azijskim imigrantskim obiteljima visoka je stopa simptoma depresije kod adolescenata, a istraživanja u ovim obiteljima pokazala su da osnaživanje samoregulacije emocija i omogućavanje autonomije u odgoju djece potiču otpornost i školski uspjeh kod djece (Liu, 2023). Povezano s autoritarnim odgojnim stilom, u azijskim se obiteljima odgojni stil roditelja koji je obilježen strogim i rigidnim pravilima te visokim stupnjem kontrole i poticanja akademskoga uspjeha naziva *tigar roditeljstvo* ili *roditelji tigrovi* (eng. *tiger parenting*) (Liu, 2023; Chua, 2011). Roditelji tigrovi odgajaju svoju djecu na ovaj način vjerujući da će tako biti spremni za budućnost s obzirom na to da se kod djece njeguje razvoj vještina, radna etika i samopouzdanje, a roditelji svojim strogim pravilima i poticanjem akademskoga uspjeha izražavaju svoju brigu i toplinu te iskazuju uključenost u život djeteta (Chua, 2011). Dimenzija koja izdvaja roditelje tigrove ili tigar roditeljstvo izvan konstrukta autoritarnoga odgojnog stila jest stupanj specifičnoga tipa uključenosti s obzirom na to da su roditelji tigrovi u visokoj mjeri uključeni u obrazovanje, odgoj i slobodno vrijeme svoje djece. U hrvatskom javnom diskursu roditelji tigrovi spominju se i definiraju kao odgojni stil proizašao iz autoritarnoga odgojnog stila, a razlikuju se od autoritarnoga odgojnog stila po tome što su roditelji tigrovi iznimno uključeni u život svoje djece, i odabiru im aktivnosti i životni put (Roditelji.hr, 2024). Iako je ideja roditelja tigrova osnažiti svoju djecu, učiniti ih otpornima i akademski uspješnima (Chua, 2011; Plant, 2022), istraživanja pokazuju da bolji utjecaj na razvojne ishode i akademsko postignuće pokazuje roditeljstvo koje je podupiruće i podržavajuće (Kim, 2013; Liu, 2023). Navedenu pojavu razlika u utjecajima na temelju etničke pripadnosti obitelji potrebno je dodatno razjasniti i istražiti kako bi

se sa sigurnošću mogla utvrditi i potvrditi kulturološka razlika. Ono što se navodi kao mogući razlog ove pojave jest nedovoljna osjetljivost instrumenata koji su testirani i napravljeni prema normama europske bijele rase (Power i sur., 2013).

3. 3. Autoritativni roditeljski odgojni stil

Autoritativni roditeljski odgojni stil smatra se poželjnim stilom roditeljstva u svim fazama razvoja djeteta i kros-kulturalno (Pinquart i Kauser, 2018). Tijekom istraživanja roditeljskih ponašanja, autorica Baumrind (1971) identificirala je ključne elemente koji čine odgojni stil roditelja autoritativnim: (1) *roditeljsko očekivanje* zreloga ponašanja uz postavljanje jasnih granica; (2) *dosljedno provođenje postavljenih granica* i upotreba sankcija po potrebi; (3) poticanje djetetove individualnosti i *autonomije*; (4) *otvorena komunikacija*, pri čemu roditelji slušaju dječju perspektivu situacije, ali i izražavaju svoj stav, čime se potiče verbalna recipročnost; (5) *priznavanje prava* roditelja i djece (Maccoby i Martin, 1983). Autoritativni odgojni stil roditelja obilježen je visokim stupnjem dimenzija prihvaćanja, uključenosti i emocionalne topline, psihološke autonomije uz jasno postavljanje očekivanja kroz bihevioralnu kontrolu, superviziju i strukturu (Gray i Steinberg, 1999; Kuppens i Ceulemans, 2019; Yaffe, 2023). Oslanjajući se na tri globalno prihvaćene dimenzije odgojnoga stila roditelja, autoritativni odgojni stil može se smjestiti i objasniti visokim stupnjem roditeljske topline uz visoki stupanj roditeljske kontrole (Baumrind, 2012; 2013; Leung i Tsang Kit Man, 2014; Maccoby, 2015; Ulferts, 2020; Yaffe, 2023). Ono što razlikuje autoritarni od autoritativnoga odgojnog stila jest i vrsta kontrole u svrhu ostvarivanja željenoga ponašanja kod djece. Autoritarni roditelji skloni su prisilnoj kontroli ili moći (eng. *coercive*), dok su autoritativni roditelji oni koji se u odgoju djece služe konfrontirajućom kontrolom ili moći (eng. *confrontive*) (Baumrind, 2012).

Konfrontirajuća kontrola koja obilježava autoritativni odgojni stil roditelja razumna je vrsta kontrole koja je obilježena pregovaranjem i usmjerenošću na ishod i reguliranje ponašanja (Baumrind, 2012), a povezana je s potencijalnom dobrobiti i pozitivnim razvojnim ishodima kod djece ili suzbijanjem razvoja nepoželjnih obrazaca ponašanja. Prisilna kontrola ili (nad)moć koju roditelji primjenjuju u odgoju djeteta utječu na potencijalni razvoj problema u ponašanju kod djece ili narušenu dobrobit djeteta. Konfrontirajuća je kontrola ona koja omogućava djetetu pregovaranje, a iako su postavljene jasne granice i očekivanja, dijete ima mogućnost poslušati, pregovarati ili snositi posljedice odbijanja poslušnosti (Baumrind, 2012). Posljedice odbijanja

poslušnosti nisu one koje omalovažavaju ili ugrožavaju dobrobit djeteta s obzirom na to da u ovoj vrsti kontrole naglasak nije na moći i izražavanju hijerarhijskih razlika u obitelji. S obzirom na jasno naglašavanje granica i očekivanja iz kojih proizlaze posljedice za ponašanja koja roditelji definiraju neprimjerenima, u kontekstu autoritativnoga roditeljstva proizlaze i *četiri ključna elementa roditeljstva* (eng. *4 Cs of Parenting*): (1) izbor; (2) posljedica; (3) dosljednost; i (4) suosjećanje (Conte, 2009). U trenutku potencijalnoga iskazivanja neprimjerenoga ponašanja, dijete ima *izbor* postupiti prema očekivanju roditelja ili postupiti impulzivno prema svojim željama, a odluka ima svoje *posljedice* oko kojih roditelji trebaju biti *dosljedni* uz iskazivanje *suosjećanja* u slučaju da dijete odabere ono što će imati negativne posljedice za njega, poput zabrane gledanja crtića ili otkazivanje odlaska u park (Conte, 2009). Uz autoritativni odgojni stil vežu se i dimenzije asertivne kontrole, podrške, responzivnosti, induktivnog rezoniranja, ljubavi, odobravanja, povezanosti, vođenja i privrženosti (Goagoses i sur., 2023; Keresteš i sur., 2012; Robinson i sur., 2001; Skinner i sur., 2005; Ulferts, 2020; Yaffe, 2023). U pojedinim izvorima (Garst i Gagnon, 2015; Ulferts, 2020) autoritativni odgojni stil naziva se *normativnim roditeljstvom*. Imenovanjem autoritativnoga odgojnog stila roditelja normativnim roditeljstvom podrazumijeva se da su njegovi utjecaji na razvojne ishode djece optimalni.

Povezano s autoritativnim odgojnim stilom roditelja, u istraživanju autora Kuppens i Ceulemans (2019) identificiran je i *pozitivni autoritativni odgojni stil*. Pozitivni autoritativni odgojni stil roditelja može se vezati uz obilježja autoritativnoga roditeljskog odgojnog stila i pozitivnoga roditeljstva. Obilježja pozitivnoga autoritativnog odgojnog stila jesu jasna očekivanja i granice, uz visok stupanj topline, podrške i uključenosti, a od klasičnoga autoritativnog odgojnog stila roditelja razlikuje se prvenstveno po tome da roditelji rijetko discipliniraju svoju djecu kada iskazuju nepoželjna ponašanja, a pozitivno pokrepljuju poželjna ponašanja (Kuppens i Ceulemans, 2019). Iz ovoga je vidljivo kako se isprepliću elementi autoritativnosti u odgoju i koncepta pozitivnoga roditeljstva. Istraživanja povezanosti autoritativnoga roditeljskog odgojnog stila i razvojnih ishoda djece pokazuju da djeca imaju manju pojavnost problema u ponašanju (Kuppens i Ceulemans, 2019), bolju emocionalnu regulaciju (Goagoses i sur., 2023; Kang i Guo, 2022), visoku razinu zadovoljstva životom (Lavrič i Naterer, 2020) i izražen optimizam (Raboteg-Šarić, Merkaš i Majić, 2011) te izražene prosocijalne vještine (Kang i Guo, 2022) i bolje akademsko postignuće (Batoool, 2020; Engin, 2020; Pinquart, 2016; Zrilić, 2005). Vidljivo je iz analize autoritativnoga odgojnog stila kako roditelji koji odgajaju ovim odgojnim stilom zbog svoje

dimenzije pružanja emocionalne topline, podrške i autonomije, a uz jasno postavljena očekivanja poželjnoga ponašanja, kod djece njeguju vjeru u vlastite potencijale i grade samopouzdanje. Time se ostvaruje kvalitetnija emocionalna regulacija i viša razina zadovoljstva životom i optimizam.

3. 4. Popustljivi (permisivni) roditeljski odgojni stil

Popustljivi (permisivni) roditeljski odgojni stil definiran je visokim stupnjem emocionalne topline i podrške, a niskim stupnjem postavljene kontrole, jasnih granica i očekivanja (Baumrind, 2012; Goagoses i sur., 2023; Ulferts, 2020). Obilježen je nerestriktivnošću, toplinom i prihvaćanjem, a u ovom odgojnom stilu roditelji djeci ne postavljaju gotovo nikakva očekivanja i zahtjeve (Goagoses i sur., 2023; Petani, 2011) te roditelji koji samoprocjenjuju njegovanje ovoga odgojnog stila u roditeljstvu nisu skloni kažnjavati svoju djecu (Peterson i Bush, 2013). Popustljivi roditelji izbjegavaju bilo kakve rasprave i konfrontacije sa svojom djecom pa u okviru dimenzije kontrole kod njih nije prisutna ni konfrontirajuća moć ili kontrola (Baumrind, 2012) karakteristična za autoritativni odgojni stil roditelja. Roditelji koju su popustljivi u očekivanjima i postavljenim granicama poželjnoga ponašanja djeteta, bezuvjetno prihvaćaju i popuštaju pred svim djetetovim izražavanjima otpora prema pravilima (Baumrind, 2012). U kontekstu popustljivih roditelja govori se i o pretjeranoj popustljivosti koja može biti negativan primjer i pokazatelj nedosljednosti i nekonzistentnosti roditelja, zbog čega djeca nemaju jasnu poruku o dopuštenom i primjerenom ponašanju. Popustljivi (permisivni) odgojni stil roditelja njeguje *kult djeteta* u kojem je osnovni cilj zaštititi djecu i ispuniti njihove zahtjeve, a roditelji su u tome pretjerano uključeni, brižni i zaštitnički nastrojeni i time daju loš primjer ponašanja djeci s obzirom na to da su, kako bi zadovoljili potrebe svoje djece, skloni i nasilno reagirati prema drugoj djeci ili učiteljima (Bilić, 2023). Osim opisanih karakteristika popustljivih roditelja prema globalno prihvaćenim dimenzijama odgojnoga stila, dimenzije roditeljskoga ponašanja koje čine konstrukt popustljivoga (permisivnoga) odgojnog stila roditelja uključuju i dimenzije visoke responzivnosti, uključenosti, odobravanja, prisnosti i povezanosti, kao i dimenzije nekonzistentne discipline, nejasne bihevioralne kontrole i visokoga stupnja autonomije (Goagoses i sur., 2023; Keresteš i sur., 2012; Kuppens i Ceulemans, 2019; Skinner i sur., 2005; Robinson i sur., 2001; Ulferts, 2020; Yaffe, 2023). Roditeljska uključenost većinom je pasivna; roditelji nisu skloni određivati djeci kako trebaju postupati i koje odluke trebaju donijeti te postupaju u skladu s tim da djeca budu zadovoljna, zbog čega djeca odgojena ovim odgojnim stilom otežano prate pravila i manje su

sklona slušati autoritet (Lanjekar, Joshi, Lanjekar i Wagh, 2022), što se posebno može primijetiti u školskom okruženju.

Visok stupanj podrške, a nizak stupanj kontrole ogleda se u načinu odgoja u kojem je prisutan minimalan stupanj vođenja te su djeca sklona imati nižu samokontrolu, samopouzdanje i iskazivati agresivna ponašanja (Power i sur., 2013). Negativni i pozitivni aspekti razvojnih ishoda djece odgojene popustljivim (permisivnim) odgojnim stilom nisu do kraja jasni pa je popustljivi (permisivni) odgojni stil povezan, s jedne strane, s lošijim akademskim uspjehom, ali boljim samopouzdanjem u vlastite akademske sposobnosti; s manjom pojavnosti suicidalnih misli, ali višom pojavnosti simptoma depresije (Ulferts, 2020). Istraživanja pokazuju da posljedice popustljivoga (permisivnoga) odgojnog stila roditelja jesu internalizirani (anksioznost, depresija, povlačenje i somatske tegobe) i eksternalizirani (delinkventnost i neprimjereno ponašanje u školi) problemi u ponašanju, kao i problemi u samopouzdanju, u razvoju socio-emocionalnih vještina, samosvijesti i rješavanju problema (Kuppens i Ceulemans, 2019), ruminacije u smislu ponavljajućih negativnih misli o događajima (Castro, Pinto, Morais, Costa, Jongenelen i Lamela, 2023), dok, s druge strane, istraživanja pokazuju i pozitivnu povezanost s razvojem samopouzdanja, posebno zbog naglaska na dimenziju topline ili prihvaćanja u odgoju (Pinquart i Gerke, 2019; Ulferts, 2020) i njegovanjem razvoja socijalnih vještina (Salavera, Usán i Quilez-Robres, 2022). Djeca popustljivih (permisivnih) roditelja često su „*pozitivnog i poletnog raspoloženja, ali nezrela i bez kontrole, bez društvene odgovornosti i oslanjanja na same sebe*“ (Petani, 2011, str. 110). S druge strane, popustljivi (permisivni) odgojni stil pokazao se jednako važnim u psihosocijalnoj prilagodbi, akademskom i profesionalnom samopoimanju u odrasloj dobi, a i u pogledu boljih rezultata u mjerenju dobrobiti i zadovoljstva životom (Garcia i sur., 2020). Povezanost utjecaja popustljivoga (permisivnoga) odgojnog stila roditelja na djecu nekonzistentan je s obzirom na to da se novija istraživanja većinom baziraju na istraživanju utjecaja u okviru pojedinih dimenzija. S druge strane, nekonzistentnosti u rezultatima istraživanja mogu proizlaziti i iz definiranja popustljivoga (permisivnoga) odgojnog stila dimenzijama visokih razina topline, a niskih razina kontrole; dok se popustljivi roditelji mogu dijeliti i na hladno i toplo popustljive roditelje (Petani, 2011). Ovakvo definiranje zapravo je distinkcija koja je napravljena u samom početku definiranja roditeljskih odgojnih stilova gdje su autori Maccoby i Martin (1983) permisivni odgojni stil roditelja podijelili na *popustljivi*, koji je definiran visokom dimenzijom topline, a nisko dimenzijom kontrole te *indiferentni* koji je obilježen niskom dimenzijom topline i

kontrole. Indiferentni odgojni stil nedvojbeno je povezan s nizom negativnih utjecaja na razvojne ishode djeteta (Kuppens i Ceulemans, 2019; Ulferts, 2020). Uzimajući u obzir jasne razlike u definiranju, ono što se pokazalo značajnim prediktorom pozitivnoga utjecaja na razvoj djeteta jest visoka stopa uključenosti, topline i podrške koja je okosnica popustljivoga (permisivnoga) odgojnoga stila, a negativni utjecaji, koji onda mogu dovesti do niza eksternaliziranih i internaliziranih problema u ponašanju, proizlaze iz nedostatka jasne strukture, očekivanja i postavljenih granica.

3. 5. Indiferentni (zanemarujući) roditeljski odgojni stil

Indiferentni (zanemarujući) roditeljski odgojni stil karakteriziran je niskim stupnjem očekivanja i discipline, kao i topline, podrške i uključenosti (Kuppens i Ceulemans, 2019). Indiferentni roditelji oni su koji u odgoju ne postavljaju granice ni zahtjeve i očekivanja, nisu uključeni u život i odgoj djeteta i time nisu ni zahtjevni roditelji, a nisu ni responzivni roditelji koji odgovaraju na djetetove potrebe (Rodrigo i sur., 2013; Wong, 2023). Indiferentni (zanemarujući) roditeljski odgojni stil specifičan je po niskom nadzoru, prisnosti i stupnju roditeljske podrške, a nije prisutno ni jasno očekivanje roditelja o poželjnom ponašanju (Ulferts, 2020). Roditelji koji se identificiraju indiferentnima i neuključenima, a time i zanemarujućima, zauzeti su vlastitim aktivnostima te ne obraćaju pozornost na djetetove aktivnosti i osjećaje (Petani, 2011), emocionalno i fizički su odvojeni od svoje djece i pokazuju niske razine brige i podrške za potrebe vlastite djece (Kompilović, Radojević i Đurić, 2020). Uz opisane globalno prihvaćene dimenzije roditeljskoga ponašanja, dimenzije kojima se opisuje indiferentni (zanemarujući) odgojni stil roditelja jesu nedovoljno kontrolirano roditeljstvo, nekonzistentna ili nepostojeća disciplina i neresponzivnost na potrebe djeteta (Kuppens i Ceulemans, 2019; Skinner i sur., 2005; Ulferts, 2020). U istraživanju Kuppens i Ceulemans (2019) razdvaja se indiferentni (neuključeni) odgojni stil od zanemarujućega odgojnog stila roditelja, naglašavajući time da je zanemarujući odgojni stil onaj u kojem ne postoji nikakav postotak roditeljske podrške, uključenosti, potpore i topline, kao ni interesa i kontrole te postavljenih očekivanja i granica. Iako se u ovom istraživanju izdvajaju neuključeni i zanemarujući roditelji, u znanstvenoj literaturi i dalje opstaje podjela na četiri temeljna odgojna stila roditelja. Obilježje indiferentnoga (zanemarujućega) odgojnog stila jest nizak stupanj kontrole i topline, a u kojoj mjeri je prisutan nedostatak ili minimalno iskazivanje topline, u istraživanjima se može

pratiti pristupom istraživanju odgojnoga stila temeljenoga na kontinuumu dimenzija topline i kontrole.

Djeca roditelja koji se identificiraju indiferentnima (zanemarujućima) često imaju nizak prag tolerancije na frustraciju, nedostatak koncentracije, teškoće emocionalne regulacije (Petani, 2011), lošiji akademski uspjeh, konkretno u području rješavanja matematičkih zadataka i vještina čitanja, pisanja i izražavanja (Brezetić, 2022), te višu stopu eksternaliziranih i internaliziranih problema u ponašanju, zlouporabu supstanci (droge i alkohola) (Kuppens i Ceuelemans, 2019; Ulferts, 2020; Vučković, Ručević i Ajduković, 2020). Od svih roditeljskih odgojnih stilova, odgojni stil koji je obilježen i niskim stupnjem kontrole i niskim stupnjem topline pokazao se nedvojbeno štetnim za razvoj djeteta. Uz navedeno, kod djece je prisutna visoka pojavnost nedostatka samoregulacije, osjećaja društvene odgovornosti, loše socijalne vještine, slabo samopouzdanje i antisocijalno ponašanje (Kuppens i Ceuelemans, 2019). Posljedice indiferentnoga ili zanemarujućega roditeljskog odgojnog stila isključivo su negativne sa snažnim posljedicama na socio-emocionalni razvoj, akademski uspjeh i mentalno zdravlje i dobrobit djeteta, a svoj utjecaj ima i na odraslu dob. Iako je zaključak istraživanja Kuppens i Ceuelemans (2019) sugerirao potencijalnu potrebu razdvajanja zanemarujućega odgojnog stila roditelja od indiferentnoga ili neuključenoga odgojnog stila roditelja, globalno je prihvaćeno stajalište da je indiferentni odgojni stil onaj kod kojega je prisutno zanemarivanje u pogledu osluškivanja i zadovoljavanja potreba djece za prisnošću, ljubavi i postavljenim očekivanjima i granicama.

3. 6. Novi roditeljski odgojni stilovi

Uzimajući u obzir dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja u obiteljskoj pedagogiji pojavljuju se novi, suvremeni oblici roditeljstva i odgojnih stilova koje je potrebno istraživati i sustavno pratiti njihovu ulogu u razvoju i životu djece. U literaturi se izdvajaju *pozitivni* odgojni stilovi roditelja u kojima je prisutan visok stupanj podrške i emocionalne topline: (1) pozitivno roditeljstvo, (2) demokratsko roditeljstvo, (3) svjesno roditeljstvo, (4) nježno roditeljstvo; (5) povezujuće roditeljstvo; te *negativni* odgojni stilovi za koje je karakteristična dimenzija psihološke kontrole: (1) intruzivno roditeljstvo; i (2) intenzivno roditeljstvo. Osnovna razlika intruzivnoga i intenzivnoga roditeljstva jest ta da kod intenzivnog roditeljstva postoji visok stupanj podrške, topline i uključenosti, ali to prelazi u intruzivnost zbog nedovoljnoga osiguravanja autonomije djetetu, dok je intruzivno roditeljstvo ono kod kojega je psihološka kontrola visoka te djeci roditelji

ne pružaju potrebnu toplinu, podršku i autonomiju. Negativni odgojni stil roditelja onaj je kod kojega većinski prevladavaju negativne posljedice za dobrobit i razvoj djeteta, dok su pozitivni odgojni stilovi oni kod kojih su prevladavajući pozitivni razvojni ishodi (Batoool, 2020; usp. Lanjekar i sur., 2022). Filozofija pozitivnoga roditeljstva usmjerena je na razvoj povezanosti i veze djeteta i roditelja te je usmjerena na dijete i na odsutnost kažnjavanja (Smith i Holden, 2020).

Osim podjele na pozitivne i negativne odgojne stilove roditelja, u literaturi se izdvaja i termin *digitalno roditeljstvo* koje obuhvaća niz pojmova i termina proizašlih iz interakcije roditelja i digitalne tehnologije, zbog čega je ovaj tip roditeljstva specifičan i izdvojen od prethodno spomenute podjele. Interpretacija i tumačenje navedenih suvremenih odgojnih stilova roditelja temelji se na dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja pa se neki od ovih suvremenih odgojnih stilova mogu smjestiti i u prethodno opisane i definirane *klasične* odgojne stilove roditelja.

3. 6. 1. Pozitivno roditeljstvo

Reciprocitet ili međusobna responzivna orijentacija (Grusec i Davidov, 2015; Maté, 2022) u odnosu roditelja i djeteta ključno je obilježje i temelj pozitivnoga roditeljstva koje proizlazi iz spremnosti roditelja da na njih i njihove postupke utječu djeca. Roditelji svoju spremnost i otvorenost iskazuju i suradnjom te raspravljanjem po pitanju postavljenih granica i dopuštanjem djeci da daju svoj doprinos u donošenju obiteljskih odluka (Grusec i Davidov, 2015). Batoool (2020) pozitivno roditeljstvo definira podržavajućim roditeljskim odgojnim stilom te ga izjednačava s autoritativnim odgojnim stilom i ne diferencira ga kao zaseban odgojni stil. Pozitivno roditeljstvo u dijelu literature izjednačava se sa stilom roditeljstva koje podrazumijeva pozitivne ishode u razvoju djeteta, čvrstu kontrolu i emocionalnu toplinu (Batoool, 2020; Kurtović, 2020; Lanjekar, i sur., 2022). S druge strane, pozitivno roditeljstvo temelji se na idejama pozitivne psihologije i razvoja otpornosti uz pružanje jasnih pojašnjenja, granica, očekivanja i discipliniranja, iz čega je vidljivo da je ovaj odgojni stil sličan opisu i postavkama autoritativnoga odgojnog stila (Kyriazos i Stalikas, 2018; Lonczak, 2024; Williams, Biscaro i Clinton, 2019), ali uz jasnije izdvajanje važnosti jačanja optimizma i osnaživanja *pozitivnih* emocija.

Pozitivno roditeljstvo definira se odnosom roditelja i djeteta koji uključuje skrb, odgoj, vođenje, komuniciranje, pružanje podrške i zadovoljavanje potreba djeteta konzistentno i bezuvjetno (Seay, Freysteinson i McFarlane, 2014) i takvo definiranje može se promatrati iz perspektive pozitivne

psihologije i perspektive pozitivnog-autoritativnog odgojnog stila. Pozitivni odgojni stil *temeljen na pozitivnoj psihologiji* potiče autonomiju djeteta: (1) poticanjem uključenosti u donošenje odluka; (2) prepoznavanjem i osiguravanjem zadovoljavanja potreba djeteta; (3) korištenjem učinkovite komunikacije; (3) brigom o dječjem emocionalnom izražavanju i kontroli; (4) poticanjem i nagrađivanjem pozitivnoga ponašanja (pozitivno potkrepljivanje); (5) postavljanjem jasnih granica i očekivanja; (6) primjenjivanjem dosljednih posljedica za neprimjereno ponašanje; (7) osiguravanjem adekvatnoga nadzora i praćenja djeteta; (8) bivanjem u ulozi pozitivnoga modela za dijete; (9) njegovanjem pozitivnoga iskustva u obitelji; (10) jačanjem snaga djeteta i poticanjem pozitivnih emocija (Lonczak, 2024; Seligman, Reivich, Jaycox i Gillham, 2018). Pozitivne emocije služe ostvarivanju optimalne dobrobiti i razvoja, a to su emocije poput sreće, zadovoljstva, interesa, ljubavi i svidanja, a ključno je na vrijeme detektirati prisutne emocije i raditi na mehanizmima zaštite u obliku razjašnjavanja uzroka nastanka negativnih emocija (Fredrikson, 2001; Seligman i sur., 2018), prije svega u načinima interpretacije negativnih događaja. Iz temeljnih postavki pozitivnoga roditeljskog odgojnog stila temeljenoga na pozitivnoj psihologiji, vidljiva je njegova sličnost s autoritativnim odgojnim stilom. Naglasak je na jasnim granicama, očekivanjima, kontroli i nadzoru djeteta, kao i pružanju adekvatne podrške te topline uz učinkovitu komunikaciju. Osnovni je cilj obaju odgojnih stilova roditelja osiguravanje autonomije djeteta, ali uz jasno očekivanje primjerenoga ponašanja. Ono što razlikuje autoritativni odgojni stil od pozitivnoga odgojnog stila jest naglasak na *pozitivnu psihologiju* koja polazi od važnosti razvoja otpornosti (eng. *resilience*) i optimizma kod djece (Seligman i sur., 2018). Prema Seligmanu i suradnicima (2018), optimizam se definira u okviru načina na koji si osoba objašnjava razlog zašto se nešto događa, a način gledanja na događaje razvija se kod djece od najranije dobi. Djeca objašnjavaju pozitivne ili negativne događaje kroz *postojanost*, *prodornost* i *personalizaciju* (Seligman i sur., 2018). U okviru pozitivne psihologije i pozitivnoga roditeljstva, s ciljem razvoja optimističnog razmišljanja i otpornosti djece, važno je odgajati djecu njegujući navedene tri dimenzije. Kada dijete doživi negativno iskustvo, potrebno je kod djece razvijati alate kojima će uvidjeti da: (1) su negativni događaji *prolazni* (trenutni i promjenjivi), a ne da su postojani i trajni; (2) negativni događaji ne *prodiru* nužno u sve sfere života te da se jedan negativan događaj neće nužno prelijevati na sve druge sfere života; (3) je događaj rezultat *više okolnosti*, a ne da je dijete jedini i isključivi uzročnik negativnoga iskustva, a niti da su vanjski uvjeti jedini uzrok (Seligman i sur., 2018). Na ovaj način razvijaju se zaštitni faktori koji osnažuju pozitivne emocije. S obzirom

na to da se naglasak stavlja na jasno postavljene granice i očekivanja uz adekvatne posljedice za neprimjereno ponašanje, u okviru pozitivnoga odgojnog stila roditeljstva, neovisno o tome temelji li se na pozitivnoj psihologiji, spominje se termin *pozitivna disciplina*. Pozitivna disciplina ima svrhu njegovanja primjerenoga ponašanja koje je utemeljeno na jasno postavljenim očekivanjima te ona treba biti dovoljno snažna i ispunjena toplinom, a ne treba biti usmjerena na kažnjavanje i kritiku, niti biti agresivna (Lonczak, 2024). Njezina je svrha u svakodnevnim interakcijama roditelja i djece mijenjati način na koji roditelji razumiju i odgovaraju na ponašanje djeteta te je cilj da roditelji svoje ponašanje mijenjaju iz kažnjavanja prema razrješavanju sukoba koje će se temeljiti na poštovanju (Durrant, 2020). Temelji se na razumijevanju djetetovoga ponašanja kao komuniciranja emocija i potreba (Durrant, 2020). U okviru pozitivnoga roditeljstva, adekvatan odgojni stil roditelja ogleda se u aktivnom djelovanju roditelja s ciljem njegovanja i osnaživanja pozitivnih emocija i jakih strana djece (Kyriazos i Stalikas, 2018). Zato se u osnovnim postavkama pozitivnoga roditeljstva spominje pozitivno potkrepljivanje kojemu je osnovni cilj nagrađivati poželjna ponašanja kako bi se izbjegla nepoželjna (Lonczak, 2024). Uz pozitivno potkrepljivanje, naglašava se i važnost sigurne privrženosti od najranije dobi (Juffer i Bakermans-Kranenburg, 2018; Lonczak, 2024). Dimenzije uz koje se veže ovaj odgojni stil jesu toplina, podrška, prihvaćanje, odobravanje, asertivna kontrola, supervizija, bihevioralna kontrola i autonomija (usp. Barber i sur., 2005; usp. Skinner i sur., 2005; usp. Ulferts, 2020).

Pozitivno (autoritativno) roditeljstvo povoljno utječe na samopouzdanje, a negativno na odugovlačenje školskih obveza (Batool, 2020), potiče kreativnost kod djece (Kyriazos i Stalikas, 2018; Lonczak, 2024), poboljšava kontrolu koja je vezana uz manju pojavnost eksternaliziranih problema u ponašanju (Neppl, Jeon, Diggs i Donnellan, 2020), pozitivno djeluje na razvoj govora kroz poticanje, responzivnost i kognitivnu stimulaciju, objašnjavanje, komuniciranje, pažnju i zajedničko igranje s djetetom (Rivero, Vilaseca, Cantero, Valls-Vidal i Leiva, 2023). Lonczak (2024) naglašava da pozitivni roditeljski odgojni stil pozitivno utječe na emocionalnu regulaciju, samopouzdanje, prosocijalne vještine i ponašanje, preuzimanje odgovornosti te vještine rješavanja problema. Pozitivna disciplina vezana je za manju pojavnost eksternaliziranih problema u ponašanju, poboljšava školski uspjeh i smanjuje stres kod roditelja (Carroll, 2022).

Iz navedenoga je vidljivo da pozitivno roditeljstvo, uz osnovna obilježja autoritativnoga odgojnog stila, naglasak stavlja na pozitivnu disciplinu, međusobno poštovanje i učenje mehanizama sagledavanja i objašnjavanja negativnih događaja na način koji će kod djece razvijati

otpornost i optimističan pogled na život. Takvo tumačenje oslanja se na pozitivnu psihologiju i temelje koje su postavili Seligman i suradnici (2018).

3. 6. 2. Demokratsko roditeljstvo

Autoritativni odgojni stil roditelja veže se i uz termin *demokratskoga roditeljstva* s obzirom na to da su tumačenja ovih dvaju odgojnih stilova slična. Kao i u definiranju autoritativnoga roditeljskog odgojnog stila, demokratsko roditeljstvo obilježeno je visokim stupnjem dimenzije podrške i jasnih očekivanja, uz njegovanje odgoja djeteta kroz suradnju, pravednost, jednakost i međusobno poštovanje između roditelja i djeteta (APA, 2018). Baumrind (2012) opisuje demokratski odgojni stil roditelja u suprotnosti s autoritarnim odgojnim stilom, naglašavajući kako je kod demokratskoga odgojnog stila roditelja roditeljska uloga obilježena bezuvjetnim prihvaćanjem djeteta, poticanjem autonomije i fleksibilnosti (popustljivosti) u postavljenim granicama i pravilima (Baumrind, 2012). U tom smislu, demokratski stil u roditeljstvu izjednačava se s onim što obilježava autoritativni odgojni stil, a to je već opisana konfrontirajuća vrsta kontrole ili moći. Konfrontirajuća vrsta moći ili kontrole ona je kojoj je osnovno obilježje da, unatoč postavljenim granicama, dijete može komunicirati, raspravljati i pregovarati oko postavljenih granica (Baumrind, 2012). Na njoj se temelje demokratske teorije roditeljstva u kojima je ideja dijeljenja *moći* s djetetom i uključivanje djeteta u donošenje obiteljskih odluka, a u demokratskom odgojnom stilu naglasak je na učenju demokratskih vrijednosti poput međusobnoga poštovanja, jednakosti i osobne slobode kroz odgoj (Oryan i Gastil, 2013). Iz navedenoga je vidljiva sličnost autoritativnoga i demokratskoga odgojnog stila. Preklapanja su vidljiva u pogledu odgoja temeljenoga na toplini i podršci, uz jasno postavljena očekivanja, dok se u dimenziji kontrole i moći može zamijetiti minimalna razlika. Distinkcija u okviru dimenzije kontrole i moći vidljiva je u učestalijem naglašavanju učenja demokratskih vrijednosti, njegovanju jednakosti i osobne slobode koje je prisutno kod demokratskoga odgojnog stila. U tom smislu, demokratski odgojni stil može se promatrati kao *popustljivija* verzija autoritativnoga odgojnog stila s obzirom na naglašavanje njegovanja pregovaranja i pregovaračkih vještina kod djece. Zbog minimalno uočljivih razlika, u literaturi se često ova dva odgojna stila izjednačavaju, jednako opisuju i zapisuju jedan pored drugoga – autoritativni (demokratski) odgojni stil, ili se na podjednak način definiraju (usp. Baumrind, 2012; usp. Cripps i Zyromski, 2015; usp. Zrilić, 2005). Važno je

naglasiti i da se, u okviru definiranih dimenzija, demokratski odgojni stil povezuje i izjednačava s dimenzijom *autonomije* (usp. Barber i sur., 2005; Skinner i sur., 2005; Ulferts, 2020).

Demokratski odgojni stil u pozitivnoj je korelaciji sa školskim postignućem, boljom socijalnom prilagodbom u razrednoj sredini (Mansoori, 2023; Zrilić, 2005), socio-emocionalnom dobrobiti i većom otvorenosti u komuniciranju s roditeljima (Mansoori, 2023), što se može interpretirati kao posljedica bolje izgrađenoga odnosa povjerenja između roditelja i djeteta. Osim navedenoga, pozitivne posljedice odgoja djece u demokratskom odgojnom stilu jesu i razvijene socijalne vještine (Salavera i sur., 2022) te je zapaženo kako su djeca odgojena demokratskim stilom roditelja sklona njegovati demokratske vrijednosti u društvu i demokratski su orijentirani (Miklikowska i Hurme, 2011).

3. 6. 3. Svjesno roditeljstvo

Koncept svjesnoga roditeljstva aktivno se razvija od objavljivanja knjige autorice Shefali Tsabary (2010) *Svjesni roditelji: Mijenjamo sebe, osnažujemo svoju djecu* (eng. *Conscious Parenting: Transforming Ourselves, Empowering Our Children*) (Schaffner, 2024a). Svjesno roditeljstvo polazi od ideje nužnosti povezivanja sa samim sobom, nakon čega je moguće snažnije povezivanje s vlastitim djetetom (Tsabary, 2010). Kultiviranjem samosvijesti, empatije, prisutnosti i emocionalne regulacije, roditelji jednostavnije reguliraju svoje osjećaje, misli i ponašanja, što ih čini uspješnijima u roditeljstvu (Schaffner, 2024a). U trenutku kada roditelji dovoljno poznaju sebe, mogu odvojiti tko su oni i koje su njihove želje i potrebe od stvarnih potreba i potencijala vlastitoga djeteta, a Tsabary (2010) smatra važnim činom roditeljstva odgajati dijete prema djetetovim *potrebama* i *potencijalima*.

Ova ideja nije nova s obzirom na to da se bazira na spomenutom konceptu suvremenoga djetinjstva gdje se dijete smatra bićem s vlastitim potrebama koje sukonstruira svoju stvarnost i nije pasivno. U tom smislu, roditeljstvo se ostvaruje kroz pomoć i podršku djetetu u ostvarivanju svojih punih potencijala (Tsabary, 2010). Ideja svjesnoga roditeljstva može se povezati i s idejom implicitnoga roditeljstva s obzirom na to da Tsabary (2010) naglašava kako se roditeljska nesvjesnost nerazriješenih potreba i neostvarenih očekivanja, kao i frustracija, prenosi odgojem na djecu. *Implicitna pedagogija* definira se kao odgoj koji je rezultat nesvjesnih (roditeljskih) očekivanja koja se projiciraju na djecu, uz primjenu i metoda odgoja kojima su oni sami odgojeni, a koje nisu u skladu sa suvremenim metodama odgoja te nisu nužno korisne ni zdrave za dijete

(usp. Romstein i Staković, 2017). U ideji svjesnoga roditeljstva posebno se naglašava recipročni odnos roditelja i djeteta, napuštanje roditeljske (nad)moći i dopuštanje djetetu da roditeljima pomogne u upoznavanju samih sebe – odgojem djeteta roditelji upoznaju sami sebe (Tsabary, 2010). Ideja reciprociteta u odnosu roditelja i djeteta spomenuta je i u prethodnim definiranjima odgojnih stilova i u opisivanju dimenzija roditeljskoga odgojnog stila (usp. Grusec i Davidov, 2015; Maté, 2022), a prepoznaje se i u svjesnom roditeljstvu. Prema tome, svjesno roditeljstvo zasnovano je na premisi kako je biti svjestan sebe i očekivanja od samoga sebe u roditeljskoj ulozi temelj za uspješno i učinkovito roditeljstvo (Schaffner, 2024a; Smith, 2020; Tsabary, 2010). Dimenzije s kojima se može povezati svjesno roditeljstvo jesu prihvaćanje, toplina, podrška, responzivnost, sloboda, nedirektivnost, uključenost, autonomija, povezanost i prisnost (usp. Ulferts, 2020), dok se dimenzija kontrole koja je hijerarhijski usmjerena promatra kao vrsta dominiranja i ne smatra se ključnim aspektom u ovom konceptu roditeljstva, što je vidljivo iz citata: „*djeca ne trebaju naše ideje i očekivanja, ni naše dominiranje i kontrolu, samo da budemo usuglašeni s njima našom prisutnošću*“ (eng. „*children don't need our ideas and expectations, or out dominance and control, only for us to be attuned to them with our engaged presence*“ (Tsabary, 2010, str. 267).

S druge strane, jasno se naglašava potreba jasnoga postavljanja granica, discipline i strukture, što je moguće tek kada roditelji budu svjesni i prisutni u svojim interakcijama s djetetom (Tsabary, 2010). Postavljene granice trebaju biti čvrste, ali i nježne i sklone promjenama ovisno o potrebama djeteta, što proizlazi iz prisutnosti u odnosu s djetetom i osluškivanja njegovih potreba (Schaffner, 2024a). Uz svjesno roditeljstvo veže se i termin *usredotočeno roditeljstvo* (eng. *mindful parenting*) koje uključuje prisutnost bez osuđivanja, kako svojih emocija i tjelesnih pokazatelja osjećaja, tako i događanja oko djeteta i u obitelji (Kabat-Zinn i Kabat-Zinn, 2021). Uz prakticiranje kontinuiranoga rada na sebi, usredotočeno roditeljstvo uključuje: (1) svjesnost o djetetovoj jedinstvenosti i potrebama; (2) razvijanje sposobnosti aktivnoga slušanja i prisutnosti u interakcijama; (3) prepoznavanje i prihvaćanje situacija kakve jesu u trenutku, bile one ugodne ili neugodne; (4) prepoznavanje vlastitih impulzivnih reakcija i učenje kako na njih odgovoriti primjerenije, s većom jasnoćom i ljubaznošću (Kabat-Zinn i Kabat-Zinn, 2021).

Istraživanje svjesnosti u roditeljstvu pokazalo je njegovu povezanost s osjećajem zadovoljstva u roditeljstvu i roditeljske kompetentnosti (Reić Ercegovac i Ljubetić, 2019), dok je istraživanje povezanosti svjesnoga roditeljstva i emocionalne regulacije i psihološke fleksibilnosti kod

adolescenata pokazalo da su viši stupanj suosjećanja prema djetetu, slušanje s punom pažnjom i prihvaćanje značajno povezani s boljom emocionalnom regulacijom, suosjećanjem prema sebi i psihološkom fleksibilnošću adolescenata (Moreira i Canavarro, 2020). Psihološka fleksibilnost definira se uzimajući u obzir nekoliko temeljnih postavki: (1) prepoznavanje raznih zahtjeva i prilagođavanje njima; (2) promjenu načina razmišljanja i ponašanja kada trenutne strategije funkcioniranja ugrožavaju osobno ili društveno funkcioniranje; (3) održavanje ravnoteže između važnih sfera života; i (4) svjesnost, otvorenost i predanost ponašanju koje je u skladu s ukorijenjenim vrijednostima (Kashdan i Rottenberg, 2010). Iz navedenoga je vidljivo da psihološka fleksibilnost obuhvaća niz sposobnosti pojedinca potrebnih za funkcioniranje u suvremenom društvu, za koje su karakteristične brze promjene, pa se navedene dobrobiti svjesnoga roditeljstva mogu smatrati važnima.

Iz navedenih definicija i ključnih postavki svjesnoga roditeljstva uočljivo je da svjesno roditeljstvo podrazumijeva pristup odgoju koji se temelji na poznavanju vlastitih potreba i želja, kao i prisutnošću s djetetovim potrebama. Osim toga, važnim se ističe da roditelji u interakcijama budu sposobni razumjeti perspektivu djeteta i posjeduju znanje o ključnim razvojnim fazama djeteta (Harvey-Zahra, 2014; Smith, 2020). Filozofija svjesnoga roditeljstva u suprotnosti je s terminom *smetenoga roditeljstva* (eng. *distracted parenting*), koji se spominje u okviru digitalnoga roditeljstva, što će biti razjašnjeno u nastavku.

3. 6. 4. Nježno roditeljstvo

Nježno roditeljstvo (eng. *gentle parenting*) definira se kao roditeljski odgojni stil temeljen na razumijevanju potreba djeteta, a ne na modeliranju poželjnoga ponašanja djeteta, odnosno, definira se kao odgoj kojemu je osnovni cilj prepoznavanje djetetovih potreba, te se usko veže uz teoriju privrženosti i pozitivnu disciplinu (Walters, 2024). Opisivanje ovoga koncepta vidljivo je i u radu Baumrind (1966 prema Villarreal, 2023), gdje ovako opisani stil roditeljstva autorica Baumrind naziva skladnim roditeljstvom. Učestalije promoviranje ideje nježnosti u roditeljstvu svoje začetke ima početkom 2000-ih, a prije populariziranja termina *njeznoga roditeljstva*, autorica L. R. Knost 2013. godine po prvi puta u knjizi o roditeljstvu *Nježni roditelj: Pozitivna, praktična i učinkovita disciplina* (eng. *The Gentle Parent: Positive, Practical, Effective Discipline*) koristi termin njeznoga roditelja. Termin *njeznoga roditeljstva* popularizirala je autorica Sarah Ockwell-Smith objavivši 2016. godine knjigu na ovu temu (Gore, 2024; Walters, 2024), a njezina knjiga *Nježno*

roditeljstvo: Kako odgojiti smireniju, sretniju djecu od rođenja do sedme godine (eng. *The Gentle Parenting Book: How to Raise Calmer, Happier Children from Birth to Seven*) postavlja temelje ovom stilu roditeljstva (usp. Ockwell-Smith, 2021). U nastavku će biti vidljivo kako se u znanstvenim radovima termin nježnoga roditeljstva spominje u kontekstu visokoga stupnja responzivnosti u roditeljstvu u ranim 2000-im godinama.

Metode odgoja koje se primjenjuju u nježnom roditeljstvu jesu aktivno slušanje, validiranje osjećaja djeteta i rješavanje problema, dok su prioriteti razvoj empatije kod djeteta, povezivanje i poštivanje autonomije djeteta, a izbjegavanje korištenja nagrada ili kazni (Walters, 2024). Djetetu se daju jasne granice, ali i izbor u slučaju kršenja granica. U ovom stilu roditeljstva izbjegavaju se stroge naredbe, nagrade, kazne, prijetnje, a i metoda pauze (eng. *time-out*) nije nešto što je prihvatljivo u nježnom roditeljstvu (Winter, 2022). Iz navedene definicije jasno je kako se ovaj stil odgoja roditelja usko veže uz već opisane stilove roditeljstva, poput pozitivnoga roditeljstva, svjesnoga roditeljstva i povezujućega roditeljstva, s obzirom na to da su četiri ključne stavke ovoga stila odgoja: (1) pozitivna disciplina kroz izgradnju povjerenja s djetetom na temelju koje se potiče poželjno ponašanje djeteta, a manji je naglasak na ispravljanju nepoželjnoga ponašanja; (2) prisutnost u odnosu s djetetom i pravovremeno prepoznavanje potreba djeteta te djelovanje u skladu s prepoznatim potrebama djeteta; (3) bezuvjetna ljubav, toplina i podrška djetetu; te (4) poštivanje i izgradnja djetetove autonomije (Edlynn, 2023; Gore, 2024; Ockwell-Smith, 2021; Schaffer, 2024b; Walters, 2024; Winter, 2022). S obzirom na to da se njeguje toplina, ali i jasno usmjeravanje i vođenje postavljanjem očekivanja i granica, ovaj odgojni stil roditelja može se, među globalno prepoznatim odgojnim stilovima, smjestiti i u autoritativni odgojni stil. Specifično za ovaj odgojni stil jest razumijevanje razloga u pozadini djetetova ponašanja, a razlozi ponašanja djeteta pripisuju se stresu u kojem se dijete nalazi (Winter, 2022). Prema tome, temeljni je cilj razumjeti i verbalizirati kako se dijete osjeća s ciljem otklanjanja stresa, povezivanja s djetetom i izgradnje povjerenja.

Pretjerana popustljivost smatra se negativnim aspektom ovoga stila roditeljstva (Walters, 2024), kao i nerealno postavljena očekivanja od roditelja ne uzimajući u obzir izazove s kojima se roditelji susreću u interakcijama s djetetom (Gore, 2024). Nije do kraja objašnjeno na koji način roditelj može reagirati kod niza odgojnih situacija s djetetom, a nježno roditeljstvo pretpostavlja da će roditelj odmah dobro prepoznati i ispravno reagirati na odgojnu situaciju (Edlynn, 2024). Neki od izazova jesu i pojednostavljeno opisane metode odgoja nježnoga roditeljstva koje su predstavljene

na društvenim medijima, što kod roditelja potiče osjećaj srama ili krivnje (Edlynn, 2024). Osim toga, potrebno je jasno prepoznati da se i u konceptu nježnoga roditeljstva njeguju granice i disciplina te da roditelji trebaju razumjeti kako mogu biti emocionalno povezani s djetetom i njegovati posljedice nepoželjnoga ponašanja djeteta (Edlynn, 2024). Često se krivo tumači da nježno roditeljstvo ne podrazumijeva postavljanje granica (Ockwell-Smith, 2018; Schaffer, 2024b), a iz definicije nježnoga roditeljstva vidljiva je prisutnost pozitivne discipline, dok se nejasno definira koje bi to granice bile, kako i kada se postavljaju, zbog čega roditelji samostalno procjenjuju i odlučuju o tome (Edlynn, 2024, Ockwell-Smith, 2018). Jasno se daje do znanja da se, ovisno o dobi djeteta, treba na nježan način učiti djecu granicama prije nego što se nepoželjna ponašanja dogode te razumjeti dijete i pokazati empatiju kada prekrši određenu granicu ili pravilo (Ockwell-Smith, 2018). U odgoju djeteta nježnim stilom važno je i usuglasiti metode i postavljene granice među svim odraslima uključenima u odgoj djeteta (Ockwell-Smith, 2018). Dilema u ovom odgojnom stilu jest tumačenje je li djetetovo kršenje zadanih granica rezultat stresa ili situacije koja mu je prijeteća, a zamjerka je i izostanak određenih fraza ili riječi, što može biti paralizirajuće za roditelje (Winter, 2022), ali i poticati osjećaj krivnje kada povise glas na dijete ili se djetetu obrate jezikom koji nije primjeren (Edlynn, 2024), odnosno, točnije, jezikom koji bi prema Ockwell-Smith (2021) bio pregrub i s nedovoljno razumijevanja prema djetetu. Prema Gore (2024) primjereni odgojni stil bila bi kombinacija nježnoga roditeljstva uz jasnije postavljene granice te prioritiziranje dobrobiti roditelja.

Malo je istraživanja o utjecaju nježnoga roditeljstva na razvojne ishode djeteta. Razvojni ishodi djeteta mogu se vezati uz pozitivne aspekte koji se vežu uz toplinu i podršku roditelja, dok se negativni aspekti mogu promatrati iz dijela nedovoljno ili nejasno postavljenih granica i očekivanja. Kochanska, Aksan, Knaack i Rhines (2004) ističu da je majčino nježno roditeljstvo, koje je opisano visokim stupnjem responzivnosti, razvojem kvalitetnoga odnosa i sigurnosti, povezano s razvojem moralnoga rasuđivanja. U istraživanju Kwon, Jeon i Elicker (2013) spominje se nježna kontrola ili nježno vođenje, a nježno vođenje majki pozitivno je povezano sa socijalnom kompetencijom djece. Iako u nježnom roditeljstvu na deklarativnoj razini nema nečega što može utjecati isključivo negativno na dijete, ovaj stil roditeljstva stvara pritisak na roditelje i izaziva im stres, što može negativno utjecati na dijete. Zbog toga je važno uzimati u obzir i subjektivnu dobrobit roditelja u roditeljskoj ulozi.

3. 6. 5. Povezujuće roditeljstvo

Koncept povezujućega roditeljstva (eng. *attachment parenting*) proizlazi iz teorije privrženosti autora Bowlbyja i proizlazi iz ideje važnosti sigurnoga stila privrženosti između djeteta i primarnoga skrbnika kao temelja buduće dobrobiti i mentalnoga zdravlja (Gregory i sur., 2018). Povezujuće roditeljstvo utemeljeno je 80-ih godina 20. stoljeća, a utemeljitelji ovoga stila roditeljstva jesu William Sears i Martha Sears (Freeman, 2016). Temelje ovoga pristupa postavili su u knjizi *Povezujuće roditeljstvo* (eng. *The Attachment Parenting Book: A Commonsense Guide to Understanding and Nurturing Your Baby*) (Sears i Sears, 2001). U knjizi se *povezujuće roditeljstvo* definira kao stil roditeljstva koji potiče snažan rani razvoj privrženosti i zagovara roditeljsko odgovaranje na potrebe djece te se naglašava da je ono pristup, a ne skup pravila o odgoju (Sears i Sears, 2001). Iako nije skup pravila o pravilnom odgoju djeteta, određeni postupci definiraju ovaj odgojni stil roditelja, poput sklonosti dojenju nasuprot hranjenju na bočicu, često držanje djeteta u rukama i primjenjivanje *pozitivne discipline* (Sears i Sears, 2001).

Autori knjige *Povezujuće roditeljstvo* (Sears i Sears, 2001) naglašavaju važnost povratka, prema njihovoj interpretaciji, osnovama; što podrazumijeva otvaranje uma prema individualnim potrebama djeteta. Znanje o vlastitom djetetu je ono što treba voditi roditelje da donesu odluke koje su najbolje za njih kao roditelje i u najboljem interesu djeteta (Sears i Sears, 2001). Iz navedene interpretacije povratka *osnovama u roditeljstvu* vidljivo je zagovaranje jačanja instinkta u odgoju djeteta i, kako autori Sears i Sears (2001) naglašavaju, važnosti prepoznavanja znakova koje dijete šalje i primjereno odgovaranje na te znakove i potrebe koje su u pozadini istih. Važno je naglasiti da ideja povezujućega roditeljstva prvotno proizlazi iz koncepta kontinuuma (eng. *The Continuum Concept*) koji opisuje autor Liedloff 70-ih godina 20. stoljeća na temelju iskustva i praćenja odgoja u Južnoj Americi (Faircloth, 2023b). Liedloff je zamijetio odgoj suprotan onome u modernom svijetu i nazvao ga tradicionalnim roditeljstvom, a to je odgoj u kojem je naglasak na tri ključne komponente: (1) konstantno držanje u rukama od strane majke ili bliskog srodnika; (2) dojenje na zahtjev; te (3) spavanje djeteta u krevetu s roditeljima (Faircloth, 2023b).

Kako bi se roditelji povezali s djecom, nužno je da vrate sebi vjeru u vlastitu procjenu (instinkt) nizom aktivnosti s djetetom, poput hranjenja i zajedničkoga spavanja, uz prisutnost puno nježnosti i dodira (Faircloth, 2023b; Freeman, 2016). Neke od ideja jesu zbližavanje s djetetom prilikom rođenja, dojenje na zahtjev, nošenje djeteta, spavanje blizu djeteta te prepoznavanje i vjera u *jezik* i *značenje* u pozadini djetetova plača (Sears i Sears, 2001), gdje se plač promatra djetetovim

komunikacijskim alatom s kojim se roditelji trebaju upoznati. U knjizi *Povezujuće roditeljstvo* (Sears i Sears, 2001) sedam je temeljnih alata koji osiguravaju razvoj povezivanja s djetetom: (1) *povezivanje prilikom poroda* koje se očituje u prvih šest tjedana biološkim i instinktivnim nagonom novorođenčeta i majke, dok se otac spominje samo u smislu emocionalnoga povezivanja s djetetom; (2) *dojenje* koje se smatra dobrim alatom upoznavanja i čitanja potreba djeteta, čime se oblikuje odnos povjerenja; (3) *nošenje* zbog kojega su djeca u stanju tihe budnosti, uče o svojoj okolini iz sigurnosti roditeljeva zagrljaja, a time i roditelji postaju osjetljiviji na dijete; (4) *dijeljenje kreveta* koje se odnosi i na spavanje u blizini djeteta kako bi se na vrijeme prepoznalo i odgovorilo na djetetove potrebe; (5) *vjerovanje djetetovu plaču* koji je odraz djetetove komunikacije i jezika, a pravovremeni odgovor na djetetov plač gradi vjeru djeteta u vlastitu sposobnost komunikacije te se gradi odnos povjerenja; (6) *balans i granice* ističući važnost prepoznavanja vlastitih potreba, suradnje s partnerom i primjerenoga odgovara na potrebe djeteta; i (7) *obraćanje pozornosti na savjete stručnjaka o odgoju* naglašavajući važnost kritičkoga pristupa savjetima o odgoju te kreiranja vlastitoga stila odgoja, čime će roditelji biti manje skloni savjetima stručnjaka o odgoju (Sears i Sears, 2001). Svaki od alata detaljnije se razrađuje u knjizi, a rezultat usvajanja i primjene alata jesu djeca koja su sigurna u sebe, komunikativna, povezana, znatiželjna, nježna, puna razumijevanja i suosjećanja (Faircloth, 2023b; Sears i Sears, 2001).

Kritika ovom odgojnom stilu pretjerano je naglašavanje važnosti majke u odgoju. Bazira se na nužnosti stvaranja privrženosti i bliskosti tijekom najranije dobi djeteta, a sve aktivnosti usko su vezane uz majku, prilikom čega se naglašava biološka određenost i usmjerenost tim ključnim aktivnostima. Povezujuće roditeljstvo opisuje se i prirodnim roditeljstvom, posebno ističući *prirodne istine* koje podrazumijevaju dostupnost majke djetetu, što je često suprotno od stvarnih iskustava roditeljstva (Buskens, 2001 prema Faircloth, 2023b), dok se, s druge strane, ističe kako ono što se tumači *prirodnim* ili vraćanje osnovama onako kako su se prije majke evolucijski skrbile za djecu, nije nešto što je prisutno i održivo u današnjem društvu (Faircloth, 2023b). U tumačenju povezujućega roditeljstva naglašava se da je optimalan način brige za dijete blizak fizički kontakt majke i djeteta (Faircloth, 2023b). Uz to, obilježje povezujućega roditeljstva jest odmicanje od strogoga rasporeda te vođenje potrebama i porukama djeteta u odgoju, poticanje vjerovanja instinktu nasuprot stručnjacima, a podrazumijeva u nekim slučajevima i ekstreme poput vlastite procjene o (ne)važnosti cijepljenja djece (Freeman, 2016). Prema neprofitnoj organizaciji Međunarodna udruga povezujućega roditeljstva (eng. *Attachment Parenting International – API*)

osam je osnovnih principa njegovanja povezujućega roditeljstva u suvremenom društvu: (1) priprema za trudnoću, porod i roditeljstvo; (2) hranjenje djeteta s ljubavlju i poštivanjem; (3) osjetljivost na potrebe djeteta i pravovremeni odgovori na djetetove potrebe; (4) nježno dodirivanje i fizički kontakt; (5) emocionalno i fizičko osiguravanje sigurnoga sna; (6) pružanje kontinuirane ljubavi i brige; (7) prakticiranje pozitivne discipline; te (8) težnja balansu osobnoga i obiteljskoga života (API 2009 prema Faircloth, 2023b).

Iako zaseban pristup roditeljstvu, s obzirom na svoju narav i definiciju, povezujuće roditeljstvo usko je vezano za ideju intenzivnoga roditeljstva koja će biti opisana u sljedećem potpoglavlju, a izdvojena je kao zasebna ideja s obzirom na opsežnu pozadinu razvoja ideje. Više autora naglašava kako se povezujuće roditeljstvo može svrstati u intenzivan roditeljski odgojni stil (Faircloth, 2023b; Hulen, 2022). Ovaj roditeljski pristup, koji se može nazvati odgojnim stilom roditelja s obzirom na to da kreira klimu i ozračje roditeljstva, obilježen je visokim stupnjem prihvaćanja, podrške, bliskosti, privrženosti, responzivnosti i topline. Disciplina i kontrola ne naglašavaju se toliko u opisivanju ovoga stila. Naglasak je na ranom razvoju privrženosti s djetetom, prisutnosti te pravovremenom i brzom odgovoru na signale djeteta koji upućuju na njegove potrebe, što će u konačnici dovesti i do boljega mentalnog zdravlja djeteta u odrasloj dobi (usp. Kohlhoff i Cibralic, 2022; usp. Smith i Holden, 2020). Malo je istraživanja koja ispituju utjecaj povezujućega roditeljstva na razvojne ishode djeteta, a uspoređujući roditelje koji su prošli program povezujućega roditeljstva (eng. *Attachment Parenting International – API*) i one koji nisu prošli navedeni program te se ne identificiraju kao roditelji koji odgajaju djecu ovim stilom roditeljstva, Smith i Holder (2020) došli su do rezultata koji upućuju da nema statistički značajnih razlika u razvojnim ishodima kod djece. S druge strane, utvrđeno je da je kod majki koje njeguju povezujuće roditeljstvo viši stupanj dimenzija topline prema djeci i manji stupanj prisilne kontrole, što je kod djece rezultiralo manjom pojavnosti eksternaliziranih i internaliziranih problema u ponašanju (Smith i Holden, 2020), što je više povezano uz utjecaj dimenzije visokoga stupnja topline i podrške koju majke iskazuju djeci. Kohlhoff i Cibralic (2022) analizom literature na temu programa koji njeguju povezujuće roditeljstvo utvrđuju da rezultati dostupnih istraživanja pokazuju kako su programi obrazovanja roditelja temeljeni na razvoju privrženosti djeteta i roditelja pozitivno utjecali na smanjivanje pojavnosti eksternaliziranih problema u ponašanju djece u dobi od jedne do pet godina. Većina istraživanja bazirana je na pozitivnim i negativnim

aspektima u kontekstu razvoja privrženosti roditelja i djeteta, a sam razvoj privrženosti i njegov utjecaj na dijete opisan je u poglavlju *Teorija privrženosti*.

3. 6. 6. Intenzivno roditeljstvo

Intenzivno roditeljstvo u literaturi se povezuje i s pojmovima poput pretjeranoga roditeljstva (eng. *overparenting*), hiperroditeljstva (eng. *hyper-parenting*), pretjerano brižnoga roditeljstva (eng. *oversolicitous parenting*), ali i helikopter roditeljstva, intruzivnoga roditeljstva i termina *kosilica roditelji* (eng. *lawnmower parents*) (Garst i Gagnon, 2015; Padilla-Walker i Nelson, 2012). Intenziviranje roditeljstva utemeljeno je u sociologiji djetinjstva na premisi *dječjeg determinizma* (eng. *infant determinism*), točnije na prihvatanju ranjivosti djeteta i pripisivanju razvojnih ishoda iskustvima u ranom djetinjstvu, čime se prenaplašava važnost roditeljske uloge (Faircloth, 2023a). Roditeljstvo u suvremenom društvu obilježeno je *profesionalizacijom roditeljstva* koje podrazumijeva isticanje potrebe za znanjem i vještinama odgoja djece te potrebe za profesionalnom podrškom u odgoju nasuprot savjetima zajednice ili bliske obitelji (Lee, 2023). Intenzivno roditeljstvo proizlazi iz klime suvremenoga društva koje na roditelje stavlja pritisak naglašavajući negativne posljedice koje se kriju iza njihovih roditeljskih postupaka te potrebe za kontinuiranim kognitivnim i motoričkim stimuliranjem djeteta od najranije dobi. Rizik koji se krije iza „svakog ugla“ (Berge, 2013; Furedi, 2002) njeguje strah kod roditelja. Posebnu ulogu u kreiranju kulture straha među roditeljima ima razvoj digitalne tehnologije i laka dostupnost velike količine informacija, zbog čega kod roditelja može doći do pojave *paranoičnoga roditeljstva*.

U knjizi *Paranoično roditeljstvo: Zašto ignoriranje stručnjaka može biti najbolje za vaše dijete* (eng. *Paranoid Parenting: Why Ignoring the Experts May Be Best for Your Child*) Furedi (2002) paranoično roditeljstvo opisuje pojavom kada roditelji više ne znaju kome i kojim informacijama mogu vjerovati, a jedino u što mogu biti sigurni jest da ne mogu vjerovati sebi i da je svaki korak potencijalno opasan za dijete. Stanje paranoičnosti u roditeljskoj ulozi ono je koje onemogućava njihov puni razvoj u roditeljskoj ulozi, prije svega zbog prisutnosti nedostatka samopouzdanja u sebe, druge roditelje i stručnjake, uz strah i osjećaj da nikada nisu dovoljno dobri roditelji (Furedi, 2002). Roditeljstvo se nužno treba oslanjati i na svoju instinktivnu komponentu u razumijevanju individualnih potreba djeteta jer anksioznost roditelja ima gori utjecaj na dijete od neznanja (Berge, 2013; Furedi, 2002). Paranoično roditeljstvo krajnji je rezultat pretjerane brige o odgojnim postupcima, a ne može se izjednačiti s intenzivnim roditeljstvom. Paranoično roditeljstvo važno je

spomenuti kako bi se jasnije razumjele posljedice intenzivnoga roditeljstva na roditelje i njihovu roditeljsku ulogu. Iz rada autora Furedija (2002) o paranoičnom roditeljstvu ključno je izdvojiti termin *roditeljskoga determinizma* (eng. *parental determinism*), gdje je zamjetan intenzivan fokus na roditeljska ponašanja, a posebno na roditeljski neuspjeh (Macvarish i Lee, 2019). U tom kontekstu razvija se i ponovno naglašava koncept *dovoljno dobrog roditeljstva* (Winnicot, 1964 prema Ramaekers i Suissa, 2012) koji se odnosi na nerealna očekivanja od roditelja da budu savršeni u svojoj ulozi, dok velika većina roditelja jest dovoljno dobra u zadovoljavanju potreba vlastite djece (Hoghugh i Speight, 1998; Ramaekers i Suissa, 2012).

Helikopter roditeljstvo učestalo se spominje u literaturi i popularnim roditeljskim portalima (usp. Parents, 2024; <https://www.parents.com/parenting/better-parenting/what-is-helicopter-parenting/>) kada se govori o intenzivnom roditeljstvu (Edlynn, 2023; Garst i Gagnon, 2015; Padilla-Walker i Nelson, 2012; Turner i sur., 2020; Vigdal i Brønnick, 2022). Može se definirati roditeljskim odgojnim stilom koji je obilježen pretjeranim zaštićivanjem djeteta i rješavanjem poteškoća i problema umjesto djeteta, zbog čega se djetetu onemogućava iskustvo neuspjeha i izazova (Garst i Gagnon, 2015), a suočavanje s poteškoćama i samostalno rješavanje problema jest ono što gradi samopouzdanje i vjeru u vlastite sposobnosti kod djece (Edlynn, 2023; usp. Seligman i sur., 2018). Navedeni odgojni stil roditelja neprimjereno je intruzivan i kontrolirajući, ali je rezultat snažne želje i brige roditelja za dobrobit djeteta i njegov uspjeh (Padilla-Walker i Nelson, 2012). Helikopter roditeljstvo vezano je uz dimenzije bihevioralne i psihološke kontrole, ali se u istraživanju Padilla-Walker i Nelson (2012), provedenom na uzorku studenata prve godine studija, što su definirali *odraslom dobi u nastajanju* ili *odraslost u nastajanju*⁵ (Pupić, 2021), izdvaja helikopter roditeljstvo kao zaseban faktor kontrole, a uz to, ovaj odgojni stil roditelja obilježava i roditeljska uključenost koja se očituje u vođenju, emocionalnoj podršci, i u tom se kontekstu smatra pozitivnim aspektom roditeljstva. S druge strane, helikopter roditeljstvo negativno je povezano s osiguravanjem autonomije djetetu (usp. Edlynn, 2023; Padilla-Walker i Nelson, 2012), što podrazumijeva da pretjeranom kontrolom u svakodnevnom životu djeteta, helikopter roditelji onemogućavaju djeci autonomiju i slobodu u donošenju odluka.

⁵ Odraslost u nastajanju definira se razdobljem od 18. do 25. godine života, a ovaj zasebni razvojni stadij nastaje zbog poteškoća u određivanju završetka adolescencije i prelaska u odraslu dob. S obzirom na to da se pokazateljem odraslosti smatra završeno obrazovanje, ulazak u poslovnu sferu, brak i ostvarivanje roditeljstva te odlazak iz roditeljskoga doma (sociokulturni i psihološki čimbenici), teško je promatrati adolescenciju razdobljem između djetinjstva i odrasle dobi. Zbog toga dolazi do odvajanja ranih dvadesetih godina života zasebnim razvojnim stadijem odraslost u nastajanju (eng. *emerging adulthood*) (Pupić, 2021).

Analiza istraživanja o povezanosti helikopter roditeljstva te pojavnosti simptoma anksioznosti i depresije upućuje na to da postoji povezanost između ove dvije pojave, no nedovoljno je kvalitetnih longitudinalnih istraživanja koja bi doista sa sigurnošću potvrdila ovu povezanost (Vigdal i Brønnick, 2022). Rezultati istraživanja utjecaja intenzivnoga (helikopter) roditeljstva upućuju da su ti roditelji skloni organizirati poticajnu i strukturiranu okolinu za dijete koja će biti intelektualno stimulirajuća i potencijalno ih na taj način usavršavati u rješavanju problema. S druge strane, kod djece nisu zamijećena bolja razvojna postignuća ni značajniji razvoj vještina rješavanja problema s obzirom na to da su ti roditelji skloniji rješavati probleme umjesto svoje djece (Schiffrin, Godfrey, Liss i Erchull, 2015). Navedeno upućuje na potencijal i nestrukturiranih aktivnosti za razvoj djeteta, ali i potencira problem pretjeranoga nadzora i onemogućavanja usavršavanja vještina rješavanja problema spontanom aktivnostima i interakcijama s vršnjacima zbog sklonosti pomaganju djeci u rješavanju problema. Odgojni stil majke koji se može odrediti intenzivnim (helikopter) roditeljstvom, povezan je s ekstrinzičnom motivacijom za učenje, izbjegavanjem učenja i neprilagođenim perfekcionizmom koji podrazumijeva samoprocjenu djece da ne mogu postići standarde koji su im zadani (Schiffrin i Liss, 2017).

Veći broj istraživanja obuhvaća spomenutu *odraslost u nastajanju* gdje se prati na koji način helikopter roditeljstvo utječe na mlade ljude u razdoblju od 18. do 25. godine života. Istraživanja pokazuju pozitivan i negativan utjecaj pretjerane kontrole. S jedne strane, rezultati istraživanja upućuju na pozitivne prosocijalne vještine i razvijenu empatiju (McGinley, 2018). Pozitivni utjecaj na prosocijalne vještine i razvoj empatije može se povezati s tim da je kod helikopter roditeljstva drugačija vrsta kontrole koja nije nužno i snažno psihološka ni bihevioralna, nego specifična vrsta kontrole koja je podržavajuća i nije nužno negativna (McGinley, 2018; Padilla-Walker i Nelson, 2012), a negativan utjecaj na razvojne ishode djece ima visok stupanj psihološke kontrole kao i nizak stupanj bihevioralne kontrole (McGinley, 2018). S druge strane, helikopter roditeljstvo povezano je s teškoćama samoregulacije (McGinley, 2018), pojavnosti simptoma depresije, problemima s korištenjem supstanci, teškoćama u uspostavljanju prijateljstava i veza (Cook, 2020), samoootuđenja i niskoga stupnja autentičnoga življenja, što je povezano sa simptomima depresije (Turner i sur., 2020), te problemima sa samoeфикасноšću i subjektivnom dobrobiti kod muškaraca iz jednoroditeljskih obitelji, dok ista povezanost nije pronađena kod žena (Buchanan i LeMoyne, 2020). Rezultati istraživanja povezanosti prosocijalnoga ponašanja i helikopter roditeljstva pokazuju da je majčin odgojni stil identificiran kao helikopter roditeljstvo povezan sa

smanjenom empatijom, smanjenom mogućnosti uzimanja različitih perspektiva u obzir i sniženim prosocijalnim ponašanjem kod *odraslih u nastajanju*, dok je očev odgojni stil dodatno povezan i s osjećajem povezanosti s drugima koja se veže uz suosjećanje ili empatiju (Schiffrin, Batte-Futrell, Boigegrain, Cao i Whitesell, 2021). Osim navedenoga, utvrđeno je da helikopter roditeljstvo indirektno utječe i na manji stupanj autonomije kod odraslih u nastajanju (Schiffrin i sur., 2021).

Iako rezultati istraživanja o utjecaju intenzivnoga roditeljstva, a posebno helikopter roditeljstva, nisu ujednačeni, s obzirom na njihove dimenzije odgojnoga stila, vidljivo je kako je u osnovi intenzivnoga roditeljstva *donošenje odluka umjesto djece*, što onemogućava njihovu autonomiju, a to se može promatrati ključnim negativnim aspektom ovoga odgojnog stila roditeljstva. Poticanje djetetovih jakih strana i kreiranje poticajne okoline za razvoj predstavlja pozitivan aspekt roditeljstva, no kada se djetetove jake strane promatraju kroz prizmu vlastitih očekivanja i nerealnih zahtjeva, poprimaju negativan karakter (Višnjić-Jevtić i Visković, 2021). U tom slučaju djeca postaju projekt svojih roditelja, što se ne može smatrati pozitivnim aspektom roditeljstva uzimajući u obzir rezultate istraživanja koji upućuju na pojavnost simptoma depresije povezanih s neautentičnim načinom življenja koji može biti rezultat onemogućavanja dječje autonomije u donošenju odluka te onemogućavanja nošenja sa svakodnevnim izazovima kojima će djeca razvijati otpornost, kao i vještine pregovaranja i komunikacije temeljnih za razvoj prijateljstava i romantičnih veza.

3. 6. 7. Intruzivno roditeljstvo

Intruzivno roditeljstvo obilježeno je niskim stupnjem roditeljske podrške i bihevioralne kontrole, dok je prisutan visok stupanj psihološke kontrole roditelja (Kuppens i Ceulemans, 2019) u odgoju djece. Psihološka kontrola proizlazi iz želje za reguliranjem nepoželjnoga ponašanja, a prvo se zamijetila i interpretirala u istraživanjima kroz zakidanje izražavanja ljubavi ili drugačije vrste umanjivanja podrške, a nakon toga su utvrđene štetne posljedice na djecu (Hoffmana 1983; Barber, 1996 prema Kuczynski i sur., 2006). Istraživanje ovoga konstrukta započelo je 60-ih godina 20. stoljeća, a prvi istraživač koji se bavio psihološkom kontrolom jest Earl Schaefer koji ovaj konstrukt opisuje prikrivenim psihološkim metodama kontroliranja djetetovih aktivnosti i ponašanja koje onemogućavaju razvoj djeteta kao individue odvojene od roditelja (Barber i Harmon, 2002). Definiranje i opisivanje psihološke kontrole svodi se na ona roditeljska ponašanja koja su *intruzivna* i *manipulativna* u odnosu na djetetove misli, osjećaje i privrženost za roditelje

(Bailes, Lickenbrock, Swift i Rios, 2024; Barber, 2002; Barber i Harmon, 2002). Iako Baumrind (1967) ovu vrstu roditeljskoga ponašanja nije nazvala dimenzijom psihološke kontrole, u svojim istraživanjima prepoznala je roditeljska ponašanja koja su obilježena manipulativnim metodama odgoja s ciljem održavanja primjerenoga ponašanja djeteta (primjerice povlačenje ljubavi), što, pokazalo se, negativno utječe na dijete. Zhang i suradnici (2015) svojim su istraživanjem pokazali da je roditeljska psihološka kontrola pozitivno povezana s roditeljskim intencijama; što upućuje da roditelji žele zadovoljiti isključivo svoje potrebe primjenjujući kontrolirajuća ponašanja u odgoju djece (prema Kuppens i Ceulemans, 2019).

Ova vrsta kontrole kod autorice Baumrind (2012) opisuje se prisilnom kontrolom koja je dominantno obilježena željama roditelja za ostvarivanjem poželjnoga ponašanja i inzistiranje da bude onako kako je definirano, bez slušanja uvida i želja djeteta. Prisilna kontrola ili moć odražava uspostavljanje hijerarhijskoga odnosa u obitelji gdje je ključno da roditelji zadrže svoju moć u obiteljskim odnosima. U tom smislu, psihološka se kontrola spominje i kao niz roditeljskih ponašanja prema djetetu poput: (1) posesivnosti; (2) dominacije; te (3) uplitanja (Barber i Harmon, 2002; Jiang i sur., 2023). Psihološka kontrola uključuje sve strategije kontrole kojima se ulazi u djetetov *psihološki svijet*, čime se postavlja autoritet nad životom djeteta i njegovim individualnim procesima (Barber i Xia, 2013 prema Kuppens i Ceulemans, 2019). Ovime je jasno kako se intruzivni odgojni stil roditelja može opisati dimenzijama niskoga stupnja autonomije, visokoga stupnja supervizije i kontrole, ali i neodobravanja i manjka podrške, topline i prisnosti (usp. Barber i sur., 2005; usp. Skinner i sur., 2005; usp. Ulferts, 2020). Kontrola kao dimenzija roditeljskoga odgojnog stila kompleksan je konstrukt, dok je prethodno opisana dimenzija emocionalne topline ili podrške dimenzija koja se jasno veže uz pozitivne razvojne ishode kod djeteta, a uključuje usko vezane pojmove poput responzivnosti, prihvatanja, brige i privrženosti (Barber, 2002). S druge strane, kako je naglašeno, dimenzija kontrole kompleksan je i multidimenzionalan konstrukt koji se može odnositi na disciplinu i nadzor, ali i na povlačenje ljubavi, nekonzistentnu kontrolu, prisilu, izazivanje osjećaja krivnje, restrikciju i/ili kažnjavanje (Barber, 2002; Bailes i sur., 2024). Izazivanje osjećaja krivnje, poticanje anksioznosti i povlačenje ljubavi spadaju pod *manipulativna ponašanja roditelja* koja su okosnica psihološke kontrole i intruzivnoga roditeljstva, a odnose se na uvjetovano davanje podrške, ljubavi i odobravanja onoliko koliko se dijete ponaša u skladu s roditeljevim željama (Barber i Harmon, 2002). Iako su neosjetljivi stilovi roditeljstva oni u kojima se na potrebe djeteta ne odgovara na adekvatan način, važno je u tom kontekstu razlikovati

intruzivnost i uskraćivanje pažnje, zbog čega se u istraživanjima stilova roditeljstva dimenzija intruzivnosti izdvaja kao zaseban pokazatelj negativnoga roditeljstva (Bailes i sur., 2024).

Ovisno o vrsti kontrole, utjecaj na razvojne ishode je drugačiji. U slučaju zdravoga nadzora i praćenja aktivnosti djece i postavljanja jasnih očekivanja i granica, očekuju se pozitivni razvojni ishodi kod djeteta. Za razumijevanje obilježja intruzivnoga roditeljskog odgojnog stila ključno je razlikovati bihevioralnu od psihološke kontrole, a distinkcija između ove dvije vrste kontrole naglašena je u poglavlju o dimenzijama odgojnog stila roditelja. Prema tome, u prepoznavanju dimenzije *psihološke kontrole* ključno je da je riječ o: (1) metodama odgoja koje su kontrolirajuće u odnosu na djetetova ponašanja, aktivnosti i reakcije; (2) metodama odgoja koje su *psihološke metode*, a one su prije svega intruzivne i manipulativne; (3) metodama odgoja koje onemogućavaju razvoj djeteta kao individue odvojene od svoga roditelja. Prema Barber i Harmon (2002) intruzivno roditeljstvo negativno utječe na djetetov psihološki *ja* (eng. *self*) na način da ometa samovolju, samoregulaciju, samootkrivanje, samorazvoj, ali i izražavanje emocija, mišljenja, autonomiju i samostalno donošenje odluka, što utječe na razvoj individualnosti. Rezultati istraživanja povezanosti intruzivnoga roditeljstva i razvojnih ishoda djeteta pokazuju da je manje prisutno prosocijalno ponašanje djeteta (Kuppens i Ceulemans, 2019). Djeca rane dobi iskazuju socio-emocionalne probleme (Jiang i sur., 2023), smanjen je učinak na razvoj emocionalne regulacije kod djece rane dobi (Mortensen i Barnett, 2019) te djeca iskazuju eksternalizirane i internalizirane probleme u ponašanju, snižen školski uspjeh i poteškoće u razumijevanju *sebe* (Barber, 2002; Lanjekar i sur., 2022). Psihološki pritisak roditelja povezan je s depersonalizacijom i anksioznošću kod adolescenata (Wolfradt, Hempel i Miles, 2003), ali i s teškoćama u učenju mehanizama regulacija emocija, zbog čega se češće osjećaju bespomoćno u kontroliranju svoga okruženja i situacije (Castro i sur., 2023).

Intruzivno roditeljstvo, s obzirom na način definiranja u literaturi, usko se veže i uz pojmove intenzivnoga i pretjerano zaštitničkoga roditeljstva (Kourti, Giakoumaki i Sergentanis, 2022; Lohman i Bayer, 2020; Miano i Palumbo, 2021). Na temelju definiranja može se zaključiti kako se intruzivno roditeljstvo razlikuje od intenzivnoga i pretjerano zaštitničkoga roditeljstva. Prije svega, u svojoj osnovi intruzivno roditeljstvo opisuje se dimenzijom *psihološke kontrole* i ono što čini ovaj roditeljski odgojni stil negativnim jest psihološko kontroliranje djeteta koje nije u skladu s njegovim stvarnim emocionalnim i psihološkim potrebama, čime se kod djeteta umanjuje njegovo izražavanje *sebe* i autonomija (Barber, 2002; Castro i sur., 2023; Lanjekar i sur., 2022;

Maccoby i Martin, 1983). Iako se intruzivno roditeljstvo može vezati uz intenzivno roditeljstvo s obzirom na pretjerani stupanj uključenosti u život djeteta, izdvaja se zasebnim odgojnim stilom roditelja zbog specifičnoga prevladavanja psihološke kontrole u ovom odgojnom stilu roditelja. Negativan utjecaj psihološke kontrole na razvoj djeteta vidljiv je, prije svega, u onemogućavanju autonomije djetetu da razvije vještine rješavanja problema i regulacije emocija, manipulativnim odgojnim metodama i nemogućnosti razvoja vlastitoga *ja*, što dovodi do ozbiljnijih stanja eksternaliziranih i internaliziranih problema u ponašanju (Barber, 2002; Lanjekar i sur., 2022; usp. Mortensen i Barnett, 2019). Posljedica onemogućavanja djetetove autonomije u donošenju odluka je i potencijalno sniženo samopouzdanje i nedostatak prepoznavanja vlastitih snaga, ali i vjere u vlastite snage i sposobnosti.

3. 6. 8. Digitalno roditeljstvo

Digitalno roditeljstvo sveobuhvatni je pojam za sve pojavnosti, termine i koncepte proizašle iz interakcija obitelji i digitalne tehnologije. Ne može se svrstati u određene dimenzije koje bi se pripisale roditeljskom odgojnom stilu, nego se digitalno roditeljstvo odnosi na stil odgoja i promjena roditeljskoga ponašanja pod utjecajem implementiranja digitalne tehnologije u svakodnevni život obitelji. U tom smislu spominju se stilovi odgoja koji se svrstavaju u okvire spomenutih dimenzija, poput koncepta smetenoga roditeljstva, transcendentalnoga roditeljstva, ali i digitalni roditeljski odgojni stil, što je sve obuhvaćeno pojmom digitalnoga roditeljstva. Mascheroni, Ponte i Jorge (2018) ističu da je digitalno roditeljstvo *višeznačni koncept* koji se odnosi na dvije temeljne kategorije, a to su: (1) u kojoj su mjeri roditelji uključeni u nadzor i medijaciju odnosa djece i digitalne tehnologije (*roditeljska medijacija* ili posredovanje); i (2) kako roditelji implementiraju digitalnu tehnologiju u svoje svakodnevne i roditeljske aktivnosti te time razvijaju nove (pojavne) stilove roditeljstva. Iako je roditeljska medijacija između djece i digitalnih medija važna tema i njome se u pedagogiji znanstvenici kontinuirano bave (primjerice koliko su djeca izložena ekranima, pojava *ekranizma*; usp. *Djeca Medija* <https://djecamedija.org>), s obzirom na temu doktorskoga rada, naglasak se stavlja na drugu temeljnu kategoriju, a to je kako roditelji *implementiraju digitalne medije u svoje roditeljske aktivnosti*, zbog čega dolazi do pojavnosti novih oblika odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja. Roditelji se oslanjanju na internet i roditeljske aplikacije s ciljem pristupa savjetima o odgoju ili se oslanjaju na nosive digitalne uređaje radi praćenja kretanja djece, prikupljanja podataka o zdravlju i obrascima ponašanja djece,

što se sprema na raznim platformama (Mascheroni i sur., 2018). Navedeno se usko veže uz nove oblike roditeljskog nadzora nad djecom, što predstavlja nove dimenzije roditeljske kontrole. Novi odgojni stilovi koji proizlaze iz roditeljskih ponašanja u vezi digitalne tehnologije jesu *smeteno roditeljstvo* (eng. *distracted parenting*) (Ante Contreras, 2016), koje Faircloth (2023b) naziva još i nepovezanim roditeljstvom (eng. *detached parenting*), *transcendentno roditeljstvo* (Lim, 2019) te *internet roditeljstvo* ili *digitalni roditeljski odgojni stil*. U definiranju navedenih novih odgojnih stilova, vidljivo je kako se internetski (digitalni) odgojni stil usko veže i opisuje procesom roditeljske medijacije (posredovanja). Osim pojavnosti novih odgojnih stilova roditeljstva koji se vežu uz digitalnu tehnologiju, u kontekstu digitalnoga roditeljstva, spominju se i termini poput sintagme *digitalne podjele* ili *jaza* (eng. *digital divide*), *sharentinga*, *tehnoferencije*, *phubbinga* ili na hrvatskom jeziku zapostavljanje sugovornika radi korištenja mobilnih uređaja te *strah od propuštanja* (eng. *FoMO*).

3. 6. 8. 1. Termini vezani uz implementiranje digitalne tehnologije u obitelj

Prvi važan termin vezan uz implementaciju digitalne tehnologije u suvremenu obitelj jest digitalna podjela ili jaz (eng. *digital divide*), a „*uvjetovana je nejednakim mogućnostima pristupa suvremenoj informacijsko-komunikacijskoj tehnologiji, različitim razinama vještina nužnih za korištenje tehnologije (informatička pismenost), ali i znanjima i vještinama korištenja samih informacija (informacijska pismenost)*“ (Vrkić Dimić, 2014, str. 419). Ukratko, digitalna podjela odnosi se na jaz između ljudi koji imaju i ljudi koji nemaju pristup informacijsko-komunikacijskoj tehnologiji, a nije statičan i nepromjenjiv pojam te je česta zablude da je nemoguće riješiti navedeni nesrazmjer (Van Dijk, 2017). Istraživanje digitalne podjele započinje od 2000-ih godina i primarno se promatra u komunikacijskim znanostima, sociologiji, psihologiji i obrazovnim znanostima (Van Dijk, 2017). Iako su glavni aspekti digitalne podjele ekonomski resursi, dob, rod, jezik, obrazovanje, geografski položaj, ali i društvena i kulturna osnova, zaposlenost i invaliditet (Vrkić Dimić, 2014), u kontekstu roditeljstva posebno se ističu socio-ekonomski faktori, a ponajprije mjesečna primanja i obrazovanje roditelja (Dworkin, Connell i Doty, 2013). Lythreath, Singh i El-Kassar (2022) ističu nove faktore digitalne podjele koji utječu na drugačiju perspektivu proučavanja ovoga koncepta, a to je način pristupa internetu, uz razine svjesnosti o algoritmima i nejednakosti u prikazivanju podataka i informacija i pristupu njima. Unatoč novim faktorima digitalne podjele, obrazovanje i dalje opstaje kao ključan faktor u pojavljivanju digitalne podjele

(Lythreitis i sur., 2022), a dob se spominje u okviru novih aplikacija gdje se povećava jaz s obzirom na dob (Van Dijk, 2017; Zgrabljčić Rotar, 2020) pa možemo govoriti o generacijskom digitalnom jazu između roditelja i djece. Digitalnom podjelom perpetuira se društvena nejednakost, a posebno se ova tema ističe tijekom COVID-19 pandemije kada je ova vrsta nejednakosti postala ključnom temom (Lythreitis i sur., 2022) uzimajući u obzir izmještanje rada iz ureda u obiteljski dom, kao i izmještanje obrazovanja iz škole u obiteljski dom. U razumijevanju ove pojave ključan je koncept pristupa koji se može podijeliti na fizički pristup, pristup temeljen na vještinama i pristup korištenja (Van Dijk, 2017).

U prvoj fazi istraživanja digitalne podjele, naglasak je bio na posjedovanju hardvera i softvera⁶ (fizički pristup) i njegove povezanosti sa socijeekonomskim faktorima poput stupnja obrazovanja, dobi, spola i rase (Van Dijk, 2017). U drugoj fazi razumijevanje ove pojave nadilazi isključivi fizički pristup i dostupnost tehnologije, a naglasak se stavlja i na vještine pomoću kojih se korisnici mogu služiti digitalnom tehnologijom te se u tom smislu propituje i pristup korištenju na temelju vještina i poznavanja informacijsko-komunikacijske tehnologije (Van Dijk, 2017). Nakon 2005. godine stručnjaci u području medija započinju i istraživanja koja se odnose na utjecaj pristupa digitalnoj tehnologiji i utjecaj njezine uporabe na niz društvenih ponašanja i odnosa (Van Dijk, 2017) unutar kojih se može promatrati i kako navedeno utječe na roditeljska ponašanja i odgojne metode. Tumače se razlozi zašto ljudi koji imaju sva sredstva (ne) pristupaju korištenju digitalne tehnologije i kako ona povratno mijenja njihova društvena ponašanja (Van Dijk, 2017). Ova vrsta digitalne podjele naziva se podjelom *druge razine* (Unicef, 2017). Jaz u korištenju pojedinih aplikacija s obzirom na dob veći je nego s obzirom na obrazovanje (Van Dijk, 2017), zbog čega se digitalna podjela/jaz promatra i u kontekstu odnosa djece i roditelja, gdje su roditelji ti koji posjeduju manje vještina o korištenju i novitetima digitalne tehnologije (digitalni imigranti), dok su djeca ta koja su rođena u okruženju digitalne tehnologije i nakon pojave računala te u vrijeme masovnog korištenja interneta, čime su *prirodno medijski pismena* i vješta u korištenju suvremene digitalne tehnologije (digitalni domoroci) (Smith, Kahlke i Judd, 2020; Stričević, 2010). Iako Prensky (2001 prema Smith i sur., 2020) naglašava prirodnu digitalnu pismenost digitalnih domorodaca, nužno je promišljati način na koji djeca *doista jesu* prirodno digitalno pismena; s obzirom na nagli porast i razvoj aplikacija, važno je kontinuirano medijski opismenjavati djecu i

⁶ Hardver (eng. *hardware*) se odnosi na sve fizičke dijelove elektroničkoga računala i računalnoga sustava, dok se softver (eng. *software*) odnosi na programsku podršku (Hrvatska enciklopedija, 2024b).

roditelje s ciljem sigurnijega korištenja noviteta i pristupa informacijama. Navedena tema digitalne podjele i digitalne pismenosti područje je prve kategorije u razumijevanju digitalnoga roditeljstva, a to je *roditeljska medijacija* ili posredovanje između digitalne tehnologije i djece.

Drugi važan termin u kontekstu implementiranja digitalne tehnologije u svakodnevne i roditeljske aktivnosti roditelja jest *sharenting* koji je nastao spajanjem engleskih riječi *share* i *parenting*, a odnosi se na: (1) dijeljenje osobnih podataka, fotografija i videozapisa djece na društvenim medijima (Brosch, 2018; Damkjaer, 2018); i (2) dijeljenje informacija o izazovima roditeljstva koje roditelji dijele na društvenim medijima (Blum-Ross i Livingstone, 2017). Uzimajući u obzir riječi koje tvore pojam *sharentinga*, na hrvatskom jeziku ova inačica mogla bi glasniti *roditeljsko dijeljenje u digitalnom okruženju* (Centar za sigurniji internet, 2022a). Ovakvim prijevodom obuhvaća se svako roditeljsko dijeljenje u digitalnom okruženju, što uključuje i dijeljenje osobnih podataka o djeci, kao i dijeljenje informacija o vlastitom roditeljstvu. Diskusija o dijeljenju osobnih informacija, fotografija i videozapisa o djeci bazira se na pitanju onemogućavanja djetetove autonomije kreiranjem djetetova digitalnog otiska bez njegova pristanka, čime se narušava djetetovo pravo na privatnost osigurano Konvencijom o pravima djeteta (2011). Digitalni otisak podrazumijeva sadržaj informacija koje su objavljene, proizvedene i promatrane pod profilom korisnika društvenih medija, a može biti dostupan i na širem internetu (Chang, Golightly, Xu, Boonmee i Liu, 2023). Otisak koji se ostavlja koristeći internet za pretraživanje informacija, korištenjem društvenih medija ili *online* igara sastoji se od sadržaja koji se stvara, postavlja ili dijeli te sadržaja koje drugi objavljuju ili dijele o osobi ili s osobom (Centar za sigurniji Internet, 2022b). Digitalni identitet sastoji se od digitalnih otisaka koje korisnik interneta ostavlja za sobom pretraživanjem, pisanjem poruka ili korištenjem društvenih medija (Medijska pismenost, 2023). Ako roditelji objavljuju osobne i privatne informacije i sadržaje o djeci, onemogućavaju djeci samostalno kreiranje inicijalnoga digitalnog identiteta. Istraživanja pokazuju da roditelji sudjeluju u *sharentingu* iz više razloga, a neki od njih su: (1) ostvarivanje podrške drugih roditelja dijeljenjem osobnih podataka o djeci i sklapanje novih prijateljstava (Blum- Ross i Livingstone, 2017; Latipah, Adi Kistoro, Hasanah i Putranta, 2020; Moser, Chen i Schoenebeck, 2017), (2) pronalazak savjeta o odgoju i podrške u roditeljstvu (Auxier, Anderson, Perrin i Turner, 2020; Chalklen i Anderson, 2017), (3) razmjena osjećaja i iskustava roditeljstva (Blum- Ross i Livingstone, 2017), (4) ostvarivanje osjećaja društvene prihvaćenosti (Latipah i sur., 2020); ali i (5) prikaz obitelji na željeni način (Moser i sur., 2017); i (6) terapijski učinak (Blum-

Ross i Livingstone, 2017). Osim oblikovanja digitalnoga identiteta djeteta prije nego što je ono njega i samo svjesno, krajnje opasnosti koje proizlaze iz ove prakse ogledaju se i mogućnosti otmice djeteta ili izloženosti djeteta nekim od upitnih stranica. Potencijalna opasnost dijeljenja podataka o djetetu vidljiva je iz primjera otmice djevojčice Maše iz Srbije. Djevojčicu su otela trojica francuskih državljana na temelju *softvera za prepoznavanje lica* (eng. *face recognition*)⁷.

U popularnim medijima, ali i znanstvenoj literaturi, zastupljen je termin *phubbing* koji se sastoji od dvije engleske riječi *phone* i *snubbing*, a na hrvatskom jeziku u doslovnom prijevodu mogao bi se definirati kao *zapostavljanje i ignoriranje sugovornika radi korištenja mobilnih uređaja* (Cambridge Dictionary, 2024). Korištenje mobilnih uređaja tijekom društvenih interakcija negativno utječe na stvaranje društvenih veza (Garrido, Issa, Esteban i Delgado, 2021). Ignoriranje i zapostavljanje sugovornika u korist mobilnih uređaja do te mjere mijenja ponašanje ljudi da se od 2012. godine razvio navedeni novi koncept (Garrido i sur., 2021). U kontekstu roditeljstva, naglašava se negativan utjecaj na oblikovanje emocionalne veze između djeteta i roditelja. Roditeljski *phubbing* odnosi se na ponašanje roditelja koje je obilježeno korištenjem mobilnih uređaja u prisutnosti vlastite djece umjesto da roditelji budu prisutni u razgovoru i interakciji s vlastitom djecom (Zhang, Dong, Jiang, Zhang, Li i Li, 2023). Zhang i suradnici (2023) proveli su meta-analizu istraživanja na temu utjecaja *phubbinga* na djecu i zaključili kako je ova pojava pozitivno povezana s internaliziranim i eksternaliziranim problemima u ponašanju kod djece, a negativno je povezana s dječjim samopoimanjem i socio-emocionalnom kompetencijom te je veći negativni utjecaj ako oba roditelja sudjeluju u *phubbingu*. Slično pojmu *phubbinga*, koji je vezan isključivo za mobilne uređaje, javlja se i termin *tehnoferencija*, koja se odnosi na sve smetnje u interakciji i svakodnevnim aktivnostima pod utjecajem digitalne tehnologije te nije usko vezan isključivo za mobilni uređaj, nego se odnosi na sve vrste uređaja (mobitele, tablete, prenosiva računala itd.) (Zhang i sur., 2023). Druga važna distinkcija ova dva pojma jest da se *phubbing* odnosi na *namjerno zanemarivanje* osobe tijekom interakcije licem u lice radi korištenja mobilnoga uređaja, dok se *tehnoferencija* odnosi na prekide u interakciji koji su rezultat ometanja

⁷Djevojčica Maša primjer je roditeljima o potencijalnim opasnostima pretjeranoga dijeljenja osobnih podataka o djetetu. Majka francuske djevojčice slične Maši htjela je osporiti skrbništvo biološkoga oca (otac svoje biološko dijete nije dotad poznavao pa je bilo moguće prevariti ga DNK analizom i dokazati da *nije* otac) (Sečan Matijašić, 2018). Do djevojčice se došlo pomoću osobnih podataka i fotografija na društvenim medijima, prije svega dostupnih podataka o mjestu kretanja, življenja i druženja te preko *softvera za prepoznavanje lica*. Djevojčica je spašena nakon par sati, a primjer služi kako bi se istaknule opasnosti *online* dijeljenja vlastitih rutina i rutina djeteta sa širom javnosti. Zbog straha za privatnost i sigurnost djece, nasuprot pojmu *sharentinga* kod roditelja se javlja *anti-sharenting* pokret (Autenrieth, 2018; Horvat, 2023).

digitalne tehnologije (Zhang i sur., 2023). *Tehnoferencija* se definira kao smetnje i poremećaji u međuljudskim odnosima ili zajednički provedenom vremenu zbog korištenja digitalnih uređaja (Dixon, Sharp, Hughes i Hughes, 2023), a unatoč tome što uključuje sve vrste uređaja, istraživanja se većinom baziraju na mobilnim uređajima.

Istraživanje o utjecaju distrakcije koja proizlazi iz korištenja digitalne tehnologije i ranoga razvoja govora kod djece pokazuje kako učestale zvukovne notifikacije koje roditelji primaju tijekom interakcija s djecom negativno utječu na rani razvoj govora djece od 18 do 24 mjeseca (Corkin, Henderson, Peterson, Kennedy-Constantini, Sharplin i Morrison, 2021). Kod adolescenata je roditeljska *tehtnoferencija* povezana s teškoćama mentalnoga zdravlja i nasilnim ponašanjima (Dixon i sur., 2023), a roditelji koji u interakciji s djecom koriste neke od digitalnih uređaja su u odgoju djece u dobi do tri godine manje responzivni i osjetljivi na njihove potrebe, a zamijećene su i teškoće učenja kod djece roditelja koji učestalo koriste prenosive elektroničke uređaje (Mikić i Klein, 2022). McDaniel i Radesky (2018) su svojim istraživanjem u SAD-u o povezanosti *tehtnoferencije*, problema u ponašanju djece i roditeljskoga stresa na uzorku djece do pete godine utvrdili kako je kod većega stupnja *tehtnoferencije* zamijećen viši stupanj roditeljskoga stresa i veća pojavnost eksternaliziranih i internaliziranih problema u ponašanju kod djece. Time je zaključeno kako je moguće da se roditelji koji su pod stresom zbog ponašanja djece povlače iz interakcija s djecom i koriste digitalnu tehnologiju, a više korištenja digitalne tehnologije tijekom interakcije djeteta i roditelja može dodatno utjecati na eksternalizirane probleme u ponašanju i povlačenje kod djece (McDaniel i Radesky, 2018). Abels, Augustson i Tande Klepaker (2024) svojim su kvalitativnim istraživanjem s roditeljima djece rane i predškolske dobi u Norveškoj utvrdili kako roditelji mobilne uređaje smatraju distraktorom u odgoju djeteta koji negativno utječe na njihov odnos s djecom te povezuju da može uzrokovati ponašajne probleme ili probleme u razvoju govora. Merkaš, Perić i Žulec (2021) svojim su kvantitativnim istraživanjem u Republici Hrvatskoj utvrdili da *tehtnoferencija* negativno utječe na socijalne kompetencije djeteta, a zaštitni faktor može biti emocionalna stabilnost roditelja. Brdovčak, Jelovčić, Kotrla Topić, Žitković, Merkaš, Perić i Varga (2020) svojim su istraživanjem u Republici Hrvatskoj među roditeljima djece od 3 do 14 godina utvrdili da više ometanja tehnologijom tijekom interakcije s djecom te brige i skrbi za djecu negativno utječe na regulaciju emocija, slabiji razvoj prosocijalnih vještina i kvalitetu sna kod djece. Iako je potrebno provoditi sustavnija istraživanja kako bi se zamijetio stvarni negativni utjecaj, iz pregleda rezultata istraživanja vidljivo je da postoji negativan utjecaj

na dijete kada roditelji u interakciji s djecom koriste digitalnu tehnologiju, bilo da je riječ o *tehnoferenciji* (bilo koji digitalni medij) ili *phubbingu* (mobilni uređaj).

Za *tehnoferenciju* i *phubbing* usko je vezan pojam *straha od propuštanja* (eng. *FoMO*) koji se kao fenomen opisuje kroz dva ključna procesa: (1) percepciju da se nešto propušta; te (2) kompulzivna ponašanja kako bi se održale i zadržale društvene veze (Gupta i Sharma, 2021). Koncept *straha od propuštanja* bavi se strahom od društvene isključenosti s obzirom na to da društveni mediji osiguravaju korisniku kontinuirani podsjetnik na nešto što potencijalno propuštaju, bilo to informacije ili iskrivljenu sliku o tome da netko drugi vodi zanimljiviji i bolji život (Gupta i Sharma, 2021). Iako se strah od propuštanja veže uz društvene medije, Adams, Murdock, Daly-Cano i Rose (2020) naglašavaju kako se on kao konstrukt može promatrati opsežnije i treba uključivati nedostatak povezanosti i bliskosti s drugima jer se anksioznost i briga što drugi rade u odsutnosti, koje proizlaze iz straha od propuštanja, mogu promatrati i izvan dosega društvenih medija i mogu se prelijevati na svakodnevnicu. Iz percepcije da drugi vode zanimljiviji život proizlazi i osjećaj usamljenosti, usporedba s drugima te kompulzivna potreba za uključivanjem u društvene medije i kontinuirano provjeravanje društvenih medija (Gupta i Sharma, 2021). Strah od propuštanja u širem je smislu svaki oblik straha što netko radi kada je osoba odsutna i kompulzivno provjeravanje putem društvenih mediji, a povezan je s nesanicom te, posljedično, i slabijim mentalnim zdravljem (Adams i sur., 2020). Strah od propuštanja može se povezati i sa spomenutim pojavama ignoriranja sugovornika u korist provjeravanja obavijesti na društvenim medijima, što dovodi do narušavanja društvenih odnosa.

3. 6. 8. 2. Digitalni roditeljski odgojni stilovi

Navedeni i opisani termini mogu se povezati uz nove pojavnosti roditeljskih odgojnih stilova. U definiranju novih pojavnosti roditeljskih odgojnih stilova važno je napraviti distinkciju. Prvo se treba osvrnuti na to kako korištenje digitalne tehnologije kod suvremenoga roditelja utječe na promjenu roditeljskoga ponašanja u okviru dimenzija odgojnoga stila i novim terminima odgojnoga stila. Zatim, važno je definirati digitalni roditeljski odgojni stil koji se promatra i definira u okviru roditeljske medijacije u korištenja digitalne tehnologije kod djece. Termin poput *phubbinga*, *tehnoferencije*, ali i *straha od propuštanja* mogu se povezati s pojavnosti odgojnoga stila *smetenoga roditeljstva* (eng. *distracted parenting*). Smeteno roditeljstvo proizlazi iz roditeljskog korištenja društvenih medija u prisutnosti vlastitoga djeteta, što mijenja klimu odgoja

kod roditelja. U kontekstu roditeljskog korištenja mobilnih uređaja tijekom interakcija s djetetom, govori se o roditeljskoj fizičkoj prisutnosti, a mentalnoj odsutnosti zbog distrakcije koja je posljedica praćenja društvenih medija s obzirom na to da roditelji ne mogu biti fokusirani na svoju okolinu (Golden, 2015). Prethodno je naglašeno da roditeljsko korištenje digitalne tehnologije tijekom interakcija s djecom dovodi do osjećaja usamljenosti i stresa kod djece, čemu je *uzrok nedostatak roditeljske pažnje, podrške i topline* (Steiner-Adair i Barker, 2013). Koristeći digitalnu tehnologiju tijekom interakcije i komunikacije s djecom, roditelji su *manje verbalno i neverbalno osjetljivi i responzivni na potrebe djece* za pažnjom, što ugrožava kvalitetu odnosa djece i roditelja (Kildare i Middlemiss, 2017). U nadzoru djece, što je jedna od dimenzije odgojnoga stila roditelja koja se veže uz kontrolu, 80 % roditelja slaže se da tijekom korištenja mobilnih uređaja teže mogu nadzirati djecu, a istraživači su opažanjem zamijetili kako tijekom korištenja mobilnih uređaja roditelji često ne primijete potrebe djece za pažnjom i *ne mogu uvijek dati djeci zadovoljavajuće odgovore* (Hiniker i sur., 2015), čime se umanjuje i pravovremena reakcija na potrebe djeteta za pažnjom, podrškom i toplinom. S obzirom na to da je osnovno obilježje smetenoga roditeljstva distrakcija koja proizlazi iz korištenja mobilnih uređaja, može se zaključiti da je prisutan nedostatak povezanosti s djetetom i pažnje, a u manjoj je mjeri zastupljena i dimenzija kontrole. Zbog toga bi se smeteno roditeljstvo moglo smatrati indiferentnim odgojnim stilom roditeljstva s obzirom na snižen stupanj dimenzije topline i kontrole. Kada su roditelji privrženi i ovisni o mobilnim uređajima, smanjuje se i vjerojatnost prestanka njegovoga korištenja tijekom interakcija s djecom, što može dovesti do pozitivnijih stavova djece prema korištenju mobilnih uređaja i učestalijega korištenja mobilnih uređaja kod djece predškolske dobi (Konok i sur., 2020). Uz smeteno roditeljstvo veže se i pojam *nepovezanoga roditeljstva* (Faircloth, 2023b) koji se opisuje u suprotnosti s povezujućim i svjesnim roditeljstvom naglašavajući kako u današnjem svijetu ubrzanoga života i razvoja tehnologije, roditelji umanjuju svoju povezanost s djecom, a rezultat toga je formiranje odgojnih stilova poput povezujućega ili svjesnoga roditeljstva kako bi se ponovno vratio naglasak na važnost razvoja i njegovanja privrženosti s djetetom. Iz opisa smetenoga roditeljstva vidljivo je da je u suprotnosti s povezujućim i svjesnim roditeljstvom i njihovim temeljnim obilježjima.

Transcendentno roditeljstvo predstavila je autorica Lim (2019) svojom knjigom *Transcendentno roditeljstvo: Odgoj djece u digitalnom dobu (istraživanje mobilnih komunikacija)* (eng. *Transcendent Parenting: Raising Children in the Digital Age (Studies in Mobile*

Communication)) u kojoj naglasak stavlja na izmijenjene načine odgoja djece korištenjem suvremenih načina komunikacije putem mobilnih uređaja. Ovim odgojnim stilom roditeljstva opisuje se roditeljstvo koje nadilazi tradicionalnu, fizičku, praksu roditeljstva i komunikacije s djecom aktivnim korištenjem tehnologije i pametnih telefona (Lim, 2019). U tom smislu spominje i *digitalno povezanu obitelj* koja se međusobno prati na društvenim medijima i kontinuirano je *uronjena* u korištenje digitalne tehnologije, a svrha povezanosti putem mobilnih uređaja prije svega je ta da roditelji uvijek budu prisutni sa svojom djecom, pomognu im, vode ih u interakcijama s okolinom i štite ih od izazova i potencijalno negativnih događaja (Lim, 2018; 2019). Uronjenost u korištenje digitalne tehnologije podrazumijeva i simultano korištenje nekoliko izvora digitalne tehnologije; djeca mogu u isto vrijeme sudjelovati u komunikaciji sa svojim prijateljima, slušati glazbu na raznim platformama ili gledati YouTube video, a to je osnovni pokazatelj *multitaskinga* (Lim, 2018). Uzimajući to u obzir, vidljiva je, i u ovom pojmu, isprepletenost s pojmovima *phubbinga* i *tehnoferencije*, što može utjecati na obiteljsku dinamiku. Radi praćenja kretanja i interakcija djece u stvarnom i virtualnom svijetu, roditelji se služe i aplikacijama za praćenje djece, pozivima i porukama djeci i navigiraju interakcije koje djeca imaju s vršnjacima putem društvenih medija (Lim, 2019). Osnovni razlog transcendiranja roditeljstva iz fizičke stvarnosti u onu virtualnu jest (kulturološka) potreba za kontrolom djece i održavanjem njihove uspješnosti, a ideja proizlazi iz azijskoga stila roditeljstva koji je spomenut, a to su *roditelji tigrovi*, kojemu je osnovni cilj uspješnost djece (Janning, 2021). Unatoč kulturološkoj pozadini transcendentnoga roditeljstva, razvojem tehnologije ovaj odgojni stil primjenjiv je u širem i globalnom kontekstu roditeljstva. S obzirom na to da je osnovna svrha pratiti djecu i nadilaziti komunikaciju licem u lice, *transcendentirani roditelj* mora biti sposoban koristiti digitalnu tehnologiju i različite tipove komunikacije koja se može ostvariti putem nje kako bi mogao pratiti što djeca rade i u kojim aktivnostima sudjeluju (Lim, 2018).

Važno je napomenuti kako ovaj odgojni stil roditeljstva podrazumijeva, uz aktivno praćenje djeteta korištenjem digitalne tehnologije, i medijaciju između djeteta i njegova korištenja digitalne tehnologije s ciljem učenja djeteta kako se služiti novim tehnologijama (Lim, 2018). Način praćenja djece pomoću digitalne tehnologije razlikuje se ovisno o razvojnoj dobi djeteta; Lim (2018) spominje praćenje putem web kamera u predškolskoj dobi gdje roditelji prate rad dadilja ili odgojitelja te softvere za praćenje kretanja osnovnoškolaca, do adolescentske dobi kada djeca traže veću autonomiju, a roditelji postavljaju granice i pravila ponašanja na društvenim medijima.

Softveri za praćenje kretanja djece lako se mogu instalirati te prate kretanje, kao i povijest internetskoga pretraživanja i korištenja pojedinih aplikacija (primjerice *Google Family Link*). Osim praćenja koje se odnosi na dinamiku odnosa roditelja i djeteta, škole su povezane s roditeljima putem grupa na aplikacijama ili platformama za praćenje uspjeha i ocjena djeteta (Lim, 2018), što je vidljivo i u Republici Hrvatskoj preko, primjerice, sustava e-Dnevnik za učenike i roditelje koji je dostupan putem web sučelja, ali i kao mobilna aplikacija (e-Građani, 2024). Osim toga, roditelji prate rad škola preko grupa na društvenim medijima gdje su povezani s drugim roditeljima i na taj način skloni su dijeliti uspjeh svoje djece (Curry i Holter, 2019; Lim, 2018), zbog čega se osjećaju uključenijima u rad škole i akademski uspjeh djece (Curry i Holter, 2019).

Ulaskom digitalne tehnologije u obiteljsku dinamiku, roditelji dobivaju niz novih odgovornosti i obveza koje se odnose i na praćenje izazova s kojima se njihova djeca suočavaju na društvenim medijima. Kako bi roditelji mogli pratiti ono što njihova djeca rade na društvenim medijima, *moraju* transcendirati svoje roditeljstvo van fizičke realnosti pa su, prema tome, tri ključna aspekta transcendentnoga roditeljstva: (1) uključenost u digitalnu tehnologiju; (2) praćenje uživo i na mreži (eng. *online*); te (3) kontinuirano *roditeljstvo* (eng. *always-on parenting*) (Lim, 2018). Iz ključnih aspekata transcendentnoga roditeljstva vidljivo je da je ono roditeljstvo koje nadilazi sferu fizičke stvarnosti, proširuje odgovornosti i izazove roditeljstva na virtualni aspekt stvarnosti, podrazumijeva kontinuirano *roditeljstvo* djece te konstantno usavršavanje znanja o novitetima u sferi društvenih medija, kao i da podrazumijeva dodatni rad na izgradnji povjerenja i otvorenosti s djetetom kako bi se dijete obratilo roditeljima kada naiđe na neprimjereni sadržaj. Poznavanje promjena i usavršavanje znanja o novitetima u području digitalne tehnologije ogleda se u pojmu medijske pismenosti roditelja. Medijska pismenost roditelja u digitalno povezanim obiteljima igra ključnu ulogu, a (digitalna) medijska pismenost podrazumijeva sposobnost analiziranja, kritičkoga evaluiranja i kreiranja medijskoga sadržaja (Ciboci i Labaš, 2019). Vidljivo je da (digitalna) medijska pismenost obuhvaća i korištenje digitalne tehnologije uz sposobnost pristupa, razumijevanja, analize i kreiranja medijskoga sadržaja (Wuyckens, Landry i Fastrez, 2020). Zbog intenzivnoga nadzora djece koji nadilazi fizičku stvarnost, transcendentno roditeljstvo visoko je na dimenziji kontrole i ljubavi, a upitno je koliko se ovim stilom omogućava autonomija djece. Ovaj odgojni stil roditelja po svome opisu pripadao bi intenzivnom roditeljstvu, a po opisu kontinuiranoga nadzora nad događanjima u životu djeteta sličan je specifičnom definiranju helikopter roditeljstva.

Internetsko ili digitalno roditeljstvo spominje se i u kontekstu roditeljske medijacije, točnije, načina na koji roditelji reguliraju i nagledaju djetetovo korištenje interneta i društvenih medija, a roditeljska ponašanja vezana za medijaciju mogu biti aktivna ili restriktivna (Benedetto i Ingrassia, 2021). Restriktivna medijacija podrazumijeva zabranu ili inzistiranje na kontinuiranom nadzoru aktivnosti na mreži (eng. *online*), dok je aktivna ili omogućavajuća medijacija (eng. *enabling mediation*) ona u kojoj roditelji koriste aktivne strategije učenja djece kako sigurno koristiti internet uz davanje savjeta (Livingstone i Byrne, 2018). Neke od aktivnosti koje se primjenjuju u ovoj medijaciji, poput korištenja alata za nadzor aktivnosti djece na mreži (eng. *online*), služe kako bi se osiguralo sigurno okruženje za pretraživanje i korištenje interneta (Livingstone i Byrne, 2018). Procesom aktivne medijacije roditelji uče djecu kako na siguran način koristiti internet i kako iskoristiti njegov potencijal. S druge strane, odgojni stil roditelja vezan uz upotrebu interneta kod djece povezan je s globalno prihvaćenim obilježjima roditeljskoga odgojnog stila (Ciboci i Labaš, 2019). S obzirom na to da je *internetski odgojni stil roditelja* vezan uz globalno zastupljene odgojne stilove roditelja, prepoznaje se autoritarni, autoritativni, popustljivi i indiferentni odgojni stil roditelja, a njihova općenita obilježja vežu se uz proces medijacije korištenja interneta kod djece. Uzimajući u obzir navedena roditeljska ponašanja u korištenju interneta kod djece (roditeljska medijacija), Konok i suradnici (2020) naglašavaju da je roditeljski odgojni stil vezan za internet viši pojam od roditeljske medijacije, te kako se u odnosu s digitalnom tehnologijom roditeljski stilovi mogu promatrati u *dimenzijama topline i kontrole*. Roditeljska responzivnost ili toplina veže se uz podržavanje internetskih aktivnosti poput dopuštanja djetetu da gleda videozapis ili igra igrice na mreži (eng. *online*) te podršku djeci u uključivanju u određene digitalne aktivnosti poput pokretanja aplikacije, a ogleda se i u učenju djece kako se samostalno uključiti u aktivnosti putem interneta (Konok i sur., 2020).

S druge strane, roditeljska kontrola odnosi se na kontroliranje i postavljanje granica u djetetovim digitalnim aktivnostima ili u nadziranju takvih aktivnosti (Konok i sur., 2020). Valcke i suradnici (2010) roditeljsku kontrolu definiraju kroz vođenje, zaustavljanje određenih ponašanja na internetu i postavljanje unaprijed određenih granica i pravila korištenja interneta, dok je roditeljska toplina obilježena ulaganjem u komunikaciju s djetetom i davanje podrške djetetu. Odnos između internetskoga roditeljskog odgojnog stila i roditeljske medijacije vezane uz odgojni stil razlikuju se na jednak način kao i generalni odgojni stil i roditeljska ponašanja; roditeljska ponašanja reflektiraju se u odgojnom stilu roditelja, ali su specifičniji pojam putem kojega se prati

pojavnost odgojnoga stila. Konok i suradnici (2020) navode kako je roditeljska medijacija uži pojam koji se odnosi na roditeljska ponašanja u vezi korištenja interneta, dok je za internetski odgojni stil specifično promatranje ponašanja na kontinuumu dvije ključne dimenzije topline i kontrole, a obuhvaća kompletnu klimu odgoja vezanu uz reguliranje ponašanja djece na internetu.

Konok i suradnici (2020) opisuju digitalne (internetske) roditeljske stilove opisujući roditeljska ponašanja vezana uz korištenje digitalne tehnologije kod djece te ih povezuju s opisanim vrstama roditeljske medijacije. Popustljivi (permisivni) digitalni odgojni stil povezuju s aktivnom ili interaktivnom medijacijom s obzirom na to da su roditelji koji njeguju popustljivi internetski odgojni stil oni koji dopuštaju djeci korištenje mobilnih uređaja, ali su i u tom procesu interaktivni i brižni (Konok i sur., 2020). Autoritativni digitalni odgojni stil definiran je kroz dopuštanje korištenja mobilnih uređaja, ali pod određenim granicama i uvjetima, poput odrađivanja dužnosti i obveza unutar obiteljskoga doma ili nakon odrađenih školskih obveza uz vremenska ograničenja, zbog čega se veže uz kombinaciju restriktivne i interaktivne medijacije (Konok i sur., 2020). Autoritarni digitalni odgojni stil povezan je s restriktivnom medijacijom, a obilježava ga zabrana korištenja mobilnih uređaja uz nisku razinu uključenosti tijekom djetetova korištenja digitalne tehnologije; poput zajedničkoga gledanja fotografija i videozapisa (Konok i sur., 2020). Indiferentni digitalni odgojni stil opisuje se dopuštanjem korištenja mobilnih uređaja kako bi se dijete zaokupilo, ali roditelji koji su indiferentni u pogledu medijacije u sferi digitalne tehnologije, nisu u tom procesu interaktivni ni brižni, pa u ovom odgojnom stilu nije prisutna roditeljska medijacija (Konok i sur., 2020). S obzirom na to da se internetski odgojni stil definira u okviru poticanja i podrške ili zabranjivanja i ograničavanja korištenja digitalne tehnologije, u istraživanjima se dovodi u vezu s djetetovim korištenjem digitalne tehnologije. S druge strane, u okviru smetenoga roditeljstva prate se drugačiji razvojni ishodi kod djece kod kojih roditelji koriste digitalnu tehnologiju u prisustvu djece. Iz navedenoga je vidljiva razlika novih pojavnosti odgojnih stilova na temelju roditeljskoga korištenja digitalne tehnologije (smeteno roditeljstvo) i internetskoga (digitalnoga) odgojnog stila koji se temelji na roditeljskoj medijaciji. Vidljivo je da se internetski ili digitalni odgojni stil strogo veže uz sve prakse korištenja digitalne tehnologije kod djece i ishode povezane s učestalosti korištenja digitalne tehnologije kod djece.

Özgür (2016) u svom istraživanju, koje je temeljeno na kvalitativnoj i kvantitativnoj metodologiji i obuhvaća uzorak roditelja i djece, navodi da je *indiferentni internetski odgojni stil roditelja* najčešće zastupljen. S druge strane Valce, Bonte, De Wever i Rots (2010) dominantnim

navode autoritativni odgojni stil. Povezanost je zamijećena između dobi djeteta i pojedinih odgojnih stilova roditelja te se internetski odgojni stil mijenja s dobi djeteta na način da s povećanjem dobi djeteta prelazi iz autoritativnoga odgojnog stila u indiferentni odgojni stil (Özgür, 2016). Internetski odgojni stil roditelja predviđa i korištenje interneta kod djece školske dobi na način da je popustljivi (permisivni) internetski odgojni stil roditelja povezan s najvišim korištenjem interneta kod djece školske dobi, dok su autoritativni i autoritarni odgojni stilovi povezani s najnižim stupnjem korištenja interneta kod djece školske dobi (Valcke i sur., 2010). Djeca se susreću s digitalnom tehnologijom i internetom od rane dobi i postaju kompetentni korisnici interneta prije svojih roditelja i učitelja, zbog čega je vidljiv generacijski jaz i, time, potencijalna opasnost da roditelji ne prepoznaju rizike s kojima se djeca mogu susresti na mreži (eng. *online*) (Livingstone i Byrne, 2018).

Prema Livingstone i Byrne (2018) ključno je nekoliko dimenzija roditeljske uloge u uvođenju djeteta u digitalni svijest: (1) *povezanost s djetetom*, što podrazumijeva stabilnu emocionalnu vezu kako bi se dijete na vrijeme povjerilo ako se susretne s uznemiravajućim sadržajima (op. a. o čemu piše i Lim, 2018); (2) *bihevioralna kontrola* u smislu nadzora, bilo to uz pomoć digitalnih alata za praćenje aktivnosti djece ili nadzor temeljen na kontinuiranom razgovoru i postavljanju jasnih granica oko vremena i mjesta korištenja digitalne tehnologije; (3) *poštivanje individualnosti* u smislu dopuštanja samostalnoga korištenja, učenja i pretraživanja interneta, a autonomija i sloboda koja se dopušta ovisi o dobi djeteta s obzirom na to da mlađa djeca trebaju više vođenja i zajedničkoga korištenja interneta s roditeljima; (4) *modeliranje primjerenoga ponašanja* vodeći računa da roditelji budu uzor djeci u vezi primjerenoga ponašanja na internetu (po pitanju dijeljenja osobnih podataka), ali i u količini vremena provedenoga na mreži (eng. *online*) tijekom obiteljskih druženja; te (5) *zaštita i pružanje potrebnih resursa* za što je prije svega potrebno poznavanje dostupnih resursa kako bi roditelji djeci osigurali sigurno okruženje za korištenje ili pomoć ako ne znaju kako reagirati na neprimjerene sadržaje. Navedeno se može promatrati kao cirkularno gibanje s obzirom na to da je navedeno opetovani proces, a u posljednjoj fazi spominje se i važnost ostvarivanja povezanosti s djetetom kako bi se dijete prvo roditeljima obratilo kada se suoči s izazovima u digitalnom svijetu; što je usko vezano za prvu fazu. Važno je naglasiti kako su prikazane faze namijenjene adolescentima, a djeca rane dobi se kod Livingstone i Byrne (2018) u procesu medijacije spominju u kontekstu poštivanja individualnosti gdje se naglašava kako je mlađoj djeci potrebno jasnije vođenje.

Što je pozitivniji stav roditelja o korištenju digitalne tehnologije, to će djeca provoditi više vremena koristeći digitalnu tehnologiju (Konok i sur., 2020). U kontekstu roditeljske medijacije, roditeljima, prije svega, nedostaje vremena i motivacije za praćenje tehnoloških noviteta, ali i znanja i vještina korištenja digitalne tehnologije, točnije, nisu dovoljno *digitalno pismeni* (Blažeka Kokorić, 2020; Ciboci i Labaš, 2019). Kao što je naglašeno, digitalna pismenost definira se kao sposobnost pristupa, razumijevanja, korištenja, integriranja, komuniciranja, evaluiranja i kreiranja informacija na siguran i primjeren način korištenjem digitalne tehnologije, a uključuje pojmove koji se u literaturi prepoznaju i kao medijska pismenost, informacijsko-komunikacijska pismenost ili informacijska pismenost (Law, Woo, Torre i Wong, 2018). Zbog nedovoljne digitalne pismenosti roditelja, djeca traže podršku vršnjaka ili sami upoznaju digitalni svijet na temelju pokušaja i pogrešaka pa se govori o recipročnoj medijaciji gdje djeca samostalno upoznaju digitalnu tehnologiju i onda uče roditelje o tome, čime se transformira znanje obitelji o digitalnoj tehnologiji (Ciboci i Labaš, 2019). S druge strane, digitalna pismenost roditelja povezana je s njihovim pristupom roditeljskoj medijaciji.

3. 6. 9. Zaključna razmatranja definiranja odgojnoga stila roditelja

Odgojni stilovi roditelja predstavljeni su kroz dimenzije, a navedenim dimenzijama oni se definiraju kao konstrukt. Važno je prepoznati i naglasiti da se odgojni stil roditelja promatra kao kontinuum na dimenzijama, a ne strogi konstrukt kojemu neki roditelj pripada. Opisivanjem dimenzija i stilova odgoja, jasno je naglašeno kako se, osim globalno definiranih dimenzija, u zadnjem desetljeću odgojni stil promatra na način da se veže uz pojedine aktivnosti s djetetom. Roditelji, u tom smislu, mogu biti autoritarni kada je riječ o djetetovu korištenju suvremene digitalne tehnologije, dok mogu pripadati kategoriji popustljivih (permisivnih) roditelja kada se govori o prehrani djeteta. Važno je naglasiti kako se odgojni stil roditelja, kada se mjeri i istražuje, fokusira na ujednačavanje u aktivnostima kako bi se dobio rezultat koji će predstavljati tzv. *kongruentni odgojni stil roditelja* po pitanju aktivnosti i po pitanju odgojnoga stila majke i oca u jednom. Odgojni stil viši je pojam od roditeljskoga pristupa, ponašanja, postupaka i aktivnosti te se smatra klimom ili ozračjem u kojem se odvija roditeljska uloga. Važno je naglasiti kako noviji autori u području odgojnih stilova naglasak stavljaju na dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja s ciljem mjerenja nijansi u stilu odgoja. Roditeljski odgojni stil konceptualizira se na

temelju roditeljskoga ponašanja – zbog toga je u analizi značajnije povezivati dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja s drugim pojavnostima i na temelju toga donositi zaključke.

U poglavlju *Odgojni stil roditelja* opisani su odgojni stilovi zastupljeni u znanstvenoj literaturi, dok se na popularnim roditeljskim portalima mogu pronaći i odgojni stilovi poput *roditeljstva u ljusci jajeta* (eng. *eggshell parenting*) koje opisuje roditelje nestabilnih emocionalnih raspoloženja, ispada i nedosljednoga ponašanja, zbog čega djeca moraju biti oprezna oko njih i nikad ne znaju što ih očekuje (Mayer, 2023). Osim toga, naglašava se i *roditeljstvo novoga doba* (eng. *new age parenting*) koje podrazumijeva prijateljstvo s djetetom i „mentoriranje“ uz primjenu svih dostupnih metoda odgoja i njihovih kombinacija ovisno o individualnim potrebama djeteta (Kappes, 2023). *Slobodno roditeljstvo* (eng. *free range parenting*) opisuje se kao odgojni stil koji omogućava djeci slobodu, koliko god je to razvojno moguće, poput puštanja djeteta da samostalno trči po igralištu i ostavljanje djeteta samoga kod kuće kada su za to razvojno sposobni i dovoljno odrasli da se brinu o sebi (Kappes, 2023). Ovaj stil roditeljstva u suprotnosti je sa spomenutim helikopter roditeljstvom. *Prirodno roditeljstvo*, usko vezano uz svjesno roditeljstvo, opisuje se kao odgojni stil koji je holistički usmjeren i temeljen na instinktu i prepoznavanju djetetova prirodnog razvoja, uz jačanje emocionalne veze s djetetom (Kappes, 2023). Ostali odgojni stilovi opisani u članku *This Year's Top Trending Parenting Styles, According to Google Search* autorice Kappes (2023) slični su prethodno opisanim stilovima, samo s drugačijim nazivom, poput *aktivnoga roditeljstva* koje je opisom identično helikopter roditeljstvu s obzirom na to da podrazumijeva aktivnu uključenost u svaki aspekt djetetova života. *Roditelji slonovi* suprotni su roditeljima tigrovima koji naglašavaju samostalnost i akademsku uspješnost (Kappes, 2023), a ovaj odgojni stil temelji se na uvjerenju da djeca trebaju biti zaštićena i zbrinuta pogotovo tijekom ranoga razvoja, uz učenje djece sposobnosti prepoznavanja i izražavanja vlastitih emocija (Dashiell, 2024). Sličan je autoritativnom odgojnom stilu roditelja s obzirom na to da je naglasak na podršci, toplini, empatiji, sreći i emocionalnoj sigurnosti djeteta, a *roditelji slonovi* prihvaćaju i da se dijete razvija svojim tijekom te se trude u odgoju biti svjesni potreba vlastitoga djeteta (Dashiell, 2024). Uz *roditelje slonove*, postoje i *roditelji meduze* koji se smatraju popustljivim roditeljima te *roditelji dupini* koji pripadaju kategoriji autoritativnih roditelja (Kang, 2014). *Roditeljstvo koje potiče autonomiju* (eng. *autonomy-supportive parenting*) (Edlynn, 2024) koncept je fleksibilnoga roditeljstva koje uključuje i brigu za sebe kao roditelje, postavljanje granica, toplinu i podršku djeci, uz njegovanje autonomije djeteta s osnovnim principom uzimanja perspektive u obzir kod

reakcija na odgojne situacije i primjenu empatije (usp. Edlynn, 2023). Dobar odgojni stil za dijete onaj je koji iskazuje visok stupanj podrške, topline i povezanosti, uz jasna očekivanja i granice, a koji od odgojnih stilova njegovati, ovisi o individualnim potrebama djeteta, njegovom karakteru i odgovoru na (pozitivni) odgojni stil koji roditelj primjenjuje.

4. POVIJESNO-DRUŠTVENI RAZVOJ (DRUŠTVENIH) MEDIJA

Mediji dolaze od latinske riječi *medium*, koja u prijevodu označava sredinu ili sredstvo, a *sredina* se odnosi na skup uvjeta u kojima nešto postoji, zbiva se i djeluje, dok *sredstvo* podrazumijeva svako sredstvo pomoću kojega se prenose vijesti, mišljenja, informacije ili obavijesti i poruke (Hrvatska enciklopedija, 2024c; Zakon o medijima, 2022). Prema Aniću (1998, str. 523) medij se definira kao „*sredstvo i (usmeni, pismeni) način iskazivanja čega, sredstvo komunikacije; sredina u kojoj se što nalazi, sredina i način na koji se što iskazuje, ukupnost uvjeta u kojima što živi ili djeluje*“. Iako je Anićeve definicije iz 1998. godine, uključuje *sveobuhvatno shvaćanje medija* koje je prisutno i u novijim izvorima poput Hrvatske enciklopedije (2024c) ili Zakona o medijima (2022). Medij znači skup uvjeta u kojima se nešto događa (u kontekstu diskursa), a uključuje i sredstva masovnog komuniciranja (Zgrabljčić Rotar, 2005) te podrazumijeva i prijenos simboličkih poruka. Prema Tolić (2013) mediji su nositelji *simboličkih poruka* te ljudi oblikuju svoju stvarnost putem znakova i simbola.

U *Rječniku hrvatskoga jezika* (Anić, 1998) simbol se definira kao *znak* koji podrazumijeva neki pojam ili na njega podsjeća, čime je vidljivo izjednačavanje ovih dvaju pojmova, dok prema francuskom lingvistu Saussureu (1916 prema Tolić, 2013) simbol proizlazi iz znaka, zbog čega je znak svojim značenjem hijerarhijski viši pojam. Neovisno o tome proizlazi li simbol iz znaka ili su oni po svome pojmovnome značenju jednaki, ono što je u kontekstu masovnih medija važno jest da se simboli ili simbolička dobra (Hrvatska enciklopedija, 2024d) *masovnim medijima* mogu reproducirati u *neograničenim količinama* i dostupni su gotovo svim članovima društva. Kada se govori o dostupnosti *gotovo* svim članovima društva, važno je ponovno istaknuti pojam *digitalnoga jaza* objašnjenoga u prethodnom poglavlju koji, prije svega, obuhvaća jaz između onih koji posjeduju i onih koji ne posjeduju resurse za korištenje novih medija. Digitalni jaz autorica Zgrabljčić Rotar (2020) spominje i u kontekstu nesrazmjera u znanju o mogućnostima (su)života s

medijima u digitalnom okruženju, kao što je, primjerice, između djece i roditelja. Leburić, Lončar, Šuljug Vučica i Bandalović (2010) ističu kako su *masovni mediji* temeljna *sredstva* putem kojih pristupamo informacijama i zabavi, a uz to postaju i snažna sredstva produkcije i cirkuliranja društvenih značenja pa tako određuju značajnost određenoga događaja u svijetu za kulturu, društvo i/ili društvenu grupu. Kada se govori o utjecaju medija, naglašava se i sintagma *medijskoga diskursa* koji podrazumijeva stvarnost predstavljenu u medijima (Leburić i sur., 2010). Mediji se mogu različito shvatiti s obzirom na određeno znanstveno područje ili područje društvenoga djelovanja pa se u sociologiji shvaćaju institucijsko-organizacijskim okvirom komunikacije, dok se u komunikacijskim znanostima polazi od toga da je medij tehničko ili fizičko sredstvo pretvorbe poruke i signal koji se može odaslati kanalom (Zgrabljić Rotar, 2005; 2020). U pedagogiji se izdvaja zasebna znanstvena disciplina, *medijska pedagogija*, koja se bavi sociopedagoškim, sociopolitičkim i sociokulturnim analizama utjecaja medija na djecu, mlade i ljude treće životne dobi (Miliša i Tolić, 2008). Na temelju iznesenoga može se zaključiti kako su (masovni) mediji sredstvo, ali i sredina, u okviru kojih se oblikuju znakovi i simboli (simboličke poruke ili dobra) koji oblikuju našu stvarnost i rekonstruiraju se u *igru komunikacije* kao nositelji sadržaja (usp. Tolić, 2013). Shvaćanje medija kao institucijsko-organizacijskoga okvira komunikacije ključno je kada govorimo o medijskoj manipulaciji, medijskom diskursu i novim oblicima masovnih medija proizašlih iz pojave interneta, a to su društveni mediji i društvene mreže. Prema tome, iz definicija masovnih medija ključno je izdvojiti da su oni: (1) sredstvo pristupa informacijama i zabavi; (2) sredstvo (re)produkcije društvenoga značenja; te su (3) dostupni širokoj publici uz mogućnost neograničenoga reproduciranja medijskoga sadržaja.

Vrste medija mogu se promatrati iz perspektive komunikacijske znanosti koja prepoznaje tiskovine i elektronička sredstva ili medije, a u tiskovine ili tiskovne medije pripadaju novine ili časopisi, dok u elektronička sredstva ili medije pripadaju televizija, radio i internet (Hrvatska enciklopedija, 2024c; Vertovšek i Tomović, 2015; Zakon o medijima, 2022). Potrebno je napraviti distinkciju između pojmova digitalnih i elektroničkih medija; elektronički mediji su oni mediji koji koriste elektroničke sklopove kao osnovicu za komunikaciju i ne moraju nužno koristiti digitalni signal, nego mogu koristiti i analogni signal (npr. radio), dok su digitalni mediji oni koji koriste elektroničke medije (uređaje) s ciljem prijenosa digitalnoga signala (Stančić, 2020). U ovom razlikovanju digitalnih i elektroničkih medija vidljivo je da su elektronički mediji širi pojam od digitalnih medija.

Što se tiče tiskovnih medija, prema Zakonu o medijima (2022) mediji nisu knjige, udžbenici, bilteni, katalozi i drugi nositelji informacija koji služe isključivo obrazovnom, kulturnom ili znanstvenom procesu, oglašavanju i/ili poslovnoj komunikaciji. S druge strane, Hrvatska enciklopedija (2024d) u svojoj definiciji masovnih medija ističe i knjige kao sredstvo masovnoga priopćivanja, a u definiranju masovnih medija ističe kako su oni sva sredstva masovnoga priopćivanja te su skupni naziv za komunikacijska sredstva javnoga priopćivanja, a uključuju i ustanove kojima je cilj djelovati na veći broj čitatelja, slušatelja i/ili gledatelja medijskoga sadržaja. Unatoč tome što knjige imaju svoju obrazovnu, kulturnu i/ili znanstvenu funkciju, one jesu (bile) sredstvo masovnoga priopćivanja, zbog čega bi trebale pripadati masovnim medijima. Vertovšek i Tomović (2015) naglašavaju kako su knjige bile predstavnici prvoga oblika masovnih medija, a zamijenili su ih novi oblici masovnih medija, prvotno pojava novina, a onda i pojava interneta.

Pojavom interneta diskurs o masovnim medijima kreće se prema definiranju novih *medija* pojavom informacijsko-komunikacijske tehnologije, njihovom oblikovanju i utjecaju na društvo po pitanju kulture, odnosa u poslovanju i utjecaju na privatni te obiteljski život (Livingstone, 2002). Prema Zgrabljic Rotar (2020) medije je moguće podijeliti i na tradicionalne i nove medije; naglašavajući da se novi mediji vežu uz digitalizaciju i pojavu interneta. Kada u suvremenom društvu govorimo o masovnim medijima, često su prve asocijacije internet, društveni mediji i/ili društvene mreže, *influenceri* ili na hrvatskom jeziku utjecajne osobe, utjecajnici ili utjecatelji (Ljubić Klemše i Pavlović, 2020), manipulacija, zasićenost informacijama i otuđenost. Masovni mediji proizvod su tehnoloških inovacija i to prije svega tiskarskoga stroja, kamera, prijenosa radiovalova, računala i procesa digitalizacije (Hrvatska enciklopedija, 2024d). Oni se mogu definirati društvenim institucijama koje „*nepristrano, trenutačno i javno posreduju velik broj informacija velikom, heterogenom i raznovrsnom građanstvu*“ (Zgrabljic Rotar, 2020, str. 36). Masovni su mediji zakonski reguliran izvor informiranja šire javnosti, a informiranje počiva na etičkim kodeksima, zakonima i pravilnicima (Zgrabljic Rotar, 2020). Zbog toga u literaturi postoje nejasnoće oko definiranja interneta kao masovnoga medija. On se može promatrati kao alat masovne komunikacije, a definicija masovne komunikacije implicira i definiciju masovnih medija s obzirom na to da masovna komunikacija podrazumijeva institucije i tehnike pomoću kojih specijalizirane skupine koriste tehnološka sredstva (film, televizija, novine ili radio) kako bi širile simboličke sadržaje raznolikim korisnicima (Zgrabljic Rotar, 2020). Internet nije mjesto

pouzdanih i nepristranih informacija niti postoji stroga zakonska regulativa koja prati etičnost informacija dostupnih na svim internetskim platformama. On omogućava *konvergenciju* tradicionalnih medija pa pripada *konvergiranim medijima*; konceptu koji nastaje spajanjem različitih komunikacijskih platformi poput televizije, radija, interneta i telekomunikacija (Stančić, 2020; Zgrabljić Rotar, 2020). Internet je izmijenio komunikacijsku paradigmu na način da velik broj ljudi gotovo ravnopravno može sudjelovati u izradi i plasiranju medijskih sadržaja (usp. Kelly, 2025; Kunić i Zgrabljić Rotar, 2020; Morrow, Swire-Thompson, Montgomery Polny, Kopec i Wihbey, 2021). Zgrabljić Rotar (2020) ističe da navedenim spajanjem nastaju novi mediji pa portali nisu novine na internetu, nego je tu riječ o novom mediju s multimedijalnim sadržajima te je format značajno drugačiji od tiskovine. Tradicionalni mediji imali su jednu funkciju – televizija je služila za gledanje televizijskih programa ili telefon za telefonski poziv, a danas uređaji imaju više od jedne temeljne funkcije (Stančić, 2020).

S obzirom na to da je jasno kako nisu sve činjenice i medijski sadržaji objavljeni na internetu pouzdani i sigurni, na internetu je moguće zamijetiti oznake na određenim medijskim sadržajima koje upućuju na neprimjerenost sadržaja uz upozorenje i preuzimanje vlastite odgovornosti u slučaju odluke otvaranja sadržaja te upozorenja da je određena plasirana informacija moguća dezinformacija, ali ništa od toga nije dovoljno uhodano niti obuhvaća sve potencijalno kontradiktorne informacije ili lažne vijesti. Specijalizirani servis za provjeru činjenica (eng. *fact-checking*) alat je kojim se nastoji stati na kraj lažnim vijestima, manipulativnim i fabriciranim sadržajima (Nenadić, 2017; Morrow i sur., 2021) te upozoriti korisnike na osjetljive medijske sadržaje (Morrow i sur., 2021). Važno je naglasiti kako je u siječnju 2025. godine objavljeno kako tvrtka *Meta* (u koju pripadaju društveni mediji *Facebook*, *Instagram* i *Threads*, op. a.) u SAD-u više neće koristiti servis za provjeru činjenica (eng. *fact-checking*), nego će se na svojim društvenim medijima služiti mehanizmom kojim se služi i *X* (bivši *Twitter*), u kojem zajednica generira bilješke o objavljenim informacijama (tzv. bilješke zajednice, eng. *community notes*) (Kelly, 2025). Ovim korisnici dobivaju dodatnu ulogu u korištenju društvenih medija. U tom smislu, korištenjem servisa provjere informacija i razvojem tehnologije moguće je djelomično pratiti jesu li neke vijesti doista istinite i postoje li elementi dezinformativnosti u vijestima. Zbog navedenoga, internet se može promatrati masovnim medijem s obzirom na upućivanje na neetično postupanje, a navedena se tehnologija svakodnevno dodatno razvija. Radi boljega razumijevanja interneta, važno je promatrati i njegov razvoj, definiranje te osnovne karakteristike kako bi se

mogao donijeti zaključak o tome može se li se smatrati masovnim medijem. A razumijevanje interneta i njegove uloge ključno je i za razumijevanje razvoja društvenih medija.

4. 1. Povijesno-društveni kontekst razvoja interneta i društvenih medija

Procesom digitalizacije i pojavom interneta, ključne su *promjene medijskih sadržaja, organizacijske promjene i promjene publike* (Zgrabljic Rotar, 2020). *Promjene medijskih sadržaja* odnose se, prije svega, na izmijenjeni pogled na stvaranje medijskoga sadržaja, proces njegova oblikovanja i nove distribucijske kanale, dok se opseg, raznolikost i tematika medijskoga sadržaja nisu znatno povećali. Naprotiv, s ciljem zadržavanja koncentracije i pažnje publike, korisnika novih medija, prisutan je trend smanjivanja opsega, trajanja i količine informacija; sve s ciljem brzoga informiranja praćenoga fotografijama ili informiranja publike putem kratkih videozapisa ili videoisječaka (usp. Duda, 2021; usp. Kunić i Zgrabljic Rotar, 2020). *Organizacijske promjene* odnose se na promjene u poslovanju pod utjecajem procesa digitalizacije, dok se *promjena publike* odnosi na ključan aspekt novih medija, a to je promjena koncepta publike iz aktivne u interaktivnu (Zgrabljic Rotar, 2020). Interaktivnost publike usko se veže uz pojam angažiranja publike, što je osnovni cilj digitalnoga marketinga i usko se veže uz rast i razvoj društvenih medija (Lim i Rasul, 2022), a ideja je da uvijek treba slijediti ono što želi i treba većinski dio publike ili korisnika medijskoga sadržaja, što može dovesti do njegova osiromašenja, čime se propituje vrijednost sadržaja plasiranoga na novim medijima (Zgrabljic Rotar, 2020). Važno je naglasiti da se interaktivnost promatra u kontekstu interakcije publike međusobno, ali i interakcije publike s plasiranim medijskim sadržajima (Zgrabljic Rotar, 2020).

Internet kakav poznajemo danas proizvod je inovacije znanstvenika Tima Berners-Leeja koji je krajem 80-ih godina 20. stoljeća razvio integralni dio interneta, a to je mrežna usluga *World Wide Web* (www) (Science+Media Museum, 2020). Navedena mrežna usluga završno se unaprjeđuje razvojem protokola za prijenos hiperteksta (eng. *Hypertext Transfer Protocol – HTTP*) koji je usavršen 1991. godine i osnova je za novi oblik mrežne veze i povezivanja (Dijck, 2013). Mrežna usluga *World Wide Web* omogućava korisnicima da *putem* interneta pristupaju potrebnim informacijama (Science+Media Museum, 2020), ali i da se međusobno povezuju, oblikuju grupe koje se početkom 2000-ih masovno razvijaju u interaktivne dvosmjerne društvene sustave (Dijck, 2013). Prema ovoj definiciji korištenja interneta, internet *jest masovni medij* kojim pristupamo informacijama s obzirom na to da se promatra kao *sredstvo* pomoću kojega pristupamo

informacijama, društvenim medijima i društvenim mrežama. Internet omogućava nove pojavnosti masovnih medija ili komunikacijskih medija (Hrvatska enciklopedija, 2024d). Definiranje interneta kao novoga masovnog medija potvrđuje određeni broj izvora (Dijck, 2013; Hrvatska enciklopedija, 2024d; Rice, 2002), naglašavajući njegove negativne i pozitivne aspekte; činjenicu da mu može pristupiti veliki broj ljudi, a i promatrajući s jedne strane njegov potencijal, a s druge strane ističući njegov nedostatak nemogućnosti jednakoga pristupa za sve, zbog čega se pojedine društvene grupe isključuje iz ljudskoga i socijalnoga kapitala (Rice, 2002). Upravo se razvojem interneta, interaktivnošću i oblikovanjem grupa razvija i sam pojam *društvenih medija*. Razvojem društvenih medija prebacuje se fokus s interneta kao mjesta općenitoga pristupa informacijama do okruženja programiranih aplikacija koje su izrađene s određenom i jasnom svrhom (Car i Hayes, 2015; Dijck, 2013).

4. 2. Razvoj i definiranje društvenih medija

Prethodno navedene definicije interneta opisuju ono što čini okosnicu pojmovnoga određenja sintagme *društvenih medija*. Uzimajući u obzir povezivanje računalne tehnologije i inovacija s tradicionalnim medijima, dolazi do nastanka *interaktivnih medija*, poput interneta, koji korisnicima omogućavaju kontinuiranu komunikaciju unatoč vremenskoj i/ili prostornoj dislociranosti (Hrvatska enciklopedija, 2024d). Prema Nenadić (2017) društveni mediji i društvene mreže su digitalni posrednici, dok društvene medije Pavić i Livazović (2023) definiraju kao *interaktivne* digitalne alate koji povezuju grupe pojedinaca zainteresiranih za dijalog ili informaciju. Carr i Hayes (2015) naglašavaju da među znanstvenicima i znanstvenim disciplinama ne postoji jasan konsenzus što čini određenu platformu društvenim medijem. Howard i Parks (2012 prema Carr i Hayes, 2015) društvene medije definiraju kroz: (1) informacijsku infrastrukturu te alate za izradu i distribuciju medijskoga sadržaja; (2) digitalni medijski sadržaj u obliku poruka, vijesti, ideja i kulturnih proizvoda; i (3) ljude, organizacije i industrije koje oblikuju digitalni medijski sadržaj. Kaplan i Haenlein (2010) društvene medije definiraju kao skup internetskih aplikacija koje su temeljene na ideološkim i tehnološkim temeljima Weba 2.0⁸ i omogućavaju

⁸ Pod Web 2.0 Kaplan i Haenlein (2010) naglašavaju kako je to od 2004. nov način na koji korisnici i *softver developeri* koriste *World Wide Web*. Oblikuje se prostor ili platforma u kojoj sadržaj i aplikacije ne oblikuju isključivo pojedinci, nego ih suradnjom mijenjaju i dorađuju svi korisnici sadržaja (npr. *Wikipedia*). Web 3.0 i Web 4.0 tek trebaju zamijeniti Web 2.0, a osnovna značajka novijih generacija bit će smanjenje razlike virtualnoga i stvarnoga svijeta korištenjem umjetne inteligencije (Essex, Kerner i Gillis, 2024).

korisnicima razmjenu i kreiranje sadržaja. Pojednostavljenu definiciju daje i autor Lewis (2010) opisujući društvene medije kao alate digitalne tehnologije koji povezuju ljude, potiču interaktivnost, ali i izradu i dijeljenje sadržaja. U knjizi *The Culture of Connectivity: A Critical History of Social Media* autor Dijck (2013) ističe da se razvojem Weba 2.0 krenulo u smjeru izgradnje funkcionalne infrastrukture aplikacija koje služe kao alati prijenosa informacija, kreativnih sadržaja i komunikacije između korisnika, što je predstavljalo ideju društvenih medija kao mjesta na kojima korisnici mogu dijeliti navike i aktivnosti koje su dotad bile prolazne manifestacije i događaji u njihovim životima. U tom smislu, društveni su mediji doveli do brisanja stroge podjele sfere privatnoga i javnoga života. Društveni se mediji mogu promatrati kao digitalni alati koji jačaju povezanost ljudi kao društvene vrijednosti (Dijck, 2013; Bayer, Triêu i Ellison, 2020). Lewis (2010) ističe porast korištenja društvenih medija od 2000. godine, a izdvaja dva ključna elementa društvenih medija: dijalog i interaktivnost. Kent (2010 prema Carr i Hayes, 2015) društvene medije opisuje kao bilo koji interaktivni digitalni komunikacijski alat koji omogućava dvosmjernu komunikaciju i povratnu informaciju, naglašavajući mogućnost komunikacije u stvarnom vremenu, jačanje osjećaja bliskosti te mogućnost brzoga odgovora, kao i mogućnost uključivanja kada kojem korisniku odgovara. Carr i Hayes (2015, str. 50) predlažu definiciju društvenih medija koju smatraju sveobuhvatnom, a to je da su:

„društveni mediji internetski kanali koji korisnicima omogućavaju interakciju i selektivnu samoprezentaciju, bilo u stvarnom vremenu ili asinkrono, sa širokom ili uskom publikom koja izvlači vrijednost iz sadržaja koje su kreirali korisnici i iz percepcije interakcija s drugima (eng. Social media are Internet-based channels that allow users to opportunistically interact and selectively self-present, either in real-time or asynchronously, with both broad and narrow audiences who derive value from user-generated content and the perception of interaction with others)“.

U predstavljenoj definiciji ključno je sljedeće: (1) društveni mediji platforme su i kanali kojima se korisnici služe posredstvom interneta; (2) za razliku od prijašnjih definicija, uz vidljivu interaktivnost s drugim korisnicima, ono što izdvaja društvene medije jest i *percipirana interaktivnost*, a to je da korisnik osjeća kako sudjeluje i kako je interaktivan, a to ne mora nužno biti s drugim korisnicima, nego može biti s medijskim sadržajem; da bi nešto bili društveni mediji, nužno je da korisnik osjeća kako je interaktivan (npr. algoritmi); (3) društveni mediji obilježeni su alatima masovne komunikacije; (4) vrijednost, doprinos i zadovoljstvo koje proizlazi iz društvenih

medija proizvod je sadržaja koje su uglavnom kreirali korisnici, a manje veće organizacije; te (5) korisnik može participirati u društvenim medijima kada mu odgovara; bilo to u stvarnom vremenu ili s odmakom. Važno je naglasiti kako prema Carr i Hayes (2015) internetski (roditeljski i informativni) portali ne pripadaju društvenim medijima, kao ni elektronička pošta, aplikacije poput Netflix-a ni poruke putem platformi za njihovu razmjenu (SMS, Skype itd.). Iako ova definicija obuhvaća velik dio specifičnosti društvenih medija, važno je naglasiti kako je od trenutka kada su autori Carr i Hayes (2015) društvene medije definirali na ovaj način prošao veći vremenski period u kojem su se odvijale promjene u digitalnoj sferi i postignuta su tehnološka dostignuća, zbog čega se proširilo shvaćanje koje sve aplikacije i platforme pripadaju društvenim medijima, a navedeno će biti detaljnije objašnjeno u nastavku.

Društveni mediji su dominantno vizualno usmjereno sredstvo, što znači da razmjena informacija i sadržaja često nije isključivo tekstualna (Morrow i sur., 2021). Bayer i suradnici (2020) stoga društvene medije definiraju kroz njihovu dinamičnost društvenih odnosa i naglašavaju kompleksnost konteksta društvenih medija, a ističu da je s ciljem praćenja stvarnoga psihološkog utjecaja društvenih medija potrebno promatrati njihova četiri elementa: (1) profil i samoprezentaciju; (2) mreže i društvenu mobilizaciju; (3) socijalnu usporedbu⁹; te (4) poruke i društvenu povezanost. U svome istraživanju Bayer i suradnici (2020) oslanjaju se na prethodno spomenutu definiciju društvenih medija autora Carr i Hayes (2015) i smatraju je široko prihvaćenom, iako naglašavaju dinamičnost i kompleksnost društvenih odnosa u okviru društvenih medija, prije svega zbog ubrzanoga razvoja društvenih medija i, s tim u vezi, teškoća statičnoga definiranja fluidnih interaktivnih alata koji se koriste na društvenim medijima. Bayer i suradnici (2020) društvene medije definiraju krovnim pojmom za sve pojavnosti *računalno posredovane komunikacije* (eng. *computer-mediated communication* – CMC) povezane s umreženim (eng. *online*) tehnologijama. Društveni mediji obuhvaćaju sve (dinamične) internetske stranice i mobilne aplikacije u kojima su sadržani sadržaji koje oblikuju korisnici (eng. *user-generated*

⁹ Socijalna usporedba temelji se na ljudskoj potrebi za samoprocjenjivanjem, zbog čega se ljudi uspoređuju s drugima sličnima sebi, a jedna je od naglašenih negativnih aspekata društvenih medija (Tiggemann i Anderberg, 2020). Prema Tiggemann i Anderberg (2020) uz socijalnu usporedbu veže se društveni nadzor koji podrazumijeva da korisnici, uz vrednovanje tuđih objava i sadržaja, procjenjuju vlastiti sadržaj iz perspektive drugih korisnika i na taj način kreiraju normu onoga što je normalno i prihvaćeno u okviru *društvenih medija*. Moguća je silazna, uzlazna i lateralna socijalna usporedba; uzlazna usporedba podrazumijeva usporedbu s onima koje procjenjuju uspješnijima, silazna usporedba s onima koje procjenjuju manje uspješnima od sebe, dok lateralna usporedba podrazumijeva uspoređivanje s onima s kojima korisnici procjenjuju da su ravnopravni (APA, 2024). Utemeljitelj teorije socijalne usporedbe jest Leon Festinger (1954 prema APA, 2024).

content) te korisnici imaju mogućnost dijeliti sadržaj i komunicirati sa sadržajem i drugim korisnicima koji se nalaze u njihovoj socijalnoj (društvenoj) mreži (Guadagno, Kimbrough, Jones i Mattu, 2016). Prema tome, društveni mediji obuhvaćaju svaku vrstu komunikacije koja je posredovana digitalnim medijima (Guadagno i sur., 2016), što može uključivati i elektroničku poštu, internetske portale, kao i platforme za razmjenu poruka, što nije bilo uključeno u analizi Carr i Hayes (2015). Morrow i suradnici (2021) i u svojoj analizi potvrđuju da aplikacije za razmjenu poruka pripadaju sferi društvenih medija. Leyrer-Jackson i Wilson (2018) društvene medije određuju kao internetske stranice i aplikacije koje omogućavaju korisnicima dijeljenje sadržaja i sudjelovanje u *društvenom umrežavanju* (eng. *social networking*). Iz navedene definicije proizlazi, također, da internetske stranice (portali), kao i aplikacije koje omogućavaju razmjenu poruka, umrežavanje i dijeljenje sadržaja pripadaju sferi društvenih medija. Internetske socijalne (društvene) mreže često su produžeci postojećih tvorevina iz stvarnosti u umreženi (eng. *online*) svijet, a socijalna mreža predstavlja trajnije i kontinuirano komuniciranje među određenim međusobno povezanim subjektima (Janković, 2008 prema Barić-Šelmić, 2022). Engel, Gell, Heiss i Karsay (2023) društvene medije definiraju općenitije i naglašavaju da su društveni mediji sve umrežene (eng. *online*) platforme koje korisnicima služe za objavljivanje medijskoga sadržaja te međusobno dijeljenje mišljenja, iskustava i doživljaja. S proširenim načinom definiranja društvenih medija slaže se i autor Fuchs (2022) koji u društvene medije ubraja društvene mreže u koje uključuje *Facebook* i *LinkedIn*, videoplatforme poput *YouTubea* na kojemu su dostupna predavanja, podcasti i glazbeni sadržaji, platforme za dijeljenje fotografija poput *Instagrama*, blogove i mikroblogove poput *X-a* (bivšeg *Twittera*), platforme za slanje poruka poput *WhatsAppa*, platforme za prijenos uživo, videoaplikacije poput *Skypea*, a i wikije kao što je *Wikipedia*.

Ono što je važno napomenuti u kontekstu društvenih medija jest da korisnici na društvenim medijima mogu sudjelovati aktivno ili pasivno, a aktivno korištenje društvenih medija podrazumijeva razmjenu među korisnicima putem poruka, komentara ili postavljanja tekstualnih i vizualnih objava, dok je pasivno korištenje društvenih medija obilježeno praćenjem života drugih korisnika na mreži (eng. *online*) bez aktivnoga uključivanja u razmjenu sadržaja ili poruka s njima (Valkenburg, van Driel i Beyens, 2021). Dio istraživanja ističe da je aktivno korištenje društvenih medija povezano s dobrobiti i smanjenim simptomima depresije, dok pasivno korištenje društvenih medija dovodi do uzlazne socijalne usporedbe (uspoređivanja s procijenjenim uspješnim korisnicima) i time do smanjene dobrobiti (Valkenburg i sur., 2021; Verduyn, Ybarra, Résibois,

Jonides i Kross, 2017). Valkenburg i suradnici (2021) naglašavaju da navedene zaključke treba uzeti s oprezom s obzirom na to da je potrebno puno jasnije odrediti što sve obuhvaća aktivno i pasivno korištenje društvenih medija, ali i da to ovisi o načinu na koji se odvija aktivno korištenje društvenih medija. Socijalna usporedba kompleksna je teorija, i način na koji će se odvijati ovisi o nizu faktora koji uključuju dob, spol, otvaranje javnoga ili privatnoga profila na društvenim medijima, a može ovisiti i o tome koji se društveni medij koristi. Povratne informacije putem poruka, *svidanja* i komentiranja mogu imati drugačiji utjecaj ovisno o spolu, dobi i umreženoj (eng. *online*) zajednici koja je formirana; točnije sudjeluju li korisnici u umreženoj zajednici bliskih i poznatih ljudi ili nepoznatih ljudi (usp. Valkenburg i sur., 2021).

Kao što je vidljivo u prethodnom definiranju društvenih medija, često se dovode u vezu s društvenim mrežama, prije svega definirajući se u okviru umreženih zajednica. Kod definiranja društvenih medija i društvenih mreža ponekad dolazi do preklapanja pa se javljaju teškoće u razumijevanju što koja sintagma podrazumijeva. Društvene mreže definiraju se kao oblik elektroničke digitalne komunikacije koja korisnicima primarno služi za komunikaciju s ljudima, stvaranje sadržaja, razmjenu informacija, ideja, poruka i medijskih sadržaja korištenjem spoja riječi, slika, videozapisa i/ili zvuka; one su aplikacije koje omogućavaju *povezivanje korisnika* (Popović, 2022). Uz identificiranje ključnih elemenata društvenih medija, Bayer i suradnici (2020) ističu kako su društvene mreže potkategorija društvenih medija. S navedenim se slažu i autori Guadagno i suradnici (2016), a iako se navodi da se u literaturi često pojmove društvenih mreža i društvenih medija smatra sinonimima (usp. Nenadić, 2017), postoje određene distinkcije koje ih razdvajaju. Boyd i Ellison (2008) društvene mreže definiraju kao internetske (eng. *web*) servise koji omogućavaju pojedincima: (1) oblikovanje javnoga, djelomično javnoga ili privatnoga profila unutar ograničenoga sustava; (2) detektiranje i artikuliranje popisa drugih korisnika s kojima žele dijeliti vezu i profil; te (3) pregledavanje profila i povezivanje s drugima koji su u istom ograničenom sustavu. Iz definicije društvenih mreža vidljiva su određena preklapanja s društvenim medijima. Prije svega, to je u kategoriji interaktivnosti i povezivanja s drugim korisnicima te načina pristupa putem interneta. Društvene mreže temelje se, prije svega, na omogućavanju povezivanja s ljudima koje korisnici ne poznaju u stvarnom životu, ali ipak na većini društvenih mreža korisnicima društvene mreže služe za održavanje odnosa koje imaju u stvarnom životu (Boyd i Ellison, 2008). Često je korisnicima cilj dijeljenja na društvenim mrežama osiguravanje vidljivosti vlastitih preferencija i povezanosti s drugim ljudima (Boyd i Ellison, 2008). Temeljna

razlika između društvenih mreža i društvenih medija jest u interaktivnosti putem društvenih medija kroz više platformi – društveni mediji uključuju i roditeljske portale, forume i informativne portale, dok su društvene mreže uže i vežu se uz platforme poput *Instagrama*, *X-a*, *Snapchata*, *TikToka* i/ili *Facebooka*; društveni mediji obuhvaćaju šire područje internetskoga (virtualnoga) prostora. Osim toga, društvene mreže alat su društvenih medija, a svi društveni mediji nisu (nužno) društvene mreže (Bayer i sur., 2020; Carr i Hayes, 2015; Guadagno i sur., 2016; Popović, 2022).

Prema definicijama, društvene mreže (eng. *social networking*) obuhvaćaju ključan aspekt aktivne interaktivnosti i komunikacije, osluškivanja potreba publike i angažiranja publike s ciljem prodaje proizvoda ili povezivanja. Prema tome, u definiranjima se ističe ključan aspekt aktivnoga praćenja i sudjelovanja. S druge strane, društveni mediji (eng. *social media*) jesu sredstva koja omogućavaju pasivno i aktivno služenje internetskim portalima i aplikacijama, i temelje se na formiranju umreženih zajednica. Cilj je biti interaktivan; bilo sa sadržajem ili drugim ljudima. Prema tome, nije ključno i nužno biti aktivan (ostavljati trag interaktivnosti putem komentara i *svidanja* sadržaja te objava) u umreženim zajednicama s drugim ljudima, nego je moguće i pasivno praćenje medijskih sadržaja i to na više platformi, s obzirom na to da društveni mediji obuhvaćaju šire područje internetskoga pretraživanja i portala. Prema tome, hijerarhijski su društvene mreže niži pojam od društvenih medija.

U sferi društvenih medija važno je spomenuti *influencere* koji se definiraju kao umreženi (eng. *online*) korisnici sa značajnim brojem pratitelja koji redovito dijele sadržaj i posjeduju sposobnost utjecaja na druge (Engel i sur., 2023). *Influenceri*, ili na hrvatskom jeziku utjecatelji ili utjecajnici, osobe su koje mogu kreirati i održavati snažnu umreženu (eng. *online*) prisutnost koju osnažuju kontinuiranim objavljivanjem sadržaja kreirajući time i umreženu (eng. *online*) zajednicu korisnika koji ih podržavaju (Pedalino i Camerini, 2022). Sadržaji koje objavljuju utjecatelji (eng. *influencers*) povezani su s fenomenom *zasićenosti informacijama*, koji podrazumijeva i teškoće u procjenjivanju korisnih i pouzdanih informacija, nasuprot nepouzdatih i lažnih vijesti. Navedenu zasićenost informacijama koja proizlazi iz prevelike izloženosti većem broju informacija korisnici rješavaju sustavnijom redukcijom broja i vrste umreženih zajednica te sudjelovanjem u manjem broju zajednica i oko tema koje su njihovo područje interesa (Hwang i Foote, 2021). U eri široke povezanosti, kontinuirane interakcije u stvarnom vremenu i asinkrono, uz dostupnost većih i manjih umreženih zajednica i velikoga broja informacija, ipak dolazi do *otuđenosti* kod ljudi. Fuchs (2022) *otuđenost* definira stanjem u kojem su ljudi suočeni sa strukturama i uvjetima koje

ne mogu kontrolirati i ne mogu na njih samostalno utjecati, zbog čega dolazi do gubitka osjećaja moći i *sebe*; svijet oko njih se odvija neovisno o njihovom djelovanju i volji. Kao što je vidljivo iz pregleda razvoja i temeljnih značajki društvenih medija, prisutni su u svakodnevnom životu ljudi i imaju sve veći utjecaj na njihovu stvarnost. Važno je zbog toga istaknuti pozitivne i negativne aspekte masovnih medija, prije svega društvenih medija, te naglasiti na koji način novi komunikacijski i interaktivni alati utječu na odnose u obitelji, roditeljstvo i odgojni stil roditelja. Svaki od navedenih utjecaja društvenih medija analizirat će se općenito, a onda i na razini utjecaja na roditelje i uloge u roditeljstvu.

Radi boljega razumijevanja pozitivnih i negativnih aspekata društvenih medija, važno je naglasiti njihove osnovne funkcije. Jurčić (2017) definira sljedeće temeljne funkcije (društvenih) medija: (1) *informacijska funkcija* (povećanje informiranosti korisnika); (2) *artikulacijska funkcija* (oblikovanje i postavljanje problema tako da bude razumljiv većinskoj publici); (3) *kritička i kontrolna funkcija* (osiguravanje da se stvari ne kriju od šire javnosti); (4) *funkcija zabave i zadovoljstva* (sreće); (5) *obrazovna funkcija* (više su u službi educiranja, dok obrazovnu funkciju mogu imati specijalizirani programi temeljeni na znanosti i istraživanju; u ovu funkciju Martinić (1994 prema Jurčić, 2017) uključuje i prijenos kulturnih sadržaja); (6) *socijalizacijska i integracijska funkcija* (spajanje i povezivanje ljudi i osiguravanje socijalne komunikacije); (7) *prodajna funkcija* (mediji povećavaju prodaju); te (8) *estetska funkcija* (svojim mogućnostima mediji nameću nove umjetničke izričaje). Iako se funkcije odnose na medije općenito, mogu se primijeniti i na sferu društvenih medija. U posljednjih nekoliko godina osnovne funkcije društvenih medija vežu se uz specifične djelatnosti ili ponašanja, pa su tako društveni mediji stresori, izvori i mehanizmi obrane u procesu nošenja sa stresom (Wolfers i Utz, 2022), dok u organizacijsko-poslovnom okruženju povezuju ljude, održavaju organizacijski identitet, povezuju sa širom javnosti i omogućavaju kontroliranje problema vođenja i promoviranja organizacijske odgovornosti (Reitz, 2012). U tom smislu, temeljna pozitivna strana društvenih medija odnosi se na povezivanje ljudi, dok se osnovnom negativnom stranom može smatrati količina dezinformacija. Kada govorimo o društvenim medijima, sve ove funkcije mogu se odvijati istovremeno. U suvremenom društvu rijetko je koji korisnik uronjen u jedan medijski sadržaj, a većinski je prisutno preklapanje medijskoga sadržaja, a time i funkcija. Korisnici mogu u isto vrijeme odgovarati na elektroničku poštu, odgovarati na poruke svojim prijateljima ili kolegama te slušati zabavni sadržaj. Time oni ostvaruju više funkcija istovremeno; informacijsku, zabavnu i

socijalizacijsku funkciju, a često se te funkcije preklapaju putem različitih uređaja. Ono što je važno pratiti u obiteljskoj pedagogiji jest što se događa u tom procesu kada je roditelj uronjen u više funkcija i medijskih sadržaja, a dijete ima potrebu za pažnjom i podrškom. Zaključno, društveni mediji se u ovom radu definiraju kao dinamični digitalni komunikacijski alati pomoću kojih korisnici oblikuju i kreiraju vlastiti profil i sudjeluju u umreženim zajednicama sa širokom ili uskom publikom, prema vlastitom odabiru, s ciljem aktivne i/ili pasivne interaktivne razmjenu ideja, poruka i sadržaja kojima mogu pristupiti u stvarnome vremenu ili asinkrono, a krovni su pojam i za društvene mreže, te značenje objavljenoga sadržaja proizlazi iz percepcije samih korisnika (Dijck, 2013; Carr i Hayes, 2015; Schauer, 2015; Valkenburg i sur., 2021; Wolfers i Utz, 2022).

4. 3. Pozitivni aspekti društvenih medija

U promišljanju dobrobiti koja se može ostvariti putem društvenih medija, važno je spomenuti koncept *društvenoga kapitala*. On se može opisati kroz dobrobit koja se ostvaruje nizom društvenih odnosa i interakcija, a to može biti *emocionalna potpora*, izloženost različitim idejama i pristup izvoru informacija (Ellison, Steinfield i Lampe 2011). Društveni kapital može se definirati kao skup „*kulturnih osobina koje stvaraju-i-održavaju međusobno povjerenje i suradnju među članovima određene društvene zajednice*“ (Štulhofer, 2003, str. 2). On je osobina društvene skupine i ima pozitivan utjecaj na njezinu djelotvornost, a sastoji se, prije svega, od društvenih vrijednosti i normi koje se oslanjaju na kulturnu tradiciju te društveni kapital olakšava svakodnevnu suradnju, iz čega je jasno da je riječ o zajedničkom resursu ili općem dobru (Štulhofer, 2003). Sastoji se od tri ključne dimenzije: (1) *povjerenja* koje podrazumijeva inicijalnu spremnost na suradnju; (2) *udruživanja* koje je usko vezano uz dimenziju povjerenja; (3) *poštivanja normi* koje je rezultat prve dvije dimenzije (Štulhofer, 2003). Prema tome, društveni je kapital multidimenzionalan koncept oblikovan društvenim interakcijama te se sastoji od obveza i očekivanja, informacijskih kanala te normi i sankcija, a može se promatrati i kao ukupnost resursa koje pojedinci i grupe posjeduju na temelju društvenih veza i *normi* (Pavić i Livazović, 2023). On uključuje *povezujući kapital*, odnosno vezu između sličnih ljudi, kao i *premošćujući kapital* koji podrazumijeva odnose između različitih ljudi (Bayer i sur., 2020; Pavić i Livazović, 2023). Povezujući društveni kapital opisuje se kao dobrobit koja proizlazi iz bliskih odnosa koji uključuju emocionalnu potporu ili fizičku podršku (snažnije društvene veze), dok je dobrobit

premošćujućega društvenog kapitala pristup drugačijim informacijama i viđenjima stvarnosti koji proizlaze iz slučajnih poznanstava i formiranja veza (slabije društvene veze) (Bayer i sur., 2020; Ellison i sur., 2011). Korištenje društvenih medija može imati implikacije na društveni kapital koji je *uronjen* u društvene strukture (mreže) ljudi s obzirom na to da društveni mediji mijenjaju način na koji se ljudi međusobno umrežavaju i povezuju, čime se smanjuju i troškovi komunikacijske razmjene (Ellison i sur., 2011).

Drugo što je važno napomenuti jest kako je iz pregleda definiranja društvenih medija vidljivo izdvajanje pozitivnih aspekata društvenih medija poput povezivanja ljudi, dostupnosti informacija, obrazovnih i edukacijskih mogućnosti, a ujedno su društveni mediji izvor zabave te mogu umanjiti stres kod korisnika. Prva od izdvojenih pozitivnih strana društvenih medija jest njihova *socijalizacijska* i *integracijska* funkcija u vidu održavanja komunikacije te spajanja i *povezivanja* ljudi. Mark Zuckerberg, osnivač *Facebooka* (op. a. trenutni naziv tvrtke jest *Meta*), navodio je da je osnovni cilj *Facebooka* povezivanje ljudi na temelju preferencija s idejama koje im se sviđaju na mreži, kao i ljudima s kojima dijele mišljenja i stavove (Dijck, 2013). Osim povezivanja na temelju podjednakih interesa, medijski sadržaj s kojim se korisnici susreću može biti podloga razvoju razgovora između prijatelja, kolega ili članova obitelji u realnom i virtualnom svijetu (Genner i Süß, 2017), a istraživanje Swart, Peters i Broersma (2018) potvrđuje da ako su odnosi između ljudi nedovoljno snažni, oni na društvenim medijima međusobno komuniciraju isključivo o medijskim sadržajima. U kategoriji *povezivanja* ljudi, osnovni elementi društvenih medija jesu profil, zajednica (mreža), tijek (eng. *stream*) i poruke (Bayer i sur., 2020). Profil omogućava pojedincima predstavljanje sebe i izradu digitalnoga (virtualnoga) identiteta, a osnovni je cilj selektivno se predstavljati te pravilno balansirati dijeljenje informacija o sebi kako bi se ostvarila *autentičnost* (Bayer i sur., 2020). Formiranje drugoga sebe ili digitalnoga (virtualnoga) sebe kritizira se s obzirom na to da osoba mora stalno biti prisutna kako bi održavala svoj digitalni identitet te to postaje identitet za sebe (Genner i Süß, 2017), zbog čega je teško govoriti o tome što znači biti autentičan na mreži (eng. *online*) ili autentičan u digitalnom i *hiperpovezanom* svijetu.

Na temelju izrade profila i ostvarene prezentirane autentičnosti dalje se gradi zajednica (mreža) ljudi, češće sličnih interesa nego različitih (Campante, Durante i Tesei, 2022; Ellison i sur., 2011), čime se oblikuje povezujući (u slučaju povezivanja sa sličnim ljudima i idejama) i/ili premošćujući društveni kapital (u slučaju povezivanja s drugačijim idejama i mišljenjima) (Bayer i sur., 2020;

Pavić i Livazović, 2023). Uz profil i umrežavanje, za povezivanje ljudi putem društvenih medija, pogotovo u vidu društvenoga kapitala, važno je spomenuti i *tijek* (eng. *stream*) koji podrazumijeva kontinuirani *tijek* informacija o drugim korisnicima kojemu se lako može pristupiti, a uključuje i reklame, objave, fotografije i sve ono što korisnici dijele s drugim korisnicima (Bayer i sur., 2020). Kontinuirani *tijek* vijesti i informacija može imati svoj pozitivan i negativan utjecaj na korisnika, a njegov pozitivan utjecaj pojasnit će se u kategoriji dostupnosti informacija. Iako se ponašanja na društvenim medijima u vidu povezivanja ljudi mogu podijeliti na iniciranje (upoznavanje), održavanje odnosa i potražnju informacija o ljudima (koje su korisnici upoznali izvan mreže), *Facebook* se, primjerice, ipak najčešće koristi kako bi se održavali odnosi s ljudima s kojima se korisnici već poznaju (Ellison i sur., 2011).

Prema Bayer i suradnicima (2020) korištenje društvenih medija za održavanje odnosa i potražnju informacija dvije su ključne aktivnosti s najsnažnijom povezanošću s povezujućim društvenim kapitalom. Povezivanje ljudi putem društvenih medija može jačati percipirani *osjećaj društvene potpore*, što je potvrđeno istraživanjem autora Lu i Hampton (2017). Zaključno, pozitivan aspekt društvenih medija u vidu povezivanja ljudi očituje se prije svega u olakšanom dijeljenju informacija (s) drugim korisnicima i reagiranju na vijesti, čime se oblikuju umrežene zajednice koje omogućavaju dijeljenje navedenoga neovisno o vremenu i prostoru (Swart i sur., 2018). U ovoj kategoriji pozitivnih strana društvenih medija važno je spomenuti i njihovu ulogu u povezivanju članova obitelji, pogotovo kada govorimo o *kalendarskim obiteljima* (usp. Abel, Machin i Brownlow, 2021). Način na koji se može osigurati povezanost između članova kalendarskih obitelji jest putem komunikacijskih aplikacija kojima se oblikuje i održava obiteljski identitet, razmjenjuju informacije i događanja, čime se održava povezanost (od sinkronih videopoziva do asinkronih razmjena poruka putem aplikacija ili praćenja statusa na društvenim medijima), ali može služiti i za praćenje i poticanje na izvršavanje zajednički dogovorenih zadataka (od postavljanja granica do izvršavanja školskih obveza) (Abel i sur., 2021). Kalendarske obitelji ili obitelji koje su privremeno razdvojene iz niza razloga, a koje koriste društvene medije kako bi sustavno dijelili svoje uspjehe, kao i neuspjehe, doživljavaju veći stupanj društvene potpore, emocionalnu povezanost, smanjen osjećaj nedostajanja doma i veći osjećaj intimnosti, što olakšava (trenutnu) razdvojenost (Abel i sur., 2021). Prema Abel i suradnicima (2021) razgovor putem aplikacija za razmjenu poruka pokazao se korisnim sredstvom u konfliktnim razgovorima članova obitelji koji su trenutno razdvojeni.

Sljedeći pozitivan aspekt društvenih medija može se promatrati u *lakoj i brznoj dostupnosti informacija*. Prema Ellison i suradnicima (2011) dostupnost informacija može se smatrati doprinosom društvenom kapitalu, ali koliko će doista imati pozitivan utjecaj ovisi o tome koliko ljudi imaju znanja, sposobnosti i vještina za pristup informacijama i vrednovanje dostupnih informacija (Hargittai, 2008 prema Ellison i sur., 2011). Što se tiče dostupnosti informacija, u istraživanju Pavić i Livazović (2023) pronađena je pozitivna povezanost između sadržaja informativnih medija, osim sadržaja vezanih za sportske aktivnosti, s društvenom angažiranošću koja se može povezati s društvenim kapitalom. Dostupnost informacija na društvenim medijima autori Bayer i suradnici (2020) opisuju *tijekom/strujanjem* (eng. *stream*) vijesti i informacija; što s jedne strane može omogućavati pristup drugačijim informacijama i vrijednostima od onoga što poznajemo i time nas obogatiti, kreirati empatiju i razumijevanje (premošćujući društveni kapital), a s druge strane može dovesti do preopterećenosti informacijama koje mogu biti i upitnoga sadržaja. Pristup informacijama i njihova dostupnost širok je spektar koji se može kretati od informacija o drugim korisnicima do informativnih vijesti. Važno je naglasiti kako se kategorija dostupnosti i pristupa informacijama veže uz pasivno korištenje društvenih medija, više nego uz aktivno, iako se i to može propitati jer određene akcije na društvenim medijima (poput opcije *sviđanja*) mogu biti između aktivnoga i pasivnoga sudjelovanja (usp. Bayer i sur., 2020). Ono što je nedvojbeno jest da su internet i društveni mediji postali izvor informacija korisnicima, a posebno određenim skupinama korisnika poput studenata kojima je internet ključan izvor za pronalazak potrebnih informacija za pripremu ispita ili drugih zadataka u visokoškolskoj nastavi (Khatri, 2021). S obzirom na to da je u ovom poglavlju fokus na pozitivnim aspektima društvenih medija, u kategoriji dostupnosti informacija ističe se potencijal interneta za pristup velikom broju informacija u nekoliko *klikova*, s čim se usko veže i potencijal za učenjem putem društvenih medija, pa se i dostupnost informacija i njezina dobrobit veže uz obrazovne i edukacijske mogućnosti.

Obrazovni i edukacijski potencijal društvenih medija vidljiv je kroz mogućnosti *informalnoga učenja*. Koncept informalnoga učenja podrazumijeva iskustveno stjecanje znanja (Matijević, 2009), a u sferi društvenih medija mijenja se na način da se taj proces odvija kroz samoinicijativno odabrane umrežene grupe ljudi od kojih korisnici uče interakcijom, čime se proširuje znanje o *određenim* temama (Sweet, LeBlanc, Stough i Sweany, 2020). S obzirom na to da se ljudi većinom grupiraju prema zajedničkim interesima, ono što se može dalje propitivati jest upitnost proširivanja

i stjecanja novoga znanja s obzirom na to da je većinom riječ o temama o kojima korisnici već nešto znaju. U tom smislu riječ je o povezujućem društvenom kapitalu, a manje o premošćujućem kojim se stječu novi uvidi i pogledi na (društvene) teme. S tim je povezano i djelovanje algoritama koji većinom korisnicima predlažu teme za koje oni pokazuju interes pa je upitna i količina *kognitivne disonance*¹⁰ s kojom se korisnici moraju suočavati, a koja onda doprinosi razvoju i proširivanju znanja. Unatoč tome, izloženost sadržajima na internetskim platformama, poput YouTubea i pripadajućih podcasta, može kod korisnika koji ciljano traže određeno znanje olakšati pronalazak i usvajanje potrebnih sadržaja uz minimalne troškove koji se ogledaju u plaćanju internetske usluge ili plaćanje programa koji nije dostupan besplatno. Potencijal koji društveni mediji imaju u obrazovnom i edukacijskom području, s jedne se strane promatra kroz prizmu digitalnih alata za osnaživanje obrazovanja, a s druge strane kroz prizmu edukacijskih i obrazovnih mogućnosti pohađanjem programa na mreži (eng. *online*) putem društvenih medija. Chugh i Ruhi (2018) ističu potencijal *Facebooka* kao obrazovnoga alata u visokoškolskom obrazovanju naglašavajući kako može biti dobra platforma za učenje, predavanje, povezanost sa studentima i interaktivnost, kao i dijeljenje informacija i sadržaja predavanja. Povezanost studenata i profesora na visokoškolskoj razini temeljila se na oblikovanju umrežene zajednice za učenje i profesionalni razvoj te se nastojala osnažiti povezanost između studenata s ciljem pripreme za buduće radno mjesto gdje je potrebna suradnja (Munoz, Pellegrini-Lafont i Cramer, 2020). Do sličnoga zaključka došli su i Otchie i Pedaste (2020) za srednjoškolsku nastavu ističući sedam pristupa korištenju društvenih medija: (1) interakcija; (2) dijeljenje informacija; (3) komunikacija; (4) suradnja; (5) učenje, predavanja i dijeljenje literature; te (6) zabava. U srednjoškolskoj i visokoškolskoj zajednici korištenje društvenih medija u obrazovne svrhe temeljilo se većinom na razvoju socijalnih vještina, povezivanju i dijeljenju sadržaja, a manje su se koristili u predavačke svrhe. Potencijal društvenih medija za osnaživanje angažmana učenika, jačanje povezanosti učenika (razredne klime) i poticanje interakcije između učenika i učitelja, što su sve elementi osnaživanja grupe u razredu, primijećen je i na osnovnoškolskoj razini (Greenhow, Galvin,

¹⁰ Kognitivna disonanca podrazumijeva neslaganje naših stavova, vjerovanja i ponašanja o nekoj temi; no taj mehanizam može dovesti do promjene stava iako trenutno neslaganje može izazivati nelagodu. Utemeljitelj teorije kognitivne disonancije je psiholog Leon Festinger (Hrvatska enciklopedija, 2024e). U kontekstu društvenih medija to se može promatrati na sljedeći način: kada su informacije i činjenice s kojima se susrećemo u skladu s prijašnje formiranim kognitivnim strukturama, korisnici su u stanju *konsonance* i znanje se nadograđuje jedno na drugo, a kada su oprečni, korisnici su u stanju *disonance* i potrebno je restrukturirati trenutno oblikovanu strukturu znanja (usp. Harmon-Jones i Mills, 2019).

Brandon i Askari, 2020). Kada govorimo o njihovom potencijalu u obrazovnoj i edukacijskoj sferi, društveni su mediji, prije svega, alati koji putem umrežene zajednice omogućavaju cjeloživotno učenje putem informalnih zajednica učenja (usp. Kind i Evans, 2018). Prema konceptu prisutnom u obrazovnom sustavu, vidljiv je potencijal za razvoj neformalnih zajednica za učenje o roditeljstvu. Dio potencijala zajednica na društvenim medijima koje su namijenjene roditeljima bit će vidljiv u pregledu istraživanja.

Posljednji prepoznati pozitivan aspekt društvenih medija jest *zabava*. U prosuđivanju društvenih medija naglašeno je da može umanjiti stres kod korisnika (Wolfers i Utz, 2022) i da može biti izvor zadovoljstva i zabave (Jurčić, 2017). McClain, Rainie i Bell (2023) u svom istraživanju ističu da korisnici prepoznaju potencijal društvenih medija za umanjivanje osjećaja usamljenosti i da im pregledavanje kratkih videozapisa na aplikacijama poput *TikToka* i *Instragrama* te duljih videosadržaja na *YouTubeu* predstavlja zabavu, a vrlo često korisnici kombiniraju različite platforme. Iako korisnici društvenih medija iznose da im oni služe za (samo)prezentaciju i izražavanje *sebe* (McClain i sur., 2023), potreba za prihvaćanjem može biti okidač za anksioznost. S druge strane, kod korisnika se može probuditi *strah od propuštanja* pa u tom smislu društveni mediji mogu biti stresori (Wolfers i Utz, 2022), a stres se umanjuje onda kada se ponovno izlože medijskom (zabavnom) sadržaju. Prema tome, u trenutku kada se kod korisnika pobude navedeni osjećaji koji aktiviraju *stres*, medijski (zabavni) sadržaji na društvenim medijima kod korisnika počinju umanjivati osjećaj usamljenosti (McClain i sur., 2023) i smanjivati stres na temelju dostupnoga društvenog kapitala; prije svega u vidu zajednica ljudi s kojima korisnici komuniciraju putem društvenih medija (Schultz, 2022; Wolfers i Utz, 2022). Na taj način društveni mediji u funkciji zabave, ali i podrške, imaju i *funkciju* mehanizma zaštite kod nošenja sa stresnom situacijom i za balansiranje stresne situacije (Wolfers i Utz, 2022). Vidljivo je da društveni mediji i njihovi zabavni sadržaji mogu umanjiti pobuđene osjećaje stresa, bilo to putem zabavnoga sadržaja kojim se umanjuje osjećaj usamljenosti, ili kad služe kao bijeg od stvarnosti. S druge strane, pomoću društvenoga kapitala u vidu umreženih zajednica koje se oblikuju na društvenim medijima, društveni mediji imaju primarnu funkciju podrške.

4. 4. Negativni aspekti društvenih medija

Mediji oblikuju stvarnost i način interpretacije onoga što se događa oko nas temeljem vrijednosti koje šire i temeljnih kulturnih postavki te ideoloških obrazaca. Navedeno se može ogledati kroz

širenje određenih ideologija ili rušenje prethodno *nametnutih* ideologija (O'Sullivan, Dutton i Rayner, 1998). Distribucija vrijednosti, ideja, kulturnih postavki i ideoloških obrazaca širi se simbolima koji se čine samorazumljivima, prirodnima i neupitnima; zbog čega se odaslane poruke kritički ne vrednuju (O'Sullivan i sur., 1998). Temeljno u definiranju medijske manipulacije jest činjenica da poruke koje se šire masovnim medijima nisu nešto što je objektivno, nego samo jedna od mnogostrukih predodžbi o stvarnom događaju (Citković, 2008). Poslovanje masovnih medija većinom se oslanja na potencijalni profit, a manje se vodi etičkim načelima i djelovanjem za dobrobit javnosti, zbog čega su masovni mediji, a posebno internet, preplavljeni reklamnim sadržajima i nepouzdanim informacijama koje teže senzacionalizmu¹¹ (Nenadić, 2017; Vertovšek i Tomović, 2015; Zgrabljic Rotar, 2020). Posebno su reklamni sadržaji usmjereni na pobuđivanje emocionalnih stanja putem medijskoga zavodjenja i manipulacije (Vertovšek i Tomović, 2015), u čemu se često cilja na ranjive skupine poput djece usmjeravajući se na pobuđivanje potreba za proizvodima.

Djeca su u reklamnoj industriji važna ciljana skupina jer je lakše motivirati ostale članove obitelji na potrošačku praksu formirajući djecu u potrošačke ovisnike, što je ključno s obzirom na to da su roditelji ti koji donose odluke o potrošačkoj praksi obitelji (Dadić, 2013). Miliša i Ćurko (2010, str. 59) navode kako se informacije putem masovnih medija dijele „*s namjerom da se transformiraju samomisleće jedinice u konzumerističku masu*“. Miliša (2021) smatra kako se na društvenim medijima lažne vijesti šire učinkovitije i brže nego istina. Osim ciljanoga djelovanja na publiku putem medijskoga zavodjenja i medijske manipulacije radi ostvarivanja profita, vidljivo je da poruke koje se šire novim masovnim medijima mogu utjecati na predodžbu stvarnosti. U tom kontekstu negativni aspekti medija odnose se na utjecaj koji medijske poruke mogu imati na korisnike pa se govori o *medijskoj manipulaciji*, a osim toga, negativni aspekti medija su i *zasićenost informacijama*, česta jednosmjernost komunikacije, *nepouzdanost informacija* i lažne vijesti, *ovisnost* o društvenim medijima (nemogućnost isključivanja), ali i *lažna povezanost s ljudima* koja dovodi do još većega osjećaja usamljenosti i otuđenosti u društvu. Navedeni negativni aspekti društvenih medija međusobno su povezani, a ključno je da se njihov utjecaj može umanjiti adekvatnim *medijskim opismenjavanjem* korisnika društvenih medija. Jasno je da, kada govorimo

¹¹ Prema Hrvatskom jezičnom portalu (2024a) senzacionalizam se definira kao način novinarskog pisanja u kojem se inzistira na skandaloznome i pretjeruje se u senzacionalnim činjenicama; osim toga, time se krše etička pravila novinarske struke, a vijesti su većinom tračevi, glasine, afere ili skandali i temeljeni su na neprovjerenim informacijama i neimenovanim izvorima (Medijska pismenost, 2017).

o funkcijama medija, svaka pozitivna strana ima svoju negativnu krajnost; iako određeni komunikacijski sadržaj i njegova dostupnost mogu biti korisni, korisnost ovisi o tome kako korisnik interpretira sadržaj, što ne mora biti usuglašeno s onime kako je to eksplicitno prikazano i iskazano u (društvenim) medijima (Jurčić, 2017).

Prije svega, pojavom interneta kao medija masovne komunikacije, postupno je dolazilo do gubitka povjerenja u masovne medije kao pouzdane izvore informacija (Jurčić, 2017; Krafft i Donovan, 2020; Nenadić, 2017). Gubitak povjerenja proizlazio je iz osvješćivanja *medijske manipulacije*, a ona se definira kao „osmišljeni postupak temeljem kojeg manipulator u različitim medijima odašilje simbolička sredstva koja utječu na svijest i ponašanje“ (Tolić, 2013, str. 54). Neke od indicija za medijsku manipulaciju su činjenice da su: (1) kraće teme traženije, lakše ih je prenijeti nego dublje i složenije informacije; (2) površnost je jednostavnija za prihvatiti od dubine medijskoga sadržaja; (3) bizarno privlači više pozornosti od uobičajenoga, što je povezano s težnjom prema senzacionalizmu; (4) putem medija šalju se poruke o potrošnji kao primarnoj ljudskoj potrebi (Jurčić, 2017, str. 133).

Autor Noam Chomsky ističe kako masovni mediji u suvremenom društvu imaju presudnu ulogu u kontroli i nadzoru masa, a njima upravljaju javni interesi i privatni kapital (Jurčić, 2017). Medijska manipulacija proizlazi iz svjesnoga i namjernoga dijeljenja neistinitih informacija, a platforme društvenih medija omogućavaju njihovo brzo, lako i učinkovito širenje. Tračevi, koji su prije svega lažne i neprovjerene informacije, mogu se početi činiti kao utemeljene činjenice pogotovo kada se isprepliću s istinitim tezama koje dodatno podupiru laž (Krafft i Donovan, 2020). Lako širenje neistinitosti putem društvenih medija moguće je zbog homogenih zatvorenih krugova korisnika jednakoga mišljenja, koji su isključeni iz konfliktnih stajališta i ideja; a često otvoreni forumi služe za odašiljanje i koordiniranje lažnih vijesti (Krafft i Donovan, 2020). Prema Oldenbourg (2024) iluzija je isticati isključivo pozitivne aspekte medija poput olakšavanja komunikacija među ljudima putem interneta, osiguravanje slobode izražavanja, izloženosti različitim mišljenjima te omogućavanja izražavanja vlastitoga sebe i svoga mišljenja. Događa se upravo suprotno – velike digitalne korporacije ciljano utječu na svoje korisnike kreirajući njihove potrebe i želje, a moć koju posjeduju ogleda se u tome da je korisnicima teško samovoljno donijeti odluku odlaska s pojedinoga društvenog medija, iako imaju slobodu to napraviti (Oldenbourg, 2024). Korisnici društvenih medija deklarativno imaju slobodu izbora, u smislu odlaska s pojedinih društvenih medija, no Oldenbourg (2024) ističe da digitalne korporacije koriste

manipulacijske taktike kojima korisnike *vraćaju* na ponovno aktivno korištenje, što im onemogućava *autonomno donošenje odluka*.

Ovako se opisuje drugačiji način medijske manipulacije putem društvenih medija, a odnosi se na poticanje i održavanje korištenja društvenih medija koje se ogleda u moći koju digitalne korporacije imaju nad korisnicima. Za to se veže i strah od propuštanja, osjećaj usamljenosti i isključenosti nakon napuštanja društvenih medija, ali u istraživanjima društvenih medija spominje se i neurobiološka osnova koja korisnike snažno veže uz društvene medije. Schultz (2022) naglašava da je ovisnost o društvenim medijima i kontinuiranoj prisutnosti poput ovisnosti o drogama s obzirom na to da omogućuje nagli porast dopamina stimulirajući mozak korisnika, kao što to čini i ovisnost o drogama, nakon čega slijedi nagli pad dopamina. Zbog navedenoga je korisnicima teško odvojiti se od društvenih medija. Izlaganjem kontinuiranoj digitalnoj stimulaciji putem društvenih medija dolazi do pretjeranoga, i uz društvene medije vezanoga, ispuštanja dopamina; tada se govori o ovisnosti o društvenim medijima (Schultz, 2022), iz čega je jasna moć koju posjeduju digitalne korporacije u održavanju korisnika aktivnima na društvenim medijima. Osim toga, dopamin je jedan od temeljnih neurotransmitera koji regulira motivaciju pa je učestalija pojavnost niske motivacije i pažnje učenika i adolescenata zbog lake i brze dostupnosti informacija i sadržaja (Schultz, 2022).

Osim (potencijalne) medijske manipulacije, negativan aspekt društvenih medija jest *izloženost sadržaju* koji je kombinacija vlastitoga izbora na temelju preferencija i dodatnoga djelovanja algoritama čime se potiče povezujući društveni kapital unutar grupa sličnoga razmišljanja, dok se smanjuje premošćujući društveni kapital koji se temelji na izloženosti drugačijim i različitim vrijednostima i mišljenjima (Campante i sur., 2022; Pavić i Livazović, 2023). Kao što je naglašeno u potpoglavlju *Pozitivni aspekti društvenih medija*, društveni kapital uključuje povezujući kapital, odnosno vezu između sličnih ljudi, kao i premošćujući kapital koji podrazumijeva odnose između različitih ljudi (Pavić i Livazović, 2023). U tom kontekstu može se pratiti i negativni aspekt – ljudi se povezuju sa sebi sličnima, čime se umanjuje tolerancija, smanjuje se kognitivna disonanca i oblikuje se vakuum unutar kojega su ljudi izloženi jednakim sadržajima i ljudima sličnoga mišljenja (Campante i sur., 2022; Harmon-Jones i Mills, 2019; Pavić i Livazović, 2023). Društveni mediji neizbježno su automatizirani sustavi koji projektiraju i manipuliraju vezama; uprave velikih digitalnih korporacija (npr. *Meta*) kodiraju ono što ljudi prate i s kime se povezuju kako bi mogli prepoznati čemu od medijskih sadržaja ljudi teže, te pomoću toga oblikuju algoritme koji nude

sadržaje koji se korisnicima *svidaju* ili predlažu ljude s kojima bi se korisnici mogli *povezati* (Dijck, 2013). Prema Campante i suradnicima (2022) važno je naglasiti kako određeni sadržaji mogu imati pozitivan i/ili negativan utjecaj na društvo, ovisno o određenoj situaciji; jednaka skupina ljudi neće uvijek jednako odgovoriti na izloženi sadržaj, a utjecaj sadržaja ovisi o individualnim karakteristikama pojedinaca i kontekstu. S tim se slaže i Jurčić (2017) naglašavajući kako se ne može sve smatrati isključivim produktom medijske manipulacije, a da se u interpretaciji medijskih utjecaja treba uzimati u obzir cjelokupni društveni kontekst u kojem društveni mediji djeluju. Izloženost sadržajima na društvenim medijima često može biti jednosmjerna, a zbog jednosmjernosti komunikacije ne postoji povratna informacija o shvaćenoj poruci s druge strane, zbog čega se umanjuje odgovornost onih koji tu poruku šalju (O'Sullivan i sur., 1998).

Kao što je naglašeno, na društvenim medijima lažne vijesti šire se učinkovitije i brže nego istina (Miliša, 2021), što je produkt *senzacionalizma* (Vertovšek i Tomović, 2015). Lažne i nepouzđane informacije zbog svoga senzacionalističkoga karaktera mogu dovesti do društvene panike i sukoba među ljudima (Guo, Ding, Yao, Liang i Yu, 2020), zbog čega predstavljaju opasnost za društvo i negativan su aspekt društvenih medija. U kontekstu *nepouzdatih i lažnih informacija* važno je istaknuti ulogu razvoja umjetne inteligencije. Iako je njezin potencijal vidljiv u okviru razvoja digitalnih alata za prepoznavanje lažnih vijesti, ona ima i negativnu stranu s obzirom na to da je pomoću nje moguće oblikovati video- i audiosadržaj u kojem se predstavlja da je osoba nešto napravila ili rekla što nije (tzv. *DeepFake videozapisi*) (Guo i sur., 2020). Navedeno se radi na način da se koriste samovoljno objavljene fotografije i audiosadržaji korisnika na društvenim medijima pomoću kojih se kreira događaj ili radnja koju osoba nije napravila i u čemu nije sudjelovala. U tom smislu umjetna inteligencija predstavlja veliku prijetnju korisnicima i može ih dovesti u neugodne, ali i opasne situacije. S navedenim se mogu povezati i predstavljene potencijalne opasnosti *sharentinga* u prethodnom poglavlju, a zbog zabrinjavajućih primjera poput majke koja je pronašla fotografije svoga djeteta na internetskoj stranici za posvajanje djece, sustavnije se radi na osvješćivanju ovoga problema¹².

¹² Nedavni primjer je utjecateljica iz Australije koja je izradila profil svoga djeteta na društvenim medijima i dijelila njegove fotografije, a onda saznala kako se fotografije njezina djeteta nalaze na stranici za posvajanje djece (Mrad, 2024). Zbog ovakvih i sličnih opasnosti *Deutsche Telekom* je provodio kampanju naziva *ShareWithCare* u sklopu koje je oblikovan jedan *DeepFake* video u kojem se roditeljima objašnjavaju posljedice pretjeranoga dijeljenja osobnih podataka o djeci, a prikazuje kako umjetna inteligencija može iskoristiti fotografije i glas te oblikovati videosadržaj i scene koje se nisu dogodile. Videozapis je objavljen na platformi *YouTube*, a zove se *A Message from Ella; Without Consent* (pogledati na: https://www.youtube.com/watch?v=F4WZ_k0vUDM).

Kategorizacija lažnih informacija dijeli se prema namjeri i znanju, a one prema namjeri mogu biti dezinformacije bez namjere medijskoga zavodjenja i lažne vijesti s namjerom i svrhom medijskoga zavodjenja (Guo i sur., 2020; Kumar i Shah, 2018). S obzirom na znanje, lažne vijesti mogu biti *izražavanje mišljenja* i *činjenične lažne informacije*. Izražavanje mišljenja temelji se na individualnom mišljenju, a autor koji izražava svoje mišljenje može svjesno ili nesvjesno utjecati na publiku koja čita taj sadržaj (primjer toga su recenzije proizvoda) (Kumar i Shah, 2018). A *činjenične lažne informacije* uključuju preoblikovanje istinite vijesti, dodavanje i izmišljanje kako bi se čitatelju otežalo razlikovanje istine i laži te je cilj potaknuti korisnika da lakše povjeruje u lažnu vijest (Kumar i Shah, 2018). U kategoriju činjeničnih lažnih informacija pripadaju tračevi i lažne vijesti koje su napravljene s isključivom namjerom iznošenja neistina i one potvrđeno iznose lažne činjenice (Guo i sur., 2020). Radi zaštite korisnika društvenih medija od lažnih vijesti postoji niz alata koji upozoravaju korisnike na neprimjerene ili osjetljive sadržaje te potencijalne lažne vijesti, kao i kontekst u kojem se nešto odvija. Neki od korištenih alata jesu *oznake (ne)istinitosti sadržaja* koje mogu sezati od manje do više detaljne potrebe za korekcijom medijskoga sadržaja; od obavijesti da je vijest potencijalno lažna, do detaljnije razrade zašto je detektirana vijest lažna (Morrow i sur., 2021). Uz označavanje *(ne)istinitosti sadržaja*, moguće je i *kontekstualno označavanje*, a ono se odnosi na davanje korisniku informacije koja mu nedostaje kod sadržaja koji je oblikovao drugi korisnik, a najbolji primjer za to jest informacija da je određena poruka prosljeđena na aplikacijama za razmjenu poruka (Morrow i sur., 2021). Osim toga, kontekstualno označavanje podrazumijeva i davanje informacije korisniku: (1) kada je određena priča podijeljena; (2) koje druge stranke su promovirale priču i kakav je njihov odnos s korisnikom koji pristupa sadržaju; te (3) zašto korisnik vidi određeni sadržaj i koliko drugih korisnika je vidjelo isti sadržaj (Morrow i sur., 2021).

Digitalni alati koji štite od lažnih vijesti i potencijalnih medijskih manipulacija imaju za cilj osiguravanje digitalne sigurnosti, a iako umjetna inteligencija može biti uzrok oblikovanja i širenja lažnih vijesti, ona se koristi i za potrebe osiguravanja digitalne sigurnosti putem navedenih mehanizama i alata prepoznavanja lažnih vijesti. Postavlja se pitanje kako se roditelji mogu zaštititi od lažnih vijesti vezanih uz roditeljstvo. Osim alata koji se koriste na različitim aplikacijama i platformama društvenih medija, samostalno mogu pristupiti kritičkoj analizi informacija i savjeta o roditeljstvu, u čemu važnu ulogu ima medijska pismenost. Tako da se drugom stranom medijske manipulacije može smatrati *medijska pismenost* polazeći od ideje da je

s odgovarajućim alatima moguće spriječiti negativne utjecaje društvenih medija, posebno kod ranjivih skupina kao što su roditelji i djeca. A roditelji su ti koji imaju značajnu ulogu u medijskom opismenjavanju djece te je njihova medijska pismenost, prema tome, ključan preduvjet za razvoj medijske pismenosti kod djece (Sindik, 2012).

Društveni mediji revolucionalizirali su način diseminacije velikoga broja raznolikih informacija (Guo i sur., 2020), no s druge strane, pretjerano korištenje društvenih medija i pristup velikom broju informacija kod korisnika može dovesti do *(pre)zasićenosti informacijama*. Zbog zasićenosti informacijama može doći do spomenute *(pre)zasićenosti* podražajima, što dovodi do nagloga porasta, a onda i pada, dopamina, a može dovesti i do porasta razine stresa. S jedne strane, izloženost većoj količini informacija i medijskih sadržaja drugih korisnika može biti okidač za anksioznost koja proizlazi iz potrebe za prihvaćanjem i odobravanjem, dok s druge strane potiče osjećaj straha od propuštanja (eng. *FoMO*) (Wolfers i Utz, 2022). Tijekom COVID-19 pandemije, društveni su mediji korisnicima postali izvor stresa zbog velikoga broja (dez)informacija, teorija zavjera i lažnih vijesti (Wolfers i Utz, 2022). Osim toga, društveni mediji izvor su (digitalnoga) stresa zbog stalne potrebe za dostupnošću, osjećaja preopterećenosti i nemogućnosti procesuiranja primljenih informacija (Hall, Steele, Christofferson i Mihailova, 2021; Wolfers i Utz, 2022), a sve zbog kulture kontinuirane prisutnosti na mreži i povezanosti (Reinecke, Klimmt, Meier, Reich, Hefner, Knop-Huelss, Rieger i Vorderer, 2018).

Opisom negativnih aspekata društvenih medija vidljiva je njihova međusobna povezanost i međuovisnost; lažne vijesti šire se brzo, na temelju zatvorenih krugova istomišljenika koji u informaciju vjeruju i ne propituju je, čime medijski manipulatori metodama medijskoga zavođenja uspijevaju djelovati na svijest, ali i ponašanje korisnika tih lažnih vijesti. Zasićenost informacijama te kontinuirana i opetovana izloženost lažnim vijestima, koje počinju djelovati kao nepobitne i utemeljene činjenice, prije svega iz ljudske potrebe za konsonancijom; dovode do uspostavljanja kognitivnoga mira i razrješavanja *kognitivne disonance*, a time se sprječava kritičko promišljanje i tolerancija. Kada uzmemo u obzir sve navedeno u kontekstu roditeljstva, važno je propitati se kako navedene pojave utječu na ranjivu skupinu roditelja koji, zbog zasićenosti velikoga broja kontradiktornih informacija o roditeljstvu, trebaju odabrati najbolji odgojni pristup za svoje dijete.

4. 5. Oblikovanje navike korištenja društvenih medija

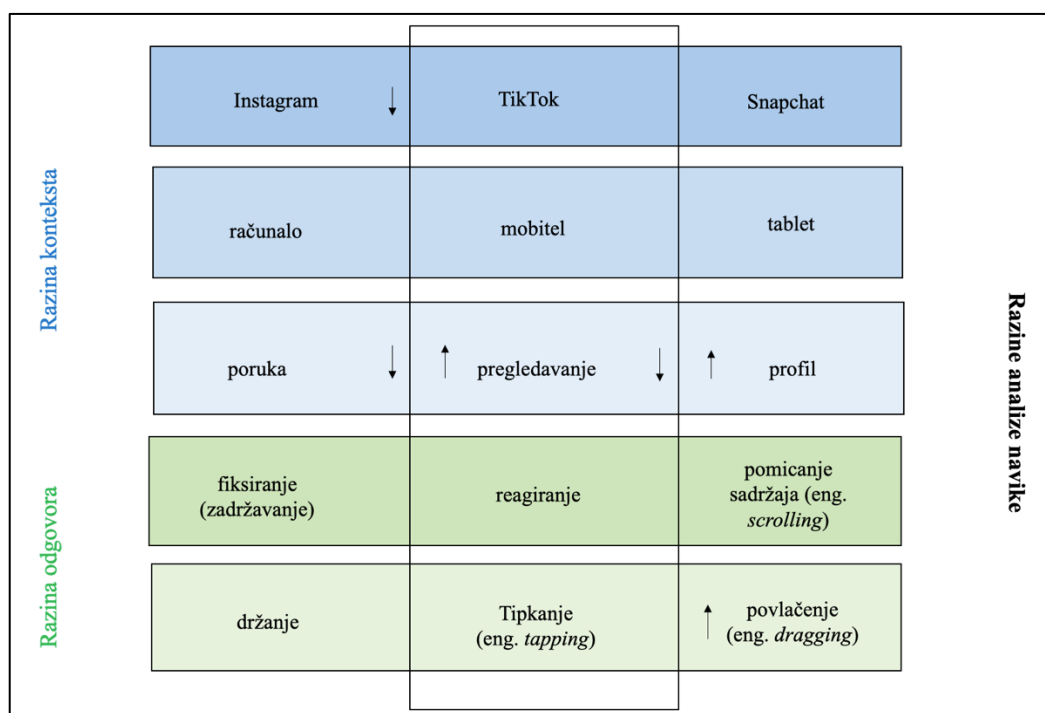
Korištenjem društvenih medija i dobivanjem osjećaja zadovoljstva oblikuje se *navika* koju Bayer, Anderson i Tokunaga (2022) definiraju u okviru psihologijske znanosti na način da su navike

implicitne asocijacije koje ljudi nauče kada dobiju pozitivno potkrepljenje (nagradu) za ono što čine; zbog čega se te kognitivne asocijacije iz kontekstualnih znakova i odgovora na radnje pretvaraju u sve automatiziranije radnje koje su neovisne o učestalosti naknadnoga korištenja. U kontekstu društvenih medija to bilo značilo da korisnici uče povezivati specifične *znakove* (npr. obavijesti ili osjećaj dosade) u kontekstu izvođenja određene *radnje* (npr. lokacija na kojoj se nalaze ili ekrani) s određenim *odgovorima* (npr. odgovor je posezanje za mobitelom i *klikanje*) (Bayer i sur., 2022). S vremenom se oblikuju kognitivne veze radnji i odgovora koje dovode do nagrade; u slučaju društvenih medija nagrada je osjećaj zadovoljstva, zbog čega radnje postaju automatizirane (Bayer i sur., 2022; Haslam i sur., 2017). Prema Hrvatskom jezičnom portalu (2024b) navika se definira kao stalan, uobičajen način postupanja ili kao trajna ustaljena sklonost; a, s druge strane, definira se i kao način ponašanja od kojega se teško odviknuti. Bayer i suradnici (2022) u istraživanju navika društvenih medija dodatno ističu promatranje navike u nekoliko razina kako bi se dobio jasniji uvid u to što čini naviku.

U istraživanju *navika korištenja društvenih medija* mjerenje načina oblikovanja navike smatra se kompleksnim postupkom s obzirom na to da se kod navike, u okviru društvenih medija, radnje nadograđuju jedna na drugu; točnije, jedna navika jača drugu, zbog čega korištenje automatizirane radnje u jednom kontekstu potiče radnju u sljedećem kontekstu (vidjeti *Sliku 4*) (Bayer i sur. 2022). Zbog navedenoga, Bayer i suradnici (2022) predlažu nekoliko razina istraživanja navika, a to su platforma, uređaj, sučelje, ponašanje i motoričke aktivnosti. Kako bi se to jasnije razumjelo, može se za primjer uzeti društveni medij *Instagram*, kojemu se može pristupiti s nekoliko *uređaja* (mobilni uređaj, laptop ili tablet) za poruke, pregledavanje ili uređivanje profila (sučelje), što dovodi do pojedinih ponašanja poput fiksacije (zadržavanje na sadržaju), reakcije (*svidanje* ili komentiranje) ili pomicanje sadržaja (eng. *scrolling*). Na *Slici 4* vidljivo je na koji način su navedene razine povezane; za akciju *svidanja* objave na *Instagramu* (platformi) potrebno je poznavanje uređaja koji se koristi (npr. autori Bayer i suradnici (2022) navode Iphone 13), a u okviru umrežene zajednice navika se može dekonstruirati s obzirom na specifično *sučelje* (npr. objave), dok su na razini specifičnoga sučelja radnje vezane uz motoričke radnje (odgovore) koje su na najnižoj razini, ali su potrebne kako bi se moglo djelovati na višim razinama navika (Bayer i sur., 2022). Iz navedenoga primjera vidljiva je kompleksnost i povezanost radnji za jedan odgovor na objavu koja je prisutna na društvenom mediju. Zbog ove kompleksnosti, odvikavanje od

društvenih medija postaje zahtjevna aktivnost koja traži kontinuirane napore, a za sobom može potaknuti negativne posljedice poput anksioznosti (Reinecke i sur., 2018; Schultz, 2022).

Povezivanje koje se promovira kada se govori o društvenim medijima, ima i drugu krajnost u kojoj se broj prijatelja i pratitelja veže uz osjećaj vlastite vrijednosti; što više netko pratitelja i prijatelja ima, popularniji je i veća je vjerojatnost da će se dalje povezivati s ljudima, a slična je situacija s opcijom *svidanja* medijskoga sadržaja (Dijck, 2013). Tvorci društvenih mreža i medija baziraju svoje djelovanje na automatiziranim radnjama i nagradama koje iz njih proizlaze, što oblikuje navike i ovisnost o društvenim medijima. Ponavljajuće repetitivne motoričke radnje dovode do, a i potiču, više razine navika, poput pomicanja i pregledavanja sadržaja ili *svidanja* i komentiranja, nakon čega slijedi nagrada ili (temeljem algoritama) sadržaj koji se korisnicima sviđa i izaziva ugodne osjećaje (usp. Bayer i sur., 2022; usp. Schultz, 2022), što može dovesti do razvoja ovisnosti o društvenim medijima i ovakvom obliku (društvenoga) nagrađivanja.

Slika 4: Prikaz razina navika korištenja društvenih medija
(Prilagođeno prema Bayer i suradnici (2022))

4. 6. Temeljni pojmovi medijske pedagogije

Prethodno je naglašeno kako se negativni aspekti društvenih medija mogu ublažiti ili u potpunosti suzbiti *medijskim opismenjavanjem* korisnika. Medijska pedagogija jest pedagogijska znanstvena disciplina kojoj je ključno područje djelovanja analiza sociopedagoških, sociopolitičkih i sociokulturnih utjecaja medija na djecu, mlade i ljude treće životne dobi (Miliša i Tolić, 2008). Haubold (2019) ističe da je cilj medijske pedagogije osnažiti pojedinca za kompetentno korištenje medija i emancipirati korisnike u suživotu s medijima i kroz medije, što bi podrazumijevalo dimenziju istraživanja medija s ciljem učenja pronalaska kvalitetnih načina poučavanja korisnika kako se služiti medijima za vlastitu korisnost i izražavanje. Polja istraživanja medijske pedagogije jesu: *medijski odgoj* koji pospješuje medijsko obrazovanje, oslanja se na medijsku pismenost i kompetencije; *medijska didaktika* koja se odnosi na istraživanje medijske metodike, medijsko-znanstveno istraživanje, medijsku socijalizaciju i kulturu te *medijska etika* i *estetika* (Tolić, 2009; 2013). Tolić (2009) ističe da medijska pedagogija treba biti, u užem značenju, voditeljica u medijskom okruženju, a posebno treba biti usmjerena na djecu i mlade kao ranjivu skupinu. Osim djece i mladih, u ranjivu skupinu potrebno je uključiti i roditelje čija se ranjivost ogleda u kontekstu savjeta o odgoju, a roditelji su važni i s obzirom na to da njihova medijska pismenost utječe i na medijsku pismenost djece. U širem značenju, medijska pedagogija obuhvaća antropološki sociokulturni koncept, ali i globalne i interkulturalne perspektive masovne komunikacije i djelovanja medija kroz političke i društvene dimenzije (Tolić, 2009).

Prvo od ključnih područja istraživanja medijske pedagogije jest *medijska pismenost* koja se spominje uz svaki negativni aspekt društvenih medija, kao rješenje suzbijanju negativnoga utjecaja društvenih medija i ostvarivanju potencijala koji oni imaju u okviru pozitivnoga utjecaja na život korisnika. Proučavanjem značenja medija, masovnih medija i društvenih medija, pojam medijske pismenosti spominje se uz svaku od navedenih pojavnosti, a poseban značaj dobiva naglim porastom korištenja društvenih medija. Osnovni cilj medijske pismenosti jest smanjiti digitalni jaz među korisnicima i omogućiti im da steknu nova znanja za korištenje potencijala medija u digitalnom okruženju (Zgrabljic Rotar, 2020). Medijsko opismenjavanje polazi od toga da je ključno usvajati nova tehnološka, društvena i humanistička znanja koja će „*građanima olakšati pristup novim medijima, povećati njihovu sposobnosti analize medijskih sadržaja, osposobiti ih za kvalitetno vrednovanje tih sadržaja u njihovom etičkom, umjetničkom i političkom dosegu, te im dati vještine za kreiranje i odašiljanje sadržaja putem tih medija*“ (Zgrabljic Rotar, 2020, str. 25).

Medijska pismenost kompleksno je područje istraživanja s obzirom na to da se od rane konceptualizacije pojma kao mogućnosti i sposobnosti pristupa, analiziranja, vrednovanja i kreiranja komunikacije u kontekstu medija, s ciljem boljšega istraživanja, počinje dijeliti na specifične vještine u okviru zadanih aspekata (društvenih) medija poput vrednovanja vijesti, prepoznavanja dezinformacija i lažnih vijesti te sposobnosti vezane uz prezentiranje i oblikovanje vlastitoga medijskoga sadržaja, kao i odabir sadržaja koji korisnik želi vidjeti (Bilić, 2022; Heiss, Nanz i Matthes, 2023). Prema Heiss i suradnicima (2023) medijska pismenost obuhvaća i etički aspekt zaštite privatnosti i znanje o zaštiti autorskoga sadržaja (Heiss i sur., 2023). Prema tome, medijska pismenost, uz koju se veže informacijska pismenost kao njezin integralni dio, obuhvaća dimenzije tehničke kompetencije, vještine i praksu kritičkoga razmišljanja i prihvaćanja te proizvodnju sadržaja; također, podrazumijeva i kompetencije prikupljanja informacija, kritičke evaluacije i učinkovitoga korištenja, kao i kreiranje i odgovorno distribuiranje multimedijjskih sadržaja pomoću digitalnih alata (Bilić, 2022).

Iz širokoga definiranja medijske pismenosti vidljivo je da uključuje informacijsku pismenost i digitalnu pismenost, a autori Ciboci i Labaš (2019) u radu *Medijska i digitalna pismenost: škola i suvremeno roditeljstvo* medijsku pismenost na engleski jezik prevode s *Digital Media Literacy* izjednačavajući u daljnjem tekstu digitalnu i medijsku pismenost. Do izjednačavanja digitalne i medijske pismenosti dolazi zbog toga što je u suvremenom (digitalnom) kontekstu za medijsku pismenost ključno i poznavanje uređaja jednako kao i sadržaja. Park (2012) ističe da je u kontekstu medijske pismenosti u suvremenom društvu jednako važno uključiti i kompetencije vezane za pokretanje samoga uređaja i, primjerice, aplikacija za slanje poruka, koliko i znati kreirati i vrednovati medijski sadržaj na digitalnim uređajima. Digitalna medijska pismenost obuhvaća ukupnost digitalnoga medijskoga okruženja; od pronalaska relevantnoga sadržaja do njegova razumijevanja uz sposobnosti kreiranja i komuniciranja poruka u digitalnom okruženju (Parke, 2012). Osim toga, ističe se i pojam *informacijske pismenosti* u kontekstu medijske (digitalne) pismenosti, a informacijska pismenost podrazumijeva identificiranje, pronalazak, vrednovanje i korištenje informacija (Heiss i sur., 2023). Buckingham (2023) ističe da je neobično isticanje nove sintagme *medijske i informacijske pismenosti* (eng. *Media and Information Literacy – MIL*), kako to definira UNESCO, jer bi se spajanjem te dvije vrste pismenosti podrazumijevalo da mediji nisu posrednici informacija, a da neka vrsta informacije nije posredovana putem medija. Iako mediji i informacije nisu istoznačnice, mediji su kanali kojima se šire informacije koje predstavljaju

medijski sadržaj (Buckingham, 2023). U njezinim definicijama vidljivo je da je informacijska pismenost ključna kategorija medijske pismenosti, dok je digitalna (medijska) pismenost sveobuhvatni višedimenzionalni koncept (Park, 2012) koji uključuje medijsku i informacijsku pismenost. Heiss i suradnici (2023) odlučuju se za sintagmu *informacijska pismenost na društvenim medijima* (eng. *Social Media Information Literacy – SMIL*), a definiraju je kao višedimenzionalni koncept koji predstavlja ukupnost šest različitih dimenzija pismenosti: (1) snalaženje u digitalnom okruženju ili pronalazak informacija u digitalnom okruženju; (2) vođenje i uređivanje vlastitoga digitalnog okruženja; (3) procjena (vrednovanje) sadržaja u digitalnom okruženju; (4) razumijevanje digitalnoga okruženja; (5) stvaranje digitalnoga sadržaja u digitalnom okruženju; te (6) društvena interakcija u digitalnom okruženju.

Cho, Cannon, Lopez i Li (2022) u svojoj analizi *pismenosti na društvenim medijima* ističu da je u trenutnom definiranju medijske pismenosti, koja je više vezana uz tradicionalne medije, prisutna granica između korisnika i medijskoga sadržaja, dok je u eri društvenih medija teško govoriti o granicama između korisnika i društvenih medija s obzirom na to da su korisnici često *uronjeni* u medijski sadržaj. U *pismenost na društvenim medijima* Cho i suradnici (2022) smatraju ključnim obuhvatiti sveukupnost djelovanja korisnika na društvenim medijima kroz praćenje predstavljanja sebe i svijesti koju korisnik ima o svojoj ulozi u svijetu društvenih medija uz poznavanje sadržaja, kao i poznavanje i odabira medija (platforme ili aplikacije) koju korisnik svjesno bira radi potrage za informacijama i predstavljanja sebe. Istraživanja usmjerena prema definiranju *pismenosti na društvenim medijima* trebala bi prepoznati dinamičnost i interaktivnost društvenih medija koje se ogledaju u interakciji između predstavljanja sebe, odabira medija i stvarnosti društvenih medija (Cho i sur., 2022). Prema tome, digitalna se medijska pismenost može promatrati kao ukupnost znanja, vještina i sposobnosti vezanih uz korištenje digitalnih medija, ali i pronalazak, kreiranje i prepoznavanje kvalitetnoga medijskog sadržaja koji se odnosi na ukupnost interaktivnosti u digitalnom okruženju. Društveni mediji i njihovo razumijevanje, korištenje i vrednovanje uključeni su u sintagmu *digitalne medijske pismenosti* s obzirom na to da ona obuhvaća niz kompetencija vezanih uz digitalno okruženje, što uključuje i društvene medije. Ako je cilj u istraživanjima se fokusirati isključivo na pojedina područja društvenih medija, sintagma *pismenost na društvenim medijima* (eng. *social media literacy*) može biti primjereniji pojam. S obzirom na to da se naglasak dobrobiti medijske pismenosti temelji na ukupnosti korištenja i djelovanja kompetencija u okviru digitalnih medija, primjerenije je u nastavku ovoga potpoglavlja

koristiti pojam *digitalne medijske pismenosti* iako se značenje ne razlikuje značajno od pismenosti na društvenim medijima.

Osim digitalne medijske pismenosti, važno je spomenuti i pojmove *medijskoga odgoja* koji podrazumijeva usvajanje medijskih kompetencija, prepoznavanje medijskoga djelovanja, manipulacijsko i/ili odgojno djelovanje, analizu i procjenu medijskih sadržaja, jasno razlučivanje virtualnoga i stvarnoga svijeta, usvajanje komunikacijskih kompetencija u digitalnom okruženju te uočavanje interaktivnoga djelovanja različitih medija (Tolić, 2013). Medijski odgoj podrazumijeva stjecanje medijskih kompetencija, kao i vještina medijske komunikacije koja uključuje sposobnosti koje pojedinac treba usvojiti unutar medijsko-informacijskoga društva (Tolić, 2013). Uz medijski odgoj veže se i *medijsko obrazovanje* koje se, također, veže uz *stjecanje medijske kompetencije* s ciljem prepoznavanja medijske manipulacije (Tolić, 2013). Vidljivo je iz definicija temeljnih pojmova u okviru medijske pedagogije kako se nadovezuju i nadopunjuju pa se, promatrajući odnos temeljnih pojmova unutar medijske pedagogije, može zaključiti kakav je odnos između navedenih pojmova. Medijska je pismenost uži pojam od obuhvatnijega pojma medijskog obrazovanja, iako, primjerice, Bilić (2022) izjednačuje važnost pojmova medijske pismenosti i medijskoga obrazovanja, naglašavajući da medijsko obrazovanje treba biti temeljeno na znanstveno dokazanim modelima učinkovitih programa te se u tom smislu medijsko obrazovanje može shvatiti kao instrumentalizacija medijske pismenosti i njezino usustavljanje. Buckingham (2023) medijsko obrazovanje smatra širim istraživačkim i teorijskim područjem koje uključuje informacijsku pismenost, a ono podrazumijeva vještine prikupljanja i procesuiranja informacija. S obzirom na to da informacijska pismenost ne uključuje kritičku evaluaciju sadržaja, Buckingham (2023) prepoznaje pojam kritičke informacijske pismenosti, no nju izjednačava s medijskim obrazovanjem za koje smatra da obuhvaća kompetencije vezane uz prikupljanje, obradu, evaluaciju i proizvodnju informacija i medijskih sadržaja. Medijska kompetencija istaknuta je kao sastavni dio medijskoga obrazovanja i uključuje kompetencije koje pojedinac treba usvojiti kako bi bio medijski obrazovan. S druge strane, medijski odgoj nije samo poučavanje o medijskim sadržajima i njihovoj interpretaciji, poput medijskoga obrazovanja koje se ostvaruje usvajanjem medijskih kompetencija, te uključuje i istraživanje razvoja novih medija i zauzimanje kritičkoga stava; koje medijske kompetencije su nužne za koji medij i medijski sadržaj. S obzirom na to da on u medijsko obrazovanje (eng. *media education*) uključuje i komponentnu odgojne sfere, prema Buckinghamu (2023) bi medijski odgoj pripadao području medijskoga obrazovanja.

Gledajući diferencijacije u definiranju, medijski je odgoj najširi pojam u okviru medijske pedagogije s obzirom na to da uključuje nužne medijske kompetencije za razumijevanje i korištenje digitalnoga okruženja, a i podrazumijeva razvoj kritičkoga stava prema medijskom sadržaju i uključuje proučavanje odgojnih komponenti pojedinih medijskih poruka. S druge strane, u definicijama medijske pismenosti, kritička refleksija nešto je što se naglašava kao ključna dimenzija medijske pismenosti, naglašavajući kako je medijska pismenost sveukupnost vještina koje su neophodne građanima kako bi se osjećali osnaženo u svijetu kontinuiranih raznolikih medija i medijskih poruka (Cho i sur., 2022), zbog čega se medijska pismenost može smatrati konceptom koji je pojmovno sličan konceptu medijskog odgoja. Nasuprot poimanju medijskoga odgoja i medijske pismenosti, medijsko obrazovanje promatra se kao proces kojim osoba postaje *medijski pismena* (MediaSmarts, n. d.). Prema Tolić (2009) medijska pismenost uži je pojam od medijskoga obrazovanja, dok je medijsko obrazovanje uži pojam od medijskoga odgoja. Iako je vidljivo da autori drugačije tumače odnose između navedenih područja istraživanja medijske pedagogije, medijski odgoj može se smatrati najširim pojmom, a nakon njega slijede medijska pismenost i medijsko obrazovanje te medijska kompetencija.

Osim navedenih pojmova i njihova odnosa, u medijskoj se pedagogiji ističe i *medijska socijalizacija* koja se temelji na istraživanju utjecaja izloženosti i korištenja medija u procesu socijalizacije; točnije medijska socijalizacija bavi se utjecajem neprimjerenih medijskih sadržaja na djecu, ali i izmjenama percepcije vrijednosti i pogleda na svijet temeljem izloženosti medijskim sadržajima (Genner i Süß, 2017). Genner i Süß (2017) ističu da su temeljne dimenzije medijske socijalizacije pristup određenim medijima i medijskim sadržajima, trajanje izloženosti i korištenja medija, davanje prednosti korištenju određenih društvenih medija, medijske vještine i pismenost, korištenje uređaja (s obzirom na socio-ekonomski status), proučavanje rizika i razloga korištenja medija. Ovakvo definiranje medijske socijalizacije usko je vezano uz tumačenje medijskoga obrazovanja, a definiranje medijske socijalizacije polazi, prije svega, od toga da je socijalizacija proces u kojem se pojedinci tijekom života susreću s vrijednostima i društvenim standardima specifičnoga društva i kulture te mediji postaju snažan agens socijalizacije i odgovorni su za oblikovanje procesa socijalizacije (Genner i Süß, 2017).

Važno je naglasiti kako *digitalna medijska pismenost* umanjuje osjećaj preopterećenosti informacijama (Heiss i sur., 2023) koji se smatra jednim od negativnih aspekata društvenih medija i izvorom stresa u životu korisnika društvenih medija. Osim toga, s ciljem bolje kontrole korištenja

i oblikovanja navika društvenih medija, Bayer i suradnici (2022) smatraju korisnim razvoj digitalnih alata koji će pratiti navike korištenja društvenih medija kod korisnika i koji će im omogućiti samorefleksiju. Primjerice, kao što postoji praćenje vremena provedenoga na pojedinim društvenim medijima, korisno bi bilo da digitalni alati mjere i koliko puta korisnici provjeravaju obavijesti unutar aplikacija (čak i kada im nije pristigla obavijest da imaju dodatnih novosti), koliko puta provjeravaju ekran i koji su prisutni ponašajni obrasci korištenja društvenih medija (duljina pomicanja sadržaja (eng. *scrolling*) ili tipkanja po ekranu) (Bayer i sur., 2022). Navedeno bi moglo pomoći korisnicima da osvijeste svoje automatizirane radnje i u skladu s tim reagiraju ako ih određena ponašanja zabrinjavaju.

4. 7. Digitalna medijska pismenost roditelja

Važnost (digitalne) medijske pismenosti prepoznata je i u Republici Hrvatskoj, a od 2014. godine intenzivno se radi na podizanju razine svijesti o važnosti medijske pismenosti roditelja, skrbnika i djece te pravilnoga odabira medijskoga sadržaja za djecu (UNICEF, n. d.). Nacionalna kampanja *Birajmo što gledamo* osmišljena je u suradnji UNICEF-a i Agencije za elektroničke medije, a krenula je s emitiranjem 2015. godine objavom nekoliko videozapisa reklamnoga sadržaja u kojima su bili uključeni poznati glumci i voditelji (Agencija za elektroničke medije, 2015). U 2016. godini Agencija za elektroničke medije i UNICEF predstavili su mrežni portal *medijskapismenost.hr* koji je napravljen s ciljem informiranja roditelja i skrbnika, ali i učitelja i odgojitelja, o medijskoj pismenosti (UNICEF, n. d.). *Dani medijske pismenosti* u Hrvatskoj su po prvi put održani u 2018. godini, a taj projekt nastavlja se do danas – posljednji su put održani od 7. do 13. travnja 2025. godine (Medijska pismenost, 2025). Zanimljivo je istaknuti kako su Dani medijske pismenosti u 2025. godine osmišljeni s fokusom na osvještavanje djece i mladih o digitalnom otisku te edukaciju o dezinformacijama i provjeravanju informacija (Medijska pismenost, 2025). Vidljivo je praćenje tijekova i tehnoloških promjena s ciljem informiranja djece i mladih, ali i roditelja, skrbnika i odgojno-obrazovnih djelatnika.

Što se tiče roditelja, autori Ciboci i Labaš (2019) spominju važnost digitalnoga i medijskoga opismenjavanja roditelja kako bi mogli vrednovati odgojne medijske sadržaje, a autorica Connel-Carrick (2006) nudi savjete kako roditelji mogu kritički pristupiti informacijama na društvenim medijima. Roditelji savjete o odgoju ne trebaju neupitno preuzimati nego ih promišljati i savjete prilagođavati individualnim potrebama svoga djeteta s obzirom na to da ono što je uspješno kod

većine djece ne mora nužno biti uspješno kod njihovoga djeteta (Smedts, 2008). Prema Connell-Carrick (2006) tijekom analize odgojnih medijskih sadržaja roditelji si trebaju postavljati pitanja poput: (1) mogu li jasno definirati problem; (2) je li izazov s kojim se susrećem oko djeteta, partnerskoga odnosa ili mojih potreba koje nisu zadovoljene; (3) jesu li moja očekivanja u skladu s razvojnim potrebama djeteta; (4) koje su nepredstavljene pretpostavke navedenoga roditeljskog savjeta; (5) postoji li znanstveni dokaz koji podupire savjet; (6) koja druga stajališta kontradiktorna ovoj odgojnoj metodi postoje – kako drugi vide ovu odgojnu metodu; (7) kako bi se ja osjećao da sam dijete – mogu li razumjeti dječju perspektivu u primjeni određenoga savjeta; (8) uzima li savjet u obzir dob djeteta i individualne karakteristike djeteta; (9) zvuči li ova metoda razumno; (10) poklapa li se ovaj savjet s mojim sustavom vrijednosti što djeca trebaju za svoj cjelovit razvoj; te (11) kako kao roditelj definiram uspješno roditeljstvo ili kako ću znati jesam li dobar roditelj te kako odluka oko savjeta koji želim primijeniti utječe na moju sliku uspješnoga roditeljstva. Navedenim smjernicama mogu se voditi roditelji kako bi si olakšali vrednovanje medijskih sadržaja o odgoju djece.

4. 8. Teorija koristi i zadovoljstva

Razlozi korištenja društvenih medija mogu uključivati njihov obrazovni i edukacijski potencijal, ali i zabavu, umanjivanje osjećaja dosade i usamljenosti koji dovode do osjećaja zadovoljstva i koristi. Prema Cunningham (2014) i Ruggiero (2000) prvi temelji teoriji koristi i zadovoljstva postavljaju se 40-ih godina 20. stoljeća proučavanjem razloga slušanja određenih radio- i televizijskih programa na intervjuima koje je provodila Herta Herzog. Osim nje, motivima korištenja medija i utjecajem medija bavio se i sociolog Paul Lazarsfeld postavljajući metodološke temelje istraživanja motiva korištenja medija naglašavajući nužnost direktnih pitanja da bi se osvijestili i nesvjesni razlozi korisnika polazeći od premise da je dio ponašanja u određenoj mjeri nesvjestan (Cunningham, 2014). Teoriju koristi i zadovoljstva (eng. *Uses and Gratification Theory*) razvili su autori Katz, Blumler i Gurevitch (1974) tako što su je jasnije teorijski i metodološki postavili, a istaknuli su da ona istražuje „*kako i temeljem kojih motiva (medijski) konzumenti koriste medije te koja zadovoljstva temeljem toga postižu*“ (Barić-Šelmić, 2022, str. 73). U svom znanstvenom radu *Uses and Gratifications Research*, koji se smatra temeljem razvoja teorije, Katz i suradnici (1974) ističu kako u *teoriji koristi i zadovoljstva* prvotna istraživanja motiva i razloga korištenja medija obuhvaćaju sličan metodološki okvir koristeći podatke o

funkcijama medija od sudionika istraživanja, korištenjem kvalitativnoga pristupa grupirajući izjave o zadovoljstvu medijima u kategorije, ali da prvotna istraživanja motiva i razloga korištenja medija nisu pristupala osjećaju koristi i zadovoljstva proizašlih iz korištenja medija povezujući psihološke i sociološke potrebe koje su zadovoljene. Također, navode kako prvotna istraživanja nisu proučavala odnose između različitih medijskih funkcija ni kvantitativno ni konceptualno, zbog čega se nisu mogle utvrditi latentne strukture zadovoljenih potreba pomoću medija. U navedenom radu predlažu istraživanje koristi i zadovoljstva koje će se temeljiti na sociološkom i psihološkom podrijetlu potreba. Iz socioloških i psiholoških potreba oblikuju se očekivanja od masovnih medija, što dovodi do drugačijih obrazaca korištenja medija; a to rezultira zadovoljenjem potreba ili drugim posljedicama koje su potencijalno nenamjerne (Katz i sur., 1974).

Iz toga proizlazi pet ključnih polazišta teorije koristi i zadovoljstva:

- (1) korisnici su *aktivni* i djelovanje u medijskom okruženju je *ciljano*
- (2) zadovoljenje potreba ovisi o korisniku pojedinoga medija, korisnici sami biraju koji će medij koristiti s ciljem zadovoljenja potrebe; medij ne koristi korisnika, nego je odnos obratan
- (3) mediji se natječu s drugim izvorima zadovoljavanja potreba s obzirom na opširnost ljudskih potreba pa se treba promatrati kako korištenje medija zadovoljava potrebe korisnika u usporedbi s drugim izvorima
- (4) metodološki se korist i zadovoljstvo mogu mjeriti samoprocjenom korisnika s obzirom na to da su *samosvjesni* i mogu samostalno odrediti motive, razloge i interese u pojedinačnim slučajevima kada su za isto upitani
- (5) jedino korisnici mogu odrediti vrijednost medijskoga sadržaja i ostvareno zadovoljstvo dobiveno korištenjem medija (Katz i sur., 1974; Falgoust, Winterlind, Moon, Parker, Zinzow i Madathil, 2022; Tanta, Mihovilović i Sablić, 2014). Navedenim drugačijim pristupom istraživanju motiva i razloga koristi i zadovoljenja potreba korisnika masovnih medija postavljeni su temelji *teoriji koristi i zadovoljstva* te se njenim utemeljiteljem smatraju autori Katz, Blumler i Gurevitch. Perse i Courtright (1993) u okviru teorije koristi i zadovoljstva krenuli su istraživati ulogu računala u komunikaciji i zadovoljenu potreba korisnika za razgovorom. Ovim istraživanjem postavljanju se prvi temelji istraživanju nove informacijsko-komunikacijske tehnologije (računala) kao komunikacijskoga alata, a iako je istraživanje pokazalo da mali broj ljudi koristi računalo za

komunikaciju, postavljene su prve indicije i povezanost između računala i zadovoljenja potreba za razgovorom.

U kontekstu društvenih medija, većina istraživanja bazira se na *Facebooku* polazeći od toga da je najučestalije korišten društveni medij (Bowden-Green, Hinds i Joinson, 2021). Teorija koristi i zadovoljstva jest teorija usmjerena na medije i njihovo korištenje, a polazi od toga da ljudi biraju između različitih medija i komunikacijskih kanala (platformi) kako bi zadovoljili svoje potrebe i želje (Haridakis i Humphries, 2019; Falgoust i sur., 2022). U ranijim istraživanjima fokus je bio na tradicionalnim medijima poput novina, radija, časopisa i televizije (Tanta i sur., 2014), a razvojem tehnologije fokus se prebacuje na društvene medije te se naposljetku ova teorija koristi za istraživanje *razloga korištenja društvenih medija*. Teorija koristi i zadovoljstva prepoznaje i individualne psihosocijalne razlike i okruženje koje utječe na motivaciju korištenja određenoga medija i zadovoljstvo koje proizlazi iz njegovoga korištenja te prepoznaje da se ovisno o korištenoj platformi razlikuju i potrebe i želje koje motiviraju korištenje i sudjelovanje u korištenju društvenih medija (Katz i sur., 1974; Falgoust i sur., 2022). Ključno je da se ovaj pristup istraživanju (društvenih) medija temelji na pitanju kako i na temelju kojih motiva korisnici koriste medije i koje zadovoljstvo iz toga dobivaju, a svoj značaj teorija je afirmirala razvojem društvenih medija (Tanta i sur., 2014).

4. 8. 1. Vrste koristi i zadovoljstva koje proizlaze iz društvenih medija

Tipovi zadovoljstva koji proizlaze iz korištenja medija ovise o samom korisniku; onoliko koliko je korisnika, toliko potreba može biti zadovoljeno s obzirom na to da isti medijski sadržaj drugačije djeluje na svakoga korisnika (Katz i sur., 1974; Tanta i sur., 2014; Falgoust i sur., 2022). Unatoč tome, potrebe koje se mogu zadovoljiti putem medija mogu se grupirati pa autor Rubin (1981 prema Tanta i sur., 2014) na temelju istraživanja motiva gledanja televizije prepoznaje osam motiva korištenja medija: brži prolazak vremena, zajednička druženja (npr. gledanje utakmice), bijeg od stvarnosti, užitak, društvene interakcije (npr. komentiranje sadržaja na televiziji), opuštanje, informiranje (o društvenim događanjima) i uzbuđenje (npr. gledanje filmova). Kasnijim dodatnim istraživanjima izdvaja se nekoliko *grupa ljudskih potreba* koje se mogu zadovoljiti putem (društvenih) medija: (1) *kognitivne potrebe* koje podrazumijevaju pronalazak informacija, istraživanje, znatiželju i prikupljanje znanja, (2) *afektivne potrebe* koje uključuju užitak, emocionalna i estetska iskustva; (3) *osobni identitet* koji podrazumijeva samopouzdanje, osobnu

stabilnost, integritet, potrebu za samopoštovanjem i socijalni status (što bi podrazumijevalo afirmaciju u digitalnom okruženju); (4) *integracija i društvena interakcija* koja se ostvaruje obiteljskom povezanošću, prijateljstvima, potrebom za pripadanjem i povezanosti s vanjskim svijetom; (5) *eskapizam* ili potreba za bijegom, opuštanjem, prebacivanjem fokusa s neugodnih na ugodna iskustva (Falgoust i sur., 2022; usp. Katz, Haas i Gurevitch, 1973; Tanta i sur., 2014).

Katz i suradnici (1973) ističu da masovna komunikacija zadovoljava široki spektar potreba od društvenih uloga do psiholoških dispozicija, a te potrebe mogu slabiti ili jačati kognitivnu, afektivnu ili integrativnu potrebu sa sobom, obitelji, društvenim i političkim institucijama. Zadovoljavanje potreba korisnika putem društvenih medija ukupnost je djelovanja koje uključuje aktivno djelovanje korisnika, individualne karakteristike korisnika, motive, aktivnosti, odabir medija te izloženost njima (Haridakis i Humphries, 2019). Whiting i Williams (2013) na temelju 25 dubinskih intervjua sudionika od 18 do 56 godina izdvajaju deset potreba koje se zadovoljavaju putem društvenih medija: (1) *socijalna interakcija* s obzirom na to da je 88 % sudionika istaknulo da više komuniciraju s drugima putem *Facebooka* nego uživo te ovu platformu koriste za razgovor s poznatim ljudima i za upoznavanje novih (drugačijih) ljudi čime se ostvaruje percipirana društvena podrška; (2) *pronalazak informacija* o ponudama, događajima, rođendanima, poslu, kao i (samo)obrazovanje, učenje novih stvari i pronalazak *kako nešto činiti* istaknulo je 80 % sudionika; (3) *prolazak vremena* za koje se izjasnilo 76 % sudionika, a posebno izdvajaju smanjivanje dosade, brži prolazak vremena i suzbijanje dosade u školi ili na poslu (eng. *occupy my time*); (4) *zabava* je prepoznata kod 64 % sudionika, a aktivnosti koje podrazumijevaju pod zabavom jesu videoigre, slušanje glazbe i gledanje videozapisa; (5) *opuštanje* od svakodnevnoga stresa istaknulo je 60 % sudionika istraživanja, a izdvajaju opuštajućim faktorom praćenje profila drugih ljudi s obzirom na to da gledanje u *Facebook* ne stvara nikakve misli te potiče eskapizam; (6) *izražavanje mišljenja* koje je istaknulo 60 % sudionika, a to uključuje komentiranje objava i *sviđanje*, anonimno dijeljenje mišljenja i kritiziranje te uživanje u mogućnosti „izbacivanja“ negativnosti na društvenim medijima; ali su društveni mediji prepoznati kao komunikacijski alat koji olakšava komunikaciju i otvara mogućnosti dijeljenja informacija s drugima; (7) *korisnost u komunikaciji* izdvaja 56 % sudionika ističući da im korištenje društvenih medija daje potrebne informacije za razgovor s drugima; (8) *pogodnost* je izdvojilo 52 % sudionika, a pogodnost se prepoznaje u lakoj dostupnosti društvenih medija bez prostornoga i vremenskoga ograničenja, čime se omogućava korisniku komunikacija s više ljudi u isto vrijeme; (9) *dijeljenje informacija*

koje je prepoznalo 40 % sudionika podrazumijeva korištenje društvenih medija za dijeljenje drugima informacija o sebi, bilo u obliku fotografija, reklamiranja svoga posla ili objava o događanjima i promjenama u životu; te (10) *nadzor i znanje o drugima* što je istaknulo 32 % sudionika, a podrazumijeva praćenje onoga što drugi ljudi rade gledanjem njihovih objava i profila.

Slične razloge i zadovoljavanje potreba utvrdili su i Falgoust i suradnici (2022) istražujući motive korištenja *TikToka* kod mladih i razloge sudjelovanja u viralnim izazovima. Svojim istraživanjem zaključili su da se navedeno događa s ciljem zadovoljavanja potreba za zabavom, pogodnosti, socijalizacijom, potražnjom i dijeljenjem informacija, društvenom potrebom i eskapizmom. Bowden-Green i suradnici (2021) istraživali su motive za korištenje društvenih medija tijekom COVID-19 pandemije te su utvrdili da je najčešći razlog održavanje odnosa s ljudima i brži prolazak vremena. Navedeno je razumljivo s obzirom na situaciju tadašnjih (novih) zabrana, regulative i potrebe za fizičkom izolacijom tijekom COVID-19 pandemije. Kunczik i Zipfel (2006, str. 192) ističu distinkciju između zadovoljstva koje korisnik *traži* (očekivanja) i koje *dobiva* (percepcija), a ta razlika važna je zato što utječe na kasniju prosudbu medija i daljnje prihvatanje ili odbacivanje medija. U kontekstu društvenih medija na temeljima teorije koristi i zadovoljstva ključno je promatrati *zašto* ljudi koriste određenu platformu, a ne neku drugu, i u koje se aktivnosti uključuju na tim platformama radi zadovoljavanja svojih potreba (Olpin, Hanson i Crandall, 2023).

Prema tome, kod istraživanja društvenih medija osnovni cilj teorije koristi i zadovoljstva jest utvrditi motive korištenja društvenih medija kako bi korisnici zadovoljiti svoje potrebe, a njihov se izbor često temelji na prošlim medijskim iskustvima (Barić-Šelmić, 2022). Ono što je važno naglasiti na temelju razvoja teorije koristi i zadovoljstva, njezina definiranja i grupiranih motiva korištenja društvenih medija jest da se teorija koristi i zadovoljstva razvijala prodorom i razvojem informacijsko-komunikacije tehnologije pa se razvojem društvenih medija proširuje skup motivacije i oblici identificiranja korisničkoga ponašanja (Barić-Šelmić, 2022). Prijašnja dva tipična motiva korištenja tradicionalnih i novih medija bili su traženje informacija i zabava (Barić-Šelmić, 2022; Katz i sur., 1974), što se razvojem društvenih medija proširuje na eskapizam ili bijeg od stvarnosti, opuštanje, pronalazak potpore, zadovoljstvo, zabavu i, time, smanjivanje osjećaja usamljenosti i stresa (usp. Jurčić, 2017; Lu i Hampton, 2017; Tanta i sur., 2013; Whiting i Williams, 2013; Wolfers i Utz, 2022). Prema Barić i Šelmić (2022) korisnik na društvenim medijima može biti u interakciji s medijskim sadržajem vrednovanjem sadržaja, spremanjem

sadržaja u omiljene stranice te dijeljenjem i komentiranjem sadržaja. Uz navedeno, može biti u interakciji s drugim korisnicima kada direktno i uzajamno šalje poruke, sastaje se s grupom ljudi i koristi interaktivne platforme razmjene poruka, a time zadovoljava svoju potrebu za društvenom interakcijom (Barić-Šelmić, 2022).

4. 8. 2. Kritika teorije koristi i zadovoljstva

Kritika teorije koristi i zadovoljstva, prema autorima Cunningham (2014) i Ruggiero (2000), temelji se na nedostatku preciznosti u konceptualnome okviru teorije, na način da je predstavljeni okvir teorije nejasan alat istraživačima za analizu i objašnjavanje motiva. Navedeni autori smatraju kako je teorija nedovoljno uspješna u detekciji i razmatranju korisnikove percepcije medijskoga sadržaja. Nekoliko je elemenata teorije koje je moguće preispitati; teorija se temelji na tome da korisnik ciljano, aktivno i svjesno pristupa (društvenim) medijima, a ne uzima u obzir ovisnost o društvenim medijima ili strah od propuštanja koji mogu uzrokovati (ponekad) besciljno i nesvjesno djelovanje na društvenim medijima. Drugo, temelji teorije koristi i zadovoljstva iz 1974. godine negiraju mogućnost stvaranja direktnoga utjecaja; svaki korisnik bira kada će i koliko koristiti neki medij te je u tom smislu odgovoran i ne može se govoriti da televizija direktno šteti s obzirom na to da su korisnici ti koji konzumiraju sadržaj, a ne obratno.

Unatoč kritikama i eventualnim propitivanjima uzima li teorija u obzir sve navedene pojavnosti, ono što je ključno jest da, unatoč tome što određene radnje mogu biti nesvjesne, korisnik u istraživanju treba iskazati koja *potreba jest ili nije zadovoljena* s obzirom na očekivanje i ključno je da može procijeniti koji su *razlozi odlaska i korištenja pojedinih društvenih medija*. Zaključno, osnovna polazišta ove teorije jesu da korisnici *svojevoljno, aktivno i ciljano* odlaze u potragu za potrebnim savjetima i procjenjuju njihovu korisnost i koliko su dobivenim rezultatima zadovoljni. Također, teorija polazi od toga da su ljudi samosvjesni u korištenju društvenih medija i znaju motive odlaska na iste pa mogu istraživačima dati dobar uvid u razloge korištenja društvenih medija i vrijednost dobivenih informacija (na društvenim medijima procjenu mogu dati isključivo *sami korisnici*), a pojedini se društveni mediji međusobno natječu u zadovoljavanju potreba korisnika. Navedena osnovna polazišta čine konceptualni okvir na temelju kojega se može pratiti koje potrebe jesu ili nisu zadovoljene kod korisnika te na taj način prepoznati dinamiku odnosa između korisnika i odabranih društvenih medija. Ruggiero (2000) ističe da za teoriju koristi i zadovoljstva teorijski i metodološki ostaje pitanje zašto se ljudi uključuju u određenu medijsku

komunikaciju i koje zadovoljstvo iz toga proizlazi. Nužno je uzeti u obzir sve dimenzije masovnih medija poput interaktivnosti, asinkroniteta, interpersonalnih aspekata i komunikacije. S obzirom na to da je ova teorija i dalje dominantna u sferi proučavanja društvenih medija, opstaje kao ključna komunikološka teorija u proučavanju motiva korištenja društvenih medija i prepoznavanju potreba korisnika koje se time zadovoljavaju. Temeljna premisa teorije koristi i zadovoljstva jest da pojedinci traže medije koji će najbolje ispuniti njihove potrebe, što će dovesti do zadovoljstva, a korisnik bira kada i koji društveni medij želi koristiti, ali za drugačiju svrhu; što ima svoju psihološku pozadinu (Ko, Cho i Roberts, 2005; Whiting i Williams, 2013). Zadovoljstvo korištenjem pojedinoga medija dobar je *prediktor ponovnoga i učestaloga korištenja tog istog medija* (Whiting i Williams, 2013). Upravo zbog toga, navike korištenja društvenih medija mogu se pratiti iz perspektive teorije koristi i zadovoljstva kako bi se dobio širok uvid u razloge i motive korištenja društvenih medija i potencijalno zadovoljenje potreba koje iz toga proizlazi.

5. PREGLED ISTRAŽIVANJA O NAVIKAMA KORIŠTENJA DRUŠTVENIH MEDIJA I ODGOJNOGA STILA RODITELJA

5. 1. Navike korištenja društvenih medija

Na temelju prethodno iznesenih pozitivnih i negativnih aspekata društvenih medija, za skupinu roditelja mogu se istaknuti sljedeći potencijali:

(1) društveni mediji mogu biti dobar alat za proširivanje znanja o roditeljstvu u sklopu stručno osmišljenih programa i sadržaja o roditeljstvu (npr. UNICEF, Medijska pismenost, Centar za sigurniji internet, stranica *Edukatorica za odgoj*)

(2) mogu biti dobar izvor potpore roditeljstvu (povezivanje putem interaktivnih platformi za razmjene savjeta)

(3) članovi šire i uže obitelji mogu ostati povezani pomoću društvenih medija kada dolazi do razdvojenosti zbog posla ili drugog mjesta prebivališta/boravišta (što je istaknuto u primjeru kalendarskih obitelji).

S druge strane, od negativnih aspekata moguće je izdvojiti:

(1) velik broj kontradiktornih i lažnih informacija (o odgoju ili zdravlju djeteta poput savjeta o cijepljenju ili kako liječiti dijete)

(2) zasićenost informacijama od kojih je otežano razlučiti primjenjivo za vlastito dijete

- (3) stres zbog društvenoga pritiska za umreženošću i uključenosti
- (4) smetenost zbog straha od propuštanja.

Ovo su samo neki od potencijalnih problema i dobrobiti kojima roditelji mogu biti izloženi zbog uključenosti u digitalni svijet. Zanimljivo je da se istraživanja o roditeljskom korištenju društvenih medija većinom baziraju na roditeljskom traženju zdravstvenih savjeta, a osim toga, često su istraživanja usmjerena na ulogu roditeljske medijacije u učenju djece kako sigurno koristiti internet. S obzirom na istraženu dostupnu literaturu, uz mogućnost da je nenamjerno izostavljen dio istraživanja, vidljiv je nedovoljan broj sustavnih istraživanja koja bi detaljno proučavala povezanost navika korištenja društvenih medija kod roditelja i roditeljskoga odgojnoga stila. Dio istraživanja na ovu temu temelji se na implikacijama roditeljskoga korištenja društvenih medija na odgoj djeteta kroz *smetenost*. U pregledu dosadašnjih istraživanja navike se uopćavaju na temelju vremena provedenog na društvenim medijima, vrste korištenoga društvenog medija, načina korištenja društvenih medija i razloga korištenja društvenih medija. Na temelju navedenih dimenzija oblikuje se ono što Bayer i suradnici (2022) definiraju navikom.

5. 1. 1. Vrijeme provedeno na društvenim medijima i vrsta društvenih medija

Prije svega, s ciljem razumijevanja roditeljskih navika korištenja društvenih medija važno je istaknuti brojke o tome koliko i za koju svrhu roditelji koriste društvene medije, te koje društvene medije učestalo koriste. U svijetu je *Facebook* postao vodeća i najveća platforma društvenih medija, a prate ga *YouTube*, *Instagram*, *WhatsApp* i *TikTok* (Statista, 2024). Sličan trend vidljiv je i kod roditelja na svjetskoj razini gdje *Facebook* koristi većina roditelja radi pronalaska informacija o zdravlju djeteta, a drugi po redu korištenja je *X* (bivši *Twitter*), *Wikipedia* i *YouTube* (Frey, Bonfiglioli, Brunner i Frawley, 2022). S ciljem boljšeg razumijevanja odabira pojedinoga društvenog medija kod roditelja, važno je naglasiti kako se većina dostupnih istraživanja bazirala na zdravstvenim savjetima (poput istraživanja Frey i sur., 2022; Jenkins i Moreno, 2020; Pretorius, Johnson i Rew, 2019; Tamminga i Lipoff, 2020; Waring i sur., 2023). Prema Olpin i suradnicima (2023) četiri najučestalije korištena društvena medija među roditeljima u SAD-u su *Facebook*, *YouTube*, *Instagram* i *X*, od kojih *Facebook* i *YouTube* roditelji koriste svakodnevno, dok *Instagram* i *X* koriste tri do pet puta tjedno. Frey i suradnici (2022) ističu kako se u njihovom istraživanju analiziranja radova na temu korištenja društvenih medija s ciljem dobivanja informacija o zdravlju djeteta pokazalo da roditelji koriste *Facebook grupe* sa specifičnim

zdravstvenim dijagnozama djeteta i geografski specifične grupe, točnije, one u kojima se roditelji povezuju s drugim roditeljima s obzirom na blizinu stanovanja. Prema istome istraživanju pokazalo se kako su *Facebook* grupe najučestalije korišten digitalni alat uz pomoć kojega roditelji pristupaju informacijama o zdravlju djece (Frey i sur., 2022). Haslam, Tee i Baker (2017) ističu da su roditelji u Australiji najčešće koristili *Facebook*, roditeljske portale i blogove. S druge strane, Waring, Blackman Carr i Heersping (2023) su utvrdili kako većina roditelja u SAD-u svakodnevno koristi društvene medije, a najučestalije su koristili *YouTube* (88 %), *Facebook* (79 %) i *Instagram* (47 %). Pretorius i suradnici (2019) u svom istraživanju ističu kako roditelji prepoznaju *YouTube* kao platformu preko koje mogu pronaći korisne videozapise roditeljskih aktivnosti poput savjeta o prehrani i pravilnom hranjenju djeteta. Prema portalu Statista (2024) od 2017. godine majke u SAD-u provodile su dnevno oko 211 minuta, točnije otprilike tri i pol sata, koristeći internet (Petrosyan, 2024). Što se tiče samoprocjene pretjeranoga korištenja društvenih medija, prema istraživanju Auxier i suradnika (2020), roditelji su procjenjivali da previše vremena provode uz svoje mobilne uređaje (56 %), a 36 % roditelja istaknulo je da previše vremena provode na društvenim medijima.

Prema podacima Statista (2024) u Republici Hrvatskoj je 2,8 milijuna aktivnih korisnika društvenih medija kojima pristupaju putem mobilnih uređaja. Ako se uzme u obzir ukupan broj stanovnika u Republici Hrvatskoj prema popisu stanovništva iz 2021. godine, koji iznosi 3,856 milijuna (Državni zavod za statistiku, 2022), onda je to značajan broj korisnika društvenih medija. Prema Ciboci i Labaš (2019) 84,5 % roditelja u Republici Hrvatskoj koristi internet svakodnevno i pristupa mu pomoću pametnih telefona, a društvene medije koristi 76,4 % korisnika interneta iznad 18 godina (Kemp, 2023). U Republici Hrvatskoj internet se najviše koristi za slanje poruka (93 %), pronalazak informacija o proizvodima i uslugama (93 %) i za čitanje novina i magazina (87 %) (Državni zavod za statistiku, 2022). Od društvenih medija u Republici Hrvatskoj najviše se koristi *Facebook* (79,12 %), a zatim *Instagram* (10,17 %), *Pinterest* (4,18 %), *X* (prijašnji naziv *Twitter*) (3,26 %), *YouTube* (1,36 %) i *Reddit* (1,3 %) (Statcounter GlobalStats, 2024). Kada govorimo o roditeljima, u Republici Hrvatskoj nije pronađeno sustavnijih istraživanja koja bi se bavila navikama korištenja društvenih medija kod roditelja, ali općenita statistika učestalo posjećenih društvenih medija u Republici Hrvatskoj može se promatrati na način da su dio toga uzorka i roditelji. Što se tiče vremena provedenoga na društvenim medijima za savjetovanje o odgoju, iako se u istraživanju autorica Dadić, Horvat i Ivanković (2021) nisu istraživale vrste

korištenih društvenih medija kod roditelja, utvrđeno je da društvene medije za savjetovanje o roditeljstvu roditelji koriste jednom tjedno, a sljedeći najčešći odgovor bio je svakodnevno. Istraživanje Kotrla Topić, Varga i Jelovčić (2021) istaknulo je da su roditelji u Republici Hrvatskoj tijekom COVID-19 pandemije koristili računala do sedam sati za posao, dok su mobilne uređaje koristili za posao od jednog do tri sata dnevno, a u slobodno vrijeme koristili su računalo manje od jednoga sata dnevno, a mobilni uređaj od jednog do tri sata dnevno.

5. 1. 2. Razlozi korištenja društvenih medija

Što se tiče motiva korištenja društvenih medija kod roditelja u okviru teorije koristi i zadovoljstva, istraživanja naglašavaju većinski kognitivne, afektivne potrebe, uz interakcijske potrebe i eskapizam u manjem broju. Interakcijske potrebe i eskapizam usko se vežu uz percipirano ostvarenje afektivnih potreba. Kvantitativno istraživanje Olpin i suradnika (2023) među roditeljima djece od 3 do 13 godina u SAD-u za cilj je imalo utvrditi povezanost između razloga korištenja društvenih medija i zdravlja roditelja, a utvrđeno je da 94 % majki i 92 % očeva koristi barem jedan društveni medij za zabavu, a 79 % majki i 71 % očeva koristi barem jednu aplikaciju za povezivanje s prijateljima i obitelji te 63 % majki i 60 % očeva koristi aplikacije isključivo za informiranje (Olpin i sur., 2023). U ovom istraživanju pronađena je značajna pozitivna povezanost između motiva zbog kojih očevo koristi društvene medije za zabavu i povezivanje s drugima s boljim (cjelokupnim) zdravljem očeva (Olpin i sur., 2023). Cunningham (2014) je u svom istraživanju roditeljskoga korištenja blogova utvrdila da se temelji na potrebama prikupljanja informacija, znanja i opuštanja. U kontekstu roditeljske medijacije, prilikom odabira aplikacije s edukativnom svrhom za djecu, Broekman, Piotrowski, Beentjes i Valkenburg (2018) teoriju koristi i zadovoljstva objašnjavaju na način da korisnici, u ovom slučaju roditelji, odabiru medij (aplikaciju) na temelju anticipirajućega zadovoljstva (ispunjenja roditeljske potrebe) od proizvoda (aplikacije). Primjerice, roditelj odabire aplikaciju jer je temeljna potreba koju žele ispuniti za svoje dijete prikupljanje znanja ili da se dijete isključivo zabavi (Broekman i sur., 2018). Doty i Dworkin (2014) u svom su kvantitativnom istraživanju analizirali motive roditeljskoga korištenja društvenih medija na temelju teorije koristi i zadovoljstva, a utvrdili su da roditelji koriste društvene medije kako bi nadzirali svoju djecu (adolescente) i povezali se s njima, kao i s drugim roditeljima. Prema Nikken (2019), razlozi korištenja društvenih medija kod roditelja mogu se podijeliti na tri temeljna razloga: (1) distrakcija za dijete koje omogućava roditeljima olakšanje u

odgoju i vrijeme za sebe; (2) funkcija dadilje kada roditelj nije dostupan; te (3) alat koji mijenja ponašanje djeteta. Višnjić-Jevtić i Visković (2021) svojim su istraživanjem u Republici Hrvatskoj dokazale slično ističući da roditelji za dijete biraju društveni medij koji ono može samostalno koristiti. U tom smislu koriste društvene medije kao metodu odmak od roditeljske uloge. Ovaj odmak autori Suh, Kirkorian, Barr, Kucker, Torres i Radesky (2024) nazivaju *mediji za reguliranje*, a u svome su istraživanju među roditeljima djece od jedne do desete godine u SAD-u utvrdili da ih roditelji koriste za reguliranje svojih i djetetovih ponašanja i emocija.

5. 1. 2. 1. Zadovoljavanje kognitivne potrebe

Kada govorimo o razlozima korištenja društvenih medija, koji se mogu promatrati i u okviru teorije koristi i zadovoljstva, Frey i suradnici (2022) svojim su istraživanjem analize radova na temu pronalaska zdravstvenih savjeta za djecu na društvenim medijima od 2011. do 2020. godine, utvrdili da je motivacija roditelja za korištenje društvenih medija povezana s potražnjom i davanjem informacija, potražnjom i davanjem podrške (što je i dominantan razlog i motiv), zatim potražnjom i davanjem savjeta ili potražnjom potvrde i uvjeravanja u ispravno donesene odluke. Osim navedenih, izneseni su razlozi poput mogućnosti detaljnoga pregleda informacija, praktičnosti, mogućnosti prilagodbe potražnje informacija i brz pristup zdravstvenim informacijama (Auxier i sur., 2020; usp. Madge i O'Connor, 2005; Frey i sur., 2022). Važno je naglasiti kako se istraživanje Frey i suradnika (2022) baziralo na roditeljima djece sa zdravstvenim teškoćama i vezano je uz traženje informacija o zdravlju djece. Društveni mediji na mobilnim uređajima omogućili su roditeljima kontinuiranu povezanost s drugim roditeljima, potražnju informacija, kao i zabavne sadržaje, no Petrosyan (2024) kao temeljni razlog korištenja društvenih medija kod roditelja ističe primanje i davanje podrške među roditeljima. Navedeno svojim istraživanjem prepoznaju i autori Pretorius i suradnici (2019) na temelju analize istraživanja od 2014. do 2017. godine. Duggan Lenhart, Lampe i Ellison (2015) ističu kako su kod roditelja osnovni razlozi korištenja društvenih medija odgovaranje na dobre vijesti drugih roditelja, dobivanje korisnih informacija i dobivanje podrške. Roditelji ističu da je njih 79 % dobilo korisne informacije o roditeljstvu povezivanjem na društvenim medijima, njih 59 % ističe da su naišli na korisne informacije putem društvenih medija, posebno o roditeljstvu, a 42 % roditelja izjasnilo se da su im društveni mediji izvor emocionalne i društvene podrške. U vezi dijeljenja informacija o djetetu, roditelji se ne osjećaju ugodno kada podatke o djeci dijele drugi članovi obitelji na

društvenim medijima (Duggan i sur., 2015). Haslam, Tee i Baker (2017) također su kao temeljni razlog korištenja društvenih medija kod roditelja istaknuli osiguravanje podrške koje se očituje u dobivanju specifičnih informacija i savjeta. Iz navedenoga pregleda istraživanja vidljivo je da se potražnja informacije i savjeta usko veže uz percipiranje ostvarivanja društvene podrške.

Moon i suradnici (2019) svojim istraživanjem ističu da su majke koristile društvene medije s ciljem prikupljanja informacija (anonimno) iz različitih izvora te su vjerovale informacijama pronađenima na društvenim medijima i internetu, a posebno pozitivno vrednuju internetske portale s kojima imaju dobro iskustvo i na kojima su pronašle primjenjive savjete. S obzirom na teme, Clark (2023) je svojim istraživanjem utvrdila da su roditelji predškolske djece na društvenim medijima tražili savjete o izazovima s kojima se susreću u roditeljstvu poput tantruma, prehrane i ponašajnih obrazaca djece s obzirom na razvojnu dob, a oslanjali su se i na umrežene (eng. *online*) zajednice pomoću kojih su razmjenjivali savjete s drugim roditeljima, što smatraju bržim i lakšim nego pitati zdravstvenoga stručnjaka (pedijatra). Prema tome, dominantna odgojna područja i teme zbog kojih su roditelji predškolske djece odlazili na društvene medije su: učenje kako obavljati nuždu (44 %), spavanje djeteta (42 %), prehrana i dojenje (37 %), discipliniranje (37 %), problemi u ponašanju (33 %), cijepljenje (26 %), vrtić i predškola (24 %) i savjeti kako da se njihova djeca slažu s drugom djecom (socio-emocionalne vještine) (21 %) (Clark, 2023). U Republici Hrvatskoj roditeljima su izvori informiranja o roditeljstvu dominantno grupe roditelja djece s kojima njihovo dijete pohađa školu ili vrtić (roditeljske *WhatsApp* i *Viber* grupe) (20 %), stručna literatura i znanstveni članci o roditeljstvu i odgoju djece (28 %), stručnjaci iz područja roditeljstva (odgojitelji, psiholozi, pedagozi i slično) (25 %), roditeljske grupe na društvenim medijima (*Facebook*, forumi i slično) (23 %), a u manjem postotku su to publicistička literatura o roditeljstvu i odgoju djece (10 %), udruge specijalizirane za roditeljstvo (6 %), i posljednji su *influenceri* i blogeri na društvenim medijima (1 %) (Petrović i Hodak, 2024).

Rhodes i suradnici (2020) svojim su istraživanjem utvrdili da su društveni mediji dobar izvor digitalnih sadržaja o roditeljstvu. Kako je istraživanje Rhodes i suradnika (2020) navedeno i pod kategoriju zadovoljavanja afektivnih potreba, vidljivo je da se ovim istraživanjem povezalo nekoliko prepoznatih funkcija društvenih medija i potreba koje roditelji njima zadovoljavaju; a to su smanjivanje stresa i zabava, podrška u roditeljskoj ulozi i obrazovna funkcija u aspektu dobrog izvora digitalnih sadržaja o roditeljstvu. Navedene navike roditelja na društvenim medijima, prema teoriji koristi i zadovoljstva, pripadale bi kategoriji *pronalaska informacija* ili zadovoljavanju

kognitivnih potreba. Pronalazak savjeta i informacija o odgoju dovodi do povezivanja s drugim roditeljima i osjećaja podrške.

Osim navedenih razloga korištenja društvenih medija, roditelji su dijelili informacije i postavljali upite o temama vezanima za razvojnu dob djeteta kako bi dobili drugu perspektivu, a smatrali su društvene medije pogodnijima i lakšima za pronalazak informacija o odgoju te su izražavali želju odgajati djecu drugačije od svojih roditelja (Clark, 2023). S obzirom na porast broja utjecatelja (eng. *influencers*) na društvenim medijima, potrebno je uzeti u obzir stavove i navike roditelja u vezi praćenja utjecatelja na društvenim medijima. Njihova moć utjecaja na roditelje ogleda se u činjenici da stvaraju digitalni medijski sadržaj s kojim se roditelji mogu povezati, zbog čega ih roditelji procjenjuju povjerljivima s obzirom na to da su objave direktno upućene pratiteljima (Chee, Capper i Muurlink, 2023). Chee i suradnici (2023) svojim su istraživanjem utvrdili da praćenje utjecatelja (eng. *influencers*) i njihov utjecaj može biti pozitivan i negativan; s jedne strane, praćenje utjecatelja omogućava roditeljima razmjenu informacija i podršku koja je obostrana, a, s druge strane, može biti izvor dezinformacija koji je povezan s ostvarivanjem profita. Ako utjecatelj ima dvostruku ulogu, a to je, primjerice, uloga zdravstvenoga stručnjaka i utjecatelja s velikim brojem pratitelja, u većoj je dvojbi promoviranja digitalnoga medijskog sadržaja koji će, s jedne strane, utjecati na publiku, a s druge strane može biti oprečan njegovu/njezinu stručnom mišljenju (Chee i sur., 2023).

U Republici Hrvatskoj poznat je i praćen profil *Edukatorice za odgoj* (2024) koji prati više od 40 000 pratitelja (od kojih su većina roditelji), a na profilu se objavljuju odgojne metode koje se većinski oslanjaju na ideju *discipline bez vikanja* i jasnoga postavljanja granica koje se temelji na pozitivnoj psihologiji. Iza ovoga profila nalazi se Glorija Peranić koja je završila rani i predškolski odgoj i obrazovanje te edukacijsku rehabilitaciju uz dodatno obrazovanje u području pozitivne discipline. Ističe se kako je prva certificirana edukatorica roditelja po principima pozitivne discipline u Republici Hrvatskoj, zbog čega ju je važno spomenuti u kontekstu stručnjaka i utjecatelja (usp. <https://edukatoricazaodgoj.com/>). Njezin pristup temelji se na stručnom znanju i savjetima te je dobar primjer (pozitivnoga) *utjecanja* na roditelje.

U Republici Hrvatskoj roditelji su se izjasnili da se oslanjaju na internet za pronalazak savjeta o odgoju procjenjujući da im jača roditeljske kompetencije (Dadić i sur., 2021). Što se tiče ostvarivanja podrške, koje je prepoznato u drugim državama, Dadić i suradnici (2021) ističu kako 50,7 % majki nikada nije dijelilo informacije i osobne podatke o odgoju djeteta, a njih 42,6 % ih

nije dijelilo s drugim roditeljima, što s druge strane znači da je oko 40 do 50 % majki ipak sudjelovalo u dijeljenju informacija i osobnih podataka o odgoju djeteta. Istraživanje Kotrla Topić i suradnica (2021) istaknulo je da su roditelji u Republici Hrvatskoj tijekom COVID-19 pandemije učestalije koristili digitalnu tehnologiju za komunikaciju s drugima, pronalazak informacija te učenje i stjecanje novih vještina. Unatoč manjem broju istraživanja, iz dostupnih se istraživanja može zaključiti da su i kod roditelja u Republici Hrvatskoj temeljni razlozi korištenja društvenih medija u roditeljstvu dijeljenje i pronalazak informacija (komunikacija) i ostvarivanje podrške.

5. 1. 2. 2. Zadovoljavanje afektivne potrebe i društvena interakcija

Zadovoljavanje afektivnih potreba putem društvenih medija ostvaruje se primarno društvenom interakcijom s drugima, ali se i ostvarivanje afektivnih potreba ogleda kroz dimenziju potražnje savjeta. Istraživanje Frey i suradnika (2022) je uz pronalazak informacija o odgoju ključnim razlogom odlaska na društvene medije istaknulo potražnju i davanje podrške. Učestalije korištenje društvenih medija te percepcija ostvarene društvene podrške rezultiralo je i većim stupnjem percipirane podrške koju roditelji ostvaruju putem društvenih medija (Haslam i sur., 2017). Haslam i suradnici (2017) utvrdili su i da što su roditelji digitalno medijski pismeniji, to će češće koristiti društvene medije. Navedeno su potvrdili i Doty i suradnici (2012) koji su svojim istraživanjem prepoznali činjenicu *koliko se roditelji osjećaju ugodno s društvenim medijima* značajnim prediktorom korištenja društvenih medija. Roditelji koji imaju pozitivniji stav prema društvenim medijima češće su ih i koristili (Dadić i sur., 2021). Istraživanje Haslam i suradnika (2017) upućuje na to da su roditelji koji smatraju podršku na mreži (eng. *online*) korisnom oni koji i češće traže i primaju savjete putem društvenih medija. Clark (2023) je istaknula da su roditelji prepoznali osjećaj podrške i osjećaj kao da nisu sami u roditeljstvu kada s drugim roditeljima dijele svoje probleme na društvenim medijima. Rhodes i suradnici (2020) svojim su istraživanjem, koje je temeljeno na anketnom istraživanju i polustrukturiranim intervjuima s roditeljima u Ujedinjenom Kraljevstvu, utvrdili da su roditelji tijekom COVID-19 pandemije procjenjivali aplikacije (društvene medije) korisnima u pružanju podrške roditeljima, smanjivanju stresa i izoliranosti. Uzorak su činili roditelji koji trenutno iščekuju rođenje djeteta ili imaju novorođenče (Rhodes i sur., 2020). U zadovoljavanje afektivnih potreba pripada i smanjivanje osjećaja dosade i usamljenosti te poticanje zabave i reguliranje emocija, a McDaniel (2019) ističe da je to jedan od razloga korištenja društvenih medija kod roditelja, iako u kategoriji percipiranoga osjećaja podrške

nije dominantan razlog. Korištenje društvenih medija za reguliranje emocija prepoznaju u svome istraživanju i autori Suh i suradnici (2024). Navedeni razlozi korištenja društvenih medija, prema teoriji koristi i zadovoljstva, pripadali bi kategoriji *percipiranoga osjećaja podrške* ili zadovoljavanja afektivne potrebe i društvene interakcije. No, vidljivo je da se percipirani osjećaj podrške i zadovoljavanja afektivnih potreba veže uz pristup i mogućnost pronalaska korisnih informacija o odgoju i roditeljstvu.

U kategoriji razloga korištenja društvenih medija, rezultati upućuju na to da roditelji većinom koriste internet i društvene medije za ostvarivanje podrške drugih roditelja i za dobivanje informacija i savjeta o odgoju, točnije, pronalazak informacija i dijeljenje informacija s drugim roditeljima, uz povremeno korištenje radi zabave. Razlozi korištenja društvenih medija međusobno se nadovezuju i nadopunjuju. Osim toga, u nastavku će biti razjašnjeni načini korištenja društvenih medija, a važno je istaknuti da je jedan od razloga aktivnoga sudjelovanja na društvenim medijima i dijeljenja osobnih podataka o djeci ostvarivanje podrške drugih roditelja.

5. 1. 3. Način korištenja društvenih medija

Korištenje društvenih medija kod korisnika može se podijeliti na isključivo pasivno praćenje digitalnih medijskih sadržaja te aktivno objavljivanje i stvaranje digitalnih medijskih sadržaja (Lin, Vijayalakshmi i Lacznia, 2019; Ozimek, Brailovskaia i Bierhoff, 2023). Prema tome, što se tiče načina korištenja, roditelji mogu na društvenim medijima sudjelovati *aktivno* ili *pasivno*; aktivno na način na dijele mišljenje, slike, videozapise, aktivno postavljaju pitanja i traže odgovore na ista i dijele osobne informacije te drugima odgovaraju na njihove objave, dok pasivno korištenje podrazumijeva isključivo gledanje i čitanje bez objavljivanja, reakcija i dijeljenja informacija (Lin i sur., 2019; Ozimek i sur., 2023). Prema deskriptivnim podacima američkoga istraživanja Lin i suradnika (2019) temeljenog na kvantitativnoj metodologiji, više roditelja koristi društvene medije pasivno ($M = 3,13$), nego aktivno ($M = 2,83$). Istraživanjem se nastojalo utvrditi povezanosti između način korištenja društvenih medija s indikatorima intrapersonalnoga osnaživanja (kontrole, procijenjene kompetentnosti i samoučinkovitosti) i interakcijskoga osnaživanja (odnosi s drugima i kolektivno djelovanje) i stavova prema utjecateljima i roditeljskoj medijaciji. Utvrđena je jedino razlika u načinu doživljavanja utjecatelja; roditelji koji pasivno koriste društvene medije imaju pozitivniji stav prema utjecateljima, kao i da su roditelji koji aktivno koriste društvene medije kompetentniji u roditeljskoj medijaciji (Lin i sur., 2019). Haslam i suradnici (2017) te Chee i

suradnici (2023) smatraju zabrinjavajućom činjenicu da je temeljni razlog korištenja društvenih medija kod roditelja pronalazak informacija o odgoju, bilo to pasivno ili aktivno, no, s druge strane, roditelji koji *pasivno koriste društvene medije* većinom su težili razumijevanju i procjeni vjerodostojnosti informacija. Navedeno su činili tako što su provjeravali izvor članka ili su proučavali više izvora na temelju kojih su dolazili do konsenzusa; a i veći broj roditelja je informacije dodatno provjerio s pedijatrom (Frey i sur., 2022).

Istraživanja Jenkins i Moreno (2020) i Tamminga i Lipoff (2020) pokazala su da su roditelji aktivno sudjelovali u komentiranju na objavama vezanima uz zdravlje djeteta (cijepljenje i korištenje krema za sunčanje) te su bili angažiraniji i aktivniji kada je riječ o dezinformacijama, a u komentarima je bio prisutan veliki broj napadačkih komentara. Razlog aktivnoga sudjelovanja roditelja na društvenim medijima u obliku komentiranja objava rezultat je želje za dijeljenjem i dobivanjem informacija (Chee i sur., 2023). Zbog korištenoga vokabulara i kompleksnosti sadržaja, roditelji su naglašavali kako se znalo dogoditi krivo shvaćanje ili zbunjenost, što je dovodilo do zasićenosti informacijama, a učestalije su tražili informacije nakon što su saznali da postoji neki zdravstveni problem nego kako bi utvrdili njegovo postojanje (Frey i sur., 2022). U okviru aktivnoga korištenja, istraživanje Frey i suradnika (2022) prepoznalo je grupiranje roditelja prema sličnim razmišljanjima u kojem nastaju zatvorene strukture/komore u kojima se potiče jedna apsolutna istina što je izvor dezinformacija i onemogućava korisnicima pristup zdravstvenim informacijama temeljenima na dokazima. U aktivno korištenje društvenih medija pripada i spomenuta praksa roditeljskoga dijeljenja osobnih podataka o djeci, tzv. *sharenting*, koji je detaljnije objašnjen u prethodnom poglavlju. Što se tiče navedene roditeljske prakse, roditelji su procjenjivali da drugi roditelji previše dijele na društvenim medijima i hvale se svojom djecom (77 %), a pogotovo ističu preučestalo i pretjerano dijeljenje (76 %), davanje osobnih podataka poput lokacije i fotografija (63 %), kao i nepromišljeno dijeljenje fotografija zbog kojih bi se djeca mogla sramiti, poput dijeljenja fotografija koje su neprimjerene za društvene medije (62 %) (MottPoll, 2023). Prema MottPoll (2023) istraživanju roditelji su ograničavali sadržaje koje dijele tako što su podešavali sigurnosne i privatne postavke na način da određuju tko može vidjeti njihove objave (57 %), izbjegavali su dijeliti fotografije i videozapise o djeci (30 %), sudjelovali su samo u zatvorenim grupama (22 %), a manji broj roditelja sakrivao je lice djeteta prilikom objavljivanja fotografija i stavljali su isključivo inicijale djeteta bez otkrivanja njegova imena.

5. 2. Roditeljske navike korištenja društvenih medija u odnosu na sociodemografska obilježja

Istraživanje Waring i suradnika (2023) o roditeljskom korištenju društvenih medija pokazalo je da su roditelji koji su pristupali društvenim medijima s ciljem pronalaska savjeta o zdravlju djeteta većinom višega obrazovnog statusa (Waring i sur., 2023), dok su istraživanja prije 2018. godine pokazivala kako roditelji nižega obrazovnog statusa češće koriste društvene medije za informiranje (Frey i sur., 2022). U istraživanju analize znanstvenih radova do 2018. godine Frey i suradnici (2022) istaknuli su da je, s obzirom na mjesečna primanja i radni status, traženje zdravstvenih informacija putem društvenih medija povezano s nižim mjesečnim primanjima i korištenjem socijalne pomoći. Novija istraživanja, od 2018. godine, naglašavala su da nema direktne povezanosti između mjesečnih primanja i obrazovanja te roditeljskoga korištenja društvenih medija za pronalazak zdravstvenih informacija za dijete, nego se učestalije korištenje društvenih medija za pronalazak zdravstvenih informacija objašnjava činjenicom da su roditelji mlađi i imaju bolji pristup novoj tehnologiji (mobilnim uređajima) (Frey i sur., 2022).

Što se tiče razlike s obzirom na spol i dob roditelja te platforme koju roditelji koriste u SAD-u, majke su učestalije koristile *Facebook*, *Instagram*, *Pinterest*, *Snapchat* i *TikTok*, dok su očevi učestalije koristili *X* (poznatiji kao *Twitter*) i *Reddit* (Waring i sur., 2023). Olpin i suradnici (2023) su istaknuli da su rezultati majki i očeva u kategoriji korištenja društvenih medija bili slični, no majke su ipak učestalije koristile društvene medije od očeva. Što se tiče dobi roditelja, mlađi roditelji češće su koristili *Instagram*, *Snapchat* i *TikTok*, a rjeđe *Pinterest* (Waring i sur., 2023). Iako je samo četvrtina majki koristila *TikTok*, korištenje je bilo značajno učestalije kod mlađih majki (Waring i sur., 2023). Istraživanje iz 2018. godine pokazalo je da 59 % majki u SAD-u odlazi na društvene medije nekoliko puta dnevno (Dixon, 2023). Majke su spremnije pružati i primati podršku putem društvenih medija, i to su učestalije činile, te su češće koristile društvene medije kao izvor informiranja (Duggan i sur., 2015). Što se tiče procjene vremena korištenja društvenih medija, majke i mlađi roditelji bili su skloniji procijeniti kako više vremena provode na mobilnim uređajima i društvenim medijima (Auxier i sur., 2020). Majke u Australiji su i pod većim utjecajem *majki utjecateljica* (eng. *mom influencer*) jer ih procjenjuju stručnjacima u odabiru primjerenoga proizvoda za dijete, zbog čega su sklonije kupovini proizvoda koje preporučuju majke utjecateljice (Chee i sur., 2023).

U kategoriji obrazovnoga statusa, roditelji višega stupnja obrazovanja češće su koristili društvene medije, a što se tiče vrste društvenih medija, fakultetski obrazovani roditelji učestalije su koristili *YouTube* i *Facebook* (Waring i sur., 2023). S obzirom na mjesto prebivališta nisu pronađene značajne razlike u korištenju i vrsti društvenih medija kod roditelja urbanih, ruralnih i prigradskih naselja (Waring i sur., 2023). U Republici Hrvatskoj istraživanje o navikama korištenja interneta za savjetovanje u odgoju pokazalo je da postoji statistički značajna razlika u stavovima roditelja prema internetu kao izvoru informacija o odgoju djeteta u odnosu na stupanj obrazovanja na način da su roditelji s višim stupnjem obrazovanja češće koristili društvene medije i roditeljske portale i imali pozitivniji stav prema njima nego roditelji nižega statusa obrazovanja (Dadić i sur., 2021). Navedeno je povezano sa starijim istraživanjima poput istraživanja Radey i Randolph (2009) kojim je utvrđeno kako su visoko obrazovani roditelji, kao i samohrani roditelji, skloniji tražiti informacije o roditeljstvu putem interneta. Doty i suradnici (2012) su pronašli razliku u navikama korištenja interneta s obzirom na mjesečna primanja na način da su roditelji viših mjesečnih primanja statistički značajno češće pronalazili informacije o odgoju na društvenim medijima. S druge strane, nije bila utvrđena razlika prema dobi, spolu i razini obrazovanja (Doty, Dworkin i Connel, 2012). Dworkin, Connell i Doty (2013) analizom literature utvrdili su pozitivnu povezanost mjesečnih primanja i stupnja obrazovanja te roditeljskih ponašanja i navike na internetu. Ovo istraživanje pokazalo je i da je korištenje interneta roditeljima omogućilo osjećaj kontrole u životu (Dworkin i sur., 2013). Osim toga, kod roditelja djece rane i predškolske dobi u Republici Hrvatskoj učestalije korištenje društvenih medija povezano je s većim stupnjem procjene pouzdanosti roditeljskih savjeta na internetu (Dadić i sur., 2021). Korištenje društvenih medija kao distraktora za djecu s funkcijom olakšavanja roditeljske uloge prisutno je kod roditelja, posebno očeva, u jednoroditeljskim obiteljima koji nemaju podršku bivšega partnera te u obiteljskoj situaciji kada roditelji imaju jedno dijete pa drugo dijete ne može pomoći i čuvati brata ili sestru (Nikken, 2019). Roditelji su jednako koristili društvene medije putem mobilnih uređaja kao izvor distrakcije za mlađu i stariju djecu¹³, a češće s djecom koja su iskazivala probleme u ponašanju, lošiji obrazac spavanja i jedenja (Nikken, 2019). Društveni mediji koristili su roditeljima u Nizozemskoj za preoblikovanje ponašanja ili kao nagrada, a učestalije su ih kao metodu odgoja koristili očeви za sinove u dobi od četiri do devet godina i za djecu koja iskazuju

¹³ Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (2019) i Centru za sigurniji internet (2024) preporuka je nekorisćenje ekrana za djecu do druge godine života, a za djecu od druge do pete godine ne dulje od jednoga sata.

probleme u ponašanju (Nikken, 2019). U Republici Hrvatskoj u odnosu na dob nije pronađena statistički značajna razlika u roditeljskoj procjeni savjeta na društvenim medijima, kao ni prema mjestu prebivališta (Dadić i sur., 2021).

Što se tiče načina korištenja, istraživanja su pokazala da su majke aktivnije u korištenju društvenih medija, za razliku od očeva (Clark, 2023; MottPoll, 2023), i u prosjeku su dobivale više emocionalne i društvene podrške putem društvenih medija u vezi roditeljstva (Duggan i sur., 2015; Petrosyan, 2024). Duggan i suradnici (2015) istaknuli su da je 31 % roditelja koristilo društvene medije kako bi postavili direktno pitanje o roditeljstvu unutar svojih umreženih grupa, a isto su iskazivale majke i očevi te u tom smislu nema razlike. Kako je prethodno naglašeno, što se tiče aktivnoga postavljanja pitanja o roditeljstvu i za majke i očeve jednako je vjerojatno da će to učiniti (Duggan i sur., 2015). S druge strane, češće su majke nego očevi odlazili na društvene medije kako bi pronašli savjete o odgoju ili informacije (84 % majki nasuprot 69 % očeva) ili podijelili svoje iskustvo (63 % majki nasuprot 42 % očeva) (Clark, 2023, MottPoll, 2023). Do sličnih vrijednosti došli su i Duggan i suradnici (2015) s obzirom na to da se u istraživanju pokazalo da je 75 % majki posjećivalo društvene medije radi dobivanja podrške i pronalaska informacija vezanih uz odgoj i roditeljstvo. Amon, Kartvelishvili, Bertenthal, Hugenberg i Kapadia (2022) svojim su kvantitativnim istraživanjem u SAD-u utvrdili da su očevi skloniji praksi roditeljskoga dijeljenja osobnih podataka (eng. *sharenting*), što pripada kategoriji aktivnoga korištenja društvenih medija. S obzirom na dob, mlađi roditelji skloniji su roditeljskom dijeljenju kao vidu aktivnoga korištenja društvenih medija (Amon i sur., 2022). Negativna korelacija bila je pronađena između stupnja obrazovanja i vremena provedenoga na društvenim medijima na način da su roditelji s nižim stupnjem obrazovanja više vremena provodili na društvenim medijima (Ante-Contreras, 2016).

Starije istraživanje temeljeno na kvantitativnoj i kvalitativnoj metodologiji autorica Madge i O'Connor (2006) utvrdilo je da majke razmjenjuju iskustva umrežavanjem s drugim majkama na društvenim medijima, pronalaze informacije o odgoju te im navedeno umanjuje *stres novoga majčinstva*. Istraživanje se temeljilo na anketnom istraživanju, analizi razmijenjenih poruka u umreženih zajednicama i na temelju polustrukturiranih intervjua na jednom forumu poznatoga roditeljskoga portala u Ujedinjenom Kraljevstvu. Istraživanje je zanimljivo s obzirom na to da je pokazalo kako navedeni roditeljski portal promovira tradicionalne i konzervativne vrijednosti u roditeljstvu s vrlo jasno postavljenim normama. Do sličnih zaključaka došli su i autori Pedersen i Smithson (2010), također u Ujedinjenom Kraljevstvu, provođenjem anketnoga istraživanja, a onda

i analizom komunikacije u umreženim zajednicama. Navedeno je istraživanje pokazalo da se u umreženim zajednicama stvara hijerarhijski odnos majki gdje se pojedine majke ističu kao stručnjakinje. Ovim istraživanjem, 40 % majki izjasnilo se da komunikaciju na mreži smatraju jednakom komunikaciji s drugim roditeljima uživo (Pedersen i Smithson, 2010). Anketno istraživanje autora Sarkadija i Bremberga (2005) nije potvrdilo pretpostavku da će roditeljske portale za savjetovanje o odgoju većinski koristiti roditelji višega socioekonomskog statusa. Prema tome, ovim istraživanjem nije se utvrdio digitalni jaz vezan za savjetovanje o odgoju na društvenim medijima.

5. 3. Društveni mediji i odgojni stil roditelja

Prema dostupnoj literaturi, vidljiv je nedovoljan broj istraživanja koja proučavaju direktnu povezanost navika korištenja društvenih medija s odgojnim stilovima roditelja, a istraživanja na navedenu temu protežu se od istraživanja društvenih medija kao sustava podrške roditeljima do njihove obrazovne funkcije, roditeljske odgojne uloge u medijaciji između djece i društvenih medija. Istaknuta istraživanja opisana su u prethodnim poglavljima. Funkcije društvenih medija mogu se promatrati iz perspektive teorije koristi i zadovoljstva koja prepoznaje ulogu određene vrste društvenih medija na temelju koristi i zadovoljenih potreba roditelja. Mali broj istraživanja povezuje navike korištenja društvenih medija i (samo)procijenjeni odgojni stil roditelja, a dostupna istraživanja će se predstaviti u nastavku rada. U prvom dijelu (potpoglavlje 5. 3. 1.) navest će se navike korištenja društvenih medija kod roditelja tijekom interakcije s djecom i posljedice na roditeljska ponašanja; na temelju tih ponašanja mogu se pretpostaviti potencijalne veze s dimenzijama odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja. U drugom dijelu ovoga poglavlja (potpoglavlje 5. 3. 2.) navest će se istraživanja u kojima se proučavala povezanost navika korištenja društvenih medija i odgojnih stilova roditelja. U nedostatku istraživanja koja se temelje na direktnoj povezanosti, bit će predstavljena i istraživanja koja ne predstavljaju direktno proučavanje povezanosti odgojnoga stila i navika korištenja društvenih medija. Iako veći dio istraživanja ne prikazuje direktne povezanosti navedenih pojava, služit će za povezivanje i razumijevanje zadane tematike u okviru teorije odgojnih stilova, teorije privrženosti i novih pojavnosti odgojnih stilova. Na temelju pregleda dosadašnjih istraživanja vidljiv je nedostatak istraživanja povezanosti navika korištenja društvenih medija i odgojnih stilova.

Pregled dosadašnjih istraživanja na temu temeljio se na određenim ključnim parametrima: (1) uzorak su roditelji djece rane i predškolske dobi (op. a. u nedostatku istraživanja, kod nekoliko istraživanja uzorak su i djeca starije dobi); (2) tematska područja istraživanja obuhvaćala su odgojne stilove roditelja, dimenzije odgojnoga stila i roditeljske navike korištenja društvenih medija zasebno; te (3) pretraživanje radova na temu povezanosti navika korištenja društvenih medija s odgojnim stilovima roditelja ili dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Iako će u nastavku biti vidljivo kako se istraživanje u doktorskom radu bazira na kvantitativnoj metodologiji, u analizi pregleda dosadašnjih istraživanja uključena su i kvalitativna istraživanja s obzirom na to da je prema dostupnim rezultatima pretraživanja i parametrima primijećena mala skupina istraživanja koja se bazira na direktnoj povezanosti navika korištenja društvenih medija i odgojnih stilova roditelja. Kako bi se dobilo široko razumijevanje teme, nije postavljeno strogo vremensko ograničenje objavljivanja znanstvenoga rada, iako se u završnom dijelu analize dosadašnjih istraživanja fokus stavlja na istraživanja u zadnjih pet godina. Pregled istraživanja bit će prikazan prema prethodno navedenim kategorijama i kronološki.

5. 3. 1. Navike korištenja društvenih medija tijekom interakcije s djecom

Istraživanja koja se bave navikama korištenja društvenih medija, osim razloga korištenja društvenih medija i potreba koje se time ostvaruju, većinom se temelje na distrakciji koju roditelji doživljaju koristeći društvene medije i mobilne uređaje u interakciji s djecom, zbog čega može doći do ponašanja koja se povezuju s određenim roditeljskim odgojnim stilovima, posebno autoritarnim odgojnim stilom. U svojoj knjizi *The Big Disconnect: Protecting Childhood and Family Relationships in the Digital Age*¹⁴ autorice Steiner-Adair i Barker (2013) naglašavaju da roditeljsko korištenje društvenih medija tijekom interakcija s djecom kod djece dovodi do osjećaja usamljenosti i stresa čemu je *uzrok nedostatak roditeljske pažnje i topline* (Steiner-Adair i Barker, 2013).

U kontekstu korištenja mobilnih uređaja kod roditelja govori se o roditeljskoj fizičkoj prisutnosti, a mentalnoj odsutnosti zbog distrakcije koja je posljedica korištenja društvenih medija s obzirom na to da roditelji ne mogu biti fokusirani na svoju okolinu (Golden, 2015). Teorijska analiza autora Golden (2015) na temelju podataka o roditeljima u SAD-u pokazala je da su se

¹⁴ Ne postoji službeni prijevod ove knjige na hrvatski jezik, no može se prevesti kao *Velika nepovezanost: Zaštita djetinjstva i obiteljskih odnosa u digitalnom dobu*.

između 2007. i 2010. godine zbog *nedostatka mentalne prisutnosti* roditelja povećale ozljede na dječjim igralištima kod djece ispod pet godina za 17 % (Golden, 2015). S obzirom na to da je značajan broj godina prošao od ovoga istraživanja, zanimljivo je pratiti kako se to tijekom godina mijenjalo. Hiniker i suradnici (2015) kvantitativnom (anketno istraživanje na mreži) su i kvalitativnom (opažanja i polustrukturirani intervju) metodologijom ispitivali roditelje o njihovim navikama korištenja mobilnih uređaja tijekom nadgledanja i čuvanja djece na igralištu. Čak se 80 % roditelja izjasnilo da tijekom korištenja mobilnih uređaja teže mogu nadzirati djecu, a istraživači su opažanjem zamijetili kako tijekom korištenja mobilnih uređaja roditelji često ne primijete potrebe djece za pažnjom i *ne mogu uvijek dati djeci zadovoljavajuće odgovore*; zbog čega roditelji u intervjuima naglašavaju kako se trude umanjiti vrijeme provedeno na mobilnom uređaju tijekom čuvanja djece (Hiniker i sur., 2015). Kildare i Middlemiss (2017) su u svom preglednom radu na temelju analize znanstvenih radova došli do zaključka da do *velike nepovezanosti* između roditelja i djece dolazi zbog korištenja mobilnih uređaja i društvenih medija. Roditelji su zbog potrebe brzih odgovora na telefonske pozive i nametnute prisutnosti na društvenim medijima u interakciji s djecom *manje verbalno i neverbalno osjetljivi i responzivni na potrebe djece* za pažnjom, što ugrožava kvalitetu interakcija djece i roditelja (Kildare i Middlemiss, 2017). Iz navedenih zaključaka vidljivi su obrasci roditeljskoga ponašanja koji bi pripadali kategoriji manjega stupnja pažnje i responzivnosti, čime se narušava odnos roditelja i djeteta, a u kontekstu teorije odgojnoga stila, manji stupanj pažnje i responzivnosti pripada kategorijama autoritarnoga ili indiferentnoga odgojnoga stila. Nije moguće donijeti siguran zaključak o povezanosti između navedenih kategorija, moguće je samo pretpostaviti potencijalne veze.

Značajno istraživanje koje povezuje *tehnoferenciju* sa smanjenom kvalitetom interakcije roditelja i djeteta spomenuto je ukratko i u poglavlju *Odgojni stilovi roditelja* radi naglašavanja negativnoga utjecaja roditeljske distrakcije u odnosu s djetetom, a ovdje će se dodatno naglasiti i objasniti. McDaniel i Radesky (2018) svojim su anketnim istraživanjem u SAD-u proučavali vezu između roditeljskoga korištenja digitalne tehnologije i problema u ponašanju kod djece. McDaniel i Radesky (2018) utvrdili su, na uzorku roditelja djece do pete godine, kako je kod većega stupnja *tehnoferencije* zamijećen viši stupanj roditeljskoga stresa i veća pojavnost eksternaliziranih i internaliziranih problema u ponašanju kod djece. Time je zaključeno kako je moguće da se roditelji koji su pod stresom zbog ponašanja djece povlače iz interakcija s djecom i koriste digitalnu tehnologiju, a veće korištenje digitalne tehnologije tijekom interakcija djeteta i roditelja može

dodatno utjecati na eksternalizirane probleme u ponašanju i povlačenje kod djece (McDaniel i Radesky, 2018). Roditelji su procijenili kako se *tehnoferencija* odvija nekoliko puta dnevno u interakciji s djecom, a najviše roditelja (48 %) istaknulo je da se odvija *tri puta dnevno* (McDaniel i Radesky, 2018). Pronađene su i razlike na temelju određenih sociodemografskih obilježja: (1) prema spolu roditelja; majčina *tehnoferencija* snažniji je prediktor internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju, dok kod očeva nije pronađena snažna veza unatoč *tehnoferenciji* tijekom interakcije s djecom; te (2) viši stupanj povezanosti majčine *tehnoferencije* i problema u ponašanju kod djece zamijećen je u kućanstvima s višim mjesečnim primanjima (McDaniel i Radesky, 2018). Važno je naglasiti kako su ovim istraživanjem roditelji sami procjenjivali eksternalizirane i/ili internalizirane poteškoće u ponašanju djeteta. S obzirom na dnevnu učestalost korištenja digitalne tehnologije (prijenosnoga računala, mobilnoga uređaja ili tableta) tijekom interakcija s djecom i, posljedično, većih pojavnosti eksternaliziranih i internaliziranih poteškoća u ponašanju, moguće je propitati stupanj responzivnosti roditelja, topline i podrške koju izražavaju prema djetetu. U tom kontekstu govori se o negativnim obrascima roditeljskoga odgojnog stila (autoritativni ili indiferentni) i negativnim dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja (snižena responzivnost i iskazivanje topline), a s obzirom na pronađenu snažnu vezu majčine *tehnoferencije* i ponašanja djeteta, ovim istraživanjem majčina *tehnoferencija* bila je prepoznata kao prediktor iskazivanja procijenjenih poteškoća u ponašanju djeteta.

5. 3. 2. Navike korištenja društvenih medija i odgojni stilovi

Unatoč malom broju istraživanja korelacije odgojnih stilova i roditeljskih navika korištenja društvenih medija, pronađena je pozitivna korelacija između vremena provedenog na društvenim medijima i *autoritarnoga roditeljskog odgojnog stila* (Ante-Contreras, 2016) te se pokazalo da roditelji koji samoprocjenjuju vlastiti roditeljski *odgojni stil popustljivim (permisivnim)*, češće sudjeluju u praksi tzv. *sharentinga* (Amon i sur., 2022), što je jedna od praksi korištenja društvenih medija. Prvo značajnije istraživanje je istraživanje autorice Ante-Contreras (2016) koja u svom radu povezuje roditeljsko korištenje društvenih medija s odgojnim stilom i stilom privrženosti polazeći od teze da je za razvoj sigurne privrženosti potrebna nepodijeljena pažnja roditelja prema djetetu. Za većinu roditelja u SAD-u najučestalije korišteni društveni medij jest *Facebook* (92 %), što je u skladu s novijim istraživanjima predstavljenima u prethodnom poglavlju, a navedeni

društveni medij koriste do tri puta dnevno dok su u interakciji s djetetom, no samo 10 % roditelja procjenjuje da im korištenje društvenih medija otežava nadzor nad djecom (Ante-Contreras, 2016). Većina roditelja u ovom istraživanju procijenila je vlastiti odgojni stil autoritativnim, a značajnim se pokazala povezanost između vremena provedenoga na društvenim medijima i autoritarnoga odgojnog stila. Iz toga se može zaključiti kako postoji veća vjerojatnost da će roditelji koji odlaze na društvene medije tijekom interakcije s djecom, koristiti fizičko kažnjavanje, prijetnje ili negativno discipliniranje djeteta bez da s djetetom rasprave njihova neprimjerena ponašanja i na taj način njeguju dječju autonomiju (Ante-Contreras, 2016).

Amon i suradnici (2022) svojim su istraživanjem utvrdili povezanost prakse dijeljenja osobnih podataka, fotografija i videozapisa o djeci (tzv. *sharenting*) i roditeljstvu na društvenim medijima s popustljivim (permisivnim) odgojnim stilom kod roditelja u SAD-u. Istraživanje se temeljilo na provođenju anketnoga istraživanja na mreži, a uzorak istraživanja bili su roditelji djece do deset godina (Amon i sur., 2022). Iako ovo istraživanje nije samo za roditelje djece rane i predškolske dobi, obuhvaća velikim dijelom i taj uzorak pa je istraživanje uzeto u obzir. Roditelji su skloniji dijeliti osobne podatke o djeci kada i sami dijele svoj život na društvenim medijima te kada su uključeni u veće umrežene zajednice koje potiču dijeljenje s javnosti (Amon i sur., 2022). Osim toga, roditeljsko dijeljenje na društvenim medijima pokazalo se povezanim i s posjedovanjem djetetova vlastitog profila na društvenim medijima kojima upravljaju roditelji te s djetetovom željom za objavljivanjem i pregledavanjem svojih fotografija, uz naglasak da roditelji nemaju problem s dijeljenjem fotografija djece bez njihova dopuštenja (Amon i sur., 2022). Zanimljivo je istaknuti kako dijeljenje zajedničkih fotografija na kojima se nalaze njihova djeca roditelji u ovom istraživanju ne prepoznaju praksom dijeljenja osobnih podataka na društvenim medijima (eng. *sharenting*) (Amon i sur., 2022).

Istraživanje za doktorski rad autorice Varela-Rios (2022) na američkom sveučilištu pokazalo je da ne postoji statistički značajna povezanost između roditeljskoga korištenja društvenih medija, roditeljskoga odgojnog stila i ponašajnih problema kod adolescenata. Istraživanje se temeljilo na kvantitativnom korelacijskom istraživanju. Iako je vidljivo da uzorak nisu djeca rane i predškolske dobi, u nedostatku istraživanja koja se bave povezivanjem navedenih varijabli, i ovo istraživanje izdvojeno je u pregled dosadašnjih istraživanja na temu povezanosti navika korištenja društvenih medija i odgojnih stilova roditelja.

Istraživanje Višnjić-Jevtić i Visković (2022), na značajnom uzorku od 1045 roditelja djece rane i predškolske dobi, pokazalo je da su tijekom COVID-19 pandemije roditelji relativno neskloni zajedničkom korištenju digitalnih medija s djecom, a relativno često koriste medije koji ne iziskuju njihovu angažiranost. Što se tiče dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja, roditelji procjenjuju da su uvijek spremni utješiti dijete i pružiti mu podršku kada je uznemireno te nema razlike u odnosu na vrijeme prije pandemije. Roditelji su isticali i važnost upućivanja djeteta na samostalno rješavanje problema, što se može povezati s *dimenzijom autonomije* (Višnjić-Jevtić i Visković, 2022). U ovom istraživanju roditelji su iskazali i da na njihovo roditeljstvo često utječe okolina, a prisutna je statistički značajna razlika između roditelja sa srednjoškolskim i visokoškolskim obrazovanjem u odnosu na ostale na način da roditelji koji imaju visokoškolsko/magistarsko obrazovanje značajnijim procjenjuju utjecaj okoline (Višnjić-Jevtić i Visković, 2022). Okruženjem koje potencijalno može utjecati na roditelje može se smatrati i okruženje u kojem društveni mediji postaju dio obiteljske svakodnevice. Roditelji u jednoroditeljskim obiteljima, točnije samohrani roditelji i udovci/ice, procjenjivali su obiteljske odnose statistički značajno važnijim dijelom roditeljstva od roditelja u izvanbračnim zajednicama i braku, a i roditelji starije životne dobi procjenjuju obiteljske odnose nižima po važnosti nego mlađi roditelji. S druge strane, roditelji starije životne dobi važnijom procjenjuju ulogu okruženja na roditeljstvo (Višnjić-Jevtić i Visković, 2022). Značajno je za istaknuti kako su dob roditelja, njihova razina obrazovanja, bračni status i prebivalište bili statistički značajni prediktori samoprocjene roditeljskih postupaka za djecu rane i predškolske dobi tijekom COVID-19 pandemije, a najznačajnijim se pokazao bračni status gdje roditelji u izvanbračnoj zajednici, te oni u braku, značajnije vrednuju osobne postupke (Višnjić-Jevtić i Visković, 2022). Prema tome, istraživanje Višnjić-Jevtić i Visković (2022) pokazuje da su značajni prediktori procjene utjecaja okruženja na roditeljstvo životna dob i razina obrazovanja gdje roditelji starije životne dobi i oni višega obrazovanja procjenjuju da okruženje ima veći utjecaj na roditeljstvo; što može biti i veća uloga društvenih medija u svakodnevnom životu roditelja i djece. Uz to, istraživanje je pokazalo da roditelji procjenjuju kako su spremni utješiti dijete, pružiti mu podršku i poticati ga na samostalno rješavanje problema i time njegovati njegovu autonomiju (Višnjić-Jevtić i Visković, 2022).

Što se tiče (samo)procijenjenoga roditeljskog odgojnog stila, u istraživanjima su roditelji vlastiti odgojni stil najčešće procjenjivali autoritativnim (Ante-Contreras, 2016; Salavera i sur., 2022),

zatim popustljivim (permisivnim) (Salavera i sur., 2022). Što se tiče Republike Hrvatske, iako je riječ o starijem istraživanju koje je utemeljeno na dječjoj procjeni, Zrilić (2005) je svojim istraživanjem utvrdila da je dominantan roditeljski odgojni stil autoritativni (demokratski). Temeljeno na procjeni djece, Raboteg-Šarić, Merkaš i Majić (2011) su svojim istraživanjem utvrdile da je procijenjeni odgojni stil roditelja dominantno autoritativni, zatim popustljivi (permisivni) i autoritarni. Utvrđene su razlike između očeva i majki; djeca su procjenjivala da su očevi češće autoritarniji i popustljiviji od majki, dok su majke češće procjenjivale autoritativnima. Istraživanje Višnjić-Jevtić i Visković (2022) pokazalo je da su roditelji samoprocijenili kako su spremni utješiti dijete, pružiti mu podršku i poticati ga na samostalno rješavanje problema i time njegovati njegovu autonomiju (Višnjić-Jevtić i Visković, 2022). Zanimljivo je da su, što se tiče digitalnoga roditeljskog odgojnog stila, roditelji (samo)procjenjivali svoj stil autoritativnim digitalnim odgojnim stilom (Özgür, 2016) i indiferentnim roditeljskim odgojnim stilom (Valce i sur., 2010). Maglica (2018) je u svom doktorskom radu analizirao dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja i utvrdio je da su se roditelji procijenili visokima na roditeljskoj podršci, a nešto nižim od prosjeka procijenili su restriktivnu kontrolu i popustljivost. S obzirom na spol, na temelju kvalitativnoga istraživanja (polustrukturirani intervju) utvrđeno je da su očevi stroži i skloniji autoritarnom odgojnom stilu koji je obilježen višim stupnjem kontrolirajućih ponašanja, dok su majke popustljivije i angažiranije u odgoju djeteta (Gvozdenović i Bandalović, 2024). Temeljeno na dječjoj procjeni, Brust Nemet, Vrdoljak i Livaja Budaić (2020) utvrdile su kako su očevi skloniji popustljivosti i roditeljskoj podršci u odgoju, a nižim se pokazao stupanj njihove restriktivne kontrole koji je bio blago iznad središnje vrijednosti 2 ($M = 2,11$; $SD = .71$). Hanzec Marković, Pavlić i Brajša-Žganec (2024) svojim su istraživanjem s očevima koji imaju djecu osnovnoškolske dobi utvrdile da očevi iskazuju visok stupanj podrške, a nizak stupanj restriktivne kontrole. Istraživanje Yaffea (2023) temeljeno na meta analizi radova u Ujedinjenom Kraljevstvu od 1990. do 2020. prepoznalo je razlike majki i očeva u dominantnom roditeljskom odgojnom stilu; majke su pokazivale više vrijednosti na skalama autoritativnoga odgojnog stila, dok su očevi iskazivali više vrijednosti na skalama autoritarnoga odgojnog stila. Prema analizi istoga autora (Yaffe, 2023), po pitanju dimenzija, majke su se u okviru odgojnoga stila pokazale značajno responzivnijima, više su iskazivale podršku, ali i bihevioralnu kontrolu, postavljale su učestalije granice i osiguravale djeci autonomiju. Očevi su iskazivali restriktivnost, manji osjećaj brige i višu sklonost kažnjavanju i kontroli bez objašnjavanja (Yaffe, 2023). Prema Jiang i suradnicima (2023)

nema razlike u intruzivnosti prema spolu, točnije između majki i očeva. Begić, Tadić-Lesko i Katić (2024) utvrdile su u svom kvantitativnom istraživanju u Republici Hrvatskoj na uzorku djece osnovnoškolske dobi kako postoji statistički značajna razlika u intruzivnosti između majki i očeva, gdje su majke intruzivnije od očeva, a razlika nije utvrđena u dimenziji kažnjavanja ni roditeljske podrške. Nešto starije istraživanje autorica Sočo i Keresteš (2010) pokazalo je kako majke iskazuju viši stupanj pozitivnoga roditeljstva, točnije, viši stupanj prihvaćanja, autonomije, nadzora i pozitivne discipline.

5. 3. 3. Zaključna razmatranja pregleda dosadašnjih istraživanja

S obzirom na nedostatak istraživanja koja direktno povezuju povezanost navika korištenja društvenih medija i odgojnih stilova roditelja, navedena povezanost će se u empirijskom dijelu doktorskoga rada promatrati kroz pojedinačne prepoznate povezanosti koje su vezane za ponašanje roditelja na društvenim medijima i kako to može utjecati na interakciju djeteta i roditelja i, time, na emocionalnu klimu odgoja (dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja). U nastavku će se ukratko iznijeti ključni zaključci u području roditeljskoga odgojnog stila, dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja, korištenja društvenih medija i povezanosti između navedenoga.

5. 3. 3. 1. Učestalo korištena vrsta društvenoga medija i vrijeme provedeno na društvenim medijima

Vrsta korištenoga društvenog medija ne razlikuje se značajno od korištenja društvenih medija u generalnoj populaciji. Roditelji su se izjašnjavali kako najučestalije koriste *Facebook*. Osim *Facebooka*, istraživanjem se pokazalo da roditelji koriste i *YouTube*, *Instagram* i *X* (Frey i sur, 2022; Olpin i sur., 2023; Waring i sur., 2023), ali i roditeljske portale i forume (Haslam i sur. 2017). U Republici Hrvatskoj su slični podaci, a vezani su za općeniti uzorak u populaciji. Hrvatski korisnici koriste većinom *Facebook*, *Instagram*, *Pinterest*, *X*, a zatim *YouTube* i *Reddit* (Statcounter GlobalStats, 2024). Prema tome, za očekivati je da će i u empirijskome dijelu doktorskoga rada roditelji prepoznati *Facebook*, *YouTube* i *Instagram* kao dominantno korišten društveni medij.

Što se tiče vremena provedenoga na društvenim medijima, malo je istraživanja vezano uz vrijeme koje roditelji provode na društvenim medijima, pogotovo u Republici Hrvatskoj. Prosječno roditelji (majke) koriste društvene medije oko tri i pol sata dnevno (Petroysan, 2024),

56 % njih procjenjuje da provode previše vremena na svojim mobilnim uređajima, a 36 % njih da previše vremena provode na društvenim medijima (Auxier i sur., 2020). U Republici Hrvatskoj roditelji svakodnevno koriste internet, i, sukladno tome, društvene medije putem mobilnih uređaja (Ciboci i Labaš, 2019). Za pronalazak informacija o odgoju i roditeljstvu, roditelji u Republici Hrvatskoj koriste društvene medije jednom tjedno (Dadić i sur., 2021). Zbog poslovnih obveza, tijekom COVID-19 pandemije, hrvatski su roditelji koristili mobilne uređaje od jednog do tri sata dnevno (Kotrla Topić i sur., 2021).

5. 3. 3. 2. Učestali roditeljski odgojni stil

Učestalo (samo)procijenjeni identificirani roditeljski odgojni stilovi jesu autoritativni, a onda popustljivi (permisivni) i autoritarni, uz prepoznate razlike između majki i očeva; majke se generalno češće (samo)procjenjuju autoritativnima, a očevi autoritarnima (Ante-Contreras, 2016; Raboteg-Šarić i sur., 2011; Salavera i sur., 2022; Yaffe, 2023; Zrilić, 2005). Što se tiče dimenzija odgojnoga roditeljskog stila, roditelji u Republici Hrvatskoj izjašnjavaju se responzivnima i sklonima osiguravanju dječje autonomije (Višnjić-Jevtić i Visković, 2022). Maglica (2018) je u svom doktorskom radu analizirao dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja i utvrdio je da su se roditelji procijenili visokima na roditeljskoj podršci, dok su se procijenili nižima od prosjeka za restriktivnu kontrolu i popustljivost. S obzirom na spol, na temelju kvalitativnoga istraživanja (polustrukturirani intervju) utvrđeno je da su očevi stroži i skloniji autoritarnom odgojnom stilu koji je obilježen višim stupnjem kontrolirajućih ponašanja, dok su majke popustljivije i angažiranije u odgoju djeteta (Gvozdenović i Bandalović, 2024). Yaffe (2023) je svojim istraživanjem utvrdio da su majke u svom odgojnom stilu responzivnije, višega stupnja podrške i bihevioralne kontrole postavljanjem jasnih granica i osiguravanjem autonomije djece, dok su očevi restriktivniji, iskazuju manji stupanj brige i višu sklonost kažnjavanju i kontrolirajućim ponašanjima bez objašnjavanja razloga. Hanzec Marković i suradnice (2024) svojim su istraživanjem s očevima utvrdile kako očevi iskazuju visok stupanj podrške, a nizak stupanj restriktivne kontrole. Jiang i suradnici (2023) nisu utvrdili razlike u intruzivnosti prema spolu, točnije između majki i očeva. Begić i suradnici (2024) utvrdili su u svom kvantitativnom istraživanju u Republici Hrvatskoj kako postoji statistički značajna razlika u intruzivnosti između majki i očeva, gdje su majke intruzivnije od očeva. Istraživanje autorica Sočo i Keresteš (2010)

pokazalo je kako majke iskazuju viši stupanj prihvaćanja, autonomije, nadzora i pozitivne discipline.

5. 3. 3. 3. Učestali razlozi i način korištenja društvenih medija kod roditelja

Iako je više općenitih potreba koje korisnici zadovoljavaju korištenjem društvenih medija (npr. zabava, distrakcija, umanjivanje dosade i stresa, obrazovna funkcija i slično), kada je u pitanju uzorak roditelja, učestalo identificirani razlozi su ostvarivanje afektivnih, integracijskih i kognitivnih potreba. Roditelji koriste društvene medije kako bi zadovoljili potrebu za razmjenom informacija i savjeta, radi pronalaska novih informacija, dijelom i kroz komunikaciju s drugim roditeljima; čime se ostvaruje osjećaj percipirane društvene podrške. Time je vidljivo da se zadovoljavanje emocionalnih potreba i zadovoljavanje kognitivnih potreba isprepliću kada su u pitanju roditelji. Korištenjem društvenih medija roditelji zadovoljavaju potrebu za povezanosti s drugim roditeljima i potrebu pronalaska potrebnih savjeta o roditeljstvu (Duggan i sur., 2015; Frey i sur., 2022; Haslam i sur., 2017; Petrosyan, 2024, Pretorius i sur., 2019). Osim navedenih razloga, roditelji su u manjem broju slučajeva navodili kako im odlazak na društvene medije predstavlja odmak od roditeljske uloge i roditeljstva uz zabavne sadržaje za djecu (Nikken, 2019) te umanjivanje osjećaja dosade i usamljenosti (McDaniel, 2019). Prethodno navedeni razlozi, prema teoriji koristi i zadovoljstva, mogu se smjestiti u eskapizam ili bijeg od stvarnosti, ali ako je primarni razlog zadovoljavanje emocionalne potrebe, mogu se smjestiti i u zadovoljavanje afektivnih potreba.

U Republici Hrvatskoj roditelji su se izjasnili da se oslanjaju na internet za pronalazak informacija o odgoju te procjenjuju da im internet kao izvor informacija jača roditeljske kompetencije, a skloni su i dijeliti osobne podatke o odgoju djeteta i informacije o odgoju s drugim roditeljima (Dadić i sur., 2021). Prema tome, među hrvatskim roditeljima vidljiv je jednak trend kao kod roditelja u Europi, Australiji i SAD-u; većinom koriste društvene medije kako bi pronašli informacije o odgoju i roditeljstvu, time osnažili svoje roditeljske kompetencije i roditeljsku ulogu, a i kako bi uspostavili povezanost s drugim roditeljima i time osjetili podršku roditeljske (umrežene) zajednice.

Što se tiče načina korištenja društvenih medija, istraživanje Lin i suradnika (2019) pokazalo je da više roditelja koristi društvene medije pasivno nego aktivno. Roditelji koji koriste društvene medije aktivno imaju više znanja o društvenim medijima, aktivniji su u roditeljskoj medijaciji

prema svojoj djeci i imaju manje pozitivan stav o utjecateljima (Lin i sur., 2019). Frey i suradnici (2022) su dodatno utvrdili kako su roditelji koji *pasivno koriste društvene medije* težili procjeni vjerodostojnosti informacija provjerom izvora i proučavanjem recenziranih članaka.

5. 3. 3. 4. Korištenje društvenih medija u odnosu na sociodemografska obilježja

S obzirom na sociodemografska obilježja, nekoliko je prepoznatih razlika. Kod razine obrazovanja, u istraživanjima je zamijećeno da su roditelji višega *obrazovnog statusa* češće pristupali društvenim medijima radi pronalaska savjeta o odgoju (Dadić i sur., 2021; Doty i sur., 2012; Dworkin i sur., 2013; Radey i Randolph, 2009; Warring i sur., 2023), a i češće koriste *Facebook* i *YouTube* (Warring i sur., 2023). Navedeni trend zamijećen je i kod roditelja u Republici Hrvatskoj; roditelji višega obrazovnog statusa češće koriste društvene medije (Dadić i sur., 2021). Prema *spolu*, majke općenito češće koriste društvene medije s ciljem pronalaska savjeta o odgoju djece (Dixon, 2023; Duggan i sur., 2015; Olpin i sur., 2023). Majke su i pod većim utjecajem utjecatelja (eng. *influencers*) (Chee i sur., 2023). S obzirom na dob, mlađi roditelji procjenjuju da više vremena provode na društvenim medijima (Auxier i sur., 2020), skloniji su roditeljskom dijeljenju na društvenim medijima (Amon i sur., 2022), a što se tiče vrste korištenoga društvenog medija, mlađi roditelji češće koriste *Instagram*, *Snapchat* i *TikTok* (Warring, 2023). U odnosu na mjesečna primanja, roditelji viših mjesečnih primanja učestalije koriste društvene medije (Doty i sur., 2011; Dworkin i sur., 2013). S obzirom na mjesto prebivališta nisu pronađene statistički značajne razlike u navikama korištenja društvenih medija. Nikken (2019) je u svom istraživanju utvrdio kako je korištenje društvenih medija zbog distrakcije češće prisutno kod očeva u jednoroditeljskim obiteljima koji nemaju podršku bivšega bračnog partnera, kao i u obiteljima s jednim djetetom gdje nema drugoga djeteta koje može pomoći. Višnjić-Jevtić i Visković (2021) su utvrdile kako su u jednoroditeljskim obiteljima roditelji procjenjivali obiteljske odnose statistički značajno važnijim dijelom roditeljstva od roditelja u izvanbračnim zajednicama i braku. Ovim istraživanjem jasna je važnost podrške u ostvarivanju roditeljske uloge, zbog čega je moguće da roditelji koji su samohrani ili udovci/ice češće koriste društvene medije za distrakciju, opuštanje od roditeljske uloge, ali za reguliranje ponašanja djeteta. Značajni prediktori procjene utjecaja okruženja na roditeljstvo su životna dob i razina obrazovanja, gdje roditelji starije životne dobi i oni višega obrazovanja procjenjuju da okruženje ima veći utjecaj na roditeljstvo (Višnjić-Jevtić i

Visković, 2022). Okruženje se može promatrati i u kontekstu korištenja društvenih medija u obitelji.

5. 3. 3. 5. Povezanost roditeljskoga korištenja društvenih medija i odgojnoga stila

Unatoč malom broju istraživanja, pronađena je povezanost između prakse roditeljskoga dijeljenja na društvenim medijima (eng. *sharenting*) i popustljivoga (permisivnoga) odgojnog stila roditelja (Amon i sur., 2022) te između autoritarnoga odgojnog stila i učestalijega korištenja društvenih medija kod roditelja (Ante-Contreras, 2016). Što se tiče dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja, roditelji u Republici Hrvatskoj izjašnjavaju se responzivnima i sklonima osiguravanju dječje autonomije te nisu skloni koristiti digitalne medije s djecom i koriste medije koji ne iziskuju njihovu angažiranost (Višnjić-Jevtić i Visković, 2022); slično kao i u istraživanju Nikkena (2019) gdje društveni mediji služe distrakciji od roditeljske uloge na način da se djecu angažira sadržajima na društvenim medijima. S jedne strane, to je olakšanje roditeljima, a, s druge strane, umirujuće je za dijete i regulira djetetovo ponašanje (Nikken, 2019; Suh i sur., 2024).

6. METODOLOGIJA EMPIRIJSKOGA ISTRAŽIVANJA

6. 1. Cilj i hipoteze istraživanja

Cilj je istraživanja utvrditi povezanosti navika korištenja društvenih medija kod roditelja predškolske djece s dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja.

Zadaci istraživanja doktorskoga rada bili su ispitati vrijeme provedeno u praćenju društvenih medija i načine na koji roditelji koriste društvene medije, te razinu i oblike njihove interakcije s djecom, ispitati povezanost vremena praćenja i načina korištenja društvenih medija i različitih dimenzija odgojnih stilova ponašanja roditelja, utvrditi razlike u dimenzijama odgojnih stilova ponašanja roditelja u odnosu na spol roditelja.

Na temelju definiranoga cilja i zadataka istraživanja, oblikovane su sljedeće hipoteze:

H₁: Očekuje se statistički značajna povezanost vremena provedenoga u korištenju društvenih medija od strane roditelja i dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja.

H_{1.1.}: Očekuje se statistički značajna povezanost vremena provedenoga na društvenim medijima tijekom interakcije s djecom i stupnja roditeljske restriktivne kontrole i podrške.

H₂: Očekuje se statistički značajna razlika u dimenzijama odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja, s obzirom na vrstu korištenih društvenih medija.

H₃: Očekuje se statistički značajna povezanost razloga korištenja društvenih medija i dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja.

H₄: Očekuje se statistički značajna povezanost sadržaja korištenih društvenih medija i dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja.

H₅: Očekuje se statistički značajna povezanost u načinu korištenja (aktivno ili pasivno) društvenih medija kod roditelja i dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja.

H_{5.1.}: Očekuje se statistički značajna povezanost između roditeljskoga dijeljenja na društvenim medijima (eng. *sharenting*) i popustljivoga odgojnog stila roditeljskoga ponašanja.

H₆: Očekuje se statistički značajna razlika u načinu i razlogu korištenja društvenih medija s obzirom na spol roditelja.

H₇: Očekuje se statistički značajna razlika u dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja s obzirom na spol.

H₈: Očekuje se da će spol, vrijeme korištenja društvenih medija, aktivno korištenje i korištenje društvenih medija za zadovoljavanje kognitivne potrebe biti prediktor dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja.

6. 2. Sudionici istraživanja

Okvir uzorkovanja za anketno istraživanje obuhvaćao je punoljetne roditelje predškolske djece na području Republike Hrvatske koji koriste društvene medije. Uzorak anketnoga istraživanja bio je *prigodni*, a s obzirom na to da se anketno istraživanje provodilo na mreži (eng. *online*), uz prigodno uzorkovanje koristila se i tehnika „snježne grude“.

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku ($N = 1025$) roditelja djece rane i predškolske dobi na području Republike Hrvatske koji koriste društvene medije. Od toga je 13,6 % muškaraca ($N = 139$) i 86,3 % ($N = 885$) žena. Jedna osoba (0,1 %) se odbila izjasniti po pitanju spola. U uzorku prevladavaju roditelji dobi između 33 i 37 godina (38,4 %).

U *Tablici 2* vidljiva su detaljnija opća obilježja uzorka.

Tablica 2 Obilježja uzorka ($N = 1025$).

		<i>f</i>	%
Spol	Muškarci	139	13,6
	Žene	885	86,3
	Ne želim se izjasniti	1	0,1
Dob	18 – 22	1	0,1
	23 - 27	56	5,5
	28 - 32	211	20,6
	33 - 37	394	38,4
	38 - 42	249	24,3
	43 - 47	94	9,2
	48 - 52	16	1,6
	53 - 57	1	0,1
	58 - 62	2	0,2
	63+	1	0,1
Stečena stručna sprema	Osnovna škola – osnovna stručna sprema (NSS)	8	0,8
	Srednja škola – srednja stručna sprema (SSS)	373	36,4
	Viša stručna sprema (VŠS)	159	15,5
	Visoka stručna sprema (VSS) i više	485	47,3
Primanja	do 900 eura	22	2,1
	901 - 1900 eura	198	19,3
	1901 - 2900 eura	363	35,4
	2901 - 3900 eura	254	24,8
	3901 - 4900 eura	116	11,3
	4901 - 5900 eura	37	3,6
	5901 eura i više	35	3,4
Prebivalište	Veliki grad (preko 100 000 stanovnika)	281	27,4
	Veći grad (od 50 do 100 000 stanovnika)	68	6,6
	Srednji grad (od 20 do 50 000 stanovnika)	202	19,7
	Manji grad (od 10 do 20 000 stanovnika)	141	13,8
	Selo (do 10 000 stanovnika)	333	32,5
Struktura obitelji	Proširena obitelj (roditelji i jedan ili više odraslih ljudi u krvnom srodstvu/brak i biološka ili posvojena djeca)	104	10,1

	Tradicionalna obitelj (dva roditelja i biološka ili posvojena djeca)	841	82,0
	Rekonstruirana obitelj (ponovni brak s novim supružnikom i biološka ili posvojena djeca)	35	3,4
	Jednoroditeljska obitelj (samohrana majka/otac; jedan roditelj i biološka ili posvojena djeca)	45	4,4
Bračni status	Oženjen, udana	838	81,8
	Rastavljen, rastavljena	43	4,2
	Udovac, udovica	3	0,3
	Izvanbračna zajednica	118	11,5
	Samac	23	2,2
Broj djece	1	352	34,3
	2	467	45,6
	3	150	14,6
	4	37	3,6
	5 i više	19	1,9
Dob djeteta	Do 6 mjeseci	3	0,3
	Od 7 mjeseci do 11 mjeseci	7	0,7
	Od 1 do 2 godine	150	14,6
	Od 3 do 4 godine	347	33,9
	Od 5 do 6 godina	442	43,1
	7 godina	76	7,4

U ovom istraživanju sudionici su većinom visoke stručne спреме i iznad, a oni čine gotovo 50 % uzorka. U uzorku su većinom zastupljene osobe s prosječnim mjesečnim primanjima, s mjestom prebivališta na selu. Preko 80 % sudionika istraživanja je u braku te žive u tradicionalnom tipu obitelji. Sudionici istraživanja većinom imaju dvoje djece, a prevladavajuća dob djeteta za koje su ispunjavali upitnik jest između 5 i 6 godina.

6. 3. Postupci i metode istraživanja i analize podataka

Istraživanje se temeljilo na kvantitativnoj metodologiji kako bi se mogla procijeniti povezanost samoprocijenjenih dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja i navika korištenja društvenih medija, s naglaskom na razlike u odnosu na spol roditelja. S ciljem ispitivanja povezanosti dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja i navika korištenja društvenih

medija upotrijebljeno je anketno istraživanje. Za potrebe anketnoga istraživanja konstruiran je anketni upitnik koji se sastojao od tri dijela, a istraživanje se provodilo na mreži (eng. *online*).

Provođenje anketnoga istraživanja provodilo se u dvije temeljne faze. U prvoj fazi predistraživanja cilj je bio ispitati pouzdanost dijela instrumenta koji je preveden i koji nije dosad primijenjen u Republici Hrvatskoj. Navedeno predistraživanje provedeno je na prigodnom uzorku od 110 roditelja djece rane i predškolske dobi na području Republike Hrvatske koji koriste društvene medije, a provodilo se tijekom listopada 2024. godine. Predistraživanje je pokazalo pouzdanost mjernih skala izračunatih prema Cronbach alfa koeficijentu. Pouzdanost skale *Upitnik roditeljskog ponašanja* (URP29) izražena Cronbach alfa koeficijentom iznosila je $\alpha = ,611$, što se pokazalo umjereno pouzdanom, ali prihvatljivim Cronbach alfa koeficijentom pouzdanosti. Za skalu *Razlog korištenja društvenih medija* ukupan Cronbach alfa koeficijent iznosio je $\alpha = ,932$, što ukazuje na visoku pouzdanost. Skala *Sadržaj društvenih medija* pokazala je visoku pouzdanost mjerenu Cronbach alfa koeficijentom ($\alpha = ,962$). Posljednja testirana je skala *Način korištenja društvenih medija*, koja je pokazala dobru pouzdanost s koeficijentom Cronbach alfa od $\alpha = ,879$.

Druga faza istraživanja sastojala se od kontaktiranja ravnatelja i pedagoga svih dječjih vrtića u Republici Hrvatskoj uz slanje *online* verzije anketnoga upitnika ravnateljima i pedagozima, nakon čega su ga oni prosljedili roditeljima. *Online* verzija anketnoga upitnika bila je pripremljena u *Google Forms* obrascu. Glavno anketno istraživanje provodilo se od 26. studenoga 2024. do 28. siječnja 2025. godine. Nakon prikupljanja podataka od sudionika istraživanja, rezultati anketnoga istraživanja obrađivali su se u IBM SPSS programu (Windows, inačica 30.0) primjenom deskriptivne i inferencijalne statistike (univarijantnim, bivarijantnim i multivarijantnim statističkim metodama: *t*-test, analiza varijance, korelacijska analiza, faktorska analiza i regresijska analiza).

6. 4. Instrument istraživanja

Instrument istraživanja sastojao se od ukupno tri dijela. Prvi dio upitnika ispitivao je sociodemografska obilježja sudionika. Od sociodemografskih obilježja sudionika, ovim istraživanjem obuhvaćeni su: spol roditelja, dob djece, dob roditelja, razina obrazovanja roditelja, obiteljska mjesečna primanja, mjesto prebivališta, struktura obitelji i broj djece u obitelji. Specifičnosti kategorija sociodemografskih obilježja vidljive su u *Tablici 2*.

Drugi dio upitnika ispitivao je samoprocjenu dimenzija odgojnih stilova ponašanja roditelja, za što je korišten *Upitnik roditeljskoga ponašanja* (URP29) autorica Keresteš i suradnica (2012) koji se sastoji od 29 čestica s procjenama tvrdnji na petostupanjskoj Likertovoj skali (od 1 - *Uopće nije točno* do 5 - *U potpunosti je točno*). Upitnik za ovo istraživanje razlikuje se od originalnoga upitnika u promjeni uporišnih točaka s 4 na 5 s ciljem postavljanja srednje vrijednosti. Uz izmjenu uporišnih točaka, promijenjene su i tri čestice kako bi bile primjerenije za ispitivanu grupu roditelja djece rane i predškolske dobi. Ovaj upitnik sastoji se od sedam subskala s teorijskim uporištem te tri nadređene dimenzije. Za dimenziju *Toplina* četiri su čestice koje je mjere: *Pokazujem djetetu da ga volim; S djetetom imam topao i blizak odnos; Uživam raditi nešto sa svojim djetetom; Poklanjam djetetu puno pažnje*. Dimenzija *Autonomija* mjerena je s četiri čestice: *Učim svoje dijete da je važno da se bori za sebe i svoje ideje; Uvažavam i poštujem svoje dijete kao osobu; Potičem dijete na razgovor o tome što mu se u životu događa; Potičem svoje dijete da misli svojom glavom*. Dimenzija *Intruzivnost* sastojala se od četiri čestice: *Previše ispitujem svoje dijete o svemu; Kada dijete pogriješi, nastojim da se osjeti krivim; Previše se miješam u život svog djeteta; Kada se dijete ne ponaša kako ja želim, prigovaram mu i kritiziram ga*. Dimenzija *Roditeljsko znanje* mjerena je s četiri čestice: *Znam točno što moje dijete gleda i radi na društvenim medijima (npr. YouTube Kids); Upoznat sam s aktivnostima moga djeteta u predškolskoj ustanovi (vrtiću); U svakom trenutku znam gdje je moje dijete; Dobro poznajem prijatelje svoga djeteta*¹⁵. Dimenzija *Popustljivost* sadržavala je tri čestice: *Dijete me lako nagovori na ono što želi; Popustljiv sam prema djetetu; Popustim kada se dijete usprotivi mojem zahtjevu*. Dimenzija *Induktivno rezoniranje* mjerena je s pet čestica: *Objašnjavam djetetu kako se osjećam kada ono učini nešto dobro ili loše; Objašnjavam djetetu razloge za postojanje pravila; Objašnjavam djetetu zašto se treba pridržavati pravila; Objašnjavam djetetu kako njegovo ponašanje utječe na druge; Često govorim djetetu kako bi se trebalo ponašati i kakvo bi trebalo biti*. Dimenzija *Kažnjavanje* sastojala se od pet čestica: *Kažnjavam dijete oduzimanjem privilegija; Vičem kad se dijete loše ponaša; Pljusnem dijete kada se loše ponaša; Kada je dijete neposlušno, šaljem ga u drugu prostoriju; Često jedino strogim kažnjavanjem uspijevam disciplinirati dijete*. U nadređenu dimenziju

¹⁵ U dimenziji *Roditeljsko znanje* napravljene su sljedeće izmjene od originalnoga upitnika autorica Keresteš i suradnica (2012): Čestica *Znam točno na što dijete troši novac kojeg mu dajem* u *Znam točno što moje dijete gleda i radi na društvenim medijima (npr. YouTube Kids)*. Čestica *Obično znam kada će dijete u školi pisati test ili odgovarati* u *Upoznat sam s aktivnostima moga djeteta u predškolskoj ustanovi (vrtiću)*. Čestica *Uvijek znam gdje je moje dijete* u *U svakom trenutku znam gdje je moje dijete*. Prve dvije čestice izmijenjene su kako bi se prilagodile uzorku sudionika istraživanja, a posljednja radi bolje razumljivosti.

Roditeljska podrška pripadaju dimenzije *Toplina*, *Autonomija*, *Roditeljsko znanje* i *Induktivno rezoniranje*, a u *Restriktivnu kontrolu* pripadaju *Intruzivnost* i *Kažnjavanje*, dok je nadređena dimenzija *Popustljivost* vezana za dimenziju *Popustljivost*.

Treći dio upitnika izrađen je za potrebe ovoga istraživanja kojemu je cilj mjerenje *roditeljskih navika korištenja društvenih medija*, što će biti objašnjeno u nastavku. Temeljen je dijelom na teorijskim uporištima, a dijelom predstavlja kombinaciju čestica više upitnika. Roditeljske navike korištenja društvenih medija ispitivane su kroz nekoliko zasebnih pitanja i tri skale. Na temelju teorijskih uporišta o vremenu praćenja društvenih medija (usp. Ciboci i Labaš, 2019; Dadić i sur., 2021; usp. Kotrla i sur., 2021; Petroysan i sur., 2024) te vrste korištenoga društvenog medija (Frey i sur., 2022; Haslam i sur., 2017; Olpin i sur., 2023; Statcounter GlobalStats, 2024; Waring i sur., 2023), prvi dio ispitivanja navika sastojao se od nekoliko zasebnih pitanja:

1. Vrijeme korištenja *društvenih medija*, kao i samoprocjena korištenja društvenih medija u interakciji s djecom. Vrijeme korištenja društvenih medija ispitivano je na temelju višestrukoga izbora od 1 – *Jednom mjesečno*; 2 – *Jednom tjedno*; 3 – *Dva puta tjedno*; 4 – *Od 1 do 2 sata dnevno*; 5 – *Od 3 do 5 sati dnevno* i 6 – *Više od 5 sati dnevno*. Za kategoriju korištenja društvenih medija tijekom interakcije s djetetom ponuđeno je: 1 – *Manje od jednom dnevno*; 2 – *Jednom dnevno*; 3 – *Dva do tri puta dnevno* i 4 – *Tri do četiri puta dnevno*.
2. Vrste društvenih medija koje roditelji koriste raspodijeljene su u tri kategorije:
 - 2.1. Društveni mediji za praćenje medijskih sadržaja (*YouTube, Instagram, Facebook, TikTok, Reddit, X, Pinterest*);
 - 2.2. Društveni mediji za razmjenu poruka (*WhatsApp, Viber, Facebook Messenger, Telegram, Gmail*);
 - 2.3. Društveni mediji za istraživanje sadržaja o odgoju (Roditeljski portali/forumi, podcasti o roditeljstvu i portali za čitanje vijesti).

A drugi dio ispitivanja navika korištenja društvenih medija sastojao se od tri skale:

1. Upitnik *Razlog korištenja društvenih medija*;
2. Upitnik *Način korištenja društvenih medija* (aktivno i/ili pasivno korištenje);
3. Upitnik *Sadržaj društvenih medija* (komentari, znanstveni članci, popularizirajući članci, utjecatelji (eng. *influencers*)).

Upitnik *Razlog korištenja društvenih medija* sastojao se od 17 čestica sa skalom odgovora Likertovog tipa s pet uporišnih točaka (od 1- *Nimalo se ne slažem s tvrdnjom* do 5 - *U potpunosti se slažem s tvrdnjom*). Ispitivao je roditeljske razloge korištenja društvenih medija temeljeno na teoriji koristi i zadovoljstva (Katz i sur., 1973). Upitnik je preuzet od autora Haslam i suradnika (2017) te preveden na hrvatski jezik. Čestice su prilagođene sukladno pravilima hrvatskoga jezika i potrebama ovoga istraživanja. Sastojao se od čestica: *Na društvene medije odlazim u potragu za specifičnim informacijama o odgoju i roditeljstvu; Na društvene medije odlazim radi pronalaska savjeta o odgoju i roditeljstvu; Na društvene medije odlazim kako bih dobio preporuke i savjete o proizvodima i uslugama; Na društvene medije odlazim radi dobivanja informacija kako se nositi s različitim ponašanjima djeteta; Društveni mediji predstavljaju mi priliku za dijeljenje pozitivnih roditeljskih iskustava; Društveni mediji predstavljaju mi priliku za „ispuhivanje“ i za dijeljenjem poteškoća s kojima se susrećem u roditeljstvu; Društveni mediji stvaraju mi osjećaj povezanosti s drugim roditeljima; Na društvene medije odlazim radi pronalaska preporuka i informacija gdje kupiti određeni proizvod namijenjen za djecu (npr. igračke za djecu, odjeća, proizvodi koji pomažu u uspavljivanju/hranjenju djeteta); Društveni mediji stvaraju mi osjećaj društvene podrške i potpore u roditeljstvu; Društveni mediji služe mi za odlazak na druge portale s korisnim informacijama o roditeljstvu; Društveni mediji koriste mi za preporuku gdje potražiti pomoć; Društvene medije koristim zato što su mi zabavni; Društvene medije koristim zato što mi je zabavno razgovarati s drugim roditeljima tijekom dana; Društveni mediji mi omogućavaju da se osjećam samopouzđano oko svoga roditeljstva; Društveni mediji mi omogućavaju da se osjećam dobro sam sa sobom; Društveni mediji su mi distrakcija od svakodnevnih obveza; Društvene medije koristim radi smanjivanja osjećaja dosade.*

Upitnik *Način korištenja društvenih medija* upitnik je od 17 čestica. Sudionici su izražavali svoje slaganje s tvrdnjom na skali Likertovog tipa s pet uporišnih točaka (od 1 - *Nimalo se ne slažem s tvrdnjom* do 5 - *U potpunosti se slažem s tvrdnjom*). Ovaj upitnik napravljen je prema Ozimek i suradnicima (2023), a čestice su, kao i u prethodnoj skali, prilagođene sukladno pravilima hrvatskoga jezika i potrebama ovoga istraživanja. Za potrebe istraživanja, i s obzirom na specifičnost teme istraživanja, dodane su dvije čestice koje se odnose na *sharenting*, odnosno roditeljsko dijeljenje na društvenim medijima, a te čestice u nastavku će biti podebljane kako bi bila jasna navedena izmjena. Upitnik se sastojao od čestica: *Gledam slike drugih korisnika društvenih medija; Gledam i iščitavam profile i stranice koje su kreirane od strane drugih*

*korisnika; Gledam i iščitavam priče (eng. story) svojih prijatelja i pratitelja; Čitam privatne poruke koje mi šalju drugi korisnici; Čitam i pratim događanja drugih na njihovim profilima; Čitam komentare ispod fotografija drugih korisnika; Gledam videozapise na profilima drugih korisnika i ulazim na poveznice koje su objavljene na profilima drugih korisnika (npr. YouTube, roditeljski portali); Gledam profile na društvenim medijima meni bliskih ljudi; Pratim aktivnosti drugih korisnika na newsfeedu (npr. jesu li „sklopili“ nova prijateljstva); Kreiram događanja na društvenim medijima i pozivam druge da se pridruže; Postavljam videozapise i poveznice na društvenim medijima; **Objavljujem fotografije sa svojom obitelji i rado dijelim lokaciju (npr. mjesto gdje se trenutno nalazite); Objavljujem fotografije svojega djeteta s njegovim osobnim podacima (npr. ime djeteta) bez prikrivanja lica djeteta; Kreiram grupe s drugim korisnicima/prijateljima na društvenim medijima; Objavljujem svoje fotografije na društvenim medijima; Odgovaram na pozive na događanja koja su objavljena na društvenim medijima; Objavljujem sve važne trenutke u svom životu.***

Upitnik *Sadržaj društvenih medija* sastojao se od 26 čestica, sa skalom odgovora Likertovog tipa s pet uporišnih točaka (od 1 - *Nimalo se ne slažem s tvrdnjom* do 5 - *U potpunosti se slažem s tvrdnjom*), a sudionici istraživanja procjenjivali su u kojoj mjeri se slažu da prate određene sadržaje na društvenim medijima. Čestice su temeljene na teorijskim uporištima najčešćih sadržaja na društvenim medijima koje roditelji prate (Chee i sur., 2023; Clark, 2023; Duggan i sur., 2015; Haslam i sur., 2017; Lin i sur., 2019; MottPoll, 2023; Ozimek i sur., 2023). Čestice ovoga upitnika su: *Objave drugih korisnika o roditeljstvu i odgoju; Poveznice sa zanimljivim sadržajima koje objavljuju drugi korisnici o roditeljstvu i odgoju; Poveznice s poučnim sadržajima koje objavljuju drugi korisnici o roditeljstvu i odgoju; Objave i komentare o roditeljstvu i odgoju na profilima drugih korisnika; Komentare i razmjene ideja/savjeta/informacija u online grupama na društvenim medijima o roditeljstvu i odgoju; Znanstvene članke na temu odgoja i roditeljstva; Članke na popularnim portalima o odgoju i roditeljstvu. (npr. Index mame); Roditeljske portale o odgoju i roditeljstvu; Roditeljske forume na temu odgoja i roditeljstva; Podcaste o roditeljstvu i odgoju; Roditelje-influencere koji iznose savjete o odgoju; Savjete i informacije o postavljanju granica u odgoju; Savjete i informacije o prehrani djeteta; Savjete i informacije o poticanju razvoja govora djeteta; Savjete i informacije o uspostavljanju dobrog odnosa moga djeteta s drugom djecom (socioemocionalne vještine); Savjete i informacije o prilagodbi na dječji vrtić; Savjete i informacije o prilagodbi na školu; Savjete i informacije o ponašanju djeteta s obzirom*

na razvojnu dob (po godinama); Savjete i informacije influencera o najboljim igračkama za dijete; Savjete o samostalnoj izradi igračaka za svoje dijete (how-to sadržaji; kako nešto izraditi); Savjete o dostupnim sportskim aktivnostima za djecu; Savjete o obiteljskim izletima i putovanjima s djecom; Savjete o kulturnim događanjima (muzej, kazalište i koncerti) primjerenima za djecu; Savjeti i informacije zabavnih aktivnosti prilagođenih za djecu; Savjete i informacije o tome gdje kupiti proizvode primjerene dobi djeteta; Podcaste influencera o odgoju djeteta.

Faktorska analiza instrumenta ovoga istraživanja bit će objašnjena u poglavlju *Faktorska analiza*.¹⁶

6. 5. Etički aspekti istraživanja

U istraživanju je korišten informirani pristanak ispitanika koji podrazumijeva svjesni pristanak sudionika na sudjelovanje u istraživanju temeljem obaviještenosti o istraživanju (Šarić i Lice, 2019). U uvodnom dijelu *online* anketnoga upitnika jasno je označena ciljana skupina (punoljetni roditelji djece rane i predškolske dobi na području Republike Hrvatske koji koriste društvene medije) i sudionicima se objasnio cilj istraživanja. Također, jasno je naznačeno osiguravanje anonimnosti i tajnosti podataka koje roditelji dijele u upitniku. Sudionici su u istraživanju sudjelovali dobrovoljno, a mogli su u bilo kojem trenutku prekinuti ispunjavanje upitnika, što im je jasno objašnjeno u uvodnom dijelu istraživanja. Sudionicima je objašnjeno da pritiskom na „Dalje“ potvrđuju da su pročitali cilj istraživanja i da dobrovoljno u njemu sudjeluju. Također, sudionicima su rezultati istraživanja dostupni na zahtjev. Navedeni etički principi u istraživanju usklađeni su s etičkim standardima u istraživanju odgoja i obrazovanja (ALLEA, 2023).

6. 6. Rezultati istraživanja

Prije provođenja analize rezultata na temelju koje će se testirati postavljene hipoteze, provedene su preliminarne analize i provjere podataka. Preliminarne analize obuhvaćale su detekciju podataka koji nedostaju, univarijantno i multivarijantno odstupajućih podataka, faktorsku analizu instrumenata, matricu bivarijantnih korelacija kompozitnih varijabli¹⁷ i osnovne deskriptivne pokazatelje.

¹⁶ Cjelovit upitnik korišten u istraživanju doktorskoga rada dostupan na zahtjev.

¹⁷ Tablica interkorelacija kompozitnih varijabli dostupna je na zahtjev.

6. 6. 1. Analiza podataka koji nedostaju, univarijantna i multivarijantna odstupanja rezultata

Analizom podataka koji nedostaju (tzv. *missing value analysis*) u bazi s odgovorima 1025 sudionika zaključeno je da problem izostanka pojedinih odgovora ne postoji, s obzirom na to da je *online* upitnik zahtijevao od sudionika istraživanja da odgovore na postavljena pitanja u istraživanju.

Univarijantno odstupajući podaci (eng. *outliers*) su slučajevi s neočekivanom vrijednošću na jednoj varijabli, dok su multivarijantna odstupanja slučajevi s neočekivanim ili neuobičajenim kombinacijama odgovora na više varijabli (Tabachnick i Fidell, 2013). S obzirom na to da je u ovom anketnom istraživanju proveden upitnik na mreži (eng. *online*) s ponuđenim odgovorima, univarijantna odstupanja nisu bila moguća, no zapažena su određena multivarijantna odstupanja. S ciljem provjere postojanje odstupajućih kombinacija varijabli, izračunate su Mahalanobisove distance. Uz kriterij $p < ,001$ te $df = 63$ zaključeno je da postoji 294 sudionika s multivarijantnim odstupanjima. Detaljnijom analizom odgovora tih sudionika istraživanja, uočeno je kako nije riječ o odstupanjima koja bi ukazivala na neregularnost u podacima, nego je riječ o sudionicima istraživanja koji izvještavaju o mogućim, ali rjeđim, mišljenjima i okolnostima na pojedinim varijablama. Stoga je odlučeno da će se navedene slučajeve zadržati u uzorku za daljnju obradu.

6. 6. 2. Faktorska analiza instrumenta

Nakon ispitivanja sociodemografskih obilježja (opisano u poglavlju *Instrumenti*), drugi dio upitnika ispitivao je samoprocjenu stilova odgojnih ponašanja roditelja, za što je korišten *Upitnik roditeljskoga ponašanja* (URP29) autorica Keresteš i suradnica (2012) koji se sastoji od 29 čestica s procjenama tvrdnji na petostupanjskoj Likertovoj skali (od 1 - *Uopće nije točno* do 5 - *U potpunosti je točno*). Originalni upitnik se sastoji od sedam subskala s teorijskim uporištem te tri nadređene dimenzije. Rezultati ovoga istraživanja pokazali su jednaku strukturu s tri globalne (nadređene) dimenzije: *Roditeljska podrška*, *Restriktivna kontrola* te *Popustljivost*. Detaljna analiza nadređenih i podređenih dimenzija ovoga upitnika bit će prikazana u nastavku. U ovom istraživanju *Upitnik roditeljskog ponašanja* (URP29) pokazao je pouzdanost na temelju mjerenja Cronbach alfa koeficijenta od $\alpha = ,709$ za ukupnu skalu. Pouzdanosti pojedinačnih subskala vidljive su u *Tablici 3* koja se nalazi u rezultatima s ostalim deskriptivnim podacima.

Prije provođenja faktorske analize napravljen je Barlettov test sfericiteta i Kaiser-Meyer-Olkinov koeficijent. Za temeljnih sedam faktora Kaiser-Meyer-Olkinov koeficijent iznosio je $KMO = ,846$, a Barlettov test sfericiteta $\chi^2 = 406$ uz $p = ,000$, što upućuje da je korelacijska matrica pogodna za faktorsku analizu. Uz provjeru pouzdanosti provedena je faktorska analiza metodom glavnih komponenti uz Varimax rotaciju, koja je potvrdila očekivanu sedmerofaktorsku strukturu (*Prilog 1 i Prilog 2*) kojom je objašnjeno 50,77 % ukupne varijance (*Prilog 2*). Faktorska zasićenja čestica su očekivana, uz iznimku čestica broj 5 (*Znam točno što moje dijete gleda i radi na društvenim medijima*) i 16 (*Objašnjavam djetetu kako njegovo ponašanje utječe na druge*), koje su pokazale podijeljenu faktorsku strukturu između dva faktora. Ipak, nisu isključene iz daljnje analize obrade podataka zbog mogućnosti usporedbe rezultata s rezultatima ranijih istraživanja pa je zadržano teorijsko polazište i struktura originalnoga upitnika Keresteš i suradnica (2012).

Provedena je i dodatna faktorska analiza ukupnih rezultata na subskalama. Kaiser-Meyer-Olkinov test i Barlettov test sfericiteta potvrdili su da je korelacijska matrica pogodna za faktorsku analizu ($KMO = ,670$; $\chi^2 = 1189,869$; $p = ,000$). Kao i u radu Keresteš i suradnica (2012), dobiveno je dvofaktorsko rješenje, s trećim faktorom karakterističnoga korijena neznatno ispod 1. Uvidom u *Scree plot* (*Prilog 5*), a uzimajući u obzir vrijednost karakterističnog korijena trećega faktora neznatno ispod 1 (0,940), odlučeno je da će se zadržati trofaktorsko rješenje. Uvidom u saturacije pojedinih čestica (u ovom slučaju ukupnih rezultata na pojedinoj subskali) (*Prilog 6*), može se zaključiti da je faktorska struktura istovjetna onoj Keresteš i suradnica (2012). Prema tome, identificirani su nadređeni faktori *Roditeljske podrške*, *Restriktivne kontrole* i *Popustljivosti*. Psihometrijske karakteristike skale vidljive su u *Prilogu 4*.

Pouzdanost upitnika *Razlog korištenja društvenih medija* iznosila je $\alpha = ,896$, što ukazuje na zadovoljavajuću pouzdanost. Kaiser-Meyer-Olkinov test i Barlettov test sfericiteta pokazali su da je matrica pogodna za faktorsku analizu ($KMO = ,905$; $\chi^2 = 10043,363$; $p = ,000$). Faktorska analiza metodom glavnih komponenti s Varimax rotacijom ponudila je trofaktorsko rješenje, kojim je objašnjeno 63,09 % varijance (*Prilog 7 i Prilog 8*). Prvi faktor jesu *Kognitivne potrebe*, drugi *Afektivne potrebe* te treći *Eskapizam (zabava)*. Pouzdanost subskale mjerena Cronbach alfa koeficijentom iznosi za *Kognitivne potrebe* $\alpha = ,884$, a za subskale *Afektivne potrebe* $\alpha = ,892$ i *Eskapizma (zabave)* $\alpha = ,736$ (*Tablica 3*). Psihometrijske karakteristike skale vidljive su u *Prilogu 9*.

Za upitnik *Način korištenja društvenih medija* faktorskom analizom dokazano je trofaktorsko rješenje, kojim je objašnjeno 59,63 % ukupne varijance rezultata (*Prilog 12*). Kaiser-Meyer-Olkinov test i Barlettov test sfericiteta potvrdili su da je korelacijska matrica pogodna za faktorsku analizu ($KMO = ,906$; $\chi^2 = 8189,909$; $p = ,000$). Ipak, polazeći od jasnoga teorijskog i sadržajnog uporišta (Ozimek i sur., 2023), izračunati su ukupni rezultati za dvije subskale: aktivno i pasivno korištenje društvenih medija (*Prilog 13* i *Prilog 14*). Pouzdanost subskale pasivnog korištenja iznosila je $\alpha = ,878$, a subskale aktivnog korištenja $\alpha = ,848$, što ukazuje na dobru pouzdanost. Psihometrijske karakteristike skale vidljive su u *Prilogu 13*.

Za upitnik *Sadržaj društvenih medija* utvrđena je pouzdanost na temelju Cronbach alfa koeficijenta od $\alpha = ,956$, što ukazuje na vrlo visoku pouzdanost ovoga instrumenta. Kaiser-Meyer-Olkinov test i Barlettov test sfericiteta potvrdili su da je korelacijska matrica pogodna za faktorsku analizu ($KMO = ,955$; $\chi^2 = 20722,945$; $p = ,000$). Provedenom faktorskom analizom utvrđeno je postojanje četiriju faktora karakterističnih korijena većih od 1, no uvidom u *Scree plot* (u *Prilogu 15*) uočava se jasno isticanje jednoga faktora. Četverofaktorskim rješenjem objašnjeno je 68,35 % ukupne varijance rezultata (*Prilog 16*). Stoga su i definirana četiri faktora prema utvrđenim subskalama: *Praćenje sadržaja o roditeljstvu* ($\alpha = ,936$), *Praćenje sadržaja o dječjem rastu i razvoju* ($\alpha = ,919$), *Praćenje sadržaja o dječjim aktivnostima* ($\alpha = ,896$) te *Praćenje sadržaja influencera* ($\alpha = ,834$) (*Prilog 17* i *Prilog 18*).

6. 6. 3. Deskriptivna analiza kompozitnih varijabli i normalitet distribucija

S obzirom na prosječne vrijednosti kompozitnih varijabli (subskala) *Upitnika roditeljskog ponašanja (URP29)* (Keresteš i sur., 2012), a temeljeno na središnjoj vrijednosti skale koja iznosi 3, moguće je zaključiti kako su roditelji u ovom istraživanju skloni induktivnom rezoniranju, topli su, visokoga roditeljskog znanja te su skloni osiguravanju autonomije djetetu. Uz navedeno su i nešto manje popustljivi te manje intruzivni (*Tablica 3*). S tim su rezultatima u skladu i odstupanja od normaliteta distribucija rezultata dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja *Topline* i *Autonomije*, koje su *negativno asimetrične*. Ostale distribucije varijabli mogu se smatrati normalnima na temelju analize asimetričnosti i spljoštenosti (eng. *skewness* i *kurtosis*). Formalni statistički testovi normaliteta distribucije (poput Kolmogorov-Smirnovljevog testa) nisu primaran izbor s obzirom na njihovu rigidnost koja dovodi do odbacivanja nul-hipoteze i u slučajevima vrlo malih odstupanja distribucije od normalne (Tabachnick i Fidell, 2013). U slučaju većih uzoraka

važnijima su se pokazale veličine indeksa asimetričnosti i oblik distribucije, nego razina statističke značajnosti. Waternaux (1976 prema Tabachnick i Fidell, 2013) ističe kako pozitivna ili negativna odstupanja u spljoštenosti distribucije rezultiraju podcjenjivanjem varijance, no učinak pozitivne spljoštenosti nestaje s više od 100 sudionika istraživanja, a učinak negativne spljoštenosti nestaje u uzorcima većima od 200 sudionika istraživanja. Gravetter i Wallnau (2014) i George i Mallery (2010) ističu prihvatljivim raspon vrijednosti asimetričnosti i spljoštenosti distribucije ± 2 kako bi se distribucija mogla smatrati normalnom.

Distribucije kompozitnih varijabli vezanih uz razloge i načine korištenja društvenih medija te sadržaje društvenih medija koje roditelji čitaju, ne odstupaju od normaliteta, a ukazuju na slaganje s tvrdnjama u upitniku koje se kreće nešto ispod središnje vrijednosti skale, što ukazuje na relativno nižu izraženost korištenja društvenih medija u uzorku (*Tablica 3*).

Tablica 3 Deskriptivna statistika kompozitnih varijabli *Upitnika roditeljskog ponašanja*, upitnika *Razlog korištenja društvenih medija*, upitnika *Način korištenja društvenih medija* i upitnika *Sadržaj društvenih medija koji se prati* ($N = 1025$)

		Minimalna vrijednost	Maksimalna vrijednost	<i>M</i>	<i>SD</i>	Asimetričnost distribucije ^a	Spljoštenost distribucije ^b	Cronbach <i>α</i>
Roditeljsko ponašanje	Induktivno rezoniranje	1,60	5,00	4,3243	0,51056	-0,932	1,670	,647
	Toplina	2,75	5,00	4,7115	0,33745	-1,535	3,170	,605
	Roditeljsko znanje	1,50	5,00	4,4783	0,49579	-1,139	1,812	,515
	Kažnjavanje	1,00	5,00	2,3563	0,72793	0,394	-0,071	,662
	Autonomija	2,25	5,00	4,6568	0,41293	-1,380	2,301	,643
	Intruzivnost	1,00	5,00	2,7922	0,71772	-0,042	-0,291	,585
	Popustljivost	1,00	5,00	2,7259	0,77348	0,051	-0,129	,721
	Roditeljska podrška	12,80	20,00	18,1709	1,29397	-0,896	0,602	,790
	Roditeljska kontrola	2,00	9,25	5,1485	1,21485	0,198	-0,053	,719
Način korištenja društvenih medija	Pasivno	9,00	45,00	25,4283	7,92611	-0,084	-0,467	,878
	Aktivno	8,00	40,00	15,5756	6,55806	0,763	0,070	,848
Sadržaj koji se prati na	Sadržaj Roditeljstvo	,92	4,58	2,3999	0,88727	-0,050	-0,809	,936
	Sadržaj Razvoj	1,00	5,00	2,7985	1,13968	-0,035	-0,956	,919

društvenim medijima	Sadržaj Aktivnosti	1,00	5,00	3,4031	1,03056	-0,567	-0,208	,896
	Sadržaj Influenceri	1,00	5,00	1,8439	0,96258	0,986	0,150	,834
Razlozi praćenja društvenih medija	Razlozi Kognitivne potrebe	1,00	5,00	2,8171	0,94883	-0,016	-0,632	,884
	Razlozi Afektivne potrebe	1,00	5,00	2,0128	0,89446	0,707	-0,190	,892
	Razlozi Zabava	1,00	5,00	3,1860	100145	-0,166	-0,529	,736

^aStandardna pogreška mjere asimetričnosti distribucije iznosi 0,076

^b Standardna pogreška mjere spljoštenosti distribucije iznosi 0,153

Masnim slovima su otisnuti nadređeni faktori Upitnika roditeljskog ponašanja

Osim analize kompozitnih varijabli, ovim istraživanjem utvrđeno je da je najučestalije korišteni društvenih medij za praćenje medijskih sadržaja *Facebook* (43,99 %), a zatim *Instagram* (23,95 %) i *YouTube* (19,75 %), dok je *WhatsApp* najučestalije korištena aplikacija za razmjenu poruka (68,87 %), uz *Viber* koji je drugi po učestalosti (24,43 %). Za istraživanje sadržaja o odgoju roditelji najčešće koriste roditeljske portale i forume (59,20 %), zatim podcaste o roditeljstvu (23,86 %) i portale za čitanje vijesti (16,93 %). Procijenjeno vrijeme korištenja društvenih medija od strane roditelja jest jedan do dva sata dnevno (69,2%) te od tri do pet sati dnevno (13,46 %).

6. 6. 4. Analiza rezultata prema hipotezama

H₁: Očekuje se statistički značajna povezanost vremena provedenoga u korištenju društvenih medija od strane roditelja i dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja.

Prvom hipotezom očekivala se statistički značajna povezanost vremena provedenoga u korištenju društvenih medija kod roditelja i dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja. S ciljem testiranja hipoteze, provedena je analiza korelacija čestice vremena provedenoga u korištenju društvenih medija i izraženosti pojedinih dimenzija *Upitnika roditeljskog ponašanja* (URP29). Kako je vrijeme provedeno u korištenju društvenih medija ordinalna varijabla, a dimenzije *Upitnika roditeljskog ponašanja* intervalne varijable, korišten je Kendallov tau-b kao koeficijent korelacije. Rezultati su navedeni u *Tablici 4*.

Tablica 4 Korelacijska analiza vremena provedenoga u korištenju društvenih medija i izraženosti subskala *Upitnika roditeljskog ponašanja* ($N = 1025$).

Vrijeme provedeno u korištenju društvenih medija	
Induktivno rezoniranje	-,034
Popustljivost	,055*
Toplina	-,073**
Roditeljsko znanje	-,064*
Kažnjavanje	,092**
Autonomija	-,006
Intruzivnost	,076**

* $p < ,05$; ** $p < ,01$

Korišteni koeficijent korelacije: Kendall tau-b

Utvrđeno je postojanje statistički značajne pozitivne povezanosti između vremena koje roditelji provode u korištenju društvenih medija i popustljivosti ($\tau = ,055, p < ,05$) u smjeru da su roditelji koji više koriste društvene medije popustljiviji u odgoju. Utvrđena je i pozitivna povezanost vremena provedenoga u korištenju društvenih medija i kažnjavanja, što znači da su roditelji skloniji kontrolirati dijete kažnjavanjem što više vremena provode prateći društvene medije ($\tau = ,092, p < ,01$). Također, roditelji su intruzivniji što više vremena provode na društvenim medijima ($\tau = ,076, p < ,01$). Istovremeno, što roditelji provode manje vremena prateći društvene medije, topliji su u odgoju ($\tau = -,073, p < ,01$) i iskazuju viši stupanj roditeljskoga znanja ($\tau = -,064, p < ,01$). Nije utvrđeno postojanje statistički značajne povezanosti za dimenzije induktivnog rezoniranja i autonomije, a za sve dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja slaba je veličina efekta.

Osim analize na temelju pojedinih dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja, od ključnoga značaja za odgovor na hipoteze su korelacije nadređenih faktora *Upitnika roditeljskog ponašanja*, odnosno *Popustljivosti*, *Restriktivne kontrole* i *Roditeljske podrške*. Distribucije ovih varijabli su normalne, stoga je korišten Pearsonov koeficijent korelacije, a rezultati se nalaze u *Tablici 5*.

Tablica 5 Korelacijska analiza vremena provedenoga u korištenju društvenih medija i izraženosti nadređenih faktora Upitnika roditeljskog ponašanja ($N = 1025$).

Vrijeme provedeno u korištenju društvenih medija	
Popustljivost	,055*
Roditeljska podrška	-,051*
Restriktivna kontrola	,092**

* $p < ,05$; ** $p < ,01$

Korišteni koeficijent korelacije: *Pearsonov r*

Nadređeni faktor *Popustljivost* istovjetan je faktoru nižeg reda *Popustljivost*. Roditeljska podrška je statistički značajno, negativno i neznatno povezana s vremenom provedenim u praćenju društvenih medija ($r = -,051, p < ,05$). Što su roditelji više vremena provodili u praćenju društvenih medija, to su iskazivali manju roditeljsku podršku, no veličina efekta povezanosti je slaba. Roditeljska restriktivna kontrola je s vremenom provedenim u praćenju društvenih medija povezana statistički značajno, pozitivno i neznatno ($r = ,092, p < ,01$), što ponovno ukazuje na slabu veličinu efekta povezanosti.

H_{1.1}: Očekuje se statistički značajna povezanost vremena provedenoga na društvenim medijima tijekom interakcije s djecom i stupnja roditeljske restriktivne kontrole i podrške.

U okviru vremena praćenja društvenih medija postavljena je podhipoteza kojom se očekivala statistički značajna povezanost vremena provedenoga na društvenim medijima tijekom interakcije s djecom i stupnja roditeljske restriktivne kontrole i podrške. Ovom podhipotezom pretpostavljala se pozitivna povezanost između vremena provedenoga u praćenju društvenih medija prilikom interakcije s djetetom i iskazane roditeljske restriktivne kontrole, kao dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Utvrđena je pozitivna neznatna korelacija ($r = ,178$, $p < ,01$) koja je ukazivala na to da su roditelji koji provode više vremena na društvenim medijima dok su interakciji s djetetom skloniji restriktivnim kontrolirajućim ponašanjima. S druge strane, utvrđena je negativna neznatna povezanost vremena provedenoga u praćenju društvenih medija prilikom interakcije s djecom i iskazane roditeljske podrške ($r = ,129$, $p < ,01$), što podrazumijeva da su roditelji koji provode više vremena na društvenim medijima dok su interakciji s djetetom manje skloni podržavajućim i toplim stilovima roditeljskoga ponašanja.

H₂: Očekuje se statistički značajna razlika u dimenzijama odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja, s obzirom na vrstu korištenih društvenih medija.

Drugom hipotezom očekivano je postojanje statistički značajne razlike u dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja s obzirom na najčešće korištenu vrstu društvenih medija. Provedenom analizom varijance nisu utvrđene razlike u dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja ovisno o najčešće korištenoj vrsti društvenih medija.

Tablica 6 Analiza varijance u ispitivanju razlika u dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja u odnosu na korišteni društveni medij ($N = 1025$).

		Suma kvadrata	Stupnjevi slobode	Prosječan kvadrat	F
Induktivno rezoniranje	Između grupa	2,435	7	0,348	1,339
	Unutar grupa	263,690	1015	0,260	
	Ukupno	266,124	1022		
Toplina	Između grupa	,561	7	0,080	0,715
	Unutar grupa	113,690	1015	0,112	
	Ukupno	114,250	1022		

Roditeljsko znanje	Između grupa	2,801	7	0,400	1,637
	Unutar grupa	248,100	1015	0,244	
	Ukupno	250,902	1022		
Kažnjavanje	Između grupa	4,018	7	0,574	1,083
	Unutar grupa	537,815	1015	0,530	
	Ukupno	541,833	1022		
Autonomija	Između grupa	1,336	7	0,191	1,132
	Unutar grupa	171,118	1015	0,169	
	Ukupno	172,454	1022		
Intruzivnost	Između grupa	2,011	7	0,287	0,556
	Unutar grupa	524,973	1015	0,517	
	Ukupno	526,984	1022		
Popustljivost	Između grupa	1,824	7	0,261	0,434
	Unutar grupa	609,681	1015	0,601	
	Ukupno	611,505	1022		
Podrška	Između grupa	9,788	7	1,398	0,841
	Unutar grupa	1686,611	1015	1,662	
	Ukupno	1696,398	1022		
Restriktivna kontrola	Između grupa	8,820	7	1,260	0,852
	Unutar grupa	1500,486	1015	1,478	
	Ukupno	1509,306	1022		

* $p < ,05$, ** $p < ,01$

H₃: Očekuje se statistički značajna povezanost razloga korištenja društvenih medija i dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja.

Trećom hipotezom očekivala se statistički značajna povezanost izraženosti pojedinih razloga korištenja društvenih medija i dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. S ciljem testiranja ove hipoteze, primijenjen je Pearsonov koeficijent korelacije, a za dimenzije *Topline* i *Autonomije* korišten je Spearmanov koeficijent korelacije. U *Tablici 7* prikazani su navedene povezanosti.

Tablica 7 Matrica koeficijenata korelacija razloga korištenja društvenih medija i dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja ($N = 1025$).

Razlozi korištenja društvenih medija	
--------------------------------------	--

		Kognitivne potrebe	Afektivne potrebe	Eskapizam (zabava)
Dimenzije odgojnoga stila roditeljskog ponašanja	Induktivno rezoniranje	,081**	,103**	-,066*
	Toplina	,026	-,024	-,121**
	Roditeljsko znanje	,070*	,043	-,020
	Kažnjavanje	-,014	-,046	,097**
	Autonomija	,024	-,011	-,066*
	Intruzivnost	,070*	,137**	,123**
	Popustljivost	,101**	,128**	,145**
	Podrška	,073*	,048	-,087**
	Restriktivna kontrola	,033	,109**	,131**

* $p < ,05$, ** $p < ,01$

Izraženije korištenje društvenih medija radi zadovoljavanja kognitivnih potreba pozitivno neznatno korelira s popustljivošću ($r = ,101, p < ,01$) i podrškom ($r = ,073, p < ,05$). Dakle, roditelji koji više koriste društvene medije radi zadovoljavanja svojih kognitivnih potreba, izražavaju veću popustljivost i podršku u odgoju djece. Roditeljsko korištenje društvenih medija radi zadovoljavanja afektivnih potreba pozitivno i neznatno korelira s popustljivošću ($r = ,128, p < ,01$), te restriktivnom kontrolom ($r = ,109, p < ,01$). Roditelji koji društvene medije koriste radi zadovoljavanja afektivnih potreba, iskazuju višu popustljivost i restriktivnu kontrolu u svome odgojnom stilu roditeljskoga ponašanja prema djeci. Korištenje društvenih medija radi eskapizma (zabave) pozitivno i neznatno korelira s popustljivošću ($r = ,145, p < ,01$) te restriktivnom kontrolom ($r = ,131, p < ,01$), a negativno i neznatno s podrškom ($r = -,087, p < ,01$). Roditelji koji češće društvene medije koriste iz zabave skloniji su popustljivom i kontrolirajućem ponašanju te su manje skloni izražavanju podrške. Potrebno je naglasiti kako je riječ o slabijim veličinama efekta povezanosti.

H₄: Očekuje se statistički značajna povezanost sadržaja korištenih društvenih medija i dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja.

Četvrta hipoteza propitivala je odnos izraženosti praćenja pojedine vrste sadržaja na društvenim medijima i dimenzija odgojnoga stila roditeljskog ponašanja. Rezultati korelacijske analize

prikazani su u *Tablici 8*. Za korelacijsku analizu primijenjen je Pearsonov koeficijent korelacije, a za dimenzije *Topline* i *Autonomije* korišten je Spearmanov koeficijent korelacije.

Tablica 8 Korelacijska matrica sadržaja društvenih medija koji se prati i dimenzija odgojnoga stila roditeljskog ponašanja ($N = 1025$)

		Sadržaj društvenih medija koji se prati			
		Roditeljstvo	Rast i razvoj djeteta	Dječji proizvodi i aktivnosti	Influenceri
Dimenzije odgojnoga stila roditeljskog ponašanja	Induktivno rezoniranje	,070*	,097*	,142**	,060
	Toplina	-,013	,036	,075*	-,053
	Roditeljsko znanje	,081*	,090**	,147**	,055
	Kažnjavanje	-,049	-,036	-,032	,034
	Autonomija	,022	,064*	,155**	-,011
	Intruzivnost	,050	,036	,009	,109*
	Popustljivost	,067*	,054	,015	,133**
	Podrška	,062*	,103**	,181**	,028
	Restriktivna kontrola	,000	,000	-,014	,085**
* $p < ,05$, ** $p < ,01$					

U *Tablici 8* vidljivo je da su roditelji koji više prate sadržaje vezane uz roditeljstvo skloniji induktivnom rezoniranju ($r = ,070$, $p < ,05$), iskazuju veće roditeljsko znanje ($r = ,081$, $p < ,05$), popustljiviji su ($r = ,067$, $p < ,05$) te izražavaju veću podršku ($r = ,062$, $p < ,05$). Riječ je o pozitivnim, ali neznatnim korelacijama kada je riječ o veličini efekta. Oni roditelji koji više prate sadržaje vezane uz rast i razvoj djeteta skloniji su induktivnom rezoniranju ($r = ,097$, $p < ,05$), većega su roditeljskoga znanja ($r = ,090$, $p < ,01$), skloniji autonomiji ($r = ,064$, $p < ,05$) te izražavanju podrške ($r = ,103$, $p < ,01$). Oni roditelji koji više prate sadržaje vezane uz proizvode i aktivnosti za djecu iskazuju više induktivno rezoniranje ($r = ,142$, $p < ,01$), veću toplinu ($r = ,075$, $p < ,05$), veće roditeljsko znanje ($r = ,147$, $p < ,01$), autonomiju ($r = ,155$, $p < ,01$) i podršku ($r = ,181$, $p < ,01$). Roditelji koji više prate utjecatelje (eng. *influencers*) o temama roditeljstva skloniji

su intruzivnosti ($r = ,109, p < ,05$), popustljivosti ($r = ,133, p < ,01$) i restriktivnoj kontroli ($r = ,085, p < ,01$). Za većinu povezanosti korelacije su slabe veličine efekta.

H₅: Očekuje se statistički značajna povezanost u načinu korištenja (aktivno ili pasivno) društvenih medija kod roditelja i dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja.

H_{5.1.}: Očekuje se statistički značajna povezanost između roditeljskoga *sharentinga* i popustljivoga odgojnog stila roditeljskoga ponašanja

Hipotezom pet očekivana je statistički značajna povezanost između izraženosti aktivnoga i pasivnoga korištenja društvenih medija i dimenzija odgojnoga stila roditeljskog ponašanja, s posebnim naglaskom na dvije čestice *sharentinga*, za koje je pretpostavljeno da su povezane s popustljivim odgojnim stilom roditeljskoga ponašanja.

Tablica 9 Korelacijska matrica načina korištenja društvenih medija koji se prati i dimenzija odgojnoga stila roditeljskog ponašanja ($N = 1025$).

		Način korištenja društvenih medija			
		Pasivno	Aktivno	<i>Sharenting 1</i>	<i>Sharenting 2</i>
Dimenzije odgojnoga stila roditeljskog ponašanja	Induktivno rezoniranje	,045	,043	,038	,022
	Toplina	-,021	-,033	,004	-,013
	Roditeljsko znanje	,052	,030	,037	,046
	Kažnjavanje	,118**	,113**	,113**	,108**
	Autonomija	-,006	-,010	,001	,015
	Intruzivnost	,187**	,149**	,163**	,160**
	Popustljivost	,110**	,086**	,089**	,068*
	Podrška	,030	,017	,031	,028
	Restriktivna kontrola	,181**	,156**	,164**	,159**

* $p < ,05$, ** $p < ,01$

Iz *Tablice 9* vidljivo je da je pasivno korištenje društvenih medija kod roditelja povezano s njihovom sklonošću kažnjavanju ($r = ,118, p < ,01$), intruzivnosti ($r = ,187, p < ,01$), popustljivosti ($r = ,110, p < ,01$) i restriktivnoj kontroli ($r = ,181, p < ,01$), jednako kao što je i kod roditelja koji društvene medije koriste aktivno povezano s njihovom sklonosti kažnjavanju ($r = ,113, p < ,01$), intruzivnosti ($r = ,149, p < ,01$), popustljivosti ($r = ,086, p < ,01$) i restriktivnoj kontroli ($r = ,156, p < ,01$).

Roditelji koji sudjeluju u praksi roditeljskoga dijeljenja na društvenim medijima (*sharenting*) skloniji su kažnjavanju ($r = ,113, p < ,01$; $r = ,108, p < ,01$), intruzivnosti ($r = ,163, p < ,01$; $r = ,160, p < ,01$), popustljivosti ($r = ,089, p < ,01$; $r = ,068, p < ,01$) te općenito restriktivnoj kontroli ($r = ,164, p < ,01$; $r = ,159, p < ,01$). Riječ je o pozitivnim neznatnim korelacijama.

H₆: Očekuje se statistički značajna razlika u načinu i razlogu korištenja društvenih medija s obzirom na spol roditelja.

Šesta hipoteza odnosila se na razlike s obzirom na spol roditelja u načinu i razlogu korištenja društvenih medija, odnosno u aktivnom i pasivnom korištenju društvenih medija i s obzirom na zadovoljavanje kognitivnih i afektivnih potreba ili eskapizma (zabave) u korištenju društvenih medija.

Tablica 10 Testiranje razlika između majki i očeva u načinu korištenja društvenih medija ($N = 1025$)

	Spol	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>g</i>
Pasivno korištenje	M	139	23,6978	7,63730	-2,788**	0,254
	Ž	885	25,7073	7,94176		
Aktivno korištenje	M	139	13,6547	5,98151	-4,026**	0,342
	Ž	885	15,8836	6,59725		

* $p < 0,5$, ** $p < ,01$

g- Hedgeov *g*, veličina efekta

Za načine korištenja društvenih medija utvrđeno je postojanje statistički značajnih razlika između muškaraca i žena (očeva i majki) u pasivnom i u aktivnom korištenju društvenih medija. Žene (majke) su sklonije i aktivnom i pasivnom korištenju u usporedbi s očevima. Riječ je o umjerenim veličinama efekta (*Tablica 10*).

Osim načina, očekivane su razlike u razlozima korištenja društvenih medija ovisno o spolu roditelja (*Tablica 11*). Provedenim *t* testovima ($t = -6,230, df = 1022, p < ,01$) utvrđeno je da su majke ($M = 2,891, SD = ,929$) sklonije kognitivnim razlozima korištenja društvenih medija u usporedbi s očevima ($M = 2,362, SD = ,937$). Isti rezultat dobiven je i za afektivne razloge korištenja ($t = -4,999, df = 205,468, p < ,01$). Majke ($M = 2,062, SD = 0,905$) su sklonije afektivnim razlozima korištenja društvenih medija za razliku od očeva ($M = 1,707, SD = 0,756$). S druge strane, nisu utvrđene razlike u korištenju društvenih medija iz zabave ili eskapizma između očeva ($M =$

3,201, $SD = 1,002$) i majki ($M = 3,182$; $SD = 1,002$) ($t = ,209$; $df = 1022$; *n. s.*). Spomenute dvije utvrđene razlike imaju umjerenu veličinu efekta.

Tablica 11 Testiranje razlika između majki i očeva u izraženosti razloga korištenja društvenih medija ($N = 1025$).

	Spol	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>g</i>
Kognitivne potrebe	M	139	2,3618	0,93714	-6,230**	0,568
	Ž	885	2,8907	0,92952		
Afektivne potrebe	M	139	1,7071	0,75619	-4,999**	0,400
	Ž	885	2,0620	0,90511		
Eskapizam (zabava)	M	139	3,2014	1,00211	0,209	
	Ž	885	3,1823	1,00171		

* $p < ,05$, ** $p < ,01$

g - Hedgeov *g*, veličina efekta

H7: Očekuje se statistički značajna razlika u dimenzijama odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja s obzirom na spol.

Sedmom hipotezom predviđeno je postojanje spolnih razlika u dimenzijama roditeljskog stila ponašanja.

Tablica 12 Testiranje razlika između majki i očeva u dimenzijama odgojnoga stila roditeljskog ponašanja ($N = 1025$).

	Spol	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>g</i>
Induktivno rezoniranje	M	4,2576	0,56427	-1,684	
	Ž	4,3358	0,50045		
Toplina	M	4,6403	0,36005	-2,680**	0,244
	Ž	4,7226	0,33278		
Roditeljsko znanje	M	4,2338	0,54107	-5,836**	0,584
	Ž	4,5175	0,47696		
Kažnjavanje	M	2,5065	0,74301	2,627**	0,240
	Ž	2,3324	0,72349		
Autonomija	M	4,5072	0,50982	-3,822**	0,422
	Ž	4,6799	0,39083		
Intruzivnost	M	2,9209	0,67569	2,258*	0,206

	Ž	2,7734	0,72152		
Popustljivost	M	2,8657	0,73526		
	Ž	2,7036	0,77780	2,301*	0,210
Podrška	M	17,6388	1,47695		
	Ž	18,2559	1,24316	-4,672**	0,483
Restriktivna kontrola	M	5,4273	1,13932		
	Ž	5,1059	1,22133	2,910**	0,265

* $p < ,05$, ** $p < ,01$

g- Hedgeov g, veličina efekta

S ciljem ispitivanja spolnih razlika u dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja, provedeni su t -testovi za nezavisne uzorke između majki ($N = 885$) i očeva ($N = 139$). Rezultati pokazuju statistički značajne razlike u gotovo svim ispitivanim dimenzijama, uz različite razine veličine efekta. Za dimenziju induktivnog rezoniranja nije utvrđena statistički značajna razlika između majki i očeva ($t = -1,684$, $n.s.$). Statistički značajne razlike utvrđene su za dimenziju *Popustljivost* na način da su očeви iskazali višu razinu popustljivosti ($M = 2,87$, $SD = 0,74$) za razliku od majki ($M = 2,70$, $SD = 0,78$), uz značajnu razliku ($t = 2,301$, $p < ,05$) i malu veličinu efekta ($g = 0,210$). Za dimenziju *Toplina* utvrđeno je da su majke pokazale višu razinu topline ($M = 4,72$, $SD = 0,33$) nego očeви ($M = 4,64$, $SD = 0,36$), pri čemu je razlika bila statistički značajna ($t = -2,680$, $p < ,01$) uz malu do srednju veličinu efekta ($g = 0,244$). U dimenziji *Roditeljsko znanje* majke su iskazale značajno višu razinu roditeljskog znanja ($M = 4,52$, $SD = 0,48$) u usporedbi s očevima ($M = 4,23$, $SD = 0,54$), $t = -5,836$, $p < ,01$, uz srednju veličinu efekta ($g = 0,584$), što predstavlja jednu od izraženijih razlika u analiziranim dimenzijama. Za dimenziju *Kažnjavanje* očeви su češće iskazivali ponašanja povezana s kažnjavanjem ($M = 2,51$, $SD = 0,74$) u usporedbi s majkama ($M = 2,33$, $SD = 0,72$), pri čemu je razlika bila statistički značajna ($t = 2,627$, $p < ,01$), s malom veličinom efekta ($g = 0,240$). U okviru dimenzije *Autonomija* majke su pokazale višu razinu poticanja autonomije kod djece ($M = 4,68$, $SD = 0,39$) naspram očeva ($M = 4,51$, $SD = 0,51$), pri čemu je razlika bila statistički značajna ($t = -3,822$, $p < ,01$), a veličina efekta bila je srednje razine ($g = 0,422$). Za dimenziju *Intruzivnost* očeви su iskazali višu intruzivnost ($M = 2,92$, $SD = 0,68$) u usporedbi s majkama ($M = 2,77$, $SD = 0,72$), pri čemu je razlika bila statistički značajna ($t = 2,258$, $p < ,05$), s malom veličinom efekta ($g = 0,206$). S obzirom na dvije nadređene dimenzije, za dimenziju *Roditeljska podrška* pokazalo se da su majke iskazale višu razinu podrške ($M = 18,26$, $SD = 1,24$) u odnosu na očeve ($M = 17,64$, $SD = 1,48$), pri čemu je razlika bila statistički značajna

($t = -4,672$, $p < ,01$), sa srednjom veličinom efekta ($g = 0.483$). Za dimenziju *Restriktivne kontrole* očevi su je u većoj mjeri iskazivali ($M = 5,43$, $SD = 1,14$) u usporedbi s majkama ($M = 5,11$, $SD = 1,22$), pri čemu je razlika bila statistički značajna ($t = 2,910$, $p < ,01$), uz malu do srednju veličinu efekta ($g = 0,265$).

H₈: Očekuje se da će spol, vrijeme korištenja društvenih medija, aktivno korištenje i korištenje društvenih medija za zadovoljavanje kognitivne potrebe biti prediktor dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja.

Osmom hipotezom pretpostavljalo se da je moguće predvidjeti dimenzije odgojnoga stila roditeljskog ponašanja temeljem spola sudionika, vremena provedenoga u korištenju društvenih medija, aktivnog korištenja društvenih medija te korištenja društvenih medija za zadovoljavanje kognitivnih potreba. Kako bismo ispitali ovu hipotezu, provedene su hijerarhijske regresijske analize za svaku pojedinu nadređenu dimenziju roditeljskog ponašanja. U prvom koraku uključen je spol (Model 1), a u drugom sve ostale spomenute varijable kao obilježja korištenja društvenih medija (Model 2).

Kako bi se ispitala prediktivna vrijednost spola i korištenja društvenih medija na roditeljsku dimenziju odgojnoga stila *Induktivno rezoniranje*, provedena je hijerarhijska regresijska analiza u dva koraka (*Tablica 13* i *Tablica 14*).

Tablica 13 Hijerarhijska regresijska analiza prediktora dimenzije roditeljskog ponašanja *Induktivno rezoniranje* ($N = 1025$)

	R^2	ΔR^2	F	p
1. korak (spol)	,003		2,834	,093
2. korak (vrijeme provedeno u praćenju društvenih medija, aktivno korištenje društvenih medija, korištenje društvenih medija za zadovoljenje kognitivnih potreba)	,013	,010	3,288	,011

R^2 – koeficijent multiple korelacije; ΔR^2 – promjena koeficijenta multiple korelacije po pojedinom koraku; p – razina značajnosti

Tablica 14 Sažetak hijerarhijske regresijske analize prediktora induktivnog rezoniranja ($N = 1025$)

Korak		B	$SE (B)$	β
1	Spol	,078	,046	,053
2	Spol	,052	,047	,035

Vrijeme provedeno u praćenju	-,041	,019	-,068*
Društveni mediji			
Kognitivne potrebe	,038	,017	,070*
Aktivno korištenje	,003	,002	,039

B - nestandardizirani koeficijent; *SE (B)* – standardna pogreška *B* koeficijenta; β – standardizirani koeficijent; * $p < ,05$; ** $p < ,01$

U prvom koraku u model je uključen spol, koji se nije pokazao statistički značajnim ($\beta = ,053$, $p = ,093$), pri čemu je objašnjeno 0,3 % varijance induktivnog rezoniranja ($R^2 = ,003$, $F(1, 1022) = 2,834$, $p = ,093$). U drugom koraku dodani su prediktori povezani s korištenjem društvenih medija, odnosno vrijeme provedeno u praćenju društvenih medija, aktivno korištenje društvenih medija i korištenje društvenih medija za zadovoljavanje kognitivnih potreba. Model je značajno poboljšan ($\Delta R^2 = ,010$, $F(4, 1019) = 3,288$, $p = ,011$), a dva prediktora pokazala su se statistički značajnima. Vrijeme provedeno u praćenju društvenih medija bilo je značajan negativan prediktor induktivnog rezoniranja ($\beta = -0.068$, $p < ,05$), dok je korištenje društvenih medija za zadovoljenje kognitivnih potreba imalo značajan pozitivan efekt ($\beta = ,070$, $p < ,05$). Aktivno korištenje društvenih medija nije se pokazalo značajnim prediktorom ($\beta = ,039$, $p > ,05$). Nakon uključanja svih prediktora, spol nije ostao značajan ($\beta = ,035$, $p > ,05$) (*Tablica 13* i *Tablica 14*). Zaključno, konačni model objašnjava 1,3 % varijance induktivnog rezoniranja, što ukazuje na to da pojedini aspekti korištenja društvenih medija imaju statistički značajnu, ali vrlo malu povezanost s ovom roditeljskom dimenzijom, na način da su roditelji koji više vremena provode na društvenim medijima manje skloni induktivnom rezoniranju, dok su oni koji koriste društvene medije za zadovoljavanje kognitivnih potreba skloniji induktivnom rezoniranju. Spol se u ovom kontekstu nije pokazao značajnim prediktorom.

Za dimenziju *Popustljivost* u nastavku se nalaze tablice (*Tablica 15* i *Tablica 16*) hijerarhijske regresijske analize prediktora dimenzija odgojnoga stila roditeljskog ponašanja.

Tablica 15 Hijerarhijska regresijska analiza prediktora dimenzije odgojnoga stila roditeljskog ponašanja *Popustljivost* ($N = 1025$)

	R^2	ΔR^2	F	p
1. korak (spol)	,005		5,296	,022
2. korak (vrijeme provedeno u praćenju društvenih medija, aktivno korištenje društvenih medija, korištenje društvenih)	,029	,024	8,346	,000

medija za zadovoljenje kognitivnih potreba)

R^2 – koeficijent multiple korelacije; ΔR^2 – promjena koeficijenta multiple korelacije po pojedinom koraku; p – razina značajnosti

Tablica 16 Sažetak hijerarhijske regresijske analize prediktora popustljivosti ($N = 1025$)

Korak		<i>B</i>	<i>SE (B)</i>	β
1	Spol	-,162	,070	-,072*
	Spol	-,228	,071	-,101**
	Vrijeme provedeno u praćenju	,054	,029	,058
2	Društveni mediji			
	Kognitivne potrebe	,088	,026	,108**
	Aktivno korištenje	,009	,004	,074*

B – nestandardizirani koeficijent; *SE (B)* – standardna pogreška B koeficijenta; β – standardizirani koeficijent; * $p < ,05$; ** $p < ,01$

Kako bi se ispitala prediktivna vrijednost spola i korištenja društvenih medija na roditeljsku dimenziju *Popustljivost*, provedena je hijerarhijska regresijska analiza u dva koraka. U prvom koraku u model je uključen spol, koji je pokazao značajan, ali slab negativan efekt ($\beta = -0,072$, $p < ,05$), pri čemu objašnjava 0,5 % varijance popustljivosti ($R^2 = ,005$, $F(1, 1022) = 5,296$, $p = ,022$). U drugom koraku dodani su prediktori povezani s korištenjem društvenih medija, odnosno vrijeme provedeno u praćenju društvenih medija, aktivno korištenje i korištenje društvenih medija za zadovoljavanje kognitivnih potreba. Model je značajno poboljšán ($\Delta R^2 = ,024$, $F(4, 1019) = 8,346$, $p < ,001$), pri čemu su se dva prediktora pokazala značajnima. Kognitivne potrebe bile su značajan pozitivni prediktor popustljivosti ($\beta = ,108$, $p < ,01$), dok je aktivno korištenje društvenih medija također pokazalo značajan, ali slabiji pozitivan efekt ($\beta = ,074$, $p < ,05$). Vrijeme provedeno u praćenju društvenih medija nije se pokazalo značajnim prediktorom ($\beta = ,058$, $p > ,05$). Nakon uključenja svih prediktora, spol je ostao značajan prediktor, pri čemu se njegov negativni utjecaj dodatno pojačao ($\beta = -,101$, $p < ,01$) (Tablica 17 i Tablica 18), što znači da su očevi skloniji popustljivosti. Ukupno, konačni model objašnjava 2,9 % varijance popustljivosti roditeljskog ponašanja, što sugerira da su određeni aspekti korištenja društvenih medija povezani s dimenzijama odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja, ali i da spol ostaje značajan čimbenik. Roditelji koji koriste društvene medije za zadovoljavanje kognitivnih potreba i koji aktivno koriste društvene medije skloniji su popustljivosti. Ipak, postotak objašnjenje varijance kriterija je vrlo malen.

Kako bi se ispitala prediktivna vrijednost spola i korištenja društvenih medija na roditeljsku dimenziju *Toplina*, provedena je hijerarhijska regresijska analiza u dva koraka (*Tablica 17* i *Tablica 18*).

Tablica 17 Hijerarhijska regresijska analiza prediktora dimenzije odgojnoga stila roditeljskog ponašanja *Toplina* ($N = 1025$)

	R^2	ΔR^2	F	p
1. korak (spol)	,007		7,184	,007
2. korak (vrijeme provedeno u praćenju društvenih medija, aktivno korištenje društvenih medija, korištenje društvenih medija za zadovoljenje kognitivnih potreba)	,114	,007	3,519	,007

R^2 – koeficijent multiple korelacije; ΔR^2 – promjena koeficijenta multiple korelacije po pojedinom koraku; p – razina značajnosti

Tablica 18 Sažetak hijerarhijske regresijske analize prediktora topline ($N = 1025$)

Korak		B	$SE (B)$	β
1	Spol	,082	,031	,084**
	Spol	,083	,031	,084**
	Vrijeme provedeno u praćenju	-,028	,013	-,068*
2	Društveni mediji			
	Kognitivne potrebe	,007	,011	,019
	Aktivno korištenje	-,002	,002	-,035

B – nestandardizirani koeficijent; $SE (B)$ – standardna pogreška B koeficijenta; β – standardizirani koeficijent; * $p < ,05$; ** $p < ,01$

U prvom koraku u model je uključen spol, koji je pokazao značajan, ali slab pozitivan efekt ($\beta = ,084$, $p < ,01$). Model je bio statistički značajan ($F(1, 1022) = 7,184$, $p = ,007$) te je objasnio 0,7 % varijance topline ($R^2 = ,007$). U drugom koraku dodani su prediktori povezani s korištenjem društvenih medija, odnosno vrijeme provedeno u praćenju društvenih medija, aktivno korištenje i korištenje društvenih medija za zadovoljavanje kognitivnih potreba. Model je ostao značajan ($F(4, 1019) = 3,519$, $p = ,007$), uz porast objašnjene varijance na 11,4 % ($R^2 = ,114$, $\Delta R^2 = ,007$). Vrijeme provedeno u praćenju društvenih medija pokazalo se kao značajan negativni prediktor topline ($\beta = -,068$, $p < ,05$), dok aktivno korištenje i kognitivne potrebe nisu bili značajni prediktori ($\beta = -,035$, $p > ,05$; $\beta = ,019$, $p > ,05$). Spol je i dalje ostao značajan prediktor ($\beta = ,084$, $p < ,01$), pri čemu se

njegov utjecaj nije promijenio u drugom koraku. Ukupno, rezultati sugeriraju da su određeni aspekti korištenja društvenih medija povezani s dimenzijom odgojnoga stila topline, pri čemu duže vrijeme provedeno u praćenju društvenih medija predviđa nižu razinu topline. Međutim, aktivno korištenje i zadovoljavanje kognitivnih potreba putem društvenih medija nisu se pokazali značajnima u objašnjenju ove dimenzije odgojnoga stila roditeljskog ponašanja. Dobiveni nalazi upućuju na to da postoji blaga pozitivna povezanost između ženskog spola i roditeljske topline, što znači da majke u prosjeku iskazuju više topline u interakciji s djecom u usporedbi s očevima. Također, dulje vrijeme provedeno u praćenju sadržaja na društvenim medijima povezano je s nižim razinama roditeljske topline.

Kako bi se ispitala prediktivna vrijednost spola i različitih aspekata korištenja društvenih medija na dimenziju *Roditeljsko znanje*, provedena je hijerarhijska regresijska analiza u dva koraka (*Tablica 19* i *Tablica 20*).

Tablica 19 Hijerarhijska regresijska analiza prediktora dimenzije odgojnoga stila roditeljskog ponašanja *Roditeljsko znanje* ($N = 1025$)

	R^2	ΔR^2	F	p
1. korak (spol)	,038		40,917	,000
2. korak (vrijeme provedeno u praćenju društvenih medija, aktivno korištenje društvenih medija, korištenje društvenih medija za zadovoljenje kognitivnih potreba)	,043	,004	11,387	,207

R^2 – koeficijent multiple korelacije; ΔR^2 – promjena koeficijenta multiple korelacije po pojedinom koraku; p – razina značajnosti

Tablica 20 Sažetak hijerarhijske regresijske analize prediktora roditeljskog znanja ($N = 1025$)

Korak		B	$SE (B)$	β
1	Spol	,284	,044	,196**
	Spol	,273	,045	,189**
	Vrijeme provedeno u praćenju	-,035	,018	-,059
2	Društveni mediji			
	Kognitivne potrebe	,017	,016	,033
	Aktivno korištenje	,001	,002	,012

B – nestandardizirani koeficijent; $SE (B)$ – standardna pogreška B koeficijenta; β – standardizirani koeficijent; * $p < ,05$; ** $p < ,01$

U prvom koraku u model je uključen spol, koji se pokazao kao značajan prediktor roditeljskog znanja ($\beta = ,196, p < ,001$), objašnjavajući 3,8 % varijance ($R^2 = ,038, F(1, 1022) = 40,92, p < ,001$). U drugom koraku dodani su prediktori, odnosno vrijeme provedeno na društvenim medijima, aktivno korištenje društvenih medija i zadovoljavanje kognitivnih potreba putem društvenih medija. Model je ostao značajan ($F(4, 1019) = 11,39, p < ,001$), ali povećanje objašnjene varijance bilo je minimalno ($\Delta R^2 = ,004, p = ,207$), što sugerira da dodatni prediktori nisu značajno doprinijeli objašnjenju roditeljskog znanja. Analiza koeficijenata pokazala je da spol ostaje značajan prediktor u drugom koraku ($\beta = ,189, p < ,001$), dok vrijeme provedeno na društvenim medijima nije doseglo prag statističke značajnosti ($\beta = -,059, p = ,058$). Nadalje, ni aktivno korištenje društvenih medija ($\beta = ,012, p = ,707$) ni zadovoljavanje kognitivnih potreba putem društvenih medija ($\beta = ,033, p = ,292$), nisu se pokazali značajnim prediktorima roditeljskog znanja. Dobiveni rezultati ukazuju na to da su majke u prosjeku sklonije višoj razini roditeljskog znanja u usporedbi s očevima, pri čemu se spol pokazao kao dosljedan i stabilan prediktor bez obzira na uključene varijable navika korištenja društvenih medija.

Kako bi se ispitalo u kojoj mjeri spol i različiti aspekti korištenja društvenih medija predviđaju dimenziju odgojnoga stila roditeljskog ponašanja kažnjavanja, provedena je hijerarhijska regresijska analiza u dva koraka (*Tablica 21* i *Tablica 22*).

Tablica 21 Hijerarhijska regresijska analiza prediktora dimenzije odgojnoga stila roditeljskog ponašanja *Kažnjavanje* ($N = 1025$)

	R^2	ΔR^2	F	p
1. korak (spol)	,007		6,901	,009
2. korak (vrijeme provedeno u praćenju društvenih medija, aktivno korištenje društvenih medija, korištenje društvenih medija za zadovoljenje kognitivnih potreba)	,030	,023	7,929	,000

R^2 – koeficijent multiple korelacije; ΔR^2 – promjena koeficijenta multiple korelacije po pojedinom koraku; p – razina značajnosti

Tablica 22 Sažetak hijerarhijske regresijske analize prediktora kažnjavanja ($N = 1025$)

Korak	B	$SE(B)$	β
1 Spol	-,174	,066	-,082**
2 Spol	-,195	,067	-,092**

Vrijeme provedeno u praćenju	,079	,027	,090**
Društveni mediji			
Kognitivne potrebe	-,013	,024	-,017
Aktivno korištenje	,012	,004	,112**

B - nestandardizirani koeficijent; *SE (B)* – standardna pogreška *B* koeficijenta; β – standardizirani koeficijent; * $p < ,05$; ** $p < ,01$

U prvom koraku model je uključivao samo spol, koji se pokazao kao značajan prediktor kažnjavanja ($\beta = -,082, p = ,009$). Model je bio statistički značajan ($F(1, 1022) = 6,901, p = ,009$) te je objašnjavao 0,7 % varijance u roditeljskom kažnjavanju ($R^2 = ,007$). U drugom koraku modelu su dodani dodatni prediktori, odnosno vrijeme provedeno na društvenim medijima, aktivno korištenje društvenih medija te zadovoljavanje kognitivnih potreba putem društvenih medija. Novi model ostao je statistički značajan ($F(4, 1019) = 7,929, p < ,001$), pri čemu se objašnjena varijanca povećala na 3 % ($R^2 = ,030, \Delta R^2 = ,023, p < ,001$). Detaljnija analiza pokazala je da su vrijeme provedeno na društvenim medijima ($\beta = ,090, p = ,004$) i aktivno korištenje društvenih medija ($\beta = ,112, p < ,001$) pozitivno povezani s kažnjavanjem, što znači da roditelji koji više vremena provode na društvenim medijima te ih aktivno koriste imaju veću sklonost kažnjavanju djece. Spol je ostao značajan prediktor ($\beta = -,092, p = ,004$), pri čemu su žene iskazivale niže razine kažnjavanja u usporedbi s muškarcima. S druge strane, zadovoljavanje kognitivnih potreba putem društvenih medija nije se pokazalo kao značajan prediktor ($\beta = -,017, p = ,593$) (*Tablica 21* i *Tablica 22*). Ovi rezultati upućuju na to da veća angažiranost na društvenim medijima može biti povezana s češćim korištenjem kažnjavanja u roditeljstvu, dok spol i dalje igra značajnu ulogu, pri čemu su žene manje sklone kažnjavanju nego muškarci.

Kako bi se ispitala povezanost spola i različitih aspekata korištenja društvenih medija s dimenzijom odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja *Autonomija*, provedena je hijerarhijska regresijska analiza u dva koraka (*Tablica 23* i *Tablica 24*).

Tablica 23 Hijerarhijska regresijska analiza prediktora dimenzije odgojnoga stila roditeljskog ponašanja *Autonomija* ($N = 1025$)

	R^2	ΔR^2	F	p
1. korak (spol)	,021		21,439	,000
2. korak (vrijeme provedeno u praćenju društvenih medija, aktivno korištenje društvenih medija, korištenje društvenih medija za zadovoljenje kognitivnih potreba)	,022	,001	5,601	,000

R^2 – koeficijent multiple korelacije; ΔR^2 – promjena koeficijenta multiple korelacije po pojedinom koraku; p – razina značajnosti

Tablica 24 Sažetak hijerarhijske regresijske analize prediktora autonomije ($N = 1025$)

Korak		<i>B</i>	<i>SE (B)</i>	β
1	Spol	,173	,037	,143**
	Spol	,176	,038	,146**
	Vrijeme provedeno u praćenju	-,008	,016	-,017
2	Društveni mediji			
	Kognitivne potrebe	,001	,014	,002
	Aktivno korištenje	-,001	,002	-,024

B – nestandardizirani koeficijent; *SE (B)* – standardna pogreška B koeficijenta; β – standardizirani koeficijent; * $p < ,05$; ** $p < ,01$

U prvom koraku model je uključivao samo spol, koji se pokazao kao značajan prediktor autonomije ($\beta = ,143$, $p < ,001$). Model je bio statistički značajan ($F(1, 1022) = 21,439$, $p < ,001$) te je objasnio 2,1 % varijance autonomije ($R^2 = ,021$). U drugom koraku modelu su dodani prediktori, odnosno vrijeme provedeno na društvenim medijima, aktivno korištenje društvenih medija i zadovoljavanje kognitivnih potreba putem društvenih medija. Unatoč dodavanju ovih varijabli, novi model nije značajno poboljšao objašnjenje varijance ($\Delta R^2 = ,001$, $p = ,800$). Ukupno, drugi model ostao je statistički značajan ($F(4, 1019) = 5,601$, $p < ,001$), ali dodatni prediktori nisu pokazali značajan doprinos predikciji autonomije. Detaljnije, vrijeme provedeno na društvenim medijima ($\beta = -,017$, $p = ,587$), zadovoljavanje kognitivnih potreba putem društvenih medija ($\beta = ,002$, $p = ,960$) i aktivno korištenje društvenih medija ($\beta = -,024$, $p = ,456$) nisu se pokazali kao značajni prediktori autonomije (*Tablica 23* i *Tablica 24*). Spol je ostao jedini značajan prediktor u drugom koraku analize ($\beta = ,146$, $p < ,001$), pri čemu su žene iskazivale veću autonomiju od muškaraca.

Kako bi se istražila povezanost spola i različitih aspekata korištenja društvenih medija s intruzivnošću, provedena je hijerarhijska regresijska analiza u dva koraka (*Tablica 25* i *Tablica 26*).

Tablica 25 Hijerarhijska regresijska analiza prediktora dimenzije odgojnoga stila roditeljskog ponašanja *Intruzivnost* ($N = 1025$).

	R^2	ΔR^2	<i>F</i>	<i>p</i>
--	-------	--------------	----------	----------

1. korak (spol)	,005		5,100	,024
2. korak (vrijeme provedeno u praćenju društvenih medija, aktivno korištenje društvenih medija, korištenje društvenih medija za zadovoljenje kognitivnih potreba)	,036	,031	9,633	,000

R^2 – koeficijent multiple korelacije; ΔR^2 – promjena koeficijenta multiple korelacije po pojedinom koraku; p – razina značajnosti

Tablica 26 Sažetak hijerarhijske regresijske analize prediktora intruzivnosti ($N = 1025$)

Korak		B	$SE (B)$	β
1	Spol	-,147	,065	-,070*
	Spol	-,208	,066	-,099**
	Vrijeme provedeno u praćenju	,046	,027	,054
2	Društveni mediji			
	Kognitivne potrebe	,048	,024	,063*
	Aktivno korištenje	,015	,003	,142**

B – nestandardizirani koeficijent; $SE (B)$ – standardna pogreška B koeficijenta; β – standardizirani koeficijent; * $p < ,05$; ** $p < ,01$

U prvom koraku model je sadržavao samo spol kao prediktorsku varijablu. Dobiveni rezultati pokazali su da spol ima značajan, ali slab prediktivni doprinos intruzivnosti ($\beta = -,070$, $p = ,024$), pri čemu su žene pokazivale nešto nižu razinu intruzivnosti u usporedbi s muškarcima. Ovaj model bio je statistički značajan ($F(1, 1022) = 5,100$, $p = ,024$), no objasnio je tek 0,5 % varijance kriterijske varijable ($R^2 = ,005$). U drugom koraku, analizi su dodani dodatni prediktori, odnosno vrijeme provedeno na društvenim medijima, aktivno korištenje društvenih medija te zadovoljavanje kognitivnih potreba putem društvenih medija. Uključivanje ovih varijabli značajno je poboljšalo model ($\Delta R^2 = ,031$, $p < ,001$), koji je sada obuhvaćao 3,6 % objašnjene varijance intruzivnosti ($R^2 = ,036$). Model je ostao statistički značajan ($F(4, 1019) = 9,633$, $p < ,001$). Detaljnija analiza koeficijenata pokazala je da aktivno korištenje društvenih medija ($\beta = ,142$, $p < ,001$) i zadovoljavanje kognitivnih potreba putem društvenih medija ($\beta = ,063$, $p = ,046$) imaju značajan doprinos objašnjenju intruzivnosti. Spol je također ostao značajan prediktor ($\beta = -,099$, $p = ,002$), dok vrijeme provedeno na društvenim medijima nije imalo statistički značajan učinak ($\beta = ,054$, $p = ,085$). Navedeni rezultati upućuju na to da su određeni aspekti korištenja društvenih medija, osobito aktivno sudjelovanje i motivacija za zadovoljavanje kognitivnih potreba, povezani

s višom razinom intruzivnosti. Spol također ima određeni utjecaj, pri čemu žene u prosjeku iskazuju niže razine intruzivnosti u usporedbi s muškarcima.

Provedene su i hijerarhijske regresijske analize za predikciju nadređenih dimenzija *Roditeljske podrške* i *Restriktivne kontrole*. Kako bi se ispitalo u kojoj mjeri spol i različiti aspekti korištenja društvenih medija predviđaju roditeljsku podršku, provedena je hijerarhijska regresijska analiza u dva koraka (*Tablica 27* i *Tablica 28*).

Tablica 27 Hijerarhijska regresijska analiza prediktora nadređene dimenzije odgojnoga stila roditeljskog ponašanja *Roditeljska podrška* ($N = 1025$)

	R^2	ΔR^2	F	p
1. korak (spol)	,027		28,037	,000
2. korak (vrijeme provedeno u praćenju društvenih medija, aktivno korištenje društvenih medija, korištenje društvenih medija za zadovoljenje kognitivnih potreba)	,034	,007	8,839	,000

R^2 – koeficijent multiple korelacije; ΔR^2 – promjena koeficijenta multiple korelacije po pojedinom koraku; p – razina značajnosti

Tablica 28 Sažetak hijerarhijske regresijske analize prediktora roditeljske podrške ($N = 1025$)

Korak		B	SE (B)	β
1	Spol	,617	,117	,163**
2	Spol	,583	,119	,154**
	Vrijeme provedeno u praćenju	-,113	,048	-,073**
	Društveni mediji			
	Kognitivne potrebe	,063	,043	,046
	Aktivno korištenje	,001	,006	,003

B – nestandardizirani koeficijent; $SE (B)$ – standardna pogreška B koeficijenta; β – standardizirani koeficijent; * $p < ,05$; ** $p < ,01$

U prvom modelu razmatrana je varijabla spola. Rezultati su pokazali da spol ima statistički značajnu ulogu ($\beta = ,163$, $p < ,001$), pri čemu žene iskazuju veću razinu podrške u usporedbi s muškarcima. Ovaj model objašnjavao je 2,7 % ukupne varijance ($R^2 = ,027$), što predstavlja nizak, ali značajan doprinos ($F(1, 1022) = 28,04$, $p < ,001$). U drugom koraku uključene su tri dodatne varijable vezane uz korištenje društvenih medija, odnosno vrijeme provedeno na društvenim medijima, aktivno korištenje društvenih medija te korištenje u svrhu zadovoljavanja kognitivnih

potreba. Dodavanje ovih prediktora dovelo je do blagog porasta objašnjene varijance na 3,4 % ($R^2 = ,034$), no taj porast nije bio statistički značajan ($\Delta R^2 = ,007$, $p = ,066$). Pojedinačno gledano, uz spol ($\beta = ,154$, $p < ,001$), jedino se vrijeme provedeno na društvenim medijima pokazalo značajnim negativnim prediktorom podrške ($\beta = -,073$, $p = ,020$), sugerirajući da roditelji koji više vremena provode na društvenim medijima iskazuju nešto nižu razinu podrške. Preostale dvije varijable, točnije aktivno korištenje ($\beta = ,003$, $p = ,913$) i kognitivne potrebe ($\beta = ,046$, $p = ,148$), nisu bile statistički značajne (*Tablica 27* i *Tablica 28*). Rezultati ukazuju na važnost spola kao stabilnoga prediktora roditeljske podrške, dok su učinci aspekata navika korištenja društvenih medija ograničenoga dosega, pri čemu jedino vrijeme provedeno na društvenim medijima pokazuje negativnu povezanost s ovom dimenzijom odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja.

Hijerarhijskom regresijskom analizom nastojalo se ispitati u kojoj mjeri spol i različiti oblici korištenja društvenih medija doprinose objašnjenju restriktivne kontrole (*Tablica 28* i *Tablica 29*).

Tablica 28 Hijerarhijska regresijska analiza prediktora nadređene dimenzije odgojnoga stila roditeljskog ponašanja *Restriktivna kontrola* ($N = 1025$)

	R^2	ΔR^2	F	p
1. korak (spol)	,008		8,471	,004
2. korak (vrijeme provedeno u praćenju društvenih medija, aktivno korištenje društvenih medija, korištenje društvenih medija za zadovoljenje kognitivnih potreba)	,044	,036	11,764	,000

R^2 – koeficijent multiple korelacije; ΔR^2 – promjena koeficijenta multiple korelacije po pojedinom koraku; p – razina značajnosti

Tablica 29 Sažetak hijerarhijske regresijske analize prediktora restriktivne kontrole ($N = 1025$)

Korak		B	$SE (B)$	β
1	Spol	-,321	,110	-,091**
2	Spol	-,403	,111	-,114**
	Vrijeme provedeno u praćenju	,125	,045	,086**
	Društveni mediji			
	Kognitivne potrebe	,035	,040	,027
	Aktivno korištenje	,028	,006	,151**

B – nestandardizirani koeficijent; $SE (B)$ – standardna pogreška B koeficijenta; β – standardizirani koeficijent; * $p < ,05$; ** $p < ,01$

U prvom koraku analize uključen je samo spol kao prediktor. Dobiveni model bio je statistički značajan ($F(1, 1022) = 8,47, p = ,004$), s objašnjenom varijancom od 0,8 % ($R^2 = ,008$). Spol se pokazao značajnim negativnim prediktorom ($\beta = -,091, p = ,004$), što sugerira da žene iskazuju nižu razinu roditeljske restriktivne kontrole u usporedbi s muškarcima. U drugom koraku u model su uključeni i dodatni prediktori vezani uz korištenje društvenih medija, odnosno vrijeme provedeno na društvenim medijima, aktivno korištenje društvenih medija te korištenje društvenih medija s ciljem zadovoljavanja kognitivnih potreba. Ovaj model dodatno je unaprijedio objašnjenje varijance ($\Delta R^2 = ,036, F(4, 1019) = 12,76, p < ,001$), s ukupno objašnjenih 4,4 % varijance restriktivne kontrole ($R^2 = ,044$). Detaljna analiza pokazala je da su spol ($\beta = -,114, p < ,001$), vrijeme provedeno na društvenim medijima ($\beta = ,086, p = ,006$) i aktivno korištenje društvenih medija ($\beta = ,151, p < ,001$) značajni prediktori roditeljske restriktivne kontrole. S druge strane, korištenje društvenih medija u svrhu zadovoljenja kognitivnih potreba nije se pokazalo značajnim ($\beta = ,027, p = ,388$) (*Tablica 28 i Tablica 29*). Zaključno, rezultati ukazuju na to da muškarci češće iskazuju višu razinu roditeljske restriktivne kontrole, a da vremenski dulje i aktivnije korištenje društvenih medija doprinosi većoj izraženosti dimenzije kontrole u odgojnom stilu roditelja.

7. RASPRAVA

Istraživanjem povezanosti navika korištenja društvenih medija s dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja cilj je bio ispitati razloge, načine i sadržaje korištenja društvenih medija s dimenzijama odgojnih stilova roditelja. Također, cilj je bio ispitati povezanosti između vremena provedenoga na društvenim medijima i dimenzija odgojnih stilova roditelja, kao i razlike u dimenzijama odgojnih stilova s obzirom na korištenu vrstu društvenoga medija kod roditelja. Osim toga, cilj je bio ispitati razlike između majki i očeva u odgojnim stilovima i navikama korištenja društvenih medija. Ispitivane su i prediktivne vrijednosti spola i vremena korištenja društvenih medija na dimenzije odgojnih stilova roditelja, kao i aktivnoga korištenja društvenih medija i korištenje društvenih medija za zadovoljavanje kognitivnih potreba kao najučestaliji razlog korištenja društvenih medija u prijašnjim istraživanjima. Važno je naglasiti kako su se odgojni stilovi roditelja promatrali u skladu sa suvremenim istraživanjima odgojnih stilova na temelju kojih se naglasak stavlja na dimenzije odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja s ciljem dobivanja slojevitosti odgojnih stilova koje bolje odražavaju stil roditeljstva te se u suvremenim istraživanjima takva analiza učestalije koristi (Keresteš i sur., 2012; Lee, i sur., 2022; Goagoses i

sur., 2023; Power, 2013; Power i sur., 2013; Smetana, 2017; Ulferts, 2020). Na ovaj način moguće je pratiti i suvremene odgojne stilove, a ne isključivo stroge konstrukte četiri temeljna odgojna stila.

Deskriptivna analiza obilježja uzorka pokazala je kako je 80 % sudionika istraživanja u braku te žive u tradicionalnom tipu obitelji, a većinom imaju dvoje djece. U izvanbračnoj zajednici je njih 11,5 %. Prema rezultatima Državnoga zavoda za statistiku (2023) ukupno je u Republici Hrvatskoj 49,30 % stanovnika u bračnoj zajednici, a njih 4,05 % u izvanbračnoj zajednici. Prema podacima Ministarstva demografije i useljništva, bračnih je parova s djecom 46,66 %, a izvanbračnih parova s djecom 3,07 %, dok je majki s djecom više (16,19 %) nego očeva s djecom (3,56 %) (Josić, 2024). S obzirom na to da su rezultati ovoga istraživanja na reprezentativnom uzorku roditelja djece rane i predškolske dobi, mogu se pratiti omjeri trenutnoga stanja obitelji u Republici Hrvatskoj i dobivenoga reprezentativnog uzorka. Ono što je vidljivo i usporedivo jest da se ovim istraživanjem, također, dobio postotak u kojem je više obitelji tradicionalnoga tipa (roditelji u braku s djecom) nego izvanbračnih zajednica s djecom. Postotak onih koji su rastavljeni u ovom istraživanju jest 4,2 %, dok statistički podaci Državnoga zavoda za statistiku (2023) i Eurostata (2023a) iznose kako su stope razvoda braka u Republici Hrvatskoj u porastu te da razvodom završava otprilike svaki treći brak.

Roditelji djece rane i predškolske dobi ovim su istraživanjem većinski skloni induktivnom rezoniranju, topli su, visokoga roditeljskog znanja te su skloni osiguravati autonomiju djetetu. Također, nešto su manje popustljivi i intruzivni. S obzirom na nadređene dimenzije, roditelji su skloni izražavanju visokoga stupnja roditeljske podrške i nešto su manje skloni restriktivnoj kontroli. Što se tiče ranijih istraživanja, istraživanje Višnjić-Jevtić i Visković (2022) na uzorku roditelja rane i predškolske dobi pokazalo je da se roditelji u Republici Hrvatskoj izjašnjavaju responzivnima i sklonima osiguravanju dječje autonomije, što je u skladu s dobivenim rezultatima.

U doktorskom radu autora Maglice (2018) roditelji su samoprocijenili dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja visokima na roditeljskoj podršci, nešto nižima od prosjeka su procijenili restriktivnu kontrolu i popustljivost. Važno je naglasiti kako su u ovom istraživanju uzorak roditelji adolescenata te je korištena Likertova skala s četiri uporišne točke. No, usporedbom srednjih vrijednosti vidljivo je da su u oba istraživanja roditelji procijenili svoj odgojni stil roditeljskoga ponašanja visokima na roditeljskoj podršci, a niskim na restriktivnoj kontroli i popustljivosti. Autori Lee i suradnici (2023) svojim su istraživanjem izjednačili dimenzije odgojnoga stila i

odgojni stil naglašavajući važnost analiziranja odgojnoga stila kroz dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Na jednak način autor Smetana (2017) naglašava važnost promatranja odgojnoga stila kroz dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Uz njih, autori Goagoses i suradnici (2023) te Lee i suradnici (2022) u svom radu izjednačavaju roditeljske odgojne stilove i dimenzije odgojnoga stila te analiziraju rezultate kroz dimenzije. Bazirajući se na novim saznanjima na temu roditeljskih odgojnih stilova, u nastavku će se analiza hipoteza bazirati na dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja.

Rezultati ovoga istraživanja vezani uz navike korištenja društvenih medija kod roditelja pokazuju da roditelji djece rane i predškolske dobi nešto manje koriste društvene medije, a više ih koriste pasivno nego aktivno. Navedeno je u skladu s američkim istraživanjem autora Lin i suradnika (2019) koje je pokazalo da više roditelja koristi društvene medije pasivno nego aktivno. U kategoriji sadržaja korištenja društvenih medija, deskriptivni podaci ovoga istraživanja pokazuju da roditelji najčešće za praćenje medijskih sadržaja koriste *Facebook*, a zatim *Instagram* i *YouTube*, dok je *WhatsApp* najučestalije korištena aplikacija za razmjenu poruka, uz *Viber* koji je drugi po učestalosti. Za istraživanje sadržaja o odgoju roditelji najčešće koriste roditeljske portale i forume, zatim podcaste o roditeljstvu i portale za čitanje vijesti. Rezultati su slični rezultatima prijašnjih istraživanja, u kojima su se istaknuli *Facebook*, *YouTube*, *Instagram* i *X* kao najčešće korišteni društveni mediji među roditeljima (Olpin i sur., 2023; Waring i sur., 2023; Pretorius i sur., 2019), dok su Haslam i suradnici (2017) utvrdili kako roditelji najčešće koriste *Facebook*, roditeljske portale i blogove kada pretražuju sadržaje o odgoju. Prema podacima Državnoga zavoda za statistiku (2022) Hrvati najčešće koriste *Facebook*, *Instagram* i *Pinterest*, a na predzadnjem mjestu je *YouTube*. Vidljivo je da su zamjetne razlike kada se promatra uzorak roditelja djece rane i predškolske dobi u ovom istraživanju, gdje je vidljivo da od korištenih društvenih medija *YouTube* prepoznaju drugim po učestalosti. Navedeno se može povezati i s njihovim slušanjem podcasta s ciljem istraživanja tema o odgoju – što im je druga najučestalija platforma za istraživanje sadržaja o odgoju.

Ovim istraživanjem procijenjeno vrijeme provedeno na društvenim medijima kod roditelja djece rane i predškolske dobi jest od jednog do dva sata dnevno, a drugi po učestalosti odgovor bio je od tri do pet sati dnevno. Što se tiče vremenske komponente praćenja društvenih medija, ranija istraživanja pokazala su da ih roditelji koriste svakodnevno (Waring i sur., 2023), a prema Petrosyan (2024) od 2017. godine majke su u SAD-u provodile oko tri i pol sata koristeći internet,

što se može povezati i s rezultatima ovoga istraživanja. Hrvatsko istraživanje autora Ciboci i Labaš (2019) pokazalo je da 84,5 % roditelja koristi internet svakodnevno, a društvene medije 76,4 % korisnika starijih od 18 godina (Kemp, 2023). Vidljivo je da i roditelji djece rane i predškolske dobi pripadaju ovim statističkim podacima o svakodnevnom korištenju interneta s obzirom na to da se izjašnjavanju kako najčešće svakodnevno koriste društvene medije od jednog do dva sata.

Rezultati istraživanja vezani uz prvu hipotezu H_1 : *Očekuje se statistički značajna povezanost vremena provedenoga u korištenju društvenih medija od strane roditelja i dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja* pokazuju da postoji statistički značajna povezanost između vremena koje roditelji provode u korištenju društvenih medija i popustljivosti, restriktivne kontrole, topline i roditeljskoga znanja. Roditelji djece rane i predškolske dobi koji više vremena provode koristeći društvene medije skloniji su kažnjavanju, popustljivosti, intruzivnosti, a skloni su i manjem stupnju topline i roditeljskoga znanja na način da su manje upućeni u ono što se događa u svakodnevnom životu njihova djeteta. Sukladno tome, što roditelji više vremena provode na društvenim medijima, manji je stupanj roditeljske podrške i veći je stupanj roditeljske restriktivne kontrole. Važno je naglasiti kako je za sve navedene povezanosti veličina efekta povezanosti slaba pa iako postoje određene povezanosti između vremena provedenoga na društvenim medijima i dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja, upitan je njihov značaj u praktičnom smislu zbog slabe povezanosti. Slaba veličina efekta potencijalno je rezultat i drugih faktora koji utječu na odgojni stil roditeljskoga ponašanja. Ranije istraživanje autorice Ante-Contreras (2016) na ovu temu pokazalo je kako je provođenje više vremena na društvenim medijima povezano s autoritarnim roditeljskim odgojnim stilom, odnosno, roditelji koji više vremena provode na društvenim medijima iskazuju viši stupanj kontrolirajućih ponašanja kažnjavanjem i manji stupanj topline. Navedeno se može povezati i s ovim istraživanjem koje je pokazalo jednaku povezanost. S druge strane, istraživanje Varela-Rios (2022) pokazalo je kako ne postoji statistički značajna povezanost između roditeljskoga korištenja društvenih medija i roditeljskoga odgojnoga stila, što je oprečno dobivenim rezultatima ovoga istraživanja. Važno je naglasiti kako je istraživanje Varela-Rios (2022) provedeno na roditeljima adolescenata, ali u nedostatku istraživanja koja se bave povezanošću navika korištenja društvenih medija i odgojnih stilova roditelja, uključeno je u analizu i raspravu. Važno je istaknuti potencijalnu kontradiktornost u nalazima. S jedne strane, roditelji koji više vremena provode na društvenim medijima u isto vrijeme mogu biti skloni restriktivnoj kontroli koja uključuje intruzivna ponašanja koja su povezana sa psihološkom

kontrolom, a, s druge strane, mogu biti i popustljivi u svome odgoju. To može značiti da su roditelji u ovom uzorku istovremeno popustljivi prema određenim neprimjerenim ponašanjima djece ili da reagiraju kritiziranjem, kažnjavanjem i vikanjem. No, unatoč slaboj veličini efekta, značaj ovoga istraživanja je u tome da je potrebno kritički pristupiti obrazovanju roditelja za roditeljsku ulogu koja bi uključivala i digitalnu pismenost s naglaskom na ulogu vremena provedenoga na društvenim medijima na odgojni stil roditeljskoga ponašanja. Stoga je prva hipoteza djelomično potvrđena.

U okviru analiziranja povezanosti vremena korištenja društvenih medija i dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja, specifičan cilj bio je istražiti povezanost vremena provedenoga na društvenim medijima tijekom interakcije s djecom i potencijalno kontrolirajućega ponašanja roditelja. Navedeno se ispitalo podhipotezom $H_{1.1}$: *Očekuje se statistički značajna povezanost vremena provedenoga na društvenim medijima tijekom interakcije s djecom i stupnja roditeljske restriktivne kontrole i podrške*, a utvrđena je pozitivna neznatna korelacija koja ukazuje na to da su roditelji koji provode više vremena na društvenim medijima dok provode vrijeme s vlastitim djetetom skloniji restriktivnim kontrolirajućim ponašanjima. Utvrđena je i negativna korelacija s dimenzijom podrške koja ukazuje na to da su roditelji koji provode više vremena na društvenim medijima dok provode vrijeme s vlastitim djetetom manje skloni izražavati toplinu i podršku svome djetetu. Navedeno se ogleda u tome da su roditelji koji su više vremena na društvenim medijima dok provode vrijeme s vlastitim djetetom skloniji kontrolirajućim ponašanjima koja uključuju intruzivnost i kažnjavanje, dok su manje skloni objašnjavati djetetu razloge pravila ponašanja, manje izražavaju toplinu, manje se zanimaju za ono što se događa u životu djeteta i time njeguju manji stupanj autonomije u odnosu s djetetom. Ranije istraživanje autorice Ante-Contreras (2016) potvrdilo je kako roditelji koji više vremena provode na društvenim medijima iskazuju viši stupanj kontrolirajućih ponašanja, iz čega se može zaključiti kako postoji veća vjerojatnost negativnih stilova discipliniranja djeteta bez da se s djetetom rasprave razlozi posljedica za njegovo neprimjereno ponašanje. Također, istraživanje Višnjić-Jevtić i Visković (2022) na uzorku roditelja djece rane i predškolske dobi pokazalo je da su roditelji relativno neskloni zajedničkom korištenju digitalnih medija s djecom, a relativno često koriste medije koji ne iziskuju njihovu direktnu angažiranost. Na temelju ovoga istraživanja možemo zaključiti da roditelji koriste digitalne medije koji će im biti odmak i pomoć u odgoju. Slično se može zaključiti i na temelju rezultata autora Nikkena (2019) koji je svojim istraživanjem utvrdio kako su razlozi korištenja društvenih medija

kod roditelja distrakcija koja im omogućava olakšanje u odgoju i vrijeme za sebe; dadilja kada roditelj nije dostupan i alat kojim se mijenja ponašanja djeteta. Iako ova dva istraživanja nisu povezana s istraživanjem doktorskoga rada na način da se vežu uz korištenje društvenih medija tijekom interakcije s djetetom, indirektno upućuju na koji način roditelji, u odnosu s djetetom, koriste digitalne medije. Koriste ih kao odgojnu podršku na način da im omogućavaju vrijeme za sebe, a nisu skloni zajedničkom korištenju u interakciji s djecom. Navedeno se usko veže uz pojam manjka roditeljske medijacije. Potencijalno je moguće zaključiti kako je korištenje digitalnih medija s ciljem distrakcije djeteta jedan od načina kontrolirajućih ponašanja roditelja s ciljem discipliniranja djeteta i poticanja primjerenoga ponašanja.

S druge strane, rezultati istraživanja doktorskoga rada mogu se povezati s prijašnjim istraživanjima koja provođenje više vremena na društvenim medijima tijekom interakcije s djecom interpretiraju na način smanjene roditeljske pažnje usmjerene na djecu. Autorice Steiner-Adair i Barker (2013) ističu da roditeljsko korištenje društvenih medija tijekom interakcije s djecom kod djece dovodi do osjećaja usamljenosti i stresa, čemu je *uzrok nedostatak roditeljske pažnje i topline*. Osim toga, autor Golden (2015) u svojoj je teorijskoj analizi istaknuo da se u kontekstu korištenja mobilnih uređaja kod roditelja govori o roditeljskoj fizičkoj prisutnosti, a mentalnoj odsutnosti zbog koje roditelji nisu fokusirani na svoju okolinu, što povećava postotak fizičkih ozljeda kod djece. Hiniker i suradnici (2015) svojim su istraživanjem utvrdili da roditelji zbog korištenja mobilnih uređaja u interakciji s djecom često ne primijete potrebu vlastitoga djeteta za pažnjom i *podrškom* te ne mogu djeci dati zadovoljavajuće odgovore na njihove upite. To se može povezati sa slabijim stupnjem objašnjavanja razloga postojanja pravila, što se u dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja definira induktivnim rezoniranjem. Autori Kildare i Middlemiss (2017) u svojoj su teorijskoj analizi zaključili kako su roditelji zbog nametnute potrebe za prisutnosti na društvenim medijima manje responzivni i osjetljivi na potrebe djece, što ugrožava njihovu kvalitetu odnosa s djetetom. Navedeno se može povezati s potencijalnim ometanim razvojem privrženosti roditelja i djeteta, a time i razvojem nesigurnih stilova privrženosti roditelja i djece prema teoriji privrženosti (Ainsworth i sur., 1971; Ajduković i sur., 2006; Bowlby, 1969; 1988). Osim toga, na temelju prijašnjih istraživanja i ovoga istraživanja moguće je zaključiti da roditelji koji više vremena provode na društvenim medijima tijekom interakcije s djecom iskazuju manji stupanj responzivnosti, pažnje i topline, što potencijalno može dovesti do osjećaja usamljenosti kod djece ili ozljeda. Nadalje, povezanost vremena provedenoga na društvenim medijima i kontrolirajućih

roditeljskih ponašanja može se povezati s autoritarnim konstruktom odgojnoga stila s obzirom na visok stupanj kontrole. Autoritativni odgojni stil pripadao bi i stupnju visoke kontrole, uz prisutnost topline, no ranija istraživanja pokazuju da dok su roditelji u interakciji s djecom i koriste društvene medije, pokazuju manji stupanj responzivnosti, stoga autoritativni odgojni stil nije primjenjiv.

Novija istraživanja utvrdila su da su roditelji koji u interakciji s djecom koriste neke od digitalnih medija u odgoju djece u dobi do tri godine manje responzivni i osjetljivi na njihove potrebe, a kod učestalog roditeljskog korištenja prenosivih digitalnih uređaja, zamijećene su i teškoće učenja kod djece (Mikić i Klein, 2022). Abels i suradnici (2024) su na temelju svoga kvalitativnog istraživanja u Norveškoj utvrdili da roditelji mobilne uređaje smatraju distraktorima u odgoju djeteta koji ugrožavaju njihov odnos (privrženosti) s djetetom. Brdovčak i suradnice (2020) svojim su istraživanjem u Republici Hrvatskoj utvrdile da kod djece od 3 do 14 godina roditeljska *tehnoferencija* negativno utječe na djetetovu regulaciju emocija, kvalitetu sna i razvoj prosocijalnih vještina. Slično su istaknule Merkaš i suradnice (2021) koje su svojim istraživanjem utvrdile da roditeljska *tehnoferencija* negativno utječe na socijalne kompetencije djeteta. Iz navedenoga su vidljive teorijske i praktične implikacije rezultata dobivenih ovim istraživanjem, unatoč slaboj veličini efekta navedene povezanosti. Prije svega, vidljivi su obrasci roditeljskoga ponašanja koji bi pripadali kategoriji manjega stupnja pažnje i responzivnosti, čime se potencijalno narušava odnos privrženosti s djetetom i razvoj socio-emocionalnih kompetencija djeteta. U kontekstu odgojnih stilova, navedene dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja pripadale bi smetenome roditeljstvu (eng. *distracted parenting*), ali i nepovezanome roditeljstvu (Faircloth, 2023). Na temelju analize rezultata trenutnoga istraživanja i rezultata prijašnjih istraživanja, hipoteza je potvrđena. Navedeni rezultati omogućuju proširivanje teorijskoga razumijevanja uloge distraktibilnosti društvenih medija na izražavanje podrške djeci u odgoju i negativnih obrazaca kontrole.

Analizom rezultata istraživanja za drugu hipotezu H_2 : *Očekuje se statistički značajna razlika u dimenzijama odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja, s obzirom na vrstu korištenih društvenih medija* na temelju analize varijance nisu utvrđene razlike u dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja ovisno o najčešće korištenoj vrsti društvenih medija. Prema tome, nema nikakve razlike u sklonosti određenome odgojnom stilu roditeljskoga ponašanja u odnosu na vrstu korištenoga društvenog medija, neovisno o tome je li riječ o društvenim medijima za pronalazak savjeta o odgoju, praćenje medijskih sadržaja ili korištenje društvenih medija za razmjenu poruka.

Iako istraživanje nije direktno povezano s navedenom hipotezom, značajno je za istaknuti kako je istraživanje u Republici Hrvatskoj s roditeljima djece rane i predškolske dobi istaknulo kako roditelji koriste internet, posebno roditeljske portale, s ciljem pronalaska informacija o odgoju, za što procjenjuju da im jača roditeljske kompetencije (Dadić i sur., 2021). Navedeno se može povezati s potrebom roditelja za jačanjem roditeljskih kompetencija s ciljem pozitivnijih obrazaca stila roditeljstva. No, ovim istraživanjem za doktorski rad nisu utvrđene razlike u odgojnom stilu roditeljskoga ponašanja s obzirom na vrstu korištenoga društvenog medija, niti je utvrđeno da će određeni društveni medij (primjerice roditeljski portali) potaknuti pozitivnije stilove roditeljstva. Time se otvara pitanje za dodatna istraživanja o tome postoji li univerzalna digitalna kultura roditelja u savjetovanju o roditeljstvu. Zaključno, ova hipoteza nije potvrđena, a ranija istraživanja nisu proučavala navedenu povezanost.

Rezultati hipoteze *H₃*: *Očekuje se statistički značajna povezanost razloga korištenja društvenih medija i dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja* upućuju na to da postoje statistički značajne povezanosti razloga korištenja društvenih medija i dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja. Na temelju Pearsonovog koeficijenta korelacije za nadređene dimenzije *Popustljivosti*, *Roditeljske podrške* i *Restriktivne kontrole*, utvrđena je pozitivna povezanost korištenja društvenih medija za zadovoljavanje kognitivnih potreba (potreba za informacijama i savjetima o odgoju) te popustljivosti i podrške. To znači da roditelji koji koriste društvene medije za zadovoljavanje potrebe za informacijama i savjetima o odgoju iskazuju u svome odgojnom stilu roditeljskoga ponašanja viši stupanj popustljivosti i roditeljske podrške kroz njegovanje zdrave komunikacije s djetetom i osiguravanje autonomije djetetu uz jasno objašnjavanje postojanja granica. Navedeno se može povezati s odgojnim stilovima koji su visoko na razini topline, podrške i popustljivosti. Od temeljnih odgojnih stilova prema teoriji o odgojnim stilovima to su popustljivi i autoritativni odgojni stil, dok od suvremenih odgojnih stilova to mogu biti stilovi poput nježnoga roditeljstva, pozitivnoga roditeljstva, svjesnoga roditeljstva, povezujućega i intenzivnoga roditeljstva. Korištenje društvenih medija za zadovoljavanje afektivnih potreba kod roditelja pokazalo se povezanim s roditeljskom popustljivošću i restriktivnom kontrolom u odgojnom stilu roditeljskoga ponašanja prema djeci. Odnosno, roditelji koji društvene medije koriste radi emocionalnih i estetskih iskustava iskazuju viši stupanj popustljivosti i restriktivne kontrole prema djeci, što se može povezati s popustljivim (permisivnim) i autoritarnim roditeljskim odgojnim stilom, a od suvremenih odgojnih stilova s nježnim, svjesnim, intruzivnim i povezujućim

roditeljstvom. Vidljivo je da su i ovi navedeni rezultati kontradiktorni kada je riječ o metodama odgoja. Roditelji koji se putem društvenih medija povezuju s drugim roditeljima i društveni mediji im služe za dijeljenje pozitivnih roditeljskih iskustava i poteškoća u roditeljstvu istovremeno mogu biti popustljivi u svome odgoju ili skloniji negativnim obrascima kontrole ponašanja djeteta. Jednako je zamijećeno i kada je riječ o korištenju društvenih medija radi zadovoljavanja potreba za eskapizmom (zabavom). Korištenje društvenih medija radi eskapizma (zabave) pozitivno je povezano s popustljivošću i restriktivnom kontrolom u odgojnom stilu roditeljskoga ponašanja, a negativno s roditeljskom podrškom. Navedeno podrazumijeva da roditelji koji koriste društvene medije radi distrakcije od svakodnevnih obveza, smanjivanja osjećaja dosade i zabave iskazuju viši stupanj popustljivosti i restriktivne kontrole, a iskazuju niži stupanj roditeljske podrške. U odgoju ti roditelji mogu pripadati popustljivom (permisivnom), autoritarnom i/ili indiferentnom odgojnom stilu. Od suvremenih odgojnih stilova, potencijalno mogu pripadati opisu intruzivnoga roditeljstva, kao i nježnoga, svjesnoga i povezujućega roditeljstva. Važno je naglasiti kako se navedene veze s odgojnim stilovima mogu samo pretpostaviti na temelju dimenzija odgojnoga stila zastupljenoga u svakom odgojnom stilu, a ne mogu se strogo utvrditi. U povezanosti zadovoljavanja potreba putem društvenih medija i dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja, uočljiva je razlika između korištenja društvenih medija za kognitivne potrebe i eskapizam na način da oni roditelji koji koriste društvene medija za zadovoljavanje kognitivnih potreba iskazuju viši stupanj podrške, a oni koji ih koriste za eskapizam (zabavu) iskazuju nizak stupanj podrške u odgoju.

Zadovoljavanje kognitivnih i afektivnih potreba prevladavajući su motivi za korištenje društvenih medija kod roditelja u ranijim istraživanjima (Clark, 2023; Duggan i sur., 2015; Haslam i sur., 2017; Moon i sur., 2019; Petrosyan, 2024; Pretorius i sur., 2019), uz umanjivanje osjećaja dosade i zabavu (McDaniel, 2019) i kao odmak od roditeljske uloge (Nikken, 2019; Suh i sur., 2024; Višnjić-Jevtić i Visković, 2021). Ovim istraživanjem utvrđeno je da roditelji djece rane i predškolske dobi društvene medije učestalije koriste radi zadovoljavanja kognitivnih potreba i eskapizma (zabave). Ranija istraživanja direktne povezanosti razloga korištenja društvenih medija kod roditelja i dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja nisu dostupna, no istraživanja su pokazala kako roditelji primarno koriste društvene medije radi zadovoljavanja potreba za informacijama i savjetima o odgoju; prije svega radi pronalaska drugačije perspektive o odgoju i radi odgajanja djeteta na drugačiji način od onoga kako su njih odgajali njihovi roditelji (Clark, 2023). S druge strane, Haslam i suradnici (2017) te Chee i suradnici (2023) smatraju

zabrinjavajućom činjenicu da roditelji koriste društvene medije za pronalazak savjeta o odgoju, posebno s obzirom na to da je istraživanje Jenkins i Moreno (2020) te Tamming i Lipoff (2020) pokazalo da su roditelji aktivniji i angažiraniji na objavama koje su vezane uz dezinformacije. Frey i suradnici (2022) utvrdili su da su roditelji koji pasivno koriste društvene medije većinom provjeravali zdravstvene savjete o djeci, odnosno koristili ih s ciljem zadovoljavanja kognitivnih potreba. U Republici Hrvatskoj roditelji djece rane i predškolske dobi istaknuli su kako koriste internet za zadovoljavanje kognitivnih potreba, a procjenjuju da im navedene informacije jačaju roditeljske kompetencije te su skloni, u određenoj mjeri, dijeliti svoje odgojne metode s drugim roditeljima (Dadić i sur., 2021). Važno je naglasiti kako je u kontekstu korištenja društvenih medija za zadovoljavanje kognitivnih potreba nužno utvrditi na koji način roditelji primjenjuju savjete koje pronalaze na društvenim medijima, pogotovo kada je riječ o dezinformacijama. Istraživanja koja se bave direktnom povezanošću razloga korištenja društvenih medija prema teoriji koristi i zadovoljstva te dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja nisu dostupna. Također, kada govorimo o istraživanju za doktorski rad, potrebno je naglasiti kako je riječ o slabijim povezanostima kada se promatra veličina efekta, stoga je upitna primjenjiva vrijednost prethodno navedenih rezultata. No, na temelju prijašnjih istraživanja koja govore o roditeljskom korištenju društvenih medija za zadovoljavanje kognitivnih potreba te s obzirom na to da su utvrđene statistički značajne povezanosti razloga korištenja društvenih medija i dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja, treća hipoteza može se djelomično potvrditi. S obzirom na to da roditelji koriste društvene medije primarno za zadovoljavanje svojih kognitivnih potreba, što je povezano s iskazivanjem roditeljske podrške u roditeljstvu, rezultati ovoga istraživanja podloga su za promišljanje oblikovanja platforme za savjetovanje roditelja o odgoju. Platforma na društvenim medijima mogla bi osiguravati pouzdane informacije i savjete o odgoju temeljene na interdisciplinarnosti. Osim toga, mogla bi omogućavati razmjene iskustava između roditelja uz moderatora koji bi osiguravao primjerenost razmjene i komunikacije. Time bi se ostvarila i afektivna potreba roditelja.

Četvrtom hipotezom *H₄*: *Očekuje se statistički značajna povezanost sadržaja korištenih društvenih medija i dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja* nastojala se utvrditi statistički značajna povezanost između sadržaja koje roditelji konzumiraju na društvenim medijima i dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja. Utvrđeno je da su roditelji koji više prate sadržaje vezane uz roditeljstvo skloniji induktivnom rezoniranju, iskazuju veće roditeljsko znanje,

u svome odgojnome stilu su popustljiviji te izražavaju veću roditeljsku podršku. Točnije, iskazuju veći interes za ono što se događa u životu njihova djeteta, objašnjavaju razloge postojanja pravila te time izražavaju viši stupanj roditeljske podrške. Uz to su i popustljiviji u svom odgojnom stilu. Roditelji koji više prate sadržaje vezane uz rast i razvoj djeteta, skloniji su induktivnom rezoniranju, roditeljskom znanju, skloniji su autonomiji te time i iskazuju viši stupanj roditeljske podrške. Oni roditelji koji više prate sadržaje vezane uz proizvode i aktivnosti za djecu iskazuju viši stupanj topline, veće roditeljsko znanje i induktivno rezoniranje, autonomiju i, posljedično, roditeljsku podršku. Roditelji koji više prate utjecatelje (eng. *influencers*) o temama roditeljstva u isto su vrijeme skloniji intruzivnosti i restriktivnoj kontroli te popustljivosti.

Iz analize rezultata vidljivo je da roditelji koji više prate sadržaje o roditeljstvu, rastu i razvoju djeteta te o aktivnostima i proizvodima za djecu, iskazuju sličan obrazac dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja u kojem je naglašen stupanj roditeljske podrške koji je obilježen induktivnim rezoniranjem, roditeljskim znanjem, topline i njegovanjem autonomije kod djeteta. Od njih se razlikuju roditelji koji više prate utjecatelje (eng. *influencers*) o temama roditeljstva na način da iskazuju pojedine negativne obrasce roditeljskih odgojnih stilova, točnije, intruzivnost i restriktivnu kontrolu, uz naglašenu popustljivost. Moć utjecatelja (eng. *influencers*) je u tome što se stvaraju digitalni medijski sadržaji s kojim se roditelji mogu povezati, zbog čega ih roditelji percipiraju povjerljivima (Chee i sur., 2023), no u istraživanju ovoga doktorskog rada roditelji najmanje iskazuju slaganje s praćenjem utjecatelja (eng. *influencers*) na društvenim medijima. Prosječne vrijednosti odgovora upućuju na to da roditelji gravitiraju temama o aktivnostima i proizvodima za djecu, nakon čega iskazuju kako na društvenim medijima prate teme o rastu i razvoju djece. Prijašnja istraživanja pokazala su da roditelji najučestalije prate teme koje se tiču praktičnih savjeta o rastu i razvoju djece (savjeti o tome kako naučiti dijete obavljati nuždu, savjeti vezani uz spavanje, prehranu i dojenje, kao i teme discipliniranja, problema u ponašanju, cijepljenja, vrtića i predškole te savjete vezane uz razvoj socio-emocionalnih vještina) (Clark, 2023). U Republici Hrvatskoj roditeljima su izvori informiranja o roditeljstvu dominantno grupe roditelja djece s kojima njihovo dijete pohađa školu ili vrtić (roditeljske *WhatsApp* i *Viber* grupe), stručna literatura i znanstveni članci o roditeljstvu i odgoju djece, stručnjaci iz područja roditeljstva, roditeljske grupe na društvenim medijima, a u manjem postotku publicistička literatura o roditeljstvu i odgoju djece, udruge specijalizirane za roditeljstvo i posljednji su influenceri i blogeri na društvenim medijima (Petrović i Hodak, 2024).

Istraživanja koja ispituju direktne povezanosti odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja i sadržaja koje roditelji prate na društvenim medijima nisu dostupna pa je na temelju analize rezultata moguće zaključiti kako je četvrta hipoteza djelomično potvrđena s obzirom na to da su određene dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja povezane s pojedinim sadržajima koje roditelji učestalije prate na društvenim medijima, no za većinu navedenih povezanosti ta je korelacija slabe veličine efekta. Uz slabu veličinu efekta, nisu dostupna prijašnja istraživanja direktne povezanosti navedenih varijabli. Moguće je da je veličina efekta slaba zbog drugih mjesta na kojima se roditelji savjetuju i informiraju o odgoju poput bliskih prijatelja, vlastitih roditelja ili knjiga, a koji imaju ulogu u dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Unatoč tome, rezultati imaju svoj teorijski i praktični značaj jer roditelji koji se informiraju o rastu i razvoju djeteta iskazuju pozitivnije obrasce odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Prema tome, i ovi rezultati upućuju na važnost oblikovanja obrazovne platforme za roditelje. Prije svega, radi zaštite roditelja od dezinformacija, ovi nalazi dobra su podloga o promišljanju tema na obrazovnoj platformi za roditelje koja bi bila sigurno i pouzdano mjesto savjetovanja o odgoju.

Petom hipotezom *H₅*: *Očekuje se statistički značajna povezanost u načinu korištenja (aktivno ili pasivno) društvenih medija kod roditelja i dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja* nastojala se utvrditi statistički značajna povezanost u pasivnom ili aktivnom korištenju društvenih medija kod roditelja i dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja. Rezultati su pokazali kako su roditelji koji aktivno i pasivno koriste društvene medije skloniji kažnjavanju, intruzivnosti, popustljivosti i restriktivnoj kontroli. U tom smislu nema razlike u povezanosti aktivnoga i/ili pasivnoga korištenja društvenih medija s dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Vidljivo je kako su roditelji koji koriste društvene medije, neovisno je li to aktivno ili pasivno, skloniji određenim negativnim obrascima odgojnih stilova. Navedeno se djelomično može povezati s prijašnje istaknutim istraživanjem Ante-Contreras (2016) u kojem roditelji koji više vremena provode na društvenim medijima iskazuju viši stupanj kontrolirajućih roditeljskih ponašanja koja uključuju i kažnjavanje. S druge strane, u prijašnjim istraživanjima nisu utvrđene povezanosti između korištenja društvenih medija i popustljivosti, osim u slučaju roditeljskoga dijeljenja na društvenim medijima (Amon i sur., 2022). Na temelju analize rezultata vidljivo je kako je riječ o pozitivnim neznatnim korelacijama, iz čega se može zaključiti kako je peta hipoteza djelomično potvrđena.

Od posebnoga značaja bilo je ispitati povezanost između *sharentinga* kao aktivnoga načina korištenja društvenih medija te popustljivoga odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. U ovom istraživanju kod roditeljskoga dijeljenja na društvenim medijima naglasak je bio na dijeljenju fotografija, osobnih podataka (ime i prezime) vlastitoga djeteta i lokacije na društvenim medijima. Podhipotezom $H_{5.1.}$: *Očekuje se statistički značajna povezanost između roditeljskoga sharentinga i popustljivoga odgojnog stila roditeljskoga ponašanja* cilj je bio ispitati povezanost između *sharentinga* te popustljivoga odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Na temelju analize rezultata utvrđena je statistički značajna povezanost između popustljivosti i roditeljskoga dijeljenja fotografija vlastitoga djeteta na društvenim medijima. Navedeni rezultati istraživanja djelomično su u skladu s ranijim istraživanjem autora Amon i suradnika (2022) koji su utvrdili povezanost između prakse roditeljskoga dijeljenja na društvenim medijima i popustljivoga (permisivnoga) odgojnog stila. Popustljivi (permisivni) odgojni stil podrazumijeva visoki stupanj roditeljske topline i popustljivosti, a istraživanje za doktorski rad pokazalo je kako nema statistički značajne povezanosti između roditeljskoga dijeljenja na društvenim medijima i roditeljske podrške ili topline, nego je navedena povezanost isključivo na dimenziji popustljivosti. Ključno je navedenu distinkciju uzeti u obzir kada se uspoređuju ova dva slična istraživanja. Osim toga, potrebno je dodatno istražiti ovu povezanost na način da se ispita je li razlog roditeljskoga dijeljenja na društvenim medijima rezultat pozitivnijega stava prema društvenim medijima ili osjećaja povezanosti sa zajednicom koju roditelji imaju na društvenim medijima. Također, potrebno je uzeti u obzir način dijeljenja (privatno ili javno) i vrstu društvenoga medija na kojemu se odvija roditeljsko dijeljenje. Na temelju analize prijašnjega istraživanja i rezultata ovoga istraživanja za doktorski rad, moguće je zaključiti kako je podhipoteza $H_{5.1.}$ djelomično potvrđena.

Šestom hipotezom H_6 : *Očekuje se statistički značajna razlika u načinu i razlogu korištenja društvenih medija s obzirom na spol roditelja* cilj je bio utvrditi postoji li statistički značajna razlika u načinu i razlogu korištenja društvenih medija između majki i očeva. Analizom rezultata utvrđeno je postojanje statistički značajnih razlika između majki i očeva u aktivnom i pasivnom korištenju društvenih medija na način da su majke sklonije aktivnom i pasivnom korištenju društvenih medija u usporedbi s očevima. Prijašnja istraživanja pokazala su da su majke općenito aktivnije kada je riječ o korištenju društvenih medija (Clark, 2023; Duggan i sur., 2015; Madge i O'Connor, 2006; Moon i sur., 2019; MottPoll, 2023; Petrosyan, 2024) i sklonije su procijeniti da više vremena provode na društvenim medijima (Auxier i sur., 2020). Što se tiče specifičnoga načina aktivnoga

sudjelovanja na društvenim medijima komentiranjem objava, Duggan i suradnici (2015) utvrdili su kako u tome nema razlike prema spolu. No, kada se promatra razlika prema spolu kada je riječ o pronalasku informacija o odgoju i podrške drugih roditelja dijeljenjem iskustva, a što može pripadati aktivnoj i pasivnoj sferi djelovanja na društvenim medijima, majke su tome sklonije (Clark, 2023; Duggan i sur., 2015; Madge i O'Connor, 2006; MottPoll, 2023).

Slični rezultati dobiveni su analizom rezultata istraživanja za doktorski rad u kojem su, s obzirom na razlike u razlogu korištenja društvenih medija, utvrđene statistički značajne razlike na način da su majke sklonije kognitivnom i afektivnom zadovoljenju potreba putem društvenih medija u usporedbi s očevima. Slične rezultate utvrdilo je prethodno spomenuto istraživanje Duggan i suradnika (2015) i Madge i O'Connor (2006) koje je pokazalo da su majke spremnije potražiti podršku drugih majki na društvenim medijima te učestalije koriste društvene medije radi pronalaska savjeta o odgoju. U skladu s pronalaskom informacija, majke su sklonije kupiti proizvod koji su preporučile majke utjecateljice (eng. *mom influencer*) (Chee i sur., 2023). Nadalje, istraživanja su utvrdila da roditelji koriste društvene medije većinski za zadovoljavanje svojih kognitivnih i afektivnih potreba, potreba za društvenom interakcijom, a manje za bijeg od stvarnosti ili *eskapizam* (Clark, 2023; Moon i sur., 2019; Rhodes i sur., 2020). Za korištenje društvenih medija radi eskapizma ili zabave nisu utvrđene statistički značajne razlike u istraživanju doktorskoga rada. Na temelju rezultata ovoga istraživanja i rezultata prijašnjih istraživanja ne treba jednoznačno zaključiti kako se majke više angažiraju u pronalasku informacija ili da potencijalno više sudjeluju u odgoju. To može biti mogućnost, ali da bi se navedena podjela roditeljskih uloga sa sigurnošću mogla tvrditi, smjer budućih istraživanja trebao bi težiti jasnijem tumačenju razloga postojanja razlika u angažiranosti majki i očeva u informiranju o odgoju i traženju podrške u roditeljstvu na društvenim medijima, uz umanjivanje vjerojatnosti socijalno poželjnih odgovora. Primjerice, savjetuju li se očevi o odgoju na druge načine, a ne putem društvenih medija i ostvaruju li podršku za roditeljske izazove van društvenih medija. Važno je naglasiti kako je za navedene razlike umjerena veličina efekta pa možemo zaključiti kako je šesta hipoteza djelomično potvrđena.

Sedmom hipotezom *H₇*: *Očekuje se statistički značajna razlika u dimenzijama odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja s obzirom na spol* nastojala se ispitati statistički značajna razlika u dimenzijama odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja između majki i očeva. Rezultati pokazuju statistički značajne razlike u većini ispitivanih dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja, uz različite razine veličine efekta. U prosjeku, majke su sklonije toplijem stilu odgoja, obilježnom

njegovanjem autonomije kod djece, i stilu odgoja koji njeguje zainteresiranost i znanje o onome što se događa u životu djeteta. S druge strane, istraživanje je pokazalo da očevi češće izražavaju odgojni stil temeljen na restriktivnoj kontroli, intruzivnosti i popustljivosti. Najznačajnija razlika izmjerena je u dimenziji roditeljskog znanja, u korist majki. Navedeno podrazumijeva da su majke značajno sklonije poznavati prijatelje vlastita djeteta, događanja tijekom dana ili u dječjem vrtiću te obveze koje one kao majke imaju prema odgojno-obrazovnoj ustanovi. Iako su utvrđene razlike statistički značajne, većina veličina efekta kreće se u rasponu od malih do srednjih, što upućuje na potrebu za dodatnim ispitivanjima i uzimanjem u obzir i drugih čimbenika u objašnjenju razlika u dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Navedeni rezultati mogu se povezati s istraživanjem Yaffea (2023) kojim je utvrđeno da je majčin odgojni stil obilježen responzivnošću (koje se može povezati s roditeljskim znanjem), podrškom, bihevioralnom kontrolom i osiguravanjem autonomije djetetu, dok je očev odgojni stil obilježen restriktivnošću, manjim osjećajem brige (roditeljsko znanje) i višom sklonosti kažnjavanju i kontroli bez objašnjavanja pravila. Prema dječjoj procjeni, očevi su češće autoritarni i popustljivi, što podrazumijeva kontrolirajuća i kažnjavajuća ponašanja, uz popustljivost, a majke su autoritativne, što podrazumijeva jasno postavljene granice, visoko znanje o događanjima u životu djeteta te visok stupanj topline i podrške (Raboteg-Šarić i sur., 2011). Gvozdenović i Bandalović (2024) svojim su istraživanjem utvrdile kako je odgojni stil očeva autoritarniji, dok su majke popustljivije (permisivnije) i uključnije u odgoj djeteta, što se može povezati s višim stupnjem roditeljskoga znanja. Sočo i Keresteš (2010) svojim su istraživanjem utvrdile da majke iskazuju viši stupanj prihvaćanja, autonomije, nadzora i pozitivne discipline u odgoju. S druge strane, na temelju dječje procjene, istraživanje Brust Nemet i suradnika (2020) pokazalo je da su očevi u svom odgoju popustljiviji i skloniji roditeljskoj podršci. U istraživanju Hanzec Marković i suradnica (2024) očevi su svoj stil odgoja procijenili visoko na stupnju podrške, a nisko na stupnju restriktivne kontrole. Istraživanja autora Begić i suradnica (2024), Sočo i Keresteš (2010), Hanzec Marković i suradnica (2024) nisu utvrdila razliku u popustljivosti u odnosu na spol. U dijelu prijašnjih istraživanja i u ovom istraživanju vidljive su kontradiktornosti u dobivenim nalazima. S jedne strane, razlog različitih procjena u dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja može biti u tome što u jednom dijelu istraživanja procjenu vrše djeca (Brust Nemet i sur., 2020; Raboteg-Šarić i sur., 2011), a u drugom dijelu istraživanja je riječ samoprocjeni. Zbog društveno poželjnih odgovora ponekad samoprocjena može biti ograničenje istraživanja. Kombiniranje procjene djece

i samoprocjene može umanjiti to ograničenje i dovesti do jasnijih nalaza. No, s obzirom na navedene rezultate istraživanja koji upućuju na razlike u dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja prema spolu, sedma hipoteza se potvrđuje.

Osmom hipotezu *H₈*: *Očekuje se da će spol, vrijeme korištenja društvenih medija, aktivno korištenje i korištenje društvenih medija za zadovoljavanje kognitivne potrebe biti prediktor dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja* nastojalo se utvrditi jesu li spol, vrijeme korištenja društvenih medija, aktivno korištenje društvenih medija i korištenje društvenih medija za pronalazak savjeta i informacija o odgoju prediktori dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Analizom rezultata utvrđeno je da je za induktivno rezoniranje vrijeme korištenja društvenih medija negativan prediktor, a korištenje društvenih medija za zadovoljavanje kognitivnih potreba pozitivan prediktor. To podrazumijeva da roditelji koji više vremena provode na društvenim medijima iskazuju manji stupanj objašnjavanja razloga postojanja pravila i primjerenoga načina ponašanja u svome odgojnom stilu, a oni roditelji koji koriste društvene medije za zadovoljavanje potrebe za informacijama i savjetima o odgoju iskazuju viši stupanj objašnjavanja posljedica (ne)primjerenoga ponašanja i postojanja pravila. Spol se nije pokazao statistički značajnim prediktorom za induktivno rezoniranje. Navedeno se može povezati s većinom analiziranih prethodnih istraživanja prema kojima nema razlike u induktivnom rezoniranju o odnosu na spol (Begić i sur., 2024; Brust Nemet i sur., 2020; Jiang i sur., 2023). Yaffe (2023) je u svome istraživanju utvrdio kako je očev odgojni stil obilježen restriktivnošću, manjim osjećajem brige (roditeljsko znanje) i višom sklonosti kažnjavanju i kontroli *bez objašnjavanja pravila*. Zaključno, pojedini aspekti korištenja društvenih medija jesu statistički značajan prediktor induktivnoga rezoniranja, ali s vrlo malom povezanošću. Više vremena provedeno na društvenim medijima i manji stupanj induktivnoga rezoniranja može se objasniti prijašnjim istraživanjem autorice Ante-Contreras (2016) koja je utvrdila kako je više vremena provedenoga na društvenim medijima povezano s negativnim obrascima roditeljskoga ponašanja te s istraživanjima koja govore o nemogućnosti davanja odgovarajućih i pravovremenih odgovora djeci dok roditelji koriste digitalne medije u interakciji s djecom (Golden, 2015; Hiniker i sur., 2015).

S druge strane, spol se pokazao statistički značajnim prediktorom za popustljivost na način da su očevi skloniji popustljivosti, a korištenje društvenih medija za zadovoljavanje kognitivnih potreba također se pokazalo statistički značajnim pozitivnim prediktorom popustljivosti. Prema spolu, navedeno se može povezati s prijašnjim istraživanjima u kojim se pokazalo da su očevi u

odgoju popustljiviji (Brust Nemet i sur., 2020; Raboteg-Šarić, 2011), s tim da je važno naglasiti kako se u ovom istraživanju radi o dječjoj procjeni. Istraživanja autora Begić i suradnica (2024), Sočo i Keresteš (2010), Hanzec Marković i suradnica (2024) nisu utvrdila razliku u popustljivosti s obzirom na spol, odnosno da su očevi popustljivi u odgoju. Što se tiče korištenja društvenih medija za zadovoljavanje kognitivnih potreba, prijašnja istraživanja nisu za cilj imala utvrditi jesu li kognitivne potrebe prediktor pojedinih stilova roditeljstva. Slabiji efekt imalo je aktivno korištenje društvenih medija, što bi značilo da roditelji koji aktivno koriste društvene medije iskazuju viši stupanj popustljivosti u odgoju. Popustljivost se u prijašnjim istraživanjima pokazala povezanom s roditeljskim dijeljenjem o odgoju i roditeljstvu na društvenim medijima, što je jedan od načina aktivnoga korištenja društvenih medija (Amon i sur., 2022). Vrijeme korištenja društvenih medija nije se pokazalo statistički značajnim prediktorom popustljivosti. Važno je naglasiti kako je nizak postotak objašnjenje varijance.

Za toplinu se spol pokazao statistički značajnim, što podrazumijeva da su majke u svom odgoju toplije. Prijašnja istraživanja pokazala su slične rezultate – da majke iskazuju viši stupanj roditeljske podrške, topline i responzivnosti (Gvozdrenović i Bandalović, 2024; Raboteg-Šarić i sur., 2011; Sočo i Keresteš, 2010; Yaffe, 2023), što se može povezati s autoritativnim odgojnim stilom ili, od suvremenih odgojnih stilova, s pozitivnim roditeljstvom, svjesnim roditeljstvom, nježnim roditeljstvom i povezujućim roditeljstvom. Hanzec Marković i suradnice (2024) su u svom istraživanju utvrdile kako su očevi visoko na roditeljskoj podršci, a nisko na restriktivnoj kontroli, što je oprečno dobivenim rezultatima. Jednake rezultate dobile su Brust Nemet i suradnice (2020) koje su u svom istraživanju pokazale da su očevi visoko na dimenziji podrške i popustljivosti. Za toplinu se statistički značajnim prediktorom pokazalo i vrijeme praćenja društvenih medija na način da što više vremena roditelji provode na društvenim medijima, to iskazuju niži stupanj topline. Navedeno se može povezati s istraživanjem Ante-Contreras (2016) na temelju kojega je utvrđeno da su roditelji koji više vremena provode na društvenim medijima autoritarniji, što podrazumijeva nizak stupanj topline. Povezanost utvrđena istraživanjem za doktorski rad, iako statistički značajna, po svojoj veličini je slaba, ali može ukazivati na potencijalni obrazac u kojem se veće angažiranje u pasivnom konzumiranju sadržaja – poput *skrolanja* (eng. *scrolling*), gledanja videozapisa ili praćenja objava drugih korisnika – veže uz manju emocionalnu dostupnost roditelja. Važno je napomenuti da aktivni oblici korištenja društvenih medija, kao što su objavljivanje sadržaja, komentiranje i komuniciranje s drugim korisnicima, kao ni korištenje u svrhu zadovoljavanja

kognitivnih potreba, nisu bili značajno povezani s razinom roditeljske topline. Navedeno može upućivati na to da nije svaki oblik digitalne aktivnosti povezan s emocionalnim aspektima roditeljstva na jednak način.

Za roditeljsko znanje isključivo se spol pokazao statistički značajnim prediktorom, što podrazumijeva da su majke sklonije višoj razini roditeljskoga znanja kroz poznavanje života i događanja u životu svoga djeteta. Drugim riječima, majke su te koje su sklonije znati za aktivnosti u životu svoga djeteta u usporedbi s očevima. Prijašnja istraživanja s jedne strane potvrđuju navedeno s obzirom na to da su se majke pokazale uključenijima u odgoj i život djeteta (Gvozdenović i Bandalović, 2024) i responzivnije su u odgoju (Yaffe, 2023). Sočo i Keresteš (2010) u svom su istraživanju utvrdile da su majke sklonije pozitivnijim obrascima roditeljstva. S druge strane, istraživanje Begić i suradnica (2024) nije utvrdilo postojanje razlike između majki i očeva u roditeljskom znanju. Aktivno korištenje društvenih medija i korištenje radi zadovoljavanja kognitivnih potreba nisu se pokazali statistički značajnim prediktorima.

Spol, vrijeme korištenja društvenih medija i aktivno korištenje društvenih medija pokazali su se statistički značajnim prediktorima za kažnjavanje, dok se korištenje društvenih medija za zadovoljavanje kognitivnih potreba nije pokazalo statistički značajnim prediktorom kažnjavanja. U odnosu na spol, to podrazumijeva da su očeви skloniji kažnjavanju i negativnim obrascima kontrolirajućih roditeljskih ponašanja. Navedeno se može povezati s istraživanjima koja su potvrdila da su roditelji u odgoju skloniji kontrolirajućim ponašanjima, restriktivnosti, manjim osjećajem brige (roditeljsko znanje), kontroli bez objašnjavanja pravila (Yaffe, 2023), te su u svom odgoju autoritarniji, što podrazumijeva viši stupanj kontrole, uz manji stupanj topline (Gvozdenović i Bandalović, 2024; Raboteg-Šarić, 2011). S druge strane, temeljeno na dječjoj procjeni, Brust Nemet i suradnice (2020) utvrdile su kako su očeви u odgoju popustljiviji, skloni roditeljskoj podršci, a u manjoj su mjeri skloni restriktivnoj kontroli koja je bila malo iznad središnje iskazane vrijednosti u istraživanju. Hanzec Marković i suradnice (2024) u svome su istraživanju utvrdile da su očeви skloniji visokome stupnju roditeljske podrške, a niskom stupnju restriktivne kontrole koja podrazumijeva i kažnjavanje. Sočo i Keresteš (2010) u svom su istraživanju utvrdile da su majke sklonije pozitivnom roditeljstvu koji podrazumijeva pozitivnu disciplinu. Nadalje, što roditelji više vremena provode na društvenim medijima i koriste ih aktivno, to su skloniji kažnjavanju. Navedeno je povezano s istraživanjem Ante-Contreras (2016) koje je utvrdilo da su roditelji koji više vremena provode na društvenim medijima skloniji negativnim

obrasima kontroliranja i kažnjavanju. Aktivno korištenje u vidu roditeljskoga dijeljenja povezano je s popustljivim (permisivnim) odgojnim stilom (Amon i sur., 2020) pa je u tom smislu oprečno s dobivenim rezultatima istraživanja doktorskoga rada.

Spol se pokazao značajnim prediktorom autonomije u odgoju, na način da su majke sklonije autonomiji od očeva. Navedeno je povezano s prijašnjim istraživanjima koja su pokazala da su majke u odgoju sklonije responzivnosti, podršci, bihevioralnoj kontroli i osiguravanju autonomije djetetu (Gvozdenović i Bandalović, 2024; Raboteg-Šarić, 2011; Sočo i Keresteš, 2010; Yaffe, 2023). Prema tome, analiza rezultata pokazala je da, iako postoji povezanost između spola i autonomije, korištenje društvenih medija u ovom kontekstu nema značajnu prediktivnu vrijednost za autonomiju kao dimenziju odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja.

Što se tiče intruzivnosti u odgoju, spol, korištenje društvenih medija za zadovoljavanje kognitivnih potreba i aktivno korištenje društvenih medija pokazali su se pozitivnim prediktorima intruzivnoga odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Spol se pokazao statistički značajnim prediktorom na način da su majke nešto manje sklone intruzivnosti naspram očeva. Prijašnje istraživanje Jiang i suradnika (2023) o intruzivnom roditeljstvu pokazalo je da nema statistički značajne razlike u izražavanju intruzivnosti između majki i očeva. Istraživanje Begić i suradnica (2024) pokazalo je da majke iskazuju statistički značajno viši stupanj intruzivnosti u usporedbi s očevima, što je oprečno dobivenim rezultatima u ovom doktorskom radu. Što se tiče aktivnoga korištenja društvenih medija i zadovoljavanja kognitivnih potreba, oni roditelji koji su aktivniji u korištenju društvenih medija, i koriste ih većinom za zadovoljavanje kognitivnih potreba, skloniji su intruzivnosti. Na navedenu temu nisu dostupna istraživanja koja se bave direktnom povezanošću ove dvije varijable.

Spol i vrijeme korištenja društvenih medija pokazali su se statistički značajnim prediktorom roditeljske podrške koja je u upitniku nadređena dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Nadređena dimenzija roditeljske podrške uključuje prethodno istaknute dimenzije topline, autonomije, roditeljskoga znanja i induktivnoga rezoniranja. U dimenziji roditeljske podrške, majke su iskazivale veću razinu podrške naspram očeva, što se može povezati s prijašnjim istraživanjima koja su istaknula da majke iskazuju viši stupanj roditeljske podrške, topline i responzivnosti u svome odgoju (Gvozdenović i Bandalović, 2024; Raboteg-Šarić i sur., 2011; Sočo i Keresteš, 2010; Yaffe, 2023). Navedeni rezultati mogu se potencijalno povezati s autoritativnim odgojnim stilom ili, od suvremenih, s pozitivnim roditeljstvom, svjesnim roditeljstvom, nježnim

roditeljstvom i povezujućim roditeljstvom. Navedeno nije u skladu s istraživanjem Brust Nemet i suradnica (2020) i Hanzec Marković i suradnica (2024) koje je pokazalo da očevi procjenjuju kako su u svom odgoju visoko na stupnju iskazivanja roditeljske podrške, a Begić i suradnice (2024) nisu utvrdile statistički značajne razlike između majki i očeva u roditeljskoj podršci. Vrijeme korištenja društvenih medija statistički je značajan negativan prediktor roditeljske podrške, što podrazumijeva da roditelji koji više vremena provode na društvenim medijima u odgoju iskazuju niži stupanj roditeljske podrške. Navedeno se može povezati s istraživanjem autorice Ante-Contreras (2016) koja je utvrdila postojanje pozitivne povezanosti između vremena provedenoga na društvenim medijima i negativnih obrazaca roditeljskoga stila ponašanja. Korištenje društvenih medija za zadovoljavanje kognitivnih potreba i aktivno korištenje društvenih medija nisu se pokazali statistički značajnim prediktorima roditeljske podrške.

Za restriktivnu kontrolu, koja je obilježena kažnjavanjem i intruzivnošću, značajnim prediktorima pokazali su se spol, vrijeme korištenja društvenih medija i aktivno korištenje društvenih medija. Korištenje društvenih medija za zadovoljavanje kognitivnih potreba nije se pokazalo statistički značajnim prediktorom. S obzirom na spol, očevi su iskazivali višu razinu roditeljske restriktivne kontrole, što se može povezati s prijašnjima istraživanjima koja su utvrdila da su očevi u svom odgoju skloniji kontrolirajućim ponašanjima, kažnjavanju i restriktivnosti (Yaffe, 2023), kao i da su u svom odgoju autoritarniji, što je povezano s visokim stupnjem roditeljske kontrole (Gvozdenović i Bandalović, 2024; Raboteg-Šarić, 2011). Sočo i Keresteš (2010) su, također, utvrdile da majke iskazuju viši stupanj pozitivnoga roditeljstva koje se ogleda u prihvaćanju, autonomiji, nadzoru i pozitivnoj disciplini. Navedeni rezultati istraživanja u doktorskom radu nisu u skladu s istraživanjem Brust Nemet i suradnica (2020) koje je pokazalo kako je dominantno kod očeva prisutna roditeljska podrška i popustljivost, a u manjoj mjeri restriktivna kontrola. No, može se zaključiti kako očevi iskazuju i taj obrazac roditeljskoga ponašanja, ali ne dominantno. Isto tako, istraživanje Hanzec Marković i suradnica (2024) pokazalo je da se očevi percipiraju nisko na dimenziji restriktivne kontrole, a visoko na dimenziji roditeljske podrške. Begić i suradnice (2024) u svome su istraživanju pokazale da su majke intruzivnije u odgoju, a u okviru kažnjavanja nisu pronađene statistički značajne razlike prema spolu. Nadalje, roditelji koji vremenski dulje i aktivno koriste društvene medije skloniji su kontrolirajućim ponašanjima, što je povezano s već istaknutim istraživanjem Ante-Contreras (2016) koje je

pokazalo da su roditelji koji više vremena provode na društvenim medijima skloniji negativnim kontrolirajućim obrascima roditeljskoga stila ponašanja.

Na temelju iznesenih rezultata ovoga istraživanja i prijašnjih rezultata istraživanja, vidljivo je da se određene dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja mogu objasniti spolom, aktivnim korištenjem društvenih medija, vremenom provedenim na društvenim medijima i korištenjem društvenih medija za zadovoljavanje kognitivnih potreba. U rezultatima prijašnjih istraživanja uočljivi su različiti rezultati kada se govori o spolu kao prediktoru dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja, a zamjetan je i nedostatak istraživanja direktne povezanosti varijabli koje se odnose na navike korištenja društvenih medija i dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. S obzirom na nizak postotak objašnjene varijance za većinu kriterija te neujednačenost rezultata prijašnjih istraživanja, može se zaključiti kako se dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja mogu samo u manjem postotku pripisati navedenim prediktorima. Na odgojni stil roditeljskoga ponašanja potencijalno utječe i niz drugih čimbenika koje je potrebno dodatno sustavno istraživati, poput roditeljskoga stresa, partnerskoga odnosa, podrške uže i šire zajednice. Prema tome, osma hipoteza djelomično je potvrđena.

8. ZAKLJUČAK

Roditeljstvo i uloga roditelja mijenjali su se tijekom povijesti te je njihovo definiranje ovisno o društvenom i kulturološkom kontekstu. Tri kategorije ključne su za razumijevanje roditeljstva, a to su ciljevi prema kojima je usmjereno roditeljsko djelovanje, roditeljske aktivnosti usmjerene prema ostvarivanju cilja i emocionalna klima. Emocionalna klima ključna je sintagma kada se govori o odgojnom stilu roditelja. Teorija o odgojnim stilovima relativno je mlada teorija koja potječe iz istraživanja autorice Baumrind tijekom 60-ih godina 20. stoljeća. Na temeljima radova autorice Baumrind, Maccoby i Martin odredili su dvije ključne dimenzije na temelju kojih su kreirana četiri temeljna odgojna stila, a to su autoritativni, autoritarni, popustljivi i indiferentni odgojni stil. No, u suvremenom društvu roditeljstvo je slojevito i istraživanja odgojnih stilova kreću se u smjeru novih odgojnih stilova. Radi preciznijega mjerenja različitih *slojeva* roditeljstva, naglasak se u istraživanju odgojnih stilova stavlja na dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Ključnim se smatraju dimenzije na temelju koji će biti jasniji utjecaj pojedinih dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja na razvoj djece. Osim toga, pristup usmjeren na dimenzije omogućava bolje razumijevanje i prepoznavanje novih odgojnih stilova roditeljstva poput intruzivnoga roditeljstva, helikopter ili intenzivnoga roditeljstva, pozitivnoga roditeljstva, svjesnoga roditeljstva, nježnoga i povezujućega roditeljstva.

Uz teoriju odgojnih stilova, značajna je i teorija privrženosti, pogotovo kada je riječ o izazovima s kojima se roditeljstvo susreće u suvremenom društvu, a to su izazovi sve učestalije prisutnosti novih medija. Društveni mediji omogućili su brz pristup informacijama, laku povezanost s drugim roditeljima, ali su otvorili i prostor za razumijevanje razloga i motivacije korištenja društvenih medija. Navedeno se proučava u okviru teorije koristi i zadovoljstva autora Katza, Blumlera i Gurevitcha. No, ono što je u pedagogiji važno u okviru razumijevanja korištenja društvenih medija kod roditelja jest potencijalno narušeni odnos privrženosti između roditelja i djeteta tijekom rane i predškolske dobi. Istraživanja društvenih medija u obiteljskoj pedagogiji učestalije naglasak stavljaju na roditeljsku ulogu medijatora između društvenih medija i djece, a manji dio istraživanja obuhvaća istraživanje pojma *tehnoferencije* u odnosu roditelja i djece te povezanosti između pojedinih navika korištenja društvenih medija i dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Digitalno roditeljstvo zajednički je pojam koji obuhvaća prethodno navedeno, a definira se kao višeznačni koncept koji se bavi ulogom roditelja kao medijatora te načinom na koji roditelji implementiraju društvene medije u svoje roditeljske aktivnosti, čime se kreiraju nove pojavnosti u

okviru odgojnih stilova. U okviru novih pojavnosti u stilu roditeljstva u literaturi se ističe pojam roditeljskoga dijeljenja osobnih podataka o roditeljstvu i djetetu na društvenim medijima (eng. *sharenting*), pojam smetenoga roditeljstva ili nepovezanoga roditeljstva koji se očituje u roditeljskoj ometenosti mobilnim uređajima tijekom interakcije s djecom te transcendentno roditeljstvo koje se očituje u nadilaženju roditeljavanja izvan realne stvarnosti praćenjem djeteta putem suvremene tehnologije poput pametnih satova ili mobilnih uređaja. Iako nije direktno vezano uz temu doktorskoga rada, u okviru digitalnoga roditeljstva istražuje se i pojam roditeljske medijacije koja se veže uz pojavnosti digitalnih odgojnih stilova. Digitalni odgojni stilovi istoznačni su četirima temeljnim odgojnim stilovima, a vežu se uz pravila i medijaciju u trijadi roditelj, dijete i digitalna tehnologija.

U ovom doktorskom radu naglasak je na načinu na koji roditelji koriste društvene medije te koje potrebe putem društvenih medija zadovoljavaju. Navedeno se nastojalo povezati s dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja s ciljem boljšeg razumijevanja promjena u stilovima roditeljstva do kojih dolazi korištenjem društvenih medija kod roditelja. Analizom rezultata ovoga doktorskog rada utvrđene su i prikazane povezanosti između pojedinih aspekata navika društvenih medija i dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Uvidom u rezultate vidljiva je određena uloga društvenih medija u pojedinim dimenzijama odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja, no potrebno je uzeti u obzir i niz drugih čimbenika koji imaju svoju ulogu u kreiranju specifičnih razlika u stilovima odgoja kod roditelja. Unatoč tome, provedeno istraživanje važno je jer pruža suvremeni uvid u ulogu društvenih medija u dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Time se nadopunjuju dosadašnje teorijske spoznaje o tome što sve može imati ulogu u oblikovanju emocionalne klime odgoja djeteta.

Prikaz rezultata istraživanja omogućava razumijevanje povezanosti navika korištenja društvenih medija s dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja, a dostupnost rezultata istraživanja doprinijet će razumijevanju suvremenih trendova u odgoju djece. Rezultati ovoga doktorskog rada i prikaz teorijske analize istraživanoga fenomena doprinijet će i obogaćivanju studijskih programa odgojno-obrazovnoga usmjerenja. Razumijevanje suvremenih trendova u odgoju djece može biti doprinos odgojno-obrazovnim djelatnicima u ustanovama ranoga i predškolskoga odgoja u pružanju podrške roditeljima u (novim) roditeljskim ulogama u okviru društvenih medija. Navedeno može biti kroz podršku u roditeljskoj medijaciji između digitalne tehnologije i djeteta, a i u osvješćivanju na koji način roditeljsko dijeljenje osobnih podataka o djeci na društvenim

medijima može negativno utjecati na njihovu obitelj i odnos s djetetom. Također, rezultati ovoga istraživanja omogućavaju podlogu za oblikovanje predavanja za roditelje s ciljem osvješćivanja negativnih posljedica korištenja društvenih medija u interakciji s djecom. Osim toga, roditeljima se može objasniti način na koji dezinformacije i savjeti o odgoju mogu kreirati negativne obrasce odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja. Ustanove ranoga odgoja mogu biti izvrsno mjesto za upućivanje roditelja o ulozi društvenih medija u odgojnim stilovima roditeljskoga ponašanja putem predavanja i ciklusa radionica. Prema tome, praktične implikacije dobivenih rezultata ogledaju se u tome što je prepoznata uloga društvenih medija u pojedinim dimenzijama odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja, zbog čega je važno promišljati o implementaciji digitalne pismenosti u programe obrazovanja roditelja za roditeljsku ulogu. U tim programima posebno bi se trebala naglašavati uloga navika korištenja društvenih medija u emocionalnoj klimi odgoja. Navedeno se može ostvariti i putem obrazovane platforme na mreži (eng. *online*) ili zasebne aplikacije koja bi roditeljima osiguravala sigurno mjesto za pronalazak pouzdanih informacija o odgoju, uz razmjenu iskustava o roditeljstvu.

Osim pedagoško-praktičnoga doprinosa, znanstveni doprinos vidljiv je u istraživanju i analiziranju povezanosti navika korištenja društvenih medija i dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja na način da roditelji budu u središtu istraživana fenomena digitalnoga roditeljstva. Navedenih istraživanja u pedagoškoj znanosti nema dovoljno, a u rezultatima istraživanja doktorskoga rada vidljiv je značaj i prostor za dodatno i sustavno istraživanje predstavljene problematike, s obzirom na to da je iz teorijske analize i prikaza rezultata istraživanja zamjetna uloga društvenih medija kod roditelja. Zbog toga je važno sustavno istraživati na koji način društveni mediji mijenjaju odgoj roditelja. Prema tome, trenutni rezultati istraživanja doktorskoga rada pružaju novi uvid u teorijske spoznaje o tome što sve može imati ulogu u odgojnim stilovima roditeljskoga ponašanja. U empirijskome dijelu rada korišteni su strani upitnici koji su prilagođeni i prevedeni na hrvatski jezik, a pouzdanost upitnika pokazala se visokom. Prema tome, doprinos je vidljiv i u prilagođavanju upitnika o navikama korištenja društvenih medija kod roditelja koji se može koristiti u daljnjem istraživanju ove problematike u obiteljskoj pedagogiji u Republici Hrvatskoj. Osim toga, na temelju rezultata istraživanja moguće je provoditi komparativna istraživanja jednake problematike s ostalim zemljama kroz kros-kulturni pristup. Znanstveni doprinos vidljiv je i u predstavljanju suvremenoga smjera istraživanja odgojnih stilova roditelja ispitivanjem dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Ovim objedinjenim

pristupom, gdje su dimenzije odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja jednake odgojnome stilu (emocionalnoj klimi odgoja), omogućava se kvalitetnija interpretacija rezultata u povezivanju s istraživanom problematikom.

Uz pedagoško-praktični značaj i znanstveni doprinos doktorskoga rada, važno je napomenuti i istaknuti ograničenja istraživanja koja mogu poslužiti kao prijedlog smjera budućih istraživanja. S obzirom na kompleksnost proučavanja dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja, bilo bi znanstveno i praktično korisno kreirati upitnik odgojnih stilova koji bi bio dovoljno osjetljiv za prepoznavanje nijansi dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja koje se mogu povezati u konstrukte odgojnih stilova na način da je to moguće učiniti i za nove (suvremene) odgojne stilove. Uz to, važno je u budućim istraživanjima promisliti o uzorku roditelja koji bi omogućio bolju reprezentativnost u pojedinim kategorijama sociodemografskih obilježja. Navedeno je moguće korištenjem stratificiranoga uzorka, a ne prigodnoga koji je korišten u istraživanju za ovaj doktorski rad. Time bi se naglasak mogao staviti na jednoroditeljske obitelji koje mogu biti osjetljivije na prisutnost društvenih medija u obitelji zbog nedostatka podrške partnera. Nadalje, prijašnja istraživanja prepoznaju da je za bolje razumijevanje dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja kvalitetniji pristup temeljen na promatranju, s obzirom na to da je u upitnicima samoprocjene moguće davanje društveno poželjnih odgovora ili pogrešne interpretacije vlastitoga roditeljskoga djelovanja prema djetetu. Kako bi se umanjilo ograničenje temeljeno na društveno poželjnim odgovorima roditelja, osim pristupa temeljenoga na promatranju, korisno bi bilo u procjenu odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja uključiti i djecu. Također, u procjeni navika korištenja društvenih medija, korisno bi bilo kreirati digitalne alate koji bi mogli detektirati i pratiti stvarno stanje korištenja društvenih medija kod roditelja, što predlažu Bayer i suradnici (2022). Navedeno bi bilo nužno provoditi vodeći računa o svim etičkim aspektima istraživanja. Važno je naglasiti i kako su prikazane povezanosti u rezultatima istraživanja slabe veličine efekta pa treba uzeti u obzir malu primjenjivost u praktičnom smislu. Kao što je naglašeno u raspravi, slaba veličina efekta mogući je rezultat drugih faktora koji utječu na istraživanu problematiku. Stoga bi, uz društvene medije, korisno bilo istraživati i razlike korištenja društvenih medija i drugih načina za zadovoljavanje potreba za informacijama i savjetima o odgoju te zadovoljavanja potreba za podrškom u roditeljstvu. S jedne strane, ispitivane varijable mogle bi uključivati tradicionalne medije poput knjiga, a s druge strane, užu i širu zajednicu poput ustanova ranoga i predškolskoga

odgoja, obitelji, partnera ili prijatelja. Navedeno bi bilo korisno istraživati kombinacijom kvalitativne i kvantitativne metodologije radi dubljega razumijevanja problematike.

Iz teorijske analize i rezultata istraživanja prepoznata je relevantnost teorije odgojnih stilova i teorije privrženosti u pedagojskoj znanosti i pedagoškoj praksi. Prepoznat je i suvremeni smjer istraživanja odgojnih stilova roditelja ispitivanjem dimenzija odgojnoga stila roditeljskoga ponašanja. Ovaj pristup omogućava kvalitetniju analizu povezanosti odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja i istraživane problematike. Osim ove dvije teorije, prepoznata je i važnost stavljanja roditelja u fokus istraživanja o navikama korištenja društvenih medija. Važnost se očituje u naglom razvoju i roditeljskom korištenju društvenih medija. Osim toga, roditeljske navike korištenja društvenih medija važne su u procesu roditeljske medijacije kroz učenje djece kako sigurno koristiti društvene medije. U tome je jasna uloga digitalnoga opismenjavanja roditelja s ciljem digitalno pismene djece. Osim toga, stavljanje roditelja u fokus istraživanja o navikama korištenja društvenih medija važno je i zbog uloge u roditeljskim ponašanjima prema djetetu. Iako dimenzije odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja u prijašnjim istraživanjima nisu sustavno povezivane s navikama korištenja društvenih medija, dio prijašnjih istraživanja pokazao je važnost istraživanja povezanosti između korištenja društvenih medija i pojedinih dimenzija odgojnih stilova roditeljskoga ponašanja. Posebno se to očituje u vremenu provedenom na društvenih medija kod roditelja i stupnju izražene podrške i/ili (restriktivne) kontrole u odgoju. Vrijeme provedeno na društvenim medijima povezivalo se i s utjecajem na razvoj djeteta i kreiranje negativnih navika korištenja društvenih medija kod djece. Prema tome, vidljiva je važnost proučavane povezanosti, a rezultati ukazuju na važnost dodatnih istraživanja. Uz dodatna istraživanja, ključno je raditi s roditeljima na osvješćivanju uloge društvenih medija u njihovom odnosu s djecom i odgoju. Roditelje je potrebno uputiti i na koji način mogu zaštititi djecu od negativnoga utjecaja roditeljskoga dijeljenja na društvenim medijima te na koji način njihovo korištenje društvenih medija tijekom interakcije s djecom utječe na dječji razvoj. Prikazani rezultati i teorijska analiza mogu biti dobar temelj za promišljanje oblikovanja radionica i rada s roditeljima na temu navika korištenja društvenih medija i njihove uloge u oblikovanju emocionalne klime odgoja.

LITERATURA

- Abel, S., Machin, T. i Brownlow, C. (2021). Social Media, Rituals, and Long-Distance Family Relationship Maintenance: A Mixed-Methods Systematic Review. *New Media & Society*, 23(3), 632-654. <https://doi.org/10.1177/1461444820958717>
- Abela, A. i Walker, J. (2014). Global Changes in Marriage, Parenting and Family Life: An Overview. U: Abela, A., Walker, J., ur., *Contemporary Issues in Family Studies: Global Perspectives on Partnerships, Parenting and Support in a Changing World*. Malden, Oxford: Wiley- Blackwell, 1-111. doi: 10.1002/9781118320990
- Abels, M., Augustson, A. i Tande Klepaker, P. (2024). Parents' View on Mobile Phone Use: A Qualitative Interview Study on Parents with Children from 0-5 Years of Age in Norway. *Psychological Topics*, 22(1), 215-233. <https://doi.org/10.31820/pt.33.1.11>
- Adams, S. K., Murdock, K. K., Daly-Cano, M. i Rose, M. (2020). Sleep in the Social World of College Students: Bridging Interpersonal Stress and Fear Of Missing Out With Mental Health. *Behavioral Sciences*, 10(2), 54. doi:10.3390/bs10020054
- Agencija za elektroničke medije (2015). *Pogledajmo sva tri spota nacionalne kampanje „Birajmo što gledamo“*. < <https://bit.ly/4bFijlU> > (5. 7. 2024.)
- Ainsworth, M. D., Bell, S. M., i Stayton, D. J. (1971). Individual Differences in the Development of Some Attachment Behaviors. *Merrill-Palmer Quarterly*, 18(2), 123–143. < <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED050827.pdf> > (20. 12. 2023.)
- Ajduković, A., Kregar Orešković, K. i Laklija, M. (2006). Teorija privrženosti i suvremeni socijalni rad. *Ljetopis socijalnog rada*, 14(1), 59-91. <https://hrcak.srce.hr/11494>
- Akrap, A. (1999). Demografska obilježja hrvatske obitelji. U: Čikeš, J. (ur.), *Obitelj u suvremenom društvu* (str. 35-53). Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- ALLEA (2023). *The European Code of Conduct for Research Integrity – Revised Edition 2023*. Berlin. doi: 10.26356/ECOC
- American Psychological Association (APA) (2018). *Democratic Parenting*. <https://dictionary.apa.org/democratic-parenting> (24. 5. 2024.)
- Amon, M. J., Kartvelishvili, N., Bertenthal, B. I., Hugenberg, K., Kapadia, A. (2022). Sharenting and Children’s Privacy in the United States: Parenting Style, Practices, and Perspectives on Sharing

- Young Children's Photos on Social Media. *PACM on Human-Computer Interaction*, 6(2). <https://doi.org/10.1145/3512963>
- Anderson, W. T. (1990). *Reality Isn't What it Used to Be*. San Francisco: Harper and Row. < <https://archive.org/details/realityisntwhati00ande/page/n7/mode/2up> > (15. 12. 2023.)
- Anić, V. (1998) *Rječnik hrvatskog jezika*. Zagreb: Novi liber.
- Ante-Contreras, D. (2016). Distracted Parenting: How Social Media Affects Parent-Child Attachment. *Electronic Theses, Projects and Dissertations*. < <http://scholarworks.lib.csusb.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1338&context=etd> > (10. 11. 2022.)
- APA Dictionary of Psychology (2024). *Social Comparison Theory*. American Psychological Association. < <https://dictionary.apa.org/social-comparison-theory> > (1. 7. 2024.)
- Arendell, T. (1997). A Social Constructionist Approach to Parenting. U: T. Arendell (ur.), *Contemporary Parenting: Challenges and Issues* (str. 1-45). London: SAGE Publications. < <https://archive.org/details/contemporarypare0000unse/page/n3/mode/2up> > (12. 2. 2022.)
- Autenrieth, U. (2018). Family Photography in a Networked Age: Anti-Sharenting as a Reaction To Risk Assessment and Behaviour Adaption. U: G. Mascheroni, C. Ponte, i A. Jorge (ur.), *Digital parenting: The challenges for families in the digital age* (str. 219–232). The International Clearinghouse on Children, Youth and Media. < https://www.nordicom.gu.se/sites/default/files/kapitel-pdf/20_autenrieth.pdf > (20. 5. 2024.)
- Auxier, B., Anderson, M., Perrin, A. i Turner, E. (2020). *Parents' Attitudes – and Experiences – Related to Digital Technology*. < <https://bit.ly/4cMADuD> > (11. 7. 2024.)
- Ayoub M., Briley D. A., Grotzinger A., Patterson M. W., Engelhardt L. E., Tackett J. L., Harden K. P. i Tucker-Drob E. M. (2018). Genetic and Environmental Associations Between Child Personality and Parenting. *Soc Psychol Personal Sci.* 2019, 10(6), 711-721. doi: 10.1177/1948550618784890.
- Baca Zinn, M. (2000). Feminism and Family Studies for New Century. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 571, 42-56. < <https://www.jstor.org/stable/1049133> > (10. 2. 2022.)
- Bailes, L. G., Lickenbrock, D. M., Swift, A. R. i Rios, L. J. (2024). Parental sensitivity and intrusiveness with mothers and fathers: Associations Between Parental Behavioral Activation/Inhibition and Infant Temperament. *Infancy*, 29(4), 571-589. doi: 10.1111/inf.12589

- Barber, B. K. (2002). Re-introducing Psychological Control. U: B. K. Barber (ur.), *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents*. Washington, DC: American Psychological Association Press. < <https://bit.ly/3z4W0Zp> > (12. 3. 2023.)
- Barber, B. K. i Harmon, E. (2002). Violating the Self: Parental Psychological Control of Children and Adolescents. U: B. K. Barber (ur.), *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* (str. 15–52). Washington, DC: American Psychological Association. < <https://bit.ly/3z4W0Zp> > (10. 4. 2023.)
- Barber, B. K., Stolz, H., Olsen, J., Collins, W. i Burchinal, M. (2005). Parental Support, Psychological Control, and Behavioral Control: Assessing Relevance Across Time, Culture, and Method. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 70, 147. < <http://www.jstor.org/stable/3701442> > (11. 3. 2023.)
- Barić-Šelmić, S. (2022). Teorija koristi i zadovoljstva-generacijske kohorte na društvenim mrežama. *Evropska revija*, 16(2), 63-83. doi: 10.7251/ERB2216063B
- Bartholomew, K. i Horowitz, L. M. (1991). Attachment Styles Among Young Adults: A Test of a Four-Category Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-244. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=6b6000ae9911fa9f9ec6345048b5a20501bdcedf> (10. 12. 2023.)
- Bašić, S. (2011). (Nova) slika djeteta u pedagogiji djetinjstva. U: D. Maleš, (ur.), *Nove paradigme ranog odgoja* (str. 19-39). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju.
- Batool, S. S. (2020). Academic Achievement: Interplay of Positive Parenting, Self-Esteem, and Academic Procrastination. *Australian Journal of Psychology*, 72(2), 174–187. <https://doi.org/10.1111/ajpy.12280>
- Baumrind, D. (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior. *Child Development*, 37(4), 887–907. <https://doi.org/10.2307/1126611>
- Baumrind, D. (1967). Child Care Practices Antecedent Three Patterns of Preschool Behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75(1), 43-88. < <https://img3.reoveme.com/m/8fea8f4067e8196d.pdf> > (20. 5. 2024.)
- Baumrind, D. (1971). Current Patterns of Parental Authority. *Developmental Psychology Monographs*, 4, 1-103. <https://doi.org/10.1037/h0030372>

- Baumrind, D. (2012). Differentiating Between Confrontive and Coercive Kinds of Parental Power-Assertive Disciplinary Practices. *Human Development*, 55(2), 35–51. <https://doi.org/10.1159/000337962>
- Baumrind, D. (2013). Authoritative Parenting Revisited: History and Current Status. U: Larzelere, R. E., Sheffield Morris, A. i A. W. Harrist, A. W. (ur.), *Authoritative parenting: Synthesizing nurturance and discipline for optimal child development* (str. 11-34). Washington, DC: American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/13948-002>
- Bayer, J. B., Triêu, P. i Ellison, N. B. (2020). Social Media Elements, Ecologies, and Effects. *Annual review of psychology*, 71(1), 471-497. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010419-050944>
- Bayer, J. B., Anderson, I. A. i Tokunaga, R. S. (2022). Building and Breaking Social Media Habits. *Current Opinion in Psychology*, 45, 101303. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2022.101303>
- Begić, A., Tadić-Lesko, K. i Katić, V. (2024). The Relationship Between Parental Behavior and Upbringing of Upper Elementary School Children. *Health Bulletin*, 10(1), 42-53. <https://hrcak.srce.hr/file/458827> (25. 2. 2024.)
- Benedetto, L. i Ingrassia, M. (2021). Digital Parenting: Raising and Protecting Children in Media World. U: L. Benedetto, M. Ingrassia (ur.), *Parenting – Studies by an Ecocultural and Transactional Perspective*. IntechOpen. doi: 10.5772/intechopen.92579
- Benoit, D. (2004). Infant-Parent Attachment: Definition, Types, Antecedents, Measurement and Outcome. *Paediatrics Child Health*, 9(8), 541–545. doi: [10.1093/pch/9.8.541](https://doi.org/10.1093/pch/9.8.541)
- Benvin, A. (1972). Obitelj kroz povijest. *Bogoslovska smotra*, 42(1), 35-51. < <https://hrcak.srce.hr/36642> > (22. 11. 2023.)
- Berge, L. V. D. (2013). Parenting Support and the Role of Society in Parental Self- Understanding: Furedi's *Paranoid Parenting* Revisited. *Journal of Philosophy of Education*, 47(3), 391-406. <https://doi.org/10.1111/1467-9752.12008>
- Bilić, P. (2022). *Medijsko obrazovanje je važno* (MOV). < <https://irmo.hr/projects/medijsko-obrazovanje-je-vazno-mov/> > (6. 7. 2024.)
- Bilić, V. (2023). Nasilje među vršnjacima – odraz uvjeta u kojima djeca odrastaju. *(Ne)moć odgoja i obrazovanja iz krize u krizu (Knjiga sažetaka)* (str. 12-13). Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. < <https://croris.hr/crosbi/publikacija/prilog-skup/738703> > (29. 5. 2024.)

- Blažeka Kokorić, S. (2020). Influence of New Information and Communication Technologies On Family Life. *Medijske studije*, 11(22), 81-101. doi: 10.20901/ms.11.22.5
- Blum-Ross, A. i Livingstone, S. (2017). "Sharenting," Parent Blogging, and the Boundaries of The Digital Self. *Popular Communication*, 15(2), 110-125, doi: 10.1080/15405702.2016.1223300
- Bognar, L. (2000). Pedagogija između pedocentrizma i sociocentrizma. U: N. Babić i S. Irović (ur.), *Interakcija odrasli-dijete i autonomija djeteta*. Osijek: Visoka učiteljska škola. < <https://bit.ly/4kbVn2x> > (1. 3. 2023.)
- Bornstein, M. H. (2002). Parenting Infants. U: M. H. Bornstein (ur.), *Handbook of Parenting: Volume 1 Children and Parenting (Second Edition)* (str. 3-45). Mahwah, New Jersey, London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Bornstein, M. (2016). Determinants of Parenting. U: D. Cicchetti (ur.), *Developmental psychopathology: Risk, resilience, and intervention* (str. 180-270). New York: John Wiley & Sons. < <https://bit.ly/3wXuNHp> > (1. 3. 2024.)
- Bowden-Green, T., Hinds, J. i Joinson, A. (2021). Personality and Motives for Social Media Use When Physically Distanced: A Uses and Gratifications Approach. *Frontiers in Psychology*, 12, 607948. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.607948>
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss: Vol 1. Attachment*. New York: Basic Books. < <https://bit.ly/3TvKigG> > (11. 12. 2023.)
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent–child attachment and healthy human development*. New York, NY: Basic Books. < <https://bit.ly/498BJhE> > (11. 12. 2023.)
- Boyd, D. M. i Ellison, N. B. (2008). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-mediated Communication*, 13(1), 210-230. doi:10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x
- Brdovčak, B., Jelovčić, S., Kotrla Topić, M., Žitković, V., Merkaš, M., Perić, K. i Varga, V. (2020). Ometanje digitalnom tehnologijom u roditelja i dobrobit djece i roditelja tijekom pandemije bolesti COVID-19. U: Burić, I., Banai, B., Macuka, I., Šimić, N., Tokić, A. i Vidaković, M. (ur.), 22. *Dani psihologije u Zadru – Knjiga sažetaka* (str. 165-165). Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Bretherton, I. (1992). *The Origins of Attachment Theory: John Bowlby and Mary Ainsworth*. *Developmental Psychology*, 28(5), 759-775. doi: 10.1037/0012-1649.28.5.759
- Bretherton, I. (2005). In Pursuit of the Internal Working model Construct and Its Relevance to Attachment Relationships. U: K. E. Grossmann, K. Grossmann, E. Waters, *Attachment from*

- Infancy to Adulthood: The Major Longitudinal Studies* (str. 13-48). New York, London: The Guilford Press.
- Brezetić, S. (2022). Mediating Role of Child's Executive Function Deficits in the Association of Parenting and School Success. *Psihologijske teme*, 31(3), 545-564. <https://doi.org/10.31820/pt.31.3.4>
- Broekman, F. L., Piotrowski, J. T., Beentjes, H. W. J., i Valkenburg, P. M. (2018). App Features That Fulfill Parents' Needs in Apps for Children. *Mobile Media & Communication*, 6(3), 367-389. <https://doi.org/10.1177/2050157918759571>
- Brosch, A. (2018). Sharenting – Why Do Parents Violate Their Children's Privacy? *New Educational Review*, 54(4), 75–85. <https://doi.org/10.15804/tner.2018.54.4.06>
- Brust Nemet, M., Vrdoljak, G. i Livaja Budaić, V. (2021). Roditeljski stilovi i uključenost očeva u odgoj. *Jahr: Europski časopis za bioetiku*, 12(1), 107-125. <https://hrcak.srce.hr/263659> (20. 3. 2023.)
- Buchanan, T. i LeMoyne, T. (2020). Helicopter Parenting and the Moderating Impact of Gender and Single-Parent Family Structure on Self-Efficacy and Well-Being. *The Family Journal*, 28(3), 262-272. <https://doi.org/10.1177/1066480720925829>
- Buckingham, D. (2023). *The Trouble with 'Information Literacy'*. < <https://bit.ly/3VTgU5v> > (5. 7. 2024.)
- Cambridge Dictionary (2024). *Phubbing*. < <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/phubbing> > (17. 6. 2024.)
- Campante, F., Durante, R. i Tesei, A. (2022). Media and Social Capital. *Annual Review of Economics*, 14(1), 69-91. < <https://bit.ly/3L4Gyzc> > (12. 2. 2024.)
- Carr, C. T., i Hayes, R. A. (2015). Social media: Defining, Developing, and Divining. *Atlantic Journal of Communication*, 23(1), 46-65. <https://doi.org/10.1080/15456870.2015.972282>
- Carroll, P. (2022). Effectiveness of Positive Discipline Parenting Program on Parenting Style, And Child Adaptive Behavior. *Child Psychiatry & Human Development*, 53(6), 1349-1358. <https://doi.org/10.1007/s10578-021-01201-x>
- Cassidy, J. (2016). The Nature of the Child's Ties. U: J. Cassidy, P. R. Shaver, *Handbook od Attachment: Theory, Research and Clinical Applications (Third Edition)* (str. 3-25). New York: Guilford Press.

- Centar za sigurniji internet (2024). *Ekrani i djeca do dvije godine*. < <https://csi.hr/2024/08/08/ekrani-i-ljetni-praznici/> > (20. 12. 2024.)
- Centar za sigurniji internet (2022a). *Sharenting*. < <https://www.dansigurnijeginterneta.org/wp-content/uploads/2022/02/SHARENTING.pdf> > (15. 6. 2024.)
- Centar za sigurniji internet (2022b). *Digitalni otisak*. < <https://www.dansigurnijeginterneta.org/wp-content/uploads/2022/02/DIGITALNI-OTISAK.pdf> > (15. 6. 2024.)
- Chalklen, C., i Anderson, H. (2017). Mothering on Facebook: Exploring the Privacy/Openness Paradox. *Social Media + Society*, 3(2). <https://doi.org/10.1177/2056305117707187>
- Chang, V., Golightly, L., Xu, Q. A., Boonmee, T. i Liu, B. S. (2023). Cybersecurity for Children: An Investigation into the Application of Social Media. *Enterprise Information Systems*, 17(11), 2188122. <https://doi.org/10.1080/17517575.2023.2188122>
- Chee, R. M., Capper, T. S. i Muurlink, O. T. (2023). The Impact of Social Media Influencers on Pregnancy, Birth, and Early Parenting Experiences: A Systematic Review. *Midwifery*, 120, 103623. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2023.103623>
- Chen, F., Garcia, F. O., Alcaide, M., Garcia-Ros, R. i Garcia, F. (2024). Do We Know Enough About Negative Parenting? Recent Evidence on Parenting Styles and Child Maladjustment. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, 16(1) 37-48. < https://journals.copmadrid.org/ejpalc/archivos/1889_1861_ejpalc_16_1_0037.pdf > (10. 8. 2023.)
- Cho, H., Cannon, J., Lopez, R. i Li, W. (2024). Social media literacy: A conceptual framework. *New Media & Society*, 26(2), 941-960. <https://doi.org/10.1177/14614448211068530>
- Chua, A. (2011). *Battle Hymn of the Tiger Mother*. London: Penguin Books.
- Chugh, R. i Ruhi, U. (2018). Social Media in Higher Education: A Literature Review of Facebook. *Education and Information Technologies*, 23, 605-616. <https://doi.org/10.1007/s10639-017-9621-2>
- Ciboci, L. i Labaš, D. (2019). Digital Media Literacy, School and Contemporary Parenting. *Media Studies*, 19(10), 83-101. doi: 10.20901/ms.10.19.5
- Citković, S. (2008). Nepostojeći svijet: Uloga masovnih medija u socijalnoj konstrukciji stvarnosti mladih. U: V. Uzelac, L. Vujičić (ur.), *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj – Svezak 2* (205-211). Rijeka: Učiteljski fakultet.
- Clark, S. (2023). Parents of Young Kids Increasingly Turn to Social Media for Parenting Advice. < <https://bit.ly/3SdYIIZ> > (10. 7. 2024.)

- Connell-Carrick, K. (2006). Trends in Popular Parenting Book and the Need for Parental Critical Thinking. *Child Welfare*, 85(5), 819-836. < <https://www.jstor.org/stable/45398785> > (8. 7. 2024.)
- Constantino, S. M. (2021). *Engage Every Family: Five Simple Principles (Second Edition)*. Thousand Oaks: Corwin Press, Inc.
- Cunningham, G. E. (2014). *The Red Thread Web: a Case Study of the Uses and Gratifications Parents Adopting a Child from China Discovered in the Rumor Queen Blog* (Doktorski rad). Minneapolis-Saint Paul: University of Minnesota. < <https://core.ac.uk/download/pdf/76345864.pdf> > (7. 7. 2024.)
- Conte, C. (2009). *Four Cs of Parenting*. < <https://bit.ly/3XlaLS1> > (20. 4. 2024.)
- Cook, E. C. (2020). Understanding the Associations Between Helicopter Parenting and Emerging Adults' Adjustment. *Journal of Child and Family Studies*, 29, 1899-1913. <https://doi.org/10.1007/s10826-020-01716-2>
- Corkin, M. T., Henderson, A. M., Peterson, E. R., Kennedy-Costantini, S., Sharplin, H. S., i Morrison, S. (2021). Associations Between Technoference, Quality of Parent-Infant Interactions, and Infants' Vocabulary Development. *Infant Behavior and Development*, 64, 101611. <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2021.101611>
- Cripps, K., i Zyromski, B. (2009). Adolescents' psychological well-being and perceived parental involvement: Implications for parental involvement in middle schools. *RMLE Online*, 33(4), 1-13.
- Curry, K. A. i Holter, A. (2019). The Influence of Parent Social Networks on Parent Perceptions and Motivation for Involvement. *Urban Education*, 54(4), 535-563. doi: 10.1177/0042085915623334
- Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2000). Obitelj i zaposlenost izvan kuće: međusobno ometanje i/ili pomaganje. *Revija za socijalnu politiku*, 7(2), 131-145. < <https://hrcak.srce.hr/file/47332> > (19. 11. 2023.)
- Čudina Obradović, M. i Obradović, J. (2003). Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku*, 10(1), 45-68. <https://doi.org/10.3935/rsp.v10i1.139>
- Dadić, K. (2013). Dijete u središtu konzumerizma. *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*, 7(14), 97-113. < <https://hrcak.srce.hr/file/218317> > (2. 7. 2024.)
- Dadić, K. (2015). Pedagoški aspekti suvremenog djetinjstva u potrošačkom okruženju (Doktorski rad). Zagreb: Filozofski fakultet.

- Dadić, K. (2024). Lokalni prostor djetinjstva – Traganje za autentičnim identitetom i utjecaj globalnih usmjerenja. *Obnovljeni život*, 79(2), 213-225. < <https://hrcak.srce.hr/file/456461> > (25. 11. 2023.)
- Dadić K., Horvat, M. i Ivanković, I. (2021). Contemporary Parenting: Do Croatian Parents Seek Parenting Advice Using the Internet?. *Sodobna pedagogika/Journal of Contemporary Educational Studies*, 138(72), 226-238. < <https://bit.ly/4f9ZiLu> > (11. 7. 2024.)
- Dalimonte-Merckling, D. M. i Brophy-Herb, H. E. (2019). A Person-Centered Approach to Child Temperament and Parenting. *Child Development*, 90(5), 1702-1717. doi: [10.1111/cdev.13046](https://doi.org/10.1111/cdev.13046) < <https://bit.ly/4cAitfm> > (20. 6. 2024.)
- Dalimonte-Merckling, D. i Williams, J. M. (2020). Parenting Styles and Their Effects. U: Benson, J. B. (ur.), *Encyclopedia of Infant and Early Childhood Development: Volume 2*. Elsevier, 470-480. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-809324-5.23611-0> <https://bit.ly/43P7MSN>
- Damkjaer, M. S. (2018). Sharenting = Good Parenting?: Four Parental Approaches to Sharenting on Facebook. U: G. Mascheroni, C. Ponte i A. Jorge (ur.), *Digital Parenting: The Challenges for Families in the Digital Age, Yearbook 2018* (str. 209-218). Gothenburg: Nordicom, University of Gothenburg.
- Darling, N. i Steinberg, L. (1993). Parenting Style as Context: An Integrative Model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0033-2909.113.3.487>
- Darling, N. (1999). *Parenting Style and its Correlates*. Eric Digest. < <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED427896.pdf> > (20. 1. 2024.)
- Dashiell, C. (2024). „Elephant Parenting“ is the Healthiest Parenting Style – If You Avoid These 4 Mistakes. < <https://www.fatherly.com/parenting/elephant-parenting-healthiest-parenting-style-avoid-mistakes> > (15. 6. 2024.)
- De Coninck, D., Van Doren, S., i Matthijs, K. (2021). Attitudes of Young Adults Toward Marriage and Divorce, 2002–2018. *Journal of Divorce & Remarriage*, 62(1), 66-82. <https://doi.org/10.1080/10502556.2020.1833292>
- Deutsch, F. M. (2001). Equally Shared Parenting. *Current Directions in Psychological Science*, 10(1), 25-28. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00107>
- Diemer, M. C., Treviño, M. S., i Gerstein, E. D. (2021). Contextualizing the Role of Intrusive Parenting in Toddler Behavior Problems and Emotion Regulation: Is More Always Worse? *Developmental Psychology*, 57(8), 1242–1253. <https://doi.org/10.1037/dev0001231>

- Dijck, V. J. (2013). *The Culture of Connectivity: A Critical History of Social Media*. Oxford: Oxford University Press: 1st edition. < <https://bit.ly/460QyTx> > (6. 7. 2024.)
- Dixon, S. J. (2023). U.S. Moms Who Access Social Media Multiple Times per Day 2011-2018. *Statista*. < <https://bit.ly/3y9GGux> > (20. 7. 2024.)
- Dixon, D., Sharp, C. A., Hughes, K. i Hughes, J. C. (2023). Parental Technoference and Adolescents' Mental Health and Violent Behaviour: A Scoping Review. *BMC public health*, 23(1), 2053. <https://doi.org/10.1186/s12889-023-16850-x>
- Djeca Medija (2024). < <https://djecamedija.org> > (16. 6. 2024.)
- Doty, J., Dworkin, J. i Connell, J. (2012). Examining Digital Differences: Parents' Online Activities. *Family Science Review*, 17, 18-39. < <https://bit.ly/3HLjDKW> > (12. 6. 2024.)
- Doty, J., i Dworkin, J. (2014). Parents' of Adolescents Use of Social Networking Sites. *Computers in Human Behavior*, 33, 349–355. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.07.012>
- Državni zavod za statistiku (2022). *Primjena informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT) u kućanstvima kod pojedinaca u 2022*. < <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29624> > (10. 1. 2023.)
- Državni zavod za statistiku (2023). *Raste broj razvoda i samačkih kućanstava, a najviše obitelji čini par s jednim djetetom*. < <https://dzs.gov.hr/vijesti/raste-broj-razvoda-i-samackih-kucanstava-a-najvise-obitelji-cini-par-s-jednim-djetetom/1610> > (12. 2. 2023.)
- Duda, T. (2021). *What is Video Marketing? Benefits, Challenges, and Best Practices*. < <https://ladder.io/blog/video-marketing> > (20. 6. 2024.)
- Duggan, M., Lenhart, A., Lampe, C. i Ellison, N. (2015). *Parents and Social Media*. Pew Research Center. < <https://www.pewresearch.org/internet/2015/07/16/parents-and-social-media/> > (8. 7. 2024.)
- Dulčić, D. (2014). Masovni mediji i postmoderno društvo. *Media, culture and public relations*, 5(1), 87-97. < <https://hrcak.srce.hr/122447> > (10. 5. 2023.)
- Duncan, G., Kalil, A., Mogstad, M., i Rege, M. (2023). Investing in Early Childhood Development in Preschool and at Home. *Handbook of the Economics of Education*, 6, 1-91. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w29985/w29985.pdf
- Durrant, J. E. (2020). Positive Discipline in Everyday Parenting (PDEP). U: E. T. Gershoff i S. J. Lee (ur.), *Ending the physical punishment of children: A guide for clinicians and practitioners* (str. 89–97). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000162-010>
<https://psycnet.apa.org/record/2019-66495-010>

- Dworkin, J., Connell, J. i Doty, J. (2013). A Literature Review of Parents' Online Behavior. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 7(2), Article 2. <https://doi.org/10.5817/CP2013-2-2> < <https://cyberpsychology.eu/article/view/4284/3329> >
- Đapić, M., Buljan-Flander, G. i Galić, R. (2020). Razdvajanje roditelja i otuđenje: Izgubljeni u prijevodu operacionalizacija stručne i znanstvene terminologije. *Kriminologija i socijalna integracija*, 28(1), 133-141. <https://doi.org/10.31299/ksi.28.1.7>
- Edukatorica za odgoj (2024). < <https://edukatoricaodgoj.com/> > (25. 7. 2024.)
- Edwards, M. (2024). The Evolution of Family Relationships: Pre-Industrial, Industrial, and Contemporary Eras. < <https://easysociology.com/a-level-sociology/families/changing-relationships-within-families/the-evolution-of-family-relationships-pre-industrial-industrial-and-contemporary-eras/> > (20. 10. 2024.)
- Edlynn, E. (2023). *Autonomy-Supportive Parenting: Reduce Parental Burnout and Raise Competent, Confident Children*. Sanger: Familius. < <https://bit.ly/4erKrLM> > (15. 6. 2024.)
- Edlynn, E. (2024). *Gentle Parenting: Proceed With Caution*. < <https://bit.ly/4kSfrf> > (16. 6. 2024.)
- e-Građani (2024). E-Dnevnik. < <https://gov.hr/hr/e-dnevnik/1094?lang=hr> > (18. 6. 2024.)
- Ellison, N. B., Steinfield, C. i Lampe, C. (2011). Connection Strategies: Social Capital Implications of Facebook-Enabled Communication Practices. *New Media & Society*, 13(6), 873-892. <https://doi.org/10.1177/1461444810385389>
- Elkind, D. (1998). *Ties that stress – The New Family Imbalance: Revised ed. Edition*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Engel, E., Gell, S., Heiss, R. i Karsay, K. (2024). Social Media Influencers and Adolescents' Health: A Scoping Review of the Research Field. *Social Science & Medicine*, 340, 116387. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2023.116387>
- Engin, G. (2020). An Examination of Primary School Students' Academic Achievements and Motivation in Terms of Parents' Attitudes, Teacher Motivation, Teacher Self-efficacy and Leadership Approach. *International journal of progressive education*, 16(1), 257-276. < <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1244883.pdf> > (10. 11. 2023.)
- Essex, D., Kerner, S. M. i Gillis, A. S. (2024). *What is Web 3.0 (Web3)? Definition, guide and history*. TechTarget. < <https://www.techtarget.com/whatis/definition/Web-30> > (10. 12. 2024.)
- Eurostat (2023a). *Divorce Indicators*. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/DEMO_NDIVIND__custom_9833505/default/table?lang=en> (12. 2. 2023.)

- Eurostat (2023b). *Marriage and Divorce statistics*. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_fewer_divorces> (12. 2. 2023.)
- Faircloth, C. (2023a). Intensive Parenting and the Expansion of Parenting. U: E. Lee, J. Bristow, C. Faircloth, J. Macvarish, *Parenting Culture Studies (Second Edition)* (str. 33-67). London: Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-44156-1_2
- Faircloth, C. (2023b). The Problem of ‘Attachment’: The ‘Detached’ parent. U: E. Lee, J. Bristow, C. Faircloth, J. Macvarish, *Parenting Culture Studies (Second Edition)* (str. 189-214). London: Palgrave Macmillan, Cham. < <https://bit.ly/4elwnDz> > (25. 5. 2023.)
- Falgoust, G., Winterlind, E., Moon, P., Parker, A., Zinzow, H. i Madathil, K. C. (2022). Applying the Uses and Gratifications Theory to Identify Motivational Factors Behind Young Adult's Participation in Viral Social Media Challenges on Tiktok. *Human Factors in Healthcare*, 2, 100014. <https://doi.org/10.1016/j.hfh.2022.100014>
- Forbes, L. K., Donovan, C., i Lamar, M. R. (2020). Differences in Intensive Parenting Attitudes and Gender Norms Among U.S. Mothers. *The Family Journal*, 28(1), 63-71. <https://doi.org/10.1177/1066480719893964>
- Fotez, L. i Brajša-Žganec, A. (2020). The Connection Between Parental Sense of Competence and Support in Early and Preschool Children’s Upbringing. *Croatian Journal of Education*, 22 (4), 1033-1055. <https://doi.org/10.15516/cje.v22i4.3606>
- Fredrickson, B. L. (2001). The Role Of Positive Emotions in Positive Psychology: The Broaden-And-Build Theory of Positive Emotions. *American psychologist*, 56(3), 218-226. doi: [10.1037/0003-066x.56.3.218](https://doi.org/10.1037/0003-066x.56.3.218)
- Freeman, H. (2016). Attachment Parenting: The Best to Raise a Child – or Maternal Masochism? < <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2016/jul/30/attachment-parenting-best-way-raise-child-or-maternal-masochism> > (1. 6. 2024.)
- Frey, E., Bonfiglioli, C., Brunner, M. i Frawley, J. (2022). Parents’ Use Of Social Media as a Health Information Source for Their Children: A Scoping Review. *Academic pediatrics*, 22(4), 526-539. <https://doi.org/10.1016/j.acap.2021.12.006>
- Fuchs, C. (2022). Social Media, Alienation, and the Public Sphere. U: D. Rosen (ur.), *The Social Media Debate: Unpacking the Social, Psychological, and Cultural Effects of Social Media* (str. 53-76). London: Routledge. < <https://fuchsc.net/wp-content/uploads/smd.pdf> > (1. 7. 2024.)

- Furedi, F. (2002). *Paranoid Parenting: Why Ignoring the Experts May Be Best for Your Child*. Chicago: Chicago Review Press.
- Garcia, O. F., Fuentes, M. C., Gracia, E., Serra E. i Garcia, F. (2020). Parenting Warmth and Strictness across Three Generations: Parenting Styles and Psychosocial Adjustment. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(17), 7487. <http://dx.doi.org/10.3390/ijerph17207487>
- Garrido, E. C., Issa, T., Esteban, P. G. i Delgado, S. C. (2021). A Descriptive Literature Review of Phubbing Behaviors. *Heliyon*, 7(5). <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2021.e07037>
- Garst, B. A., i Gagnon, R. J. (2015). Exploring Overparenting Within The Context of Youth Development Programs. *Journal of Youth Development*, 10(1), 5-18. <https://doi.org/10.5195/jyd.2015.416>
- Garaigordobil, M. i Machimbarrena, J. M. (2017). Stress, Competence, and Parental Educational Styles in Victim and Aggressors of Bullying and Cyberbullying. *Psicothema*, 29(3), 335-340. doi: 10.7334/psicothema2016.258
- Genner, S. i Süß, D. (2017). Socialization as Media Effect. *The International Encyclopedia of Media Effects*, 1, 15. doi: [10.1002/9781118783764.wbieme0138](https://doi.org/10.1002/9781118783764.wbieme0138)
- George, D. i Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update (10a ed.)*. London: Pearson.
- Goagoses, N., Bolz, T., Eilts, J., Schipper, N., Schütz, J., Rademacher, A., Vestegling, C. i Koglin, U. (2023). Parenting Dimensions/Styles And Emotion Dysregulation in Childhood and Adolescence: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Current Psychology*, 42(22), 18798-18822. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-03037-7>
- Golden, T. D. (2015). The Crisis of Presenteeism: Maintaining Our Focus While Harnessing Technology's Benefits. *Organization Management Journal*, 12(2), 102–105. doi: 10.1080/15416518.2015.1042817
- Gore, L. (2024). The Realities of Gentle Parenting: A psychological perspective. *International Journal of Birth & Parent Education*, 11(2), 6. < <https://bit.ly/3xlX4aQ> > (15. 6. 2024.)
- Gorostiaga, A., Aliri, J., Balluerka, N., i Lameirinhas, J. (2019). Parenting Styles and Internalizing Symptoms in Adolescence: A Systematic Literature Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(17). <https://doi.org/10.3390/ijerph16173192>

- Graham, R. A., i Weems, C. F. (2015). Identifying Moderators of the Link Between Parent and Child Anxiety Sensitivity: The Roles of Gender, Positive Parenting, and Corporal Punishment. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 43, 885-893. doi: [10.1007/s10802-014-9945-y](https://doi.org/10.1007/s10802-014-9945-y)
- Gravetter, F. i Wallnau, L. (2014). *Essentials of Statistics for the Behavioral Sciences (8th ed.)*. Wadsworth: Cengage Learning.
- Gray, M. R., i Steinberg, L. (1999). Unpacking Authoritative Parenting: Reassessing a Multidimensional Construct. *Journal of Marriage and the Family*, 61(3), 574–587. <https://doi.org/10.2307/353561>
- Greenhow, C., Galvin, S. M., Brandon, D. L., i Askari, E. (2020). A Decade of Research on K–12 Teaching and Teacher Learning With Social Media: Insights on the State of the Field. *Teachers College Record: The Voice of Scholarship in Education*, 122(6), 1-72. <https://doi.org/10.1177/016146812012200602>
- Gregory, M., Kannis-Dymand, L. i Sharman, R. (2020). A Review of Attachment-Based Parenting Interventions: Recent Advances and Future Considerations. *Australian Journal of Psychology*, 72(2), 109-122. <https://doi.org/10.1111/ajpy.12270>
- Guadagno, R. E., Jones, N. M., Kimbrough, A. M. i Mattu, A. (2016). Translating Social Media Psychological Research. *Translational Issues in Psychological Science*, 2(3), 213-215. <http://dx.doi.org/10.1037/tps0000087>
- Guo, B., Ding, Y., Yao, L., Liang, Y. i Yu, Z. (2020). The Future of False Information Detection on Social Media: New Perspectives and Trends. *ACM Computing Surveys (CSUR)*, 53(4), 1-36. <https://doi.org/10.1145/3393880>
- Gupta, M. i Sharma, A. (2021). Fear of Missing Out: A Brief Overview of Origin, Theoretical Underpinnings and Relationship With Mental Health. *World Journal of Clinical Cases*, 9(19), 4881. doi: [10.12998/wjcc.v9.i19.4881](https://doi.org/10.12998/wjcc.v9.i19.4881)
- Grusec, J. E. i Davidov, M. (2015). Analyzing Socialization from a Domain-Specific Perspective. U: J. E. Grusec, P. D. Hastings, *Handbook of Socialization, Second Edition: Theory and Research* (str. 158-182). New York, London: The Guilford Press. < <https://bit.ly/4cMDhB2> > (11. 1. 2023.)
- Gvozdanović, A., Ilišin, V., Adamović, M., Potočnik, D., Baketa, N., Kovačić, M. (2019). *Istraživanje mladih u Hrvatskoj 2018./2019.* Zagreb: Friedrich-Ebert-Stiftung. < <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/kroatien/15291.pdf> > (10. 2. 2023.)

- Gvozdenović, A. i Bandalović, G. (2024). Differences in Mothers' and Fathers' Parenting Styles: A Qualitative Study. *ST-OPEN*, 5, str. 1-15. <https://hrcak.srce.hr/317480> (10. 9. 2023.)
- Hall, J. A., Steele, R. G., Christofferson, J. L. i Mihailova, T. (2021). Development and Initial Evaluation of a Multidimensional Digital Stress Scale. *Psychological Assessment*, 33(3), 230-242. < <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/pas0000979> > (15. 5. 2023.)
- Hanzec Marković, I., Pavlić, M., i Brajša-Žganec, A. (2024). Determinants of parental behavior of fathers of primary school-aged children in Croatia. *Anales de Psicología/Annals of Psychology*, 40(3), 399-408. <https://doi.org/10.6018/analesps.579111>
- Haralambos, M. i Heald, R. (1989). *Uvod u sociologiju*. Zagreb: Globus.
- Haralambos, M. i Holborn, M. (2002). *Sociologija: Teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing.
- Haridakis, P. i Humphries, Z. (2019). Uses and Gratifications. U: D. W. Stacks, M. B. Salwen, K. C. Eichorn (ur.), *An Integrated Approach to Communication Theory and Research* (str. 138-154). New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203710753>
- Harmon-Jones, E., i Mills, J. (2019). An Introduction to Cognitive Dissonance Theory and an Overview of Current Perspectives on the Theory. U: E. Harmon-Jones (ur.), *Cognitive Dissonance, Second Edition: Reexamining a Pivotal Theory in Psychology* (str. 3-21). American Psychological Association. < <https://www.apa.org/pubs/books/Cognitive-Dissonance-Intro-Sample.pdf> > (2. 7. 2024.)
- Harvey-Zahra, L. (2014). *Happy Child, Happy Home: Conscious Parenting and Creative Discipline*. Edinburgh: Floris Books. < <https://bit.ly/3Xh0Ywe> > (20. 4. 2023.)
- Haslam, D. M., Tee, A. i Baker, S. (2017). The Use of Social Media as a Mechanism of Social Support in Parents. *Journal of Child and Family Studies*, 26, 2026-2037. <https://doi.org/10.1007/s10826-017-0716-6>
- Haubold, R. (2019). Age-Independence for Media Pedagogy. *Medijske studije*, 20(10), 89-106. < <https://hrcak.srce.hr/en/file/343062> > (5. 7. 2024.)
- Heiss, R., Nanz, A. i Matthes, J. (2023). Social Media Information Literacy: Conceptualization and Associations with Information Overload, News Avoidance and Conspiracy Mentality. *Computers in Human Behavior*, 148, 107908. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2023.107908>
- Hinde, R. A. (2005). Ethology and Attachment Theory. U: K. E. Grossmann, K. Grossmann, E. Waters, *Attachment from Infancy to Adulthood: The Major Longitudinal Studies* (str. 1-13). New York, London: The Guilford Press.

- Hiniker, A., Sobel, K., Suh, H., Sung, Y., Lee, C. P. i Kientz., J. A., (2015). Texting while Parenting: How Adults Use Mobile Phones while Caring for Children at the Playground. Proceedings of the 33rd Annual ACM Conference on Human Factors in Computing Systems (CHI '15). *New York: Association for Computing Machinery*, 727–736. <https://doi.org/10.1145/2702123.2702199>
- Hoghughi, M. (2004). Parenting – An Introduction. U: M. Hoghughi, N. Long, (ur.), *Handbook of Parenting. Theory and Research for Practice*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications, str. 1 – 18. < <https://bit.ly/4ljB83s> > (13. 3. 2023.)
- Hoghughi, M. i Speight, A. N. P. (1998). Good Enough Parenting for All Children—A Strategy for a Healthier Society. *Archives of disease in childhood*, 78(4), 293-296. <https://doi.org/10.1136/adc.78.4.293>
- Horowitz, J. M., Graf, N. i Livingston, G. (2019). The Landscape of Marriage and Cohabitation in the U.S. *Pew Research Center*. < <https://www.pewresearch.org/social-trends/2019/11/06/the-landscape-of-marriage-and-cohabitation-in-the-u-s/> > (13. 3. 2024.)
- Horvat, M. (2023). Sharenting: pitanje prava djece na privatnost. *Varaždinski učitelj: digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 13(6), 37-44. < <https://hrcak.srce.hr/308053> > (20. 5. 2024.)
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje (2024a). *Kohabitacija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. < <https://www.enciklopedija.hr/clanak/kohabitacija> > (12. 3. 2024.)
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje (2024b). *Softver*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. < <https://www.enciklopedija.hr/clanak/softver> > (17. 6. 2024.)
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje (2024c). *Medij*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. < <https://enciklopedija.hr/clanak/medij> > (27. 6. 2024.)
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje (2024d). *Masovni mediji*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. < <https://enciklopedija.hr/clanak/medij> > (27. 6. 2024.)
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje (2024e). *Festinger, Leon*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. < <https://www.enciklopedija.hr/clanak/festinger-leon> > (28. 6. 2024.)
- Hrvatski jezični portal (2024a). *Senzacionalizam*. < <https://bit.ly/3WcvcQ1> > (4. 7. 2024.)
- Hrvatski jezični portal (2024b). *Navika*. < <https://bit.ly/3LmImDH> > (10. 7. 2024.)
- Hukkelberg, S. S., i Ogden, T. (2021). Parenting Practices and Child Conduct Problems in a Norwegian Subclinical Sample: Variable and Person-Centered Approaches. *Family Relations*, 70(4), 1102-1116. doi: 10.1111/fare.12538

- Hulen, E. (2022). What Is Natural Is Best: A Qualitative Exploration of Women's Engagement in Attachment Parenting. *Journal of Family Issues*, 43(2), 405-417. <https://doi.org/10.1177/0192513X21993885>
- Hwang, S. i Foote, J. D. (2021). Why Do People Participate in Small Online Communities?. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 5(CSCW2), 1-25. <https://doi.org/10.1145/3479606>
- Isacs, L., Kenter, J. O., Wetterstrand, H., i Katzeff, C. (2023). What Does Value Pluralism Mean in Practice? An Empirical Demonstration From a Deliberative Valuation. *People and Nature*, 5(2), 384-402. doi: 10.1002/pan3.10324
- Janning, M. (2021). Transcendent Parenting: Raising Children in the Digital Age. *Contemporary Sociology*, 50(3), 245-248. <https://doi.org/10.1177/00943061211006085t>
- Jiang, Z., Liang, X., Wang, Z., Lin, Y. i Zhang, L. (2023). Intrusive Parenting in Early Childhood: A Review and Meta-Analysis. *PsyCh Journal*, 12(3), 335-354. <https://doi.org/10.1002/pchj.637>
- Jenkins, M. C. i Moreno, M. A. (2020). Vaccination Discussion Among Parents on Social Media: A Content Analysis of Comments on Parenting Blogs. *Journal of Health Communication*, 25(3), 232-242. <https://doi.org/10.1080/10810730.2020.1737761>
- Josić, Ž. (2024). Roditeljstvo i demografski trendovi u suvremenom društvu. (Rad predstavljen na konferenciji „Roditelji između osobnog i društvenog“, Zagreb, 3. prosinca 2024.)
- Juffer, F. i Bakermans-Kranenburg, M. J. (2018). Working with Video-feedback Intervention to promote Positive Parenting and Sensitive Discipline (VIPP-SD): A case study. *Journal of Clinical Psychology*, 74(8), 1346-1357. doi: [10.1002/jclp.22645](https://doi.org/10.1002/jclp.22645)
- Jurčević Lozančić, A. (2011). Socijalne kompetencije i rani odgoj. U: D. Maleš, (ur.), *Nove paradigme ranog odgoja* (str. 153-176). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju.
- Jurčević Lozančić, A. (2012). Redefining the Educational Role of the Family. *Croatian Journal of Education*, 13(4), 122-150. < <https://hrcak.srce.hr/78073> > (10. 3. 2024.)
- Jurčević Lozančić, A. i Kunert, A. (2015). Obrazovanje roditelja i roditeljska pedagoška kompetencija, teorijski i praktični izazovi. *Metodički obzori*, 10(2), 39-48. <https://doi.org/10.32728/mo.10.2.2015.03>
- Jurčić, D. (2017). Teorijske postavke o medijima – definicije, funkcije i utjecaj. *Mostariensia*, 21(1), 127-136. < <https://hrcak.srce.hr/file/280344> > (11. 6. 2024.)

- Juul, J. (2008). *Život u obitelji: najvažnije vrijednosti u zajedničkom životu i odgoju djece*. Zagreb: Pelago.
- Kabat-Zinn, J. i Kabat-Zinn, M. (2021). Mindful Parenting: Perspectives on the Heart of The Matter. *Mindfulness*, 12(2), 266-268. <https://doi.org/10.1007/s12671-020-01564-7>
- Kang, J. i Guo, H. (2022). The Effects of Authoritative Parenting Style on Young Adult Children's Prosocial Behaviour: The Mediating Role of Emotion-Regulation. *China Journal of Social Work*, 15(2), 162-177. <https://doi.org/10.1080/17525098.2021.1956760>
- Kang, S. (2014). *How the Tiger, Dolphin and Jellyfish Parents Differ: A Brief Comparison of Parenting Styles*. < <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/the-dolphin-way/201405/how-the-tiger-dolphin-and-jellyfish-parents-differ> > (15. 6. 2024.)
- Kaplan, A. M. i Haenlein, M. (2010). Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53, 59–68. doi:10.1016/j.bushor.2009.09.003
- Kappes, W. (2023). *This Year's Top Trending Parenting Styles, According to Google Search*. < <https://www.thebump.com/news/google-most-popular-parenting-styles> > (15. 6. 2024.)
- Kashdan, T. B. i Rottenberg, J. (2010). Psychological flexibility as a fundamental aspect of health. *Clinical psychology review*, 30(7), 865-878. doi: [10.1016/j.cpr.2010.03.001](https://doi.org/10.1016/j.cpr.2010.03.001)
- Katz, E., Haas, H. i Gurevitch, M. (1973). On the Use of the Mass Media for Important Things. *American Sociological Review*, 164-181. < <https://bit.ly/4cz6qzj> > (6. 7. 2024.)
- Katz, E., Blumler, J. G., i Gurevitch, M. (1974). Uses and Gratification Research. *The Public Opinion Quarterly*, 37(4), 509-523. < <https://www.jstor.org/stable/2747854> > (6. 7. 2024.)
- Kealy, D., Ben-David, S., i Cox, D. W. (2022). Early Parental Support and Meaning in Life Among Young Adults: The Mediating Roles of Optimism and Identity. *Current Psychology*, 41(6), 3865-3872. <https://doi.org/10.1007/s12144-020-00907-w>
- Kelly, H. (2025). *Meta Ends Fact-Checking. Here's How to Find The Truth on Social Media*. The Washington Post. < <https://bit.ly/40yA7gr> > (14. 1. 2025.)
- Kelly, J. B. (2007). Children's Living Arrangements Following Separation and Divorce: Insights From Empirical and Clinical Research. *Family Process*, 46, 35-52. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2006.00190.x>
- Kemp, S. (2023). Digital 2023: Croatia. Datareportal. < <https://datareportal.com/reports/digital-2023-croatia> > (8. 7. 2024.)

- Keresteš, G., Brković, I. i Kuterovac Jagodić, G. (2011). Doživljaj roditeljske kompetentnosti u roditeljskoj ulozi i sukobi između roditelja i adolescenata. *Suvremena psihologija*, 14(1), 17-34. < <https://hrcak.srce.hr/file/123714> > (20. 3. 2023.)
- Keresteš, G., Kuterovac Jagodić, G., Greblo, Z. (2012). Razvoja i validacija upitnika roditeljskog ponašanja. *Suvremena psihologija*, 15(1), 23-42. < <https://bit.ly/3RwSn47> > (10. 2. 2022.)
- Kerr, M., Stattin, H., Biesecker, G. i Ferrer-Wreder, L. (2003). Relationships with Parents and Peers in Adolescence. U: I. B. Weiner (ur.), *Handbook of Psychology: Vol. 6. Developmental Psychology* (str. 395 – 419). New Jersey: Wiley.
- Khatri, D. (2021). Use of Social Media Information Sources: A Systematic Literature Review. *Online Information Review*, 45(6), 1039-1063. < <https://bit.ly/3RX6GQa> > (3. 7. 2024.)
- Kildare, C. A., Middlemiss, W., (2017). Impact of Parents Mobile Device Use on Parent-Child Interaction: A Literature Review. *Computers in Human Behavior*, 75, 579-593. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.06.003>
- Kim, S. Y. (2013). Defining tiger parenting in Chinese Americans. *Human Development*, 56(4), 217-222. <https://doi.org/10.1159/000353711>
- Kind, T. i Evans, Y. (2018). Social Media for Lifelong Learning. U: M. Chisolm (ur.), *Social Media in Medicine (1st Edition)* (str. 42-50). <https://doi.org/10.4324/9781315619941>
- Knost, L. R. (2013). *The Gentle Parent: Positive, Practical, Effective Discipline*. Jacksonville: Little Hearts Books LLC.
- Ko, H., Cho, C. H. i Roberts, M. S. (2005). Internet Uses and Gratifications: A Structural Equation Model of Interactive Advertising. *Journal of Advertising*, 34(2), 57-70. <https://doi.org/10.1080/00913367.2005.10639191>
- Kochanska, G., Aksan, N., Knaack, A. i Rhines, H. M. (2004). Maternal Parenting and Children's Conscience: Early Security as Moderator. *Child development*, 75(4), 1229-1242. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00735.x>
- Kohlhoff, J. i Cibralic, S. (2022). The Impact Of Attachment-Based Parenting Interventions on Externalizing Behaviors in Toddlers and Preschoolers: A Systematic Narrative Review. *Child Youth Care Forum* 51, 1005–1029. <https://doi.org/10.1007/s10566-021-09667-5>
- Kompirović, T. P., Radojević, T. i Đurić, I. (2020). The Correlation Between Parenting Styles and Children's Social Competences and Anti-Social Behavior. *The New Educational Review*, 62, 34-45. doi: 10.15804/tner.2020.62.4.03

- Konok, V., Bunford, N. i Miklósi, A. (2020). Associations Between Child Mobile Use and Digital Parenting Style in Hungarian Families. *Journal of Children and Media*, 14(1), 91-109, doi: 10.1080/17482798.2019.1684332
- Kotrla Topić, M., Varga, V., Jelovčić, S. (2021). Digital Technology Use during the Covid-19 Pandemic and Its Relations to Sleep Quality and Life Satisfaction in Children and Parents. *Društvena istraživanja*, 30(2), 249-269. <https://doi.org/10.5559/di.30.2.04>
- Kourti, A., Giakoumaki, A. i Sergentanis, T. (2022). Overparenting: The Current Situation in Greece Comparing to European and Worldwide Context. *Developmental and Adolescent Health*, 2(1), 41-46. <https://doi.org/10.54088/r5tr>
- Krafft, P. M. i Donovan, J. (2020). Disinformation by Design: The Use of Evidence Collages and Platform Filtering in a Media Manipulation Campaign. *Political Communication*, 37(2), 194-214. <https://doi.org/10.1080/10584609.2019.1686094>
- Kuczynski, L., Parkin, M. i Pitman, R. (2006). Agency and Bidirectionality In Socialization: Interactions, Transactions and Relational Dialectics. U: Grusec, J. E. i Hastings, P. (ur.), *Handbook of Socialization* (str. 259 – 283). New York: Guilford Press.
- Kumar, S. i Shah, N. (2018). False Information on Web and Social Media: A Survey. *Computer Sciene > Social and Information Networks*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.1804.08559>
- Kunczik, M. i Zipfel, A. (2006). *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*. Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung. < <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/kroatien/04582.pdf> > (6. 7. 2024.)
- Kunić, T. i Zgrabljčić Rotar, N. (2020). Informativni portali. U: N. Zgrabljčić Rotar (ur.), *Digitalno doba: Masovni mediji (drugo izdanje)* (str. 160-190). Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Kuppens, S. i Ceulemans, E. (2019). Parenting Styles: A Closer Look at a Well-Known Concept. *Journal of Child and Family Studies*, 28, 168–181. <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1242-x>
- Kurtović, A. (2020). Učinci popustljivosti roditelja na depresivnost adolescenata u odnosu na pozitivno roditeljstvo i spol. *Primenjena psihologija*, 13(1), 27-47. <https://doi.org/10.19090/pp.2020.1.27-47>
- Kušević, B. (2011). Socijalna konstrukcija roditeljstva – implikacije za obiteljsku pedagogiju. *Pedagogijska istraživanja*, 8(2), 297-309. < <https://hrcak.srce.hr/file/172464> > (20. 10. 2023.)
- Kušević, B. (2013). Odgojne implikacije odgođenoga roditeljstva. *Pedagogijska istraživanja*, 10(1), 81-101. < <https://hrcak.srce.hr/file/186875> > (20. 10. 2023.)

- Kyriazos, T. A., i Stalikas, A. (2018). Positive Parenting or Positive Psychology Parenting? Towards a Conceptual Framework of Positive Psychology Parenting. *Psychology*, 9(7), 1761. doi: 10.4236/psych.2018.97104
- Latipah, E., Adi Kistoro, H. C., Hasanah, F. F. i Putranta, H. (2020). Elaborating Motive and Psychological Impact of Sharenting in Millennial Parents. *Universal Journal of Educational Research*, 8(10), 4807–4817. <https://doi.org/10.13189/ujer.2020.081052>
- Lanjekar, P. D., Joshi, S. H., Lanjekar, P. D., i Wagh, V. (2022). The Effect of Parenting and the Parent-Child Relationship on a Child's Cognitive Development: A Literature Review. *Cureus*, 14(10). doi: [10.7759/cureus.30574](https://doi.org/10.7759/cureus.30574)
- Lavrič, M. i Naterer, A. (2020). The Power of Authoritative Parenting: A Cross-National Study of Effects of Exposure to Different Parenting Styles on Life Satisfaction. *Children and Youth Services Review*, 116. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105274>
- Law, N., Woo, D., Torre, J. i Wong, G. (2018). A Global Framework of Reference on Digital Literacy Skills for Indicator 4.4.2. Montreal, Quebec: UNESCO Institute for Statistics. < <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265403.locale=en> > (20. 6. 2024.)
- Leburić, A., Lončar, M., Šuljug Vučica Z. i Bandalović, G. (2010) *Jezična stvarnost medija*. Split: Redak.
- Lee, E. (2014). Introduction. U: E. Lee, J. Bristow, C. Faircloth, Jan Macvarish (ur.), *Parenting Culture Studies* (str. 1-25). Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan. < <https://bit.ly/3Wr6iN2> > (13. 2. 2022.)
- Livingstone, S. i Byrne, J. (2018). Parenting in the Digital Age: The Challenges of Parental Responsibility in Comparative Perspective. U: G. Masheroni, C. Ponte i A. Jorge (ur.), *Digital Parenting: The Challenges for Families in the Digital Age* (str. 19-31). Gothenburg: Nordicom, University of Gothenburg. < <https://bit.ly/3KM7Fid> > (16. 6. 2024.)
- Lee, E. (2023). Experts and Parenting Culture. U: E. Lee, J. Bristow, C. Faircloth, J. Macvarish (ur.), *Parenting Culture Studies (Second Edition)* (str. 69-97). London: Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-44156-1_3
- Lee, H. E., Kim, J. Y. i Kim, C. (2022). The Influence of Parent Media Use, Parent Attitude on Media, and Parenting Style on Children's Media Use. *Children*, 9(1), 37. <https://doi.org/10.3390/children9010037>

- Leung, C. i Tsang Kit Man, S. (2014). Parenting Style. U: A. C. Michalos, A.C. (ur.), *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*. Dordrecht: Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-007-0753-5_2071
- Lewis, B. K. (2009). Social Media and Strategic Communication: Attitudes and Perceptions Among College Students. *Public Relations Journal*, 4(3), 1-23. < <https://bit.ly/4bpmz9a> > (28. 6. 2024.)
- Leyrer-Jackson, J. M., i Wilson, A. K. (2018). The Associations Between Social-Media Use and Academic Performance Among Undergraduate Students in Biology. *Journal Of Biological Education*, 52(2), 221-230. <https://doi.org/10.1080/00219266.2017.1307246>
- Lim, S. S. (2018). Transcendent Parenting in Digitally Connected Families: When the Technological Meets the Social. U: G. Masheroni, C. Ponte i A. Jorge (ur.), *Digital Parenting: The Challenges for Families in the Digital Age* (str. 31-39). Gothenburg: Nordicom, University of Gothenburg. < <https://bit.ly/3KM7Fid> > (16. 6. 2024.)
- Lim, S. (2019). *Transcendent Parenting – Raising Children in the Digital Age*. New York: Oxford University Press.
- Lim, W. M. i Rasul, T. (2022). Customer Engagement and Social Media: Revisiting the Past to Inform the Future. *Journal of Business Research*, 148, 325-342. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2022.04.068>
- Lin, M. H., Vijayalakshmi, A. i Laczniak, R. (2019). Toward an Understanding of Parental Views and Actions on Social Media Influencers Targeted at Adolescents: The Roles of Parents' Social Media Use and Empowerment. *Frontiers in Psychology*, 10, 2664. doi: 10.3389/fpsyg.2019.02664
- Linn Knight, L. (2022). *Break Free from Reactive Parenting: Gentle-Parenting Tips, Self-Regulation Strategies, and Kid-Friendly Activities for Creating a Calm and happy Home*. New York: Simon i Schuster. < <https://bit.ly/4axcJSx> > (10. 5. 2023.)
- Liu, Y. (2023). The Depression of Asian American Adolescents in School, Family and Society: A Systematic Review. *Journal of Education, Humanities and Social Sciences*, 15, 260-266. <https://doi.org/10.54097/ehss.v15i.9287>
- Livingstone, S. (2002). Introduction. U: L. Lievrouw, S. Livingstone (ur.), *The Handbook of New Media: Social Shaping and Consequences of ICTs* (str. 17-22). London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE.

- Lohman, A. i Bayer, J. K. (2020). Overinvolved/protective parenting questionnaires for children: A systematic review in the field of internalizing problems. *International Journal of Mental Health Promotion*, 22(4), 203-219. <http://dx.doi.org/10.32604/IJMHP.2020.011789>
- Lonzak, H. S. (2024). *What is Positive Parenting? 33 Examples and Benefits*. < <https://positivepsychology.com/positive-parenting/> > (1. 6. 2024.)
- Lotz, A. D., Eklund, O. i Soroka, S. (2022). Netflix, Library Analysis, and Globalization: Rethinking Mass Media Flows. *Journal of Communication*, 72(4), 511-521. < <https://bit.ly/4b5sUaf> > (22. 3. 2023.)
- Lu, W. i Hampton, K. N. (2017). Beyond the power of networks: Differentiating network structure from social media affordances for perceived social support. *New media & society*, 19(6), 861-879. < <https://bit.ly/3VPWqKY> > (2. 7. 2024.)
- Lythreatis, S., Singh, S. K. i El-Kassar, A. N. (2022). The Digital Divide: A Review and Future Research Agenda. *Technological Forecasting and Social Change*, 175, 121359. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121359>
- Ljubetić, M. (2006). Obitelj u povijesnom i suvremenom kontekstu. <https://dokumen.tips/documents/obitelj-u-povijesnom-i-suvremenom-kontekstu.html?page=3> (3. 1. 2024.)
- Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor.
- Ljubetić, M. (2011a). Stabilna obitelj i poželjno roditeljstvo u kaotičnom svijetu – (moguća) stvarnost ili iluzija (Imaju li perspektivu i/ili alternativu?). U: D. Maleš, (ur.), *Nove paradigme ranog odgoja* (str. 67-96). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju.
- Ljubetić, M. (2011b). Filozofija roditeljstva – obiteljsko ili društveno pitanje?. *Pedagoški istraživanja*, 8(2), 283-295. < <https://hrcak.srce.hr/file/172479> > (15. 1. 2023.)
- Ljubić Klemše, N. i Pavlović, T. (2020). Vodič za digitalne obrazovne influencere – učitelje nomade. < <https://www.etwinning.hr/hr/sadrzaj/etwinning-savjetuje/vodic-za-digitalne-obrazovne-influencere-ucitelje-nomade/> > (26. 6. 2024.)
- Maccoby, E. E., i Martin, J. A. (1983). Socialization in the Context of the Family: Parent-Child Interaction. U: P. H. Mussen, i E. M. Hetherington (ur.), *Handbook of Child Psychology: Vol. 4. Socialization, Personality, and Social Development* (str. 1-101). New York: Wiley. < <https://bit.ly/43QLi3S> > (20. 3. 2023.)

- Maccoby, E. E. (2015). Historical Overview of Socialization Research and Theory. U: J. E. Grusec, P. D. Hastings, *Handbook of Socialization, Second Edition: Theory and Research* (str. 3-35). New York, London: The Guilford Press. < <https://bit.ly/4cMDhB2> > (20. 3. 2023.)
- Macuka, I. (2004). Skala percepcije obiteljskih odnosa U: Proroković, A., Lacković-Grgin, K., Ćubela Adorić, V. et al. (ur.). *Zbirka psihologijskih skala i upitnika* (str. 33-37). Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Macuka, I. (2007). Skala percepcije roditeljskog ponašanja–procjena valjanosti. *Suvremena psihologija*, 10(2), 179-199. < <https://bit.ly/3wRM70c> > (13. 3. 2023.)
- Macuka, I. (2022). Pregled suvremenih izazova u roditeljstvu. *Suvremena psihologija*, 25(1), 71-88. DOI: 10.21465/2022-SP-251-05 < <http://suvremena.nakladaslap.com/public/pdf/2022-25-1-5.pdf> > (12. 10. 2023.)
- Macvarish, J. i Lee, E. J. (2019). *Constructions of Parents in Adverse Childhood Experiences Discourse. Social Policy and Society*, 18(3), 467-477. <https://doi.org/10.1017/S1474746419000083> <https://bit.ly/45iBjVD>
- Madge, C., O'Connor, H. (2006). Parenting Gone Wired: Empowerment of New Mothers on the Internet? *Social & Cultural Geography*, 7(2), 199-220. doi: 10.1080/14649360600600528
- Maglica, T. (2018). Obilježja roditeljstva i odnos roditelja prema kockanju kao prediktori kockanja muške djece (Doktorski rad). Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. < <https://repozitorij.erf.unizg.hr/islandora/object/erf:502> > (15. 5. 2023.)
- Majnarić, I. (2022). Obilježja visokokonfliktnih razvoda roditelja s maloljetnom djecom. *Ljetopis socijalnog rada*, 29(1), 99-123. < <https://hrcak.srce.hr/file/402876> > (10. 3. 2023.)
- Maleš, D. (1993). Škola – roditelji – djeca. *Obnovljeni život*, 48(6), 587-593. <https://hrcak.srce.hr/file/79386> (10. 9. 2023.)
- Maleš, D. (1999) Uloga majke i oca u odgoju djeteta. U: Čikeš, J. (ur.), *Obitelj u suvremenom društvu* (str. 105-113). Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Maleš, D., Kušević, B. (2011). Nova paradigma obiteljskog odgoja. U: D. Maleš, (ur.), *Nove paradigme ranog odgoja*, (str. 41-66). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju.
- Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 18(67), 13-15. < <https://hrcak.srce.hr/file/183112> > (30. 9. 2023.)

- Mansoori, S. (2023). Understanding Youth Well-Being in the Family Context: The Role of Democracy, Warmth, And Disclosure. *International Journal of Adolescence and Youth*, 28(1). <https://doi.org/10.1080/02673843.2023.2256832>
- Markham, L. (2012). *Peaceful Parent, Happy Kids: How to Stop Yelling and Start Connecting* (The Peaceful Parent Series). New York: TarcherPerigee. < <https://bit.ly/3T2KENs> > (14. 5. 2023.)
- Masheroni, G., Ponte, C. i Jorge, A. (2018). Introduction. U: G. Masheroni, C. Ponte i A. Jorge (ur.), *Digital Parenting: The Challenges for Families in the Digital Age* (str. 9-19). Gothenburg: Nordicom, University of Gothenburg. < <https://bit.ly/3KM7Fid> > (16. 6. 2024.)
- Maté, G. (2022). *Mit o normalnom: trauma, bolest i iscjeljenje u toksičnoj kulturi*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Matijević, M. (2009). Informalno učenje odraslih u novom (multi) medijskom okruženju. *Andragoški glasnik*, 13(2), 105-111. < <http://www.andragosko.hr/wp-content/uploads/2020/10/2-2009.pdf#page=41> > (2. 7. 2024.)
- Mauerer, G. (2018). Both Parents Working: Challenges and Strains in Managing the Reconciliation of Career and Family Life in Dual-Career Families. *Empirical Evidence from Austria. Social Sciences*, 12(7), 269. <https://doi.org/10.3390/socsci7120269>
- Mayer, A. B. (2023). *What is Eggshell Parenting?* < <https://www.parents.com/what-is-eggshell-parenting-7558796> > (15. 6. 2024.)
- McDaniel, B. T. i Radesky, J. S. (2018). Technoference: Longitudinal Associations Between Parent Technology Use, Parenting Stress, and Child Behavior Problems. *Pediatric Research*, 84(2), 210-218. <https://doi.org/10.1038/s41390-018-0052-6>
- McDaniel, B. T. (2019). Parent Distraction with Phones, Reasons for Use, and Impacts on Parenting and Child Outcomes: A Review of the Emerging Research. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 1(2), 72-80. doi: 10.1002/hbe2.139
- McEachern, A. D., Dishion, T. J., Weaver, C. M., Shaw, D. S., Wilson, M. N., i Gardner, F. (2012). Parenting Young Children (PARYC): Validation of a Self-Report Parenting Measure. *Journal of Child and Family Studies*, 21, 498-511. <https://doi.org/10.1007/s10826-011-9503-y>
- McGinley, M. (2018). Can Hovering Hinder Helping? Examining the Joint Effects of Helicopter Parenting and Attachment on Prosocial Behaviors and Empathy in Emerging Adults. *The Journal of Genetic Psychology*, 179(2), 102-115. <https://doi.org/10.1080/00221325.2018.1438985>

- McClain, C., Rainie, L. i Bell, P. (2023). *Life on Social Media Platforms in Users' Own Words*. Pew Research Center. < <https://www.pewresearch.org/2023/06/07/life-on-social-media-platforms-in-users-own-words/> > (3. 7. 2024.)
- MediaSmarts (n. d.). What is Media Literacy. *Canada Centre for Digital Media Literacy*. < bit.ly/3XU3J6Q > (5. 7. 2024.)
- Medijska pismenost (2017). *Kako prepoznati senzacionalizam u medijima*. < <https://www.medijskapismenost.hr/kako-prepoznati-senzacionalizam-u-medijima/> > (4. 7. 2024.)
- Medijska pismenost (2025). *Dani medijske pismenosti 2025*. < <https://www.medijskapismenost.hr/dani-medijske-pismenosti-2024/> > (5. 7. 2024.)
- Medijska pismenost (2023). *Otisak i sjena vašeg digitalnog identiteta*. < <https://www.medijskapismenost.hr/otisak-i-sjena-vaseg-digitalnog-identiteta/> > (15. 6. 2024.)
- Melby, J. N. i Conger, R. D. (2000). The Iowa Family Interaction Rating Scales: Instrument Summary. U: P. K. Kreig, K. M. Lindahl (ur). *Family Observational Coding Systems* (str. 32-58). < <https://bit.ly/4eem3gY> > (10. 2. 2023.)
- Merkaš, M., Perić, K. i Žulec, A. (2021). Parent Distraction with Technology and Child Social Competence during the COVID-19 Pandemic: The Role of Parental Emotional Stability. *Journal of Family Communication*, 21(3), 186-204. doi: 10.1080/15267431.2021.1931228
- Miano, P. i Palumbo, A. (2021). Overparenting Hurts Me: How Does it Affect Offspring Psychological Outcomes? *Mediterranean Journal of Clinical Psychology*, 9(1). <https://doi.org/10.13129/2282-1619/mjcp-3081>
- Mikhailova, V., Conde, M., i Döring, N. (2024). "Like a Virtual Family Reunion": Older Adults Defining Requirements for an Augmented Reality Communication System. *Information*, 15(1), 52. <https://doi.org/10.3390/info15010052>
- Mikić, A. i Klein, A. M. (2022). Smartphone Use in the Presence of Infants and Young Children: A Systematic Review. *Praxis der Kinderpsychologie und Kinderpsychiatrie*, 71(4), 305-326. <https://doi.org/10.13109/prkk.2022.71.4.305>
- Miklikowska, M. i Hurme, H. (2011). Democracy begins at home: Democratic parenting and adolescents' support for democratic values. *European Journal of Developmental Psychology*, 8(5), 541-557. <https://doi.org/10.1080/17405629.2011.576856>

- Mikulincer, M. i Florian, V. (2003). Attachment Style and Affect Regulation: Implications for Coping with Stress and Mental Health. U: G. J. O. Fletcher, M. S. Clark, *Blackwell Handbook of Social Psychology: Interpersonal Process* (str. 537-558). < <https://bit.ly/4auAIBA> > (14. 5. 2023.)
- Mikulincer, M. i Shaver, P. (2013). The Role of Attachment Security in Adolescent and Adult Close Relationships. U: J. Simpson, L. Campbell, *The Oxford Handbook of Close Relationships* (str. 1-48). doi: 10.1093/oxfordhb/9780195398694.013.0004
- Miliša, Z. (2016). Ciljana destrukcija braka i obitelji. *Portal hrvatskoga kulturnog vijeća*. < <https://bit.ly/3vhViWZ> > (8. 3. 2024.)
- Miliša, Z. (2021). *Oduprimo se demonopedagogiji današnjice*. Velika Gorica: Naklada Benedikta.
- Miliša, Z. i Ćurko, B. (2010). Odgoj za kritičko mišljenje i medijska manipulacija. *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*, 4 (7), 57-72. < <https://hrcak.srce.hr/55353> > (30. 6. 2024.)
- Miliša, Z. i Tolić, M. (2008). Određenje medijske pedagogije s komunikacijskog aspekta. *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*, 2(4), 113-130. < <https://hrcak.srce.hr/39350> > (20. 6. 2024.)
- Mlinarević, V. (2022). Odgoj djeteta i komunikacija roditelja u suvremenim uvjetima. *Nova prisutnost*, 20(1), 133-145. < <https://hrcak.srce.hr/file/397320> > (11. 1. 2023.)
- Mónaco, E., Schoeps, K. i Montoya-Castilla, I. (2019). Attachment Styles and Well-Being in Adolescents: How Does Emotional Development Affects this Relationship?. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(14), 2554; <https://doi.org/10.3390/ijerph16142554>
- Moon, R. Y., Mathews, A., Oden, R. i Carlin, R. (2019). Mothers' Perceptions of the Internet and Social Media as Sources of Parenting and Health Information: Qualitative Study. *Journal of Medical Internet Research*, 21(7). < <https://www.jmir.org/2019/7/e14289/> > (11. 7. 2024.)
- Moreira, H., i Canavarro, M. C. (2020). Mindful Parenting is Associated with Adolescents' Difficulties in Emotion Regulation Through Adolescents' Psychological Inflexibility and Self-Compassion. *Journal of Youth and Adolescence*, 49(1), 192-211. <https://doi.org/10.1007/s10964-019-01133-9>
- Morrow, G., Swire-Thompson, B., Polny, J. M., Kopec, M. i Wihbey, J. P. (2022). The Emerging Science of Content Labeling: Contextualizing Social Media Content Moderation. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 73(10), 1365-1386. doi: 10.1002/asi.24637

- Mortensen, J. A. i Barnett, M. A. (2019). Intrusive Parenting, Teacher Sensitivity, and Negative Emotionality on the Development of Emotion Regulation in Early Head Start Toddlers. *Infant Behavior and Development*, 55, 10-21. <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2019.01.004>
- Moser, C., Chen, T. i Schoenebeck S. (2017). Parents' and Children's Preferences about Parents Sharing about Children on Social Media. *CHI '17: Proceedings of the 2017 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 5221–5225. <https://doi.org/10.1145/3025453.3025587>
- MottPoll (2023). Sharing on Parenting: Getting Advice through Media. < <https://bit.ly/4bNLDXx> > (11. 7. 2024.)
- Mrad, M. (2024). The Dark Side of Australia's Child Influencer History: Social Media Star Reveals How She Found Her Son on an Adoptim Site After Posting Pictures of Him Online. < <https://bit.ly/3Wf3gdd> > (4. 7. 2024.)
- Munoz, L. R., Pellegrini-Lafont, C. i Cramer, E. (2014). Using Social Media in Teacher Preparation Programs: Twitter as a Means to Create Social Presence. *Penn GSE Perspectives on Urban Education*, 11(2), 57-69. < <https://eric.ed.gov/?id=EJ1044072> > (3. 7. 2024.)
- Nenadić, I. (2017). Kako su mainstream mediji otvorili vrata alternativnim činjenicama? *Političke analize: tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku*, 30(8), 15-21. < <https://hrcak.srce.hr/184735> > (23. 6. 2024.)
- Neppl, T. K., Jeon, S., Diggs, O. i Donnellan, M. B. (2020). Positive parenting, effortful control, and developmental outcomes across early childhood. *Developmental psychology*, 56(3), 444-457. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/dev0000874>
- Nikken, P. (2019). Parents' Instrumental Use of Media in Childrearing: Relationships with Confidence in Parenting, and Health and Conduct Problems in Children. *Journal of Child and Family Studies*, 28(2), 531-546. <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1281-3>
- Obiteljski zakon (Narodne novine, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23). < <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon> > (8. 3. 2024.)
- Ockwell-Smith, S. (2018). Why Your Child Needs Boundaries – and How to Set & Enforce Them. < <https://bit.ly/3z4Kihh> > (15. 6. 2024.)
- Ockwell-Smith, S. (2021). *The Gentle Parenting Book: How to Raise Calmer, Happier Children from Birth to Seven*. London: Piatkus.

- Oldenbourg, A. (2024). Digital Freedom and Corporate Power in Social Media. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 27(3), 383-404. <https://doi.org/10.1080/13698230.2022.2113229>
- Olpin, E., Hanson, C. L. i Crandall, A. (2023). Influence of Social Media Uses and Gratifications on Family Health among US Parents: A Cross-Sectional Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(3), 1910. <https://doi.org/10.3390/ijerph20031910>
- Oryan, S., i Gastil, J. (2013). Democratic Parenting: Paradoxical Messages in Democratic Parent Education Theories. *International Review of Education*, 59, 113-129. <https://doi.org/10.1007/s11159-013-9351-7>
- O'Sullivan, T., Dutton, B., Rayner, P. (1998) *Studying the Media: An Introduction*. London: Arnold.
- Otchie, W. O. i Pedaste, M. (2020). Using Social Media for Learning in High Schools: A Systematic Literature Review. *European Journal of Educational Research*, 9(2), 889-903. doi: 10.12973/eujer.9.2.889
- Ozimek, P., Brailovskaia, J., i Bierhoff, H. W. (2023). Active and Passive Behavior in Social Media: Validating the Social Media Activity Questionnaire (SMAQ). *Telematics and Informatics Reports*, 10, 100048. <https://doi.org/10.1016/j.teler.2023.100048>
- Özgür, H. (2016). The Relationship Between Internet Parenting Styles and Internet Usage of Children and Adolescents. *Computers in Human Behavior*, 60, 411-424. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.02.081>
- Padilla-Walker, L. M. i Nelson, L. J. (2012). Black Hawk Down?: Establishing Helicopter Parenting as a Distinct Construct from Other Forms of Parental Control During Emerging Adulthood. *Journal of Adolescence*, 35(5), 1177-1190. doi:10.1016/j.adolescence.2012.03.007
- Park, S. (2012). Dimensions of Digital Media Literacy and the Relationship to Social Exclusion. *Media International Australia*, 142(1). 87-100. <https://doi.org/10.1177/1329878X1214200111>
- Parent J. i Forehand R. (2017). The Multidimensional Assessment of Parenting Scale (MAPS): Development and Psychometric Properties. *Journal of Child and Family Studies*, 26(8), 2136-2151. doi: 10.1007/s10826-017-0741-5
- Parents (2024). *What is Helicopter Parenting and How Does it Impact Kids*. < <https://www.parents.com/parenting/better-parenting/what-is-helicopter-parenting/> > (30. 5. 2024.)

- Pavić, Ž. i Livazović, G. (2023). Media Use and Social Capital Among the Youth: An Analysis of Civic Engagement during Leisure Time. *Rocznik Lubuski*, 49(2), 126-140. <https://doi.org/10.34768/rl.2023.v492.07>
- Pećnik, N. (2008). Suvremeni pogledi na dijete, roditeljstvo i socijalizaciju. *Dijete i društvo – časopis za promicanje prava djeteta*, 10(1-2), 99-117.
- Pećnik, N. i Starc, B. (2010). *Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima najmlađe djece*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku. < <https://bit.ly/42oz4iM> > (15. 3. 2024.)
- Pedalino, F. i Camerini, A. L. (2022). Instagram Use and Body Dissatisfaction: The Mediating Role of Upward Social Comparison with Peers and Influencers Among Young Females. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(3), 1543. <https://doi.org/10.3390/ijerph19031543>
- Pedersen, S. i Smithson, J. (2010). Membership and Activity in an Online Parenting Community. U: R. Taiwo (ur.), *Handbook of Research on Discourse Behavior and Digital Communication: Language Structures and Social Interaction, Volume 1* (str. 88-103). Hershey, New York: IGI Global. < <https://bit.ly/3TxU8PI> > (11. 5. 2024.)
- Petak, A. (2004). Obitelj u promjenama: rezultati istraživanja u Hrvatskoj. *Sociologija sela*, 42(1/2), 5-10. < <https://hrcak.srce.hr/file/54182> > (10. 1. 2023.)
- Petani, R. (2011). Odnos roditelj – dijete. U: D. Maleš, (ur.), *Nove paradigme ranog odgoja*. (str. 97-123). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju.
- Peterson, G. W. i Bush, K. R. (2013). Conceptualizing Cultural Influences on Socialization: Comparing Parent–Adolescent Relationships in the United States and Mexico. U: G. W. Peterson i K. R. Bush, *Handbook of Marriage and the Family* (str. 177-208). Boston, MA: Springer US. < <https://bit.ly/3KVytgd> > (12. 1. 2023.)
- Petrosyan, A. (2024). *Parents Online – Statistics & Facts*. < <https://www.statista.com/topics/2525/parents-online/#editorsPicks> > (8. 7. 2024.)
- Petrović, T. i Hodak, B. (2024). Percepcija javnosti o demografskim promjenama i izazovima modernoga roditeljstva u Hrvatskoj. (Rad predstavljen na konferenciji „Roditelji između osobnog i društvenog“, Zagreb, 3. prosinca 2024.)
- Perse, E. M. i Courtright, J. A. (1993). Normative Images of Communication Media Mass and Interpersonal Channels in the New Media Environment: Mass and Interpersonal Channels in the

- New Media Environment. *Human Communication Research*, 19(4), 485-503. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2958.1993.tb00310.x>
- Pinquart, M. (2016). Associations of Parenting Styles and Dimensions with Academic Achievement in Children and Adolescents: A Meta-Analysis. *Educational Psychology Review*, 28, 475-493. <https://doi.org/10.1007/s10648-015-9338-y>
- Pinquart, M. i Gerke, D. C. (2019). Associations of Parenting Styles With Self-Esteem in Children and Adolescents: A Meta-Analysis. *Journal of Child and Family Studies*, 28(8), 2017–2035. <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01417-5>
- Pinquart, M., i Kauser, R. (2018). Do the Associations of Parenting Styles with Behavior Problems and Academic Achievement Vary by Culture? Results from a Meta-Analysis. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 24(1), 75–100. doi: [10.1037/cdp0000149](https://doi.org/10.1037/cdp0000149)
- Pipere, A., i Mārtinsons, K. (2022). Metamodernism and Social Sciences: Scoping the Future. *Social Sciences*, 11(10), 457. <https://doi.org/10.3390/socsci11100457>
- Plant, R. (2022). *What is Tiger Parenting?* < <https://www.verywellfamily.com/what-is-tiger-parenting-5188954> > (20. 5. 2024.)
- Pravobranitelj za djecu (2011). *Konvencija UN-a o pravima djeteta*. Zagreb: Pravobranitelj za djecu.
- Popović, G. (2022). Korištenje društvenih mreža i navike učenja učenika srednje škole. *Bjelovarski učitelj: časopis za odgoj i obrazovanje*, 27(1-3), 82-88. < <https://hrcak.srce.hr/293554> > (25. 6. 2024.)
- Power, T. G. (2013). Parenting Dimensions and Styles: A Brief History and Recommendations for Future Research. *Childhood Obesity*, 9(1), 14-21. doi: [10.1089/chi.2013.0034](https://doi.org/10.1089/chi.2013.0034)
- Power T. G., Sleddens E. F., Berge J., Connell L., Govig B., Hennessy E., Liggett L., Mallan K., Santa Maria D., Odoms-Young A. i St George S. M. (2013). Contemporary Research on Parenting: Conceptual, Methodological, and Translational Issues. *Child Obesity*, 9(1), 87-94. doi: [10.1089/chi.2013.0038](https://doi.org/10.1089/chi.2013.0038).
- Pregrad, J. (2010). *Knjižica za roditelje. Program prevencije vršnjačkog zlostavljanja: Za sigurno i poticajno okruženje u školama*. Zagreb: UNICEF. < <https://bit.ly/3IIQn4s> > (7. 10. 2023.)
- Pretorius, K., Johnson, K. E. i Rew, L. (2019). An Integrative Review: Understanding Parental Use of Social Media to Influence Infant and Child Health. *Maternal and Child Health Journal*, 23, 1360-1370. <https://doi.org/10.1007/s10995-019-02781-w>

- Pupić, I. (2021). *Odraslost u nastajanju – nova faza razvoja?* < <https://www.poliklinika-djeca.hr/aktualno/novosti/odraslost-u-nastajanju-nova-faza-razvoja/> > (31. 5. 2024.)
- Raboteg-Šarić, Z., Merkaš, M. i Majić, M. (2011). Nada i optimizam adolescenata u odnosu na roditeljski odgojni stil. *Napredak*, 152(3-4), 373-388. < <https://hrcak.srce.hr/82761> > (20. 7. 2024.)
- Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N. i Josipović, V. (2003) *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Radey, M. i Randolph, K. A. (2009). Parenting Sources: How Do Parents Differ in Their Efforts to Learn About Parenting? *Family Relations*, 58, 536-548. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2009.00573.x>
- Ramaekers, S. i Suissa, J. (2012). Good Enough Parenting?. U: S. Ramaekers, J. Suissa (ur.), *The Claims of Parenting: Contemporary Philosophies and Theories in Education (vol 4)* (str. 73-97). Dordrecht: Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-007-2251-4_4
- Raque-Bogdan, T. L., Ericson, S. K., Jackson, J., Martin, H. M. i Bryan, N. A. (2011). Attachment and Mental and Physical Health: Self-Compassion and Mattering as Mediators. *Journal of Counseling Psychology*, 58(2), 272-278. doi: 10.1037/a0023041
- Reić Ercegovac, I. (2011). Neki prediktori doživljaja roditeljstva majki i očeva djece dojenačke dobi. *Napredak*, 152(2), 267-288. < <https://hrcak.srce.hr/file/123106> > (11. 4. 2023.)
- Reić Ercegovac, I. i Ljubetić, M. (2019). Svjesnost u roditeljstvu majki i očeva djece različite dobi: Validacija hrvatske inačice upitnika. *Psihologijske teme*, 28 (2), 397-418. <https://doi.org/10.31820/pt.28.2.9>
- Reid, C. A. Y., Roberts, L. D., Roberts, C. M. i Piek, J. P. (2015). Towards a Model of Contemporary Parenting: The Parenting Behaviours and Dimensions Questionnaire. *PLoS ONE*, 10(6). doi:10.1371/journal.pone.0114179
- Reinecke, L., Klimmt, C., Meier, A., Reich, S., Hefner, D., Knop-Huelss, K. Rieger, D. i Vorderer, P. (2018). Permanently Online and Permanently Connected: Development and Validation of the Online Vigilance Scale. *PloS one*, 13(10). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0205384>
- Reitz, A. (2012). Social Media's Function in Organizations: A Functional Analysis Approach. *Global Media Journal*, 5(2), 41. < <https://bit.ly/4cnVoNd> > (1. 7. 2024.)
- Reparaz, C., Rivas, S., Osorio, A. i Garcia-Zavala, G. (2021). A Parental Competence Scale: Dimensions and Their Association With Adolescent Outcomes. *Frontiers in Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.652884>

- Rhodes, A., Kheireddine, S. i Smith, A. D. (2020). Experiences, Attitudes, and Needs of Users of a Pregnancy and Parenting App (Baby Buddy) During The COVID-19 Pandemic: Mixed Methods Study. *JMIR Publications*, 8(12). doi: [10.2196/23157](https://doi.org/10.2196/23157)
- Richaud, M. C., Vargas-Rubilar, J. i Lemos, V. (2022). Advances in the Study of Parenting in Argentina. U: H. Selin (ur.), *Parenting Across Cultures. Science Across Cultures: The History of Non-Western Science* (vol 12). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-15359-4_7
https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-15359-4_7#citeas
- Rice, R. E. (2002). Primary Issues in Internet Use: Access, Civic and Community Involvement, and Social Interaction and Expression. U: L. Lievrouw, S. Livingstone (ur.), *The Handbook of New Media: Social Shaping and Consequences of ICTs* (str. 105-131). London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE.
- Rivero, M., Vilaseca, R., Cantero, M. J., Valls-Vidal, C. i Leiva, D. (2023). Relations Between Positive Parenting Behavior During Play and Child Language Development at Early Ages. *Children*, 10(3), 505. <https://doi.org/10.3390/children10030505>
- Robinson, C. C., Mandleco, B., Olsen, S. F., i Hart, C. H. (2001). The Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ). U: B. F. Perlmutter, J. Touliatos, i G. W. Holden (ur.), *Handbook of family measurement techniques: Vol. 3. Instruments & index* (str. 319 - 321). Thousand Oaks: Sage.
- Roditelji.hr (2024). *Tigar roditeljstvo – prednosti i nedostaci ove metode odgoja i kako znali je li ovo vaš stil* < <https://roditelji.story.hr/Odgoj/Vrtic/a23852/tigar-roditeljstvo-znakovi-prednosti-i-nedostaci-ovog-stila-odgoja.html> > (20. 5. 2024.)
- Rodrigo, M. J., Byrne, S., i Rodríguez, B. (2013). Parenting Styles and Child Well-Being. *Handbook of Child Well-Being*, 2173-2196. < <https://bit.ly/4axRKYC> > (10. 5. 2024.)
- Romstein, K. (2023). *Odgoj djece s teškoćama u razvoju*. Osijek: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Romstein, K. i Staković, L. (2017). Value System, Implicit Pedagogy, and Competencies of a Contemporary Preschool Teacher. *Pannoniana: Časopis za humanističke znanosti*, 1(2), 32-43. < <https://hrcak.srce.hr/file/271672> > (15. 5. 2024.)
- Rosić, V. (1998). *Obiteljska pedagogija*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.
- Ruggiero, T. E. (2000). Uses and Gratifications Theory in the 21st Century. *Mass Communication & Society*, 3(1), 3-37. https://doi.org/10.1207/S15327825MCS0301_02

- Sagone, E., Commodari, E., Indiana, M. L. i La Rosa, V. L. (2023). Exploring the Association Between Attachment Style, Psychological Well-Being, and Relationship Status in Young Adults and Adult – A Cross-Sectional Study. *European Journal of Investigation in Health, Psychology and Education*, 13(3), 525-539. <https://doi.org/10.3390/ejihpe13030040>
- Salari, R., Terreros, C., i Sarkadi, A. (2012). Parenting Scale: Which Version Should We Use?. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 34(2), 268-281. <https://doi.org/10.1007/s10862-012-9281-x>
- Salavera, C., Usán, P., i Quilez-Robres, A. (2022). Exploring the Effect of Parental Styles on Social Skills: The Mediating Role of Affects. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(6), 3295. <https://doi.org/10.3390/ijerph19063295>
- Sanders, M. R., Morawska, A., Haslam, D. M., Filus, A. i Fletcher, R. (2014). Parenting and Family Adjustment Scales (PAFAS): Validation of a Brief Parent-Report Measure for Use in Assessment of Parenting Skills and Family Relationships. *Child Psychiatry & Human Development*, 45, 255–272. <https://doi.org/10.1007/s10578-013-0397-3>
- Sanson, A. i Wise, S. (2001). Children and Parenting: *The Past Hundred Years*. *Family Matter*, 60, 36-45. < <https://eric.ed.gov/?id=EJ665055> > (28. 5. 2023.)
- Sánchez Gassen, N. (2023). Increasing Cohabitation and Decreasing Marriage: Explanations. U: M. Daly, B. Pfau-Effinger, N. Gilbert, D. J. Besharov, *The Oxford Handbook of Family Policy Over the Life Course*, 419-437. New York: Oxford University Press, 2023. 10.1093/oxfordhb/9780197518151.001.0001
- Sarkadi, A. i Bremberg, S. (2005). Socially Unbiased Parenting Support on the Internet: A Cross-sectional Study of Users of a Large Swedish Parenting Website. *Child, Care, Health & Development*, 31(1), 43-52. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.2005.00475.x>
- Sassler, S. (2024). Cohabitation Versus Marriage. U: M. Hojjat, A. Moyer (ur.), *Modern Relationships: Romance, Friendship, and Family in the 21st Century*. New York: Oxford University Press 2024. <https://doi.org/10.1093/oso/9780197655504.001.0001>
- Schaffner, A. K. (2024a). Conscious Parenting: A Mindful Approach to Parenting. < <https://positivepsychology.com/conscious-parenting/> > (1. 6. 2024.)
- Schaffner, A. K. (2024b). Unleashing the Power of Gentle Parenting (& 3 Examples). < <https://positivepsychology.com/gentle-parenting/> > (1. 6. 2024.)

- Schauer, P. (2015). 5 Biggest Differences Between Social Media and Social Networking. *Social Media Today*. < <https://bit.ly/3TAFzLe> > (3. 7. 2024.)
- Schiffrrin, H. H., Godfrey, H., Liss, M. i Erchull, M. J. (2015). Intensive Parenting: Does It Have the Desired Impact on Child Outcomes?. *Journal of Child and Family Studies*, 24, 2322-2331. <https://doi.org/10.1007/s10826-014-0035-0>
- Schiffrrin, H. H. i Liss, M. (2017). The Effects of Helicopter Parenting on Academic Motivation. *Journal of Child and Family Studies*, 26, 1472-1480. <https://doi.org/10.1007/s10826-017-0658-z>
- Schiffrrin, H. H., Batte-Futrell, M. L., Boigegrain, N. M., Cao, C. N. i Whitesell, E. R. (2021). Relationships Between Helicopter Parenting, Psychological Needs Satisfaction, and Prosocial Behaviors in Emerging Adults. *Journal of Child and Family Studies*, 30(4), 966–977. <https://doi.org/10.1007/s10826-021-01925-3>
- Schultz, D. (2023). *How Technology is Exacerbating the Mental Health Epidemic*. < <https://dc.cod.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1117&context=srs> > (4. 7. 2024.)
- Science+Media Museum (2020). *A Short History of the Internet*. < <https://bit.ly/3xDpZHr> > (23. 6. 2024.)
- Sećan Matijašćić, A. (2018). Pravo na privatnost i objavljivanje osobnih podataka, informacija (o) i fotografija maloljetne djece. *GLASILO FUTURE*, 1(3), 27-59. <https://hrcak.srce.hr/279789>
- Sears, W. i Sears, M. (2001). *The Attachment Parenting Book: A Commonsense Guide to Understanding and Nurturing Your Baby (1st Edition)*. New York: Little, Brown Spark. <https://bit.ly/3yZw2X9>
- Sears, W. i Sears, M. (2016). *Povezujuće roditeljstvo*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Seay, A., Freysteinson, W. M., i McFarlane, J. (2014). Positive parenting. *Nursing Forum*, 49(3), 200-208. < <https://bit.ly/4c2aJT8> > (1.6.2024.)
- Seligman, M., Reivich, K., Jaycox, L. i Gillham, J. (2018). *The Optimistic Child: A Proven Program to Safeguard Children Against Depression and Build Lifelong Resilience*. London, Boston: Nicholas Brealey Publishing.
- Sindik, J. (2012). Kako roditelji percipiraju utjecaj medija na predškolsku djecu? *Medijska istraživanja*, 18(1), str. 5-32. < <https://hrcak.srce.hr/85379> > (3. 7. 2024.)
- Skinner, E., Johnson, S., Snyder, T. (2005). Six Dimensions of Parenting: A Motivational Model. *Parenting: Science and Practice*, 5(2), 175-235. https://doi.org/10.1207/s15327922par0502_3

- Smedts, G. (2008). Parenting in a Techological Age. *Ethics and Education*, 3(2), 121-134. <https://doi.org/10.1080/17449640802395992>
- Smetana, J. G. (2017). Current Research on Parenting Styles, Dimensions, and Beliefs. *Current Opinion in Psychology*, 15, 19-25. <http://dx.doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.02.012>
- Smith, Y. (2020). *Rethinking Discipline: Conscious Parenting Strategies for Growth and Connection*. Oakland: Callisto Publishing. < <https://bit.ly/3Rjpw3D> > (24. 4. 2023.)
- Smith, M. M. i Holden, G. W. (2020). Mothers Affiliated with a Positive Parenting Program Report Rearing Their Children Differently. *Journal of Child and Family Studies*, 29, 955-963. <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01653-9>
- Smith, E. E., Kahlke, R. i Judd, T. (2020). Not Just Digital Natives: Integrating Technologies in Professional Education Contexts. *Australasian Journal of Educational Technology*, 36(3), 1-14. <https://doi.org/10.14742/ajet.5689>
- Sočo, M., Keresteš, G. (2010). Roditeljsko ponašanje zaposlenih roditelja: povezanost s objektivnim obilježjima posla i subjektivnim doživljajem odnosa roditeljske i radne uloge. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 20(3), 647-669. <https://hrcak.srce.hr/file/107768> (11. 3. 2023.)
- Sorkhabi, N. i Middaugh, E. (2014). How Variations In Parents' Use of Confrontive and Coercive Control Relate to Variations in Parent–Adolescent Conflict, Adolescent Disclosure, and Parental Knowledge: Adolescents' Perspective. *Journal of Child and Family Studies*, 23(7), 1227-1241, <http://dx.doi.org/10.1007/s10826-013-9783-5>
- Srivastav, D. i Mathur, M. N. L. (2020). Helicopter Parenting and Adolescent Development: From the Perspective of Mental Health. U: L. Benedetto, M. Ingrassia, *Parenting – Studies by an Ecocultural and Transactional Perspective* (str. 91-105). doi: 10.5772/intechopen.93155
- Stančić, H. (2020). Načela digitalne komunikacije. U: N. Zgrabljić Rotar (ur.), *Digitalno doba: Masovni mediji (drugo izdanje)* (str. 47-67). Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Statista (2024). Most Popular Social Networks Worlwide as of April 2024, By Number of Monthly Active Users. < <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/> > (8. 7. 2024.)
- Statcounter Global Stats (2024). *Social Media Stats Croatia*. < <https://gs.statcounter.com/social-media-stats/all/croatia> > (8. 7. 2024.)

- Steiner-Adair, C. i Barker, T. H. (2013). *The Big Disconnect: Protecting Childhood and Family Relationships in the Digital Age*. Harper Business.
- Stričević, I. (2010). Digitalni domoroci i digitalni imigranti. *Dijalog i društvo*, 12(1/2), 83-92. < <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/prilog-casopis/169331> > (20. 6. 2024.)
- Suh, B., Kirkorian, H., Barr, R., Kucker, S. C., Torres, C. i Radesky, J. S. (2024). Measuring Parents' Regulatory Media Use for Themselves and Their Children. *Frontiers in Developmental Psychology*, 2, 1377998. <https://doi.org/10.3389/fdpys.2024.1377998>
- Svilar Blažinić, D. (2014) Partnerski odnosi, obitelj i roditeljstvo u suvremenom društvu. U: Brajša-Žganec, A., Lopižić, J., Penezić, Z. (ur.), *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva* (str. 23-43). Zagreb: Naklada Slap.
- Swart, J., Peters, C. i Broersma, M. (2019). Sharing and Discussing News in Private Social Media Groups: The Social Function of News and Current Affairs in Location-Based, Work-Oriented and Leisure-Focused Communities. *Digital Journalism*, 7(2), 187-205. <https://doi.org/10.1080/21670811.2018.1465351>
- Sweet, K. S., LeBlanc, J. K., Stough, L. M. i Sweany, N. W. (2020). Community Building and Knowledge Sharing by Individuals with Disabilities Using Social Media. *Journal of Computer Assisted Learning*, 36(1), 1-11. <https://doi.org/10.1111/jcal.12377>
- Šarić, L. i Lice, K. (2018). Informirani pristanak kod osoba s afazijom. *Logopedija*, 8(1), 28-34. doi: [10.31299/log.8.1.5](https://doi.org/10.31299/log.8.1.5)
- Štulhofer, A. (2003). Društveni kapital i njegova važnost. U: D. Ajduković (ur.), *Socijalna rekonstrukcija zajednice* (str. 79-98). Zagreb: Društvo za psihološku pomoć. < https://www.ffzg.unizg.hr/socio/astulhof/tekstovi/astulhof_drustvkap.pdf > (2. 7. 2024.)
- Tabachnick, B. G. i Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics (6th edition)*. London: Pearson Education Inc.
- Tamminga, M. A. i Lipoff, J. B. (2021). Understanding Sunscreen and Photoprotection Misinformation on Parenting Blogs: A Mixed-Method Study. *Pediatric Dermatology*, 38(1), 88-91. <https://doi.org/10.1111/pde.14411>
- Tan, R., Yang, Y., Huang, T., Lin, X. i Gao, H. (2023). Parent-Child Attachment and Mental Health in Young Adolescents: A moderated Mediation Analysis. *Sec. Developmental Psychology*, 14, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1298485>

- Tanta, I., Mihovilović, M. i Sablić, Z. (2014). Uses and Gratification Theory–Why Adolescents Use Facebook?. *Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*, 20(2), 85-111. < <https://hrcak.srce.hr/file/197512> > (6. 7. 2024.)
- Teachman, J., Tedrow, L. i Kim, G. (2013). The Demography of Families. U: Peterson, G. W., Bush, K. R. (ur.), *Handbook of Marriage and the Family: Third Edition*, Peterson. New York, London: Springer, 39-65. doi: 10.1007/978-1-4614-3987-5
- Thompson, Simpson, J. A. i Berlin, L. J. (2020). Taking Perspective on Attachment Theory and Research: Nine Fundamental Questions. *Attachment & Human Development*, 24(5), 543-560. <https://doi.org/10.1080/14616734.2022.2030132>
- Tiggemann, M. i Anderberg, I. (2020). Social Media Is Not Real: The Effect of ‘Instagram vs Reality’ Images on Women’s Social Comparison and Body Image. *New Media & Society*, 22(12), 2183-2199. <https://doi.org/10.1177/1461444819888720>
- Tolić, M. (2009). Temeljni pojmovi suvremene medijske pedagogije. *Život i škola*, 55(22), 97-103. < <https://hrcak.srce.hr/file/73170> > (5. 7. 2024.)
- Tolić, M. (2013). *Mediji kao nositelji simboličkih poruka u odgoju* (Doktorski rad). Zagreb: Filozofski fakultet.
- Torres, C., Vallejo-Huanga, D. i Ramírez Ocaña, X. (2021). Quantitative Evaluation of Family Functions and Changes in a Postmodern Context. *Heliyon*, 7(6). <https://doi.org/10.7910/DVN/SW7Q6V>
- Tsabary, S. (2010). *The Conscious Parent: Transforming Ourselves, Empowering our Children*. Vancouver: Namaste Publishing.
- Turner, L. A., Faulk, R. D. i Garner T. (2020). Helicopter Parenting, Authenticity, and Depressive Symptoms: A Mediation Model. *The Journal of Genetic Psychology*. 181(6), 500-505. <https://doi.org/10.1080/00221325.2020.1775170>
- Ulferts, H. (2020). Why Parenting Matter for Children In the 21st Century: An Evidence-Based Framework for Understanding Parenting and Its Impact on Child Development. *OECD Education Working Papers*, 222. <http://dx.doi.org/10.1787/129a1a59-en>
- UNICEF (n. d.). *Medijska pismenost*. < <https://www.unicef.org/croatia/medijska-pismenost> > (6. 7. 2024.)
- UNICEF (2017). *Djeca u digitalnom svijetu*. < https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Izvjestaj-HR_12-17_web.pdf > (16. 6. 2024.)

- Valadi, S., i Gabbard, C. (2018). The Effect of Affordances in the Home Environment on Children's Fine- and Gross Motor Skills. *Early Child Development and Care*, 190(8), 1225–1232. <https://doi.org/10.1080/03004430.2018.1526791>
- Valcke, M., Bonte, S., De Wever, B., Rots, I. (2010). Internet Parenting Styles and the Impact on Internet Use of Primary School Children. *Computes & Education*, 55, 454-464. doi:10.1016/j.compedu.2010.02.009
- Vance, A. J. i Brandon, D. H. (2018). Delineating among Parenting Confidence, Parenting Self-Efficacy and Competence. *Advances in Nursing Science*, 40(4), 18-37. doi: 10.1097/ANS.0000000000000179
- Valkenburg, P. M., van Driel, I. I. i Beyens, I. (2022). The Associations of Active and Passive Social Media Use With Well-Being: A Critical Scoping Review. *New Media & Society*, 24(2), 530-549. <https://doi.org/10.1177/14614448211065425>
- Van Dijk, J. A. (2017). *Digital divide: Impact of access. The international encyclopedia of media effects*, 1-11. < <https://bit.ly/3XpsOWY> > (17. 6. 2024.)
- Van Heel, M., Van Den Noortgate, W., Bijttebier, P., Colpin, H., Goossens, L., Verschueren, K., i Van Leeuwen, K. (2019). Parenting and Externalizing Problem Behavior in Adolescence: Combining the Strengths of Variable-Centered and Person-Centered Approaches. *Developmental Psychology*, 55(3), 653–673. <https://doi.org/10.1037/dev0000644>
- Varela-Rios, M. L. (2022). The Influence of Parent's Pathological Social Media Use and Parenting STyle on Delinquent Behavior Among Mexican American Adolescents. Doktorski rad. Washington: Walden University. < <https://bit.ly/3ysH07M> > (20. 7. 2024.)
- Verduyn, P., Ybarra, O., Résibois, M., Jonides, J. i Kross, E. (2017). Do Social Network Sites Enhance or Undermine Subjective Well-Being? A Critical Review. *Social Issues and Policy Review*, 11(1), 274-302. < <https://bit.ly/3L6Dv9N> > (20. 3. 2024.)
- Vertovšek. N. i Tomović, A. (2015). Medijsko zavođenje u suvremenom društvu spektakla i manipulacije. In *Medias Res: Časopis filozofije medija*, 4 (6), 952-969. < <https://hrcak.srce.hr/file/223381> > (25. 6. 2024.)
- Vigdal, J. S. i Brønnick, K. K. (2022). A Systematic Review of “Helicopter Parenting” and Its Relationship With Anxiety and Depression. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.872981>

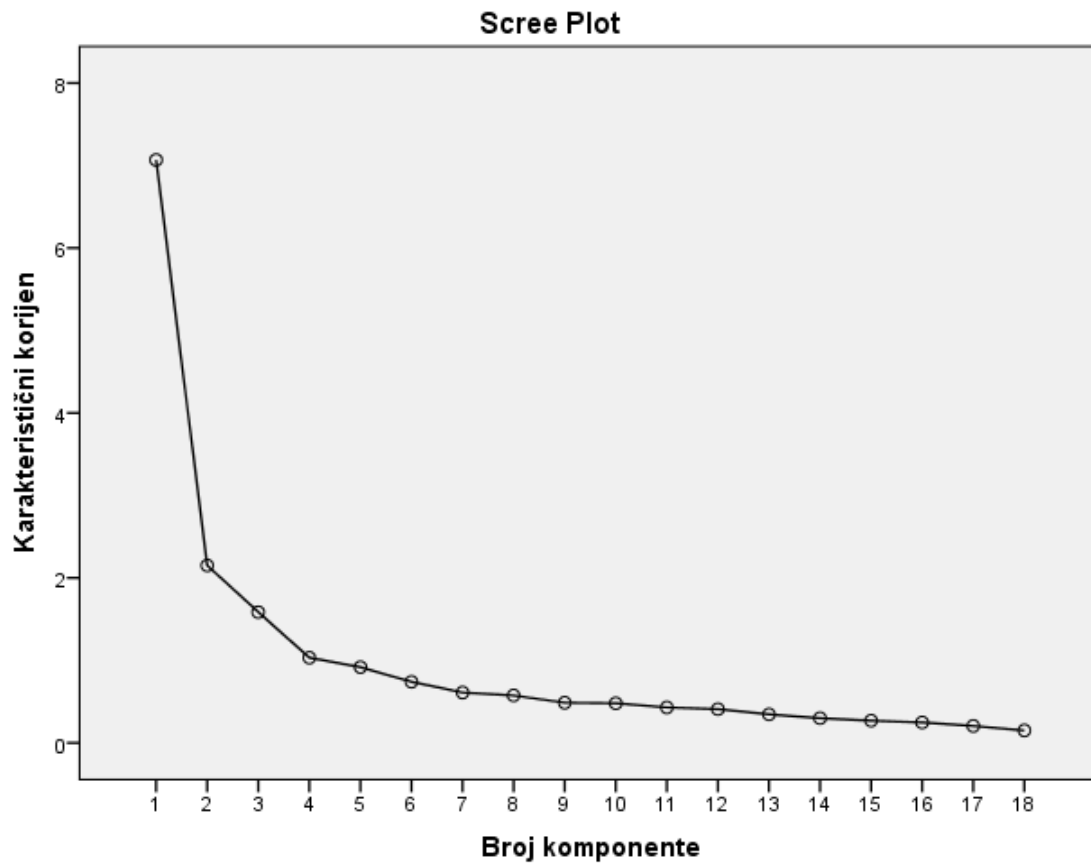
- Villareal, K. C. (2023). *Parental Warmth and Affection as a Protective Factor Against Adolescent Risky Behavior* (Doktorski rad). Denton: Texas Woman University. < <https://bit.ly/44h21y4> > (15. 6. 2024.)
- Višnjić-Jevtić, A. (2018). Odgojiteljska samoprocjena kompetencije za suradnju s roditeljima (Doktorski rad). Zagreb: Filozofski fakultet. http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10169/1/Visnjic_Jevtic_Adrijana.pdf (5. 1. 2024.)
- Višnjić-Jevtić, A. i Visković, I. (2021). Roditeljstvo u vrijeme pandemije Covid-19: Perspektiva roditelja djece rane i predškolske dobi. *Metodički ogledi*, 28(1), 11-38. <https://doi.org/10.21464/mo.28.1.4>
- Vrkić Dimić, J. (2014). Problem digitalne podjele. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 154(4), 419-433. < <https://hrcak.srce.hr/file/204690> > (16. 6. 2024.)
- Vulić-Prtorić, A. (2004). Skala kvalitete obiteljskih interakcija. U: A. Proroković, K. Lacković-Grgin, V. Čubela-Adorić i Z. Penezić, *Zbirka psihologijskih skala i upitnika II* (str. 24-33). Zadar: Sveučilište u Zadru. < <https://bit.ly/4cvuTFP> > (10. 5. 2024.)
- Wagner Jakab, A. (2008). Obitelj – sustav dinamičnih odnosa u interakciji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44(2) 119-128.
- Walters, A. S. (2024). Gentle Parenting: A New Parenting Approach?. *The Brown University Child and Adolescent Behavior Letter*, 40(7), 8-8. < <https://bit.ly/3Xl1zgl> > (15. 6. 2024.)
- Waring M. E., Blackman Carr L. T., Heersping G. E. (2023). Social Media Use Among Parents and Women of Childbearing Age in the US. *Preventing Chronic Disease*, 20. <http://dx.doi.org/10.5888/pcd20.220194>
- Whiting, A. i Williams, D. (2013). Why People Use Social Media: A Uses and Gratifications Approach. *Qualitative Market Research: An International Journal*, 16(4), 362-369. < <https://bit.ly/3RXoDht> > (6. 7. 2024.)
- White, J. M. (2013). The Current Status of Theorizing About Families. U: Peterson, G. W., Bush, K. R. (ur.), *Handbook of Marriage and the Family: Third Edition*, Peterson. New York, London: Springer, 11-39. doi: 10.1007/978-1-4614-3987-5
- Wilhelm, K., Gillis, I. i Parker, G. (2016). Parental Bonding and Adult Attachment Style: The Relationship between Four Category Models. *International Journal of Women's Health and Wellness*, 2(1). < <https://bit.ly/4cubfdz> > (20. 11. 2023.)

- Winter, J. (2022). The Harsh Realm of „Gentle Parenting“. < <https://www.newyorker.com/books/under-review/the-harsh-realm-of-gentle-parenting> > (15. 6. 2024.)
- Wise, S. (2003). Family Structure, Child Outcomes and Environmental Mediators: An Overview of the Development in Diverse Families Study. *Australian Institute of Family Studies*. < https://aifs.gov.au/sites/default/files/publication-documents/RP30_0.pdf > (12. 3. 2024.)
- Wise, C. R. (2012). The Influence of Household/Parental Structure on Student Performance on Standardized Test (Doktorski rad). Washington: University of Washington. < <https://bit.ly/3Tc9IW7> > (12. 3. 2024.)
- Wolfers, L. N., i Utz, S. (2022). Social Media Use, Stress, and Coping. *Current Opinion in Psychology*, 45, 101305. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2022.101305>
- Wong, T. K., Konishi, C. i Kong, X. (2021). Parenting and Prosocial Behaviors: A Meta-Analysis. *Social Development*, 30(2), 343-373. <https://doi.org/10.1111/sode.12481>
- World Health Organization (2019). *Guidelines on Physical Activity, Sedentary Behaviour and Sleep for Children Under 5 Years of Age*. World Health Organization. < <https://iris.who.int/handle/10665/311664> > (20. 7. 2024.)
- Worringer, S. (2020). Family Structure Still Matters. London: The Centre for Social Justice. < <https://bit.ly/3Ve4Htt> > (10. 3. 2023.)
- Wuyckens, G., Landry, N., i Fastrez, P. (2022). Untangling Media Literacy, Information Literacy, and Digital Literacy: A Systematic Meta-Review of Core Concepts in Media Education. *Journal of Media Literacy Education*, 14(1), 168-182. <https://doi.org/10.23860/JMLE-2022-14-1-12>
- Xu, M., David, J. M., i Kim, S. H. (2018). The Fourth Industrial Revolution: Opportunities and Challenges. *International Journal of Financial Research*, 9(2), 90-95. doi:10.5430/ijfr.v9n2p90
- Yaffe, Y. (2023). Systematic Review of the Differences between Mothers and Fathers in Parenting Styles and Practices. *Current Psychology*, 42, 16011-16024. <https://doi.org/10.1007/s12144-020-01014-6>
- Zakon o medijima (2022). Narodne novine, 114/22. < <https://www.zakon.hr/z/38/Zakon-o-medijima> > (25. 6. 2024.)
- Zgrabljic Rotar, N. (2005) Medijska pismenost, medijski sadržaji i medijski utjecaji. U: Zgrabljic Rotar, N. ur., *Medijska pismenost i civilno društvo*. Sarajevo: Media Centar.

- Zgrabljic Rotar, N. (2020). Masovni mediji i digitalna kultura. U: N. Zgrabljic Rotar (ur.), *Digitalno doba: Masovni mediji (drugo izdanje)* (str. 19-47). Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Zhang, J., Dong, C., Jiang, Y., Zhang, Q., Li, H., i Li, Y. (2023). Parental Phubbing and child social-emotional adjustment: A meta-analysis of studies conducted in China. *Psychology Research and Behavior Management*, 4267-4285. <https://doi.org/10.2147/PRBM.S417718>
- Ziv, I., Golbez, N., Shapira, N., i Elmer, S. (2020). Parental Sense of Competence, Resilience, And Empathy in Relation Fathers' Responses to Children's Negative Emotions in The Context of Everyday Paternal Childrearing Decisions. *Cogent Psychology*, 7(1). <https://doi.org/10.1080/23311908.2020.1794681>
- Zloković, J. i Rosić, V. (2000). Prilozi obiteljskoj pedagogiji. Rijeka: Grad Rijeka.
- Zrilić, S. (2005). Autoritarni odgojni stil roditelja kao prediktor školskog neuspjeha. *Pedagogijska istraživanja*, 2(1), 125-138. < <https://hrcak.srce.hr/139348> > (24.3. 2023.)
- Živić, D. (2003). Demografski okvir i razvoj obiteljske strukture stanovništva Hrvatske 1971. – 2001. *Revija za sociologiju*, 34(1-2), 57-73. < <https://hrcak.srce.hr/file/22160> > (28. 2. 2023.)

PRILOZI

Prilog 1. Scree plot prikaz latentne strukture Upitnika roditeljskog ponašanja ($N = 1025$).

Prilog 2. Faktorska analiza Upitnika roditeljskog ponašanja ($N = 1025$).

Komponenta	Inicijalni karakteristični korijen			Suma kvadrata opterećenja			Rotacija sume kvadrata		
	Ukupno	Postotak varijance	Kumulativni postotak	Ukupno	Postotak varijance	Kumulativni postotak	Ukupno	Postotak varijance	Kumulativni postotak
1	4,706	16,229	16,229	4,706	16,229	16,229	2,519	8,686	8,686
2	3,286	11,330	27,559	3,286	11,330	27,559	2,409	8,308	16,994
3	1,942	6,698	34,257	1,942	6,698	34,257	2,117	7,301	24,295
4	1,411	4,865	39,122	1,411	4,865	39,122	2,021	6,968	31,263
5	1,219	4,202	43,324	1,219	4,202	43,324	1,986	6,847	38,111
6	1,155	3,982	47,306	1,155	3,982	47,306	1,940	6,690	44,800
7	1,005	3,464	50,770	1,005	3,464	50,770	1,731	5,970	50,770
8	,944	3,256	54,026						
9	,904	3,117	57,143						
10	,870	2,999	60,142						
11	,831	2,867	63,009						
12	,803	2,768	65,777						
13	,779	2,686	68,463						
14	,748	2,578	71,041						
15	,704	2,429	73,470						
16	,693	2,391	75,860						
17	,672	2,316	78,176						
18	,634	2,187	80,364						

19	,615	2,120	82,483
20	,595	2,053	84,537
21	,583	2,011	86,548
22	,568	1,957	88,505
23	,558	1,925	90,430
24	,531	1,832	92,262
25	,514	1,771	94,033
26	,488	1,684	95,717
27	,437	1,508	97,226
28	,429	1,480	98,705
29	,375	1,295	100,000

Metoda ekstrakcija: analiza glavnih komponenti uz Varimax rotaciju

Prilog 3. Rotirana matrica komponenti faktorske analize *Upitnika roditeljskog ponašanja* (N=1025).

	Komponenta						
	1	2	3	4	5	6	7
P1	-,015	,221	,592	,111	,020	,092	,102
P2	,086	-,081	,050	,807	-,025	-,013	,014
P3	-,039	,118	,793	-,107	,052	,055	,034
P4	-,001	,084	,081	-,031	-,084	,727	-,046
P5	-,046	-,050	,114	-,144	-,013	,332	,445
P6	,578	,067	,129	-,030	,067	-,038	-,048
P7	,599	-,109	,020	,081	,197	-,123	,025
P8	-,096	,050	,129	,028	-,026	,688	,208
P9	-,003	,209	,732	-,094	,093	,242	,088
P10	,002	,575	,330	,015	-,056	,103	,057
P11	-,129	,535	,058	,113	-,089	,385	,001
P12	,630	-,052	-,097	,071	,061	-,068	-,013
P13	-,122	,387	,026	-,016	,059	,488	,046
P14	-,033	,634	,219	-,082	,032	,021	,151
P15	,054	,349	,051	-,021	,009	,021	,564
P16	,039	,506	,493	-,055	,066	-,014	,175
P17	,698	,047	-,072	,046	,009	,025	-,011
P18	,052	-,024	-,030	,826	,020	,087	-,025
P19	-,269	,258	,162	,079	,114	,467	,232
P20	,241	,206	,137	,041	,570	,052	,017
P21	-,037	-,007	,033	,035	,062	,165	,708
P22	-,020	,575	,138	-,156	,007	,201	,156
P23	,040	,341	-,074	,171	,588	-,069	-,004
P24	,356	-,081	,034	,009	,624	-,062	-,026
P25	-,077	,239	,113	,040	,038	-,063	,665
P26	,080	-,011	-,109	,717	,201	-,071	-,009
P27	,667	-,073	-,026	,072	,219	-,102	-,055
P28	-,074	-,205	,159	-,021	,598	,074	,238
P29	,397	-,225	-,055	,090	,612	-,092	-,065

Metoda ekstrakcije: analiza glavnih komponenti, Varimax rotacija s Kaiser normalizacijom. Rotacija je konvergirala u 9 iteracija.

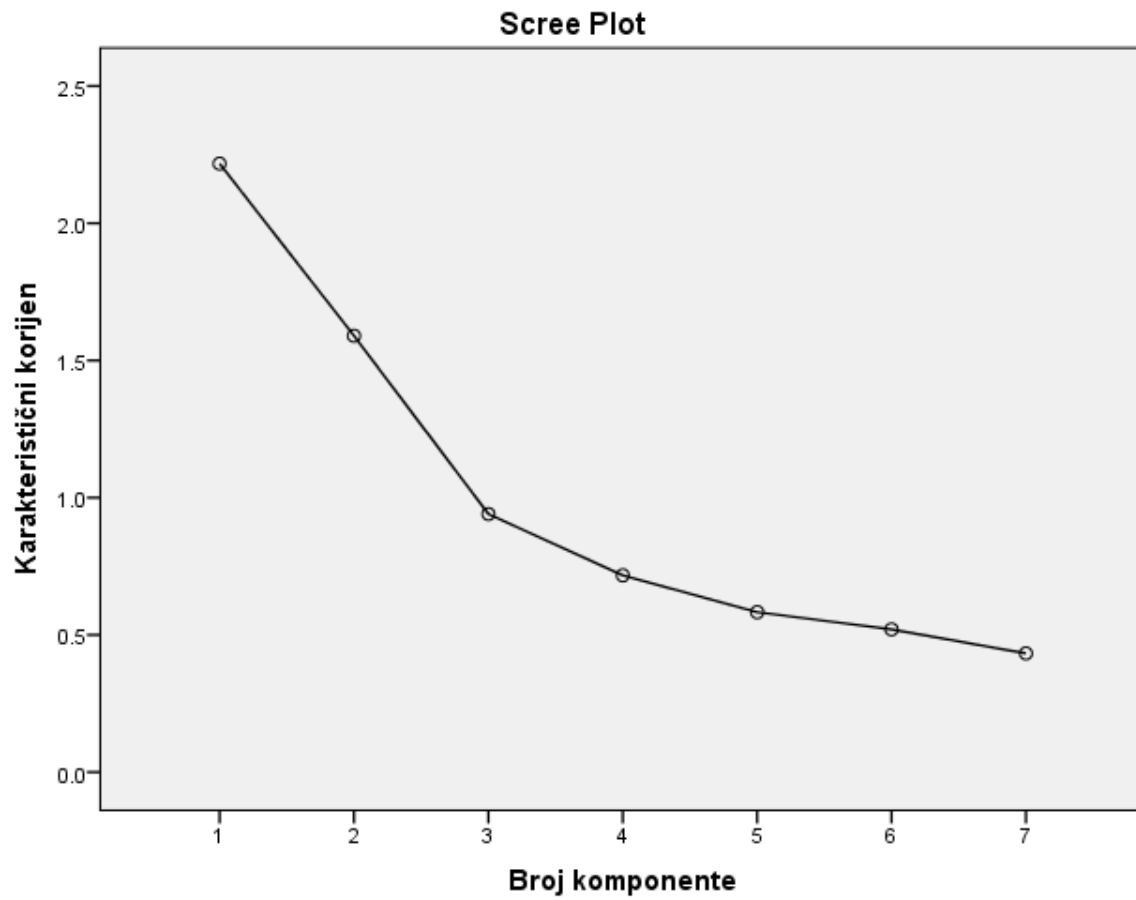
Prilog 4. Psihometrijske karakteristike čestica Upitnika roditeljskog ponašanja ($N = 1025$).

	<i>M</i>	<i>SD</i>	Asimetričnost distribucije	Spljoštenost distribucije	<i>r</i> čestice i ukupnog rezultata	<i>α</i> bez čestice
1. Objašnjavam djetetu kako se osjećam kada ono učini nešto dobro ili loše.	4,10	0,90	-0,969	0,871	,282	,698
2. Dijete me lako nagovori na ono što želi.	2,80	0,94	0,046	-0,260	,174	,707
3. Objašnjavam djetetu razloge za postojanje pravila.	4,38	0,75	-1,346	2,370	,238	,702
4. Pokazujem djetetu da ga volim.	4,92	0,32	-4,972	33,873	,088	,709
5. Znam točno što moje dijete gleda i radi na društvenim medijima (npr. <i>YouTube Kids</i>).	4,58	0,80	-2,221	5,182	,095	,711
6. Kažnjavam dijete oduzimanjem privilegija (zabranom gledanja TV, mobitela i sl.).	3,25	1,40	-0,285	-1,139	,252	,704
7. Vičem kad se dijete loše ponaša.	3,07	1,02	-0,068	-0,365	,260	,700
8. S djetetom imam topao i blizak odnos.	4,83	0,43	-2,970	11,952	,143	,707
9. Objašnjavam djetetu zašto se treba pridržavati pravila.	4,59	0,65	-1,855	4,595	,340	,697
10. Učim svoje dijete da je važno da se bori za sebe i svoje ideje.	4,48	0,74	-1,457	2,156	,253	,701
11. Uvažavam i poštujem svoje dijete kao osobu.	4,76	0,49	-2,023	3,968	,155	,707
12. Pljusnem dijete kada se loše ponaša.	1,42	0,76	1,907	3,265	,197	,704
13. Uživam raditi nešto zajedno sa svojim djetetom.	4,69	0,53	-1,490	1,530	,159	,706
14. Potičem dijete na razgovor o tome što mu se u životu događa.	4,72	0,58	-2,489	7,988	,250	,702
15. Upoznat sam s aktivnostima mog djeteta u predškolskoj ustanovi (vrtiću).	4,60	0,68	-1,943	4,463	,245	,702
16. Objašnjavam djetetu kako njegovo ponašanje utječe na druge.	4,62	0,61	-1,682	3,562	,347	,697
17. Kada je dijete neposlušno, šaljem ga u drugu prostoriju.	2,06	1,22	0,826	-0,442	,240	,703
18. Popustljiv sam prema djetetu.	3,07	0,98	-0,082	-0,221	,177	,707
19. Poklanjam svom djetetu puno pažnje.	4,41	0,65	-0,745	-0,133	,184	,705

20. Često govorim djetetu kako bi se trebalo ponašati i kakvo bi trebalo biti.	3,93	0,99	-0,607	-0,319	,437	,685
21. U svakom trenutku znam gdje je moje dijete.	4,73	0,56	-2,325	6,391	,196	,705
22. Potičem svoje dijete da misli svojom glavom.	4,66	0,53	-1,337	1,048	,215	,704
23. Previše ispitujem svoje dijete o svemu.	3,05	1,02	-0,068	-0,289	,345	,693
24. Kada dijete pogriješi nastojim da se osjeti krivim.	2,47	1,13	0,263	-0,741	,347	,692
25. Dobro poznajem prijatelje svoga djeteta.	4,01	1,00	-0,743	-0,072	,213	,704
26. Popustim kada se dijete usprotivi mojem zahtjevu.	2,30	0,97	0,376	-0,244	,201	,705
27. Često jedino strogim kažnjavanjem uspijevam disciplinirati dijete.	1,98	1,08	0,842	-0,127	,286	,698
28. Previše se miješam u život svog djeteta.	3,26	1,09	-0,235	-0,439	,238	,702
29. Kada se dijete ne ponaša kako ja želim, prigovaram mu i kritiziram ga.	2,38	1,06	0,268	-0,668	,286	,698

M – aritmetička sredina; *SD* – standardna devijacija; *r* – koeficijent korelacije; *α* – Cronbachov alpha koeficijent pouzdanosti

Prilog 5. Scree plot faktorske analize subskala Upitnika roditeljskog ponašanja ($N = 1025$).

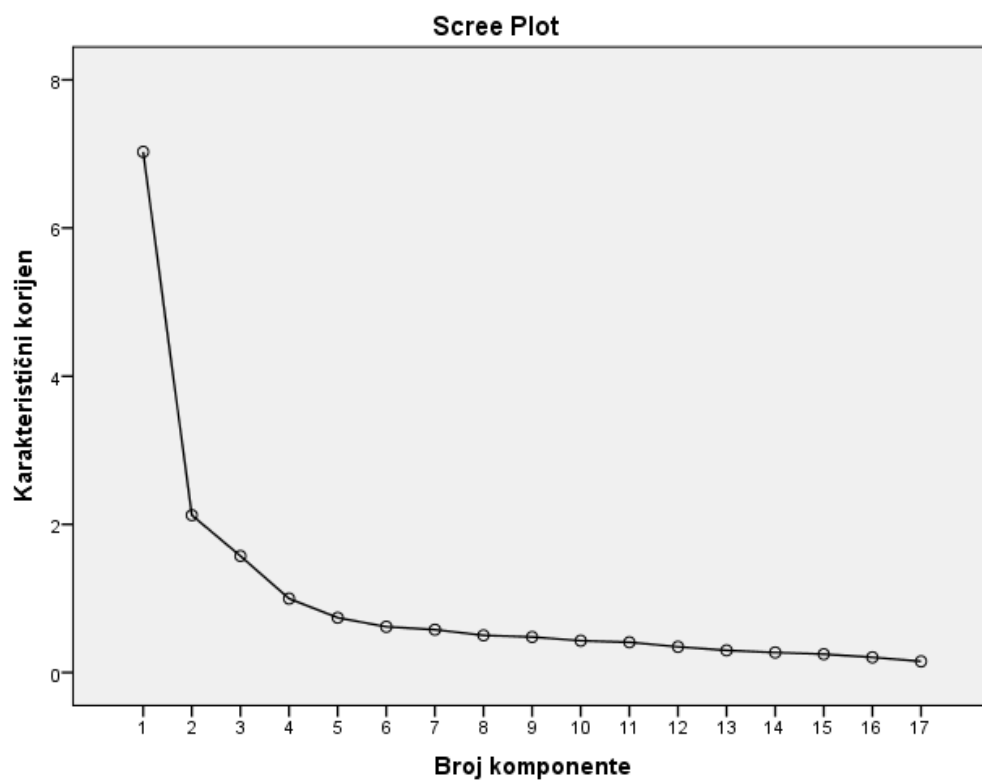

Prilog 6. Faktorska analiza subskala *Upitnika roditeljskog ponašanja* (N= 1025).

Komponenta	Inicijalni karakteristični korijen			Suma kvadrata opterećenja			Rotacija sume kvadrata		
	Ukupno	Postotak varijance	Kumulativni postotak	Ukupno	Postotak varijance	Kumulativni postotak	Ukupno	Postotak varijance	Kumulativni postotak
1	2,217	31,673	31,673	2,217	31,673	31,673	2,192	31,309	31,309
2	1,590	22,712	54,385	1,590	22,712	54,385	1,546	22,080	53,390
3	,940	13,435	67,820	,940	13,435	67,820	1,010	14,430	67,820
4	,717	10,241	78,061						
5	,583	8,328	86,389						
6	,520	7,431	93,819						
7	,433	6,181	100,000						

Metoda ekstrakcija: analiza glavnih komponenti uz Varimax rotaciju

Prilog 7. Scree plot prikaz latentne strukture upitnika *Razlog korištenja društvenih medija* ($N = 1025$).

Prilog 8. Faktorska analiza upitnika *Razlog korištenja društvenih medija* ($N = 1025$).

Komponenta	Inicijalni karakteristični korijen			Suma kvadrata opterećenja			Rotacija sume kvadrata		
	Ukupno	Postotak varijance	Kumulativni postotak	Ukupno	Postotak varijance	Kumulativni postotak	Ukupno	Postotak varijance	Kumulativni postotak
1	7,028	41,342	41,342	7,028	41,342	41,342	4,360	25,647	25,647
2	2,124	12,492	53,834	2,124	12,492	53,834	4,208	24,754	50,401
3	1,573	9,254	63,089	1,573	9,254	63,089	2,157	12,688	63,089
4	,998	5,870	68,959						
5	,740	4,354	73,313						
6	,618	3,634	76,947						
7	,579	3,405	80,352						
8	,502	2,953	83,305						
9	,480	2,821	86,126						
10	,430	2,527	88,653						
11	,409	2,404	91,057						
12	,347	2,042	93,099						
13	,299	1,760	94,859						
14	,270	1,591	96,450						
15	,248	1,457	97,907						
16	,205	1,208	99,115						
17	,150	,885	100,000						

Metoda ekstrakcija: analiza glavnih komponenti uz Varimax rotaciju

Prilog 9. Psihometrijske karakteristike čestica Razloga korištenja društvenih medija (N = 1025).

	<i>M</i>	<i>SD</i>	Asimetričnost distribucije	Spljoštenost distribucije	<i>r</i> čestice i ukupnog rezultata	<i>α</i> bez čestice
1. Na društvene medija odlazim u potragu za specifičnim informacijama o odgoju i roditeljstvu.	2,5912	1,24284	,224	-,907	,592	,892
2. Na društvene medije odlazim radi pronalaska savjeta o odgoju i roditeljstvu.	2,4302	1,22046	,348	-,904	,644	,890
3. Na društvene medije odlazim kako bih dobio preporuke i savjete o proizvodima i uslugama.	3,2439	1,15795	-,455	-,511	,480	,895
4. Na društvene medije odlazim radi dobivanja informacija kako se nositi s različitim ponašanjima djeteta.	2,5893	1,23826	,161	-1,037	,680	,889
5. Društveni mediji predstavljaju mi priliku za dijeljenje pozitivnih roditeljskih iskustava.	2,3854	1,28725	,424	-,998	,644	,890
6. Društveni mediji predstavljaju mi priliku za „ispuhivanjem“ i za dijeljenjem poteškoća s kojima se susrećem u roditeljstvu.	1,8732	1,16152	1,088	,029	,589	,892
7. Društveni mediji stvaraju mi osjećaj povezanosti s drugim roditeljima.	2,1239	1,18802	,670	-,635	,694	,888
8. Na društvene medije odlazim radi pronalaska preporuka i informacija gdje kupiti određeni proizvod namijenjen za djecu (npr. igračke za djecu, odjeća, proizvodi koji pomažu u uspavljivanju/hranjenju djeteta).	3,4293	1,24024	-,567	-,592	,496	,895
9. Društveni mediji stvaraju mi osjećaj društvene podrške i potpore u roditeljstvu.	2,1483	1,17902	,621	-,694	,751	,887
10. Društveni mediji služe mi za odlazak na druge portale s korisnim informacijama o roditeljstvu.	2,6273	1,28302	,140	-1,155	,737	,887
11. Društveni mediji koriste mi za preporuku gdje potražiti pomoć.	2,8088	1,26727	-,067	-1,116	,654	,890

12. Društvene medije koristim zato što su mi zabavni.	3,5795	1,08513	-,577	-,096	,292	,901
13. Društvene medije koristim zato što mi je zabavno razgovarati s drugim roditeljima tijekom dana.	1,8829	1,09952	1,019	,071	,550	,893
14. Društveni mediji mi omogućavaju da se osjećam samopouzđano oko svoga roditeljstva.	1,8205	1,04066	1,031	,129	,660	,890
15. Društveni mediji mi omogućavaju da se osjećam dobro sam sa sobom.	1,8556	1,06463	1,015	,126	,556	,893
16. Društveni mediji su mi distrakcija od svakodnevnih obveza.	3,1493	1,30210	-,265	-,983	,257	,904
17. Društvene medija koristim radi smanjivanja osjećaja dosade.	2,8293	1,31217	,011	-1,104	,219	,905

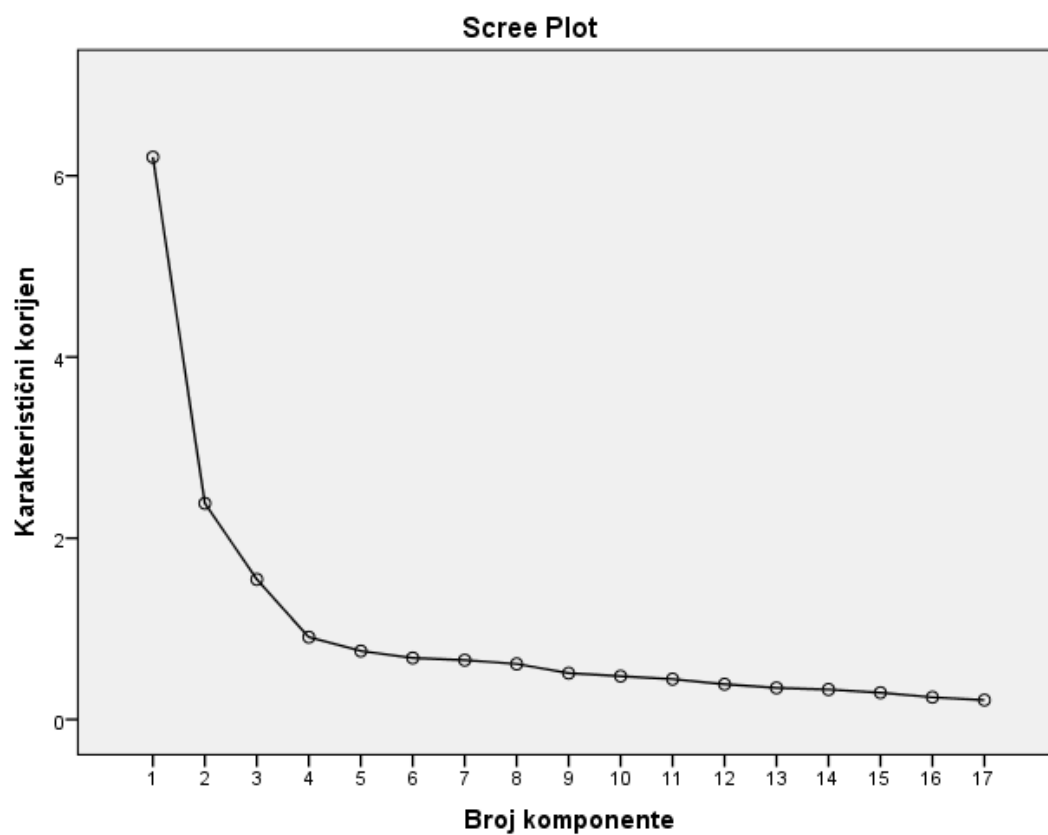
M – aritmetička sredina; *SD* – standardna devijacija; *r* – koeficijent korelacije; *α* – Cronbachov alpha koeficijent pouzdanosti

Prilog 10. Rotirana matrica komponenti čestica Razloga korištenja društvenih medija

	Komponenta		
	1	2	3
1. Na društvene medija odlazim u potragu za specifičnim informacijama o odgoju i roditeljstvu.	,230	,785	-,094
2. Na društvene medije odlazim radi pronalaska savjeta o odgoju i roditeljstvu.	,281	,804	-,095
3. Na društvene medije odlazim kako bih dobio preporuke i savjete o proizvodima i uslugama.	,022	,696	,220
4. Na društvene medije odlazim radi dobivanja informacija kako se nositi s različitim ponašanjima djeteta.	,329	,773	-,024
5. Društveni mediji predstavljaju mi priliku za dijeljenje pozitivnih roditeljskih iskustava.	,637	,419	-,051
6. Društveni mediji predstavljaju mi priliku za „ispuhivanjem“ i za dijeljenjem poteškoća s kojima se susrećem u roditeljstvu.	,731	,237	-,036
7. Društveni mediji stvaraju mi osjećaj povezanosti s drugim roditeljima.	,772	,324	,016
8. Na društvene medije odlazim radi pronalaska preporuka i informacija gdje kupiti određeni proizvod namijenjen za djecu (npr. igračke za djecu, odjeća, proizvodi koji pomažu u uspavljivanju/hranjenju djeteta).	,124	,600	,266
9. Društveni mediji stvaraju mi osjećaj društvene podrške i potpore u roditeljstvu.	,754	,409	,052
10. Društveni mediji služe mi za odlazak na druge portale s korisnim informacijama o roditeljstvu.	,470	,677	,057
11. Društveni mediji koriste mi za preporuku gdje potražiti pomoć.	,354	,689	,042
12. Društvene medije koristim zato što su mi zabavni.	,108	,086	,766
13. Društvene medije koristim zato što mi je zabavno razgovarati s drugim roditeljima tijekom dana.	,728	,114	,135
14. Društveni mediji mi omogućavaju da se osjećam samopouzvano oko svoga roditeljstva.	,780	,201	,186
15. Društveni mediji mi omogućavaju da se osjećam dobro sam sa sobom.	,699	,074	,330
16. Društveni mediji su mi distrakcija od svakodnevnih obveza.	,102	,038	,795
17. Društvene medija koristim radi smanjivanja osjećaja dosade.	,066	,017	,792

Metoda ekstrakcija: analiza glavnih komponenti uz Varimax rotaciju

Prilog 11. Scree plot prikaz strukture upitnika *Način korištenja društvenih medija* ($N = 1025$)

Prilog 12. Faktorska analiza upitnika *Načina korištenja društvenih medija* ($N = 1025$)

Komponenta	Inicijalni karakteristični korijen			Suma kvadrata opterećenja			Rotacija sume kvadrata		
	Ukupno	Postotak varijance	Kumulativni postotak	Ukupno	Postotak varijance	Kumulativni postotak	Ukupno	Postotak varijance	Kumulativni postotak
1	6,206	36,507	36,507	6,206	36,507	36,507	4,464	26,258	26,258
2	2,384	14,026	50,533	2,384	14,026	50,533	3,451	20,299	46,557
3	1,546	9,094	59,627	1,546	9,094	59,627	2,222	13,070	59,627
4	,909	5,345	64,972						
5	,756	4,444	69,416						
6	,678	3,991	73,407						
7	,655	3,852	77,259						
8	,613	3,604	80,863						
9	,511	3,003	83,866						
10	,478	2,809	86,676						
11	,445	2,617	89,292						
12	,388	2,285	91,577						
13	,348	2,050	93,627						
14	,330	1,941	95,568						
15	,296	1,738	97,306						
16	,244	1,438	98,744						
17	,214	1,256	100,000						

Metoda ekstrakcija: analiza glavnih komponenti uz Varimax rotaciju

Prilog 13. Psihometrijske karakteristike čestica upitnika *Način korištenja društvenih medija* ($N = 1025$)

	<i>M</i>	<i>SD</i>	Asimetričnost distribucije	Spljoštenost distribucije	<i>r</i> čestice i ukupnog rezultata	<i>α</i> bez čestice
1. Gledam slike drugih korisnika društvenih medija.	3,1698	1,30446	-,253	-1,010	,633	,880
2. Gledam i iščitavam profile i stranice koji su kreirani od strane drugih korisnika.	2,8224	1,30567	,060	-1,088	,622	,880
3. Gledam i iščitavam priče (eng. <i>story</i>) svojih prijatelja i pratitelja.	3,3376	1,35252	-,396	-1,019	,619	,881
4. Čitam privatne poruke koje mi šalju drugi korisnici.	3,6956	1,31511	-,776	-,523	,485	,886
5. Čitam i pratim događanja drugih na njihovim profilima.	2,7015	1,26192	,161	-,987	,676	,878
6. Čitam komentare ispod fotografija drugih korisnika.	2,5093	1,19902	,360	-,769	,508	,885
7. Gledam videozapise na profilima drugih korisnika i ulazim na poveznice koje su objavljene na profilima drugih korisnika (npr. <i>YouTube</i> , roditeljski portali).	2,6293	1,22519	,196	-,932	,507	,885
8. Gledam profile na društvenim medijima meni bliskih ljudi.	3,2117	1,30169	-,306	-,988	,628	,880
9. Pratim aktivnosti drugih korisnika na <i>newsfeedu</i> (npr. jesu li „sklopili“ nova prijateljstva).	1,3512	,76263	2,581	7,102	,341	,889
10. Kreiram događanja na društvenim medijima i pozivam druge da se pridruže.	1,2780	,72197	3,036	9,604	,294	,890
11. Postavljam videozapise i poveznice na društvenim medijima.	1,7737	1,14628	1,331	,667	,470	,886
12. Objavljujem fotografije sa svojom obitelji i rado dijelim lokaciju (npr. mjesto gdje se trenutno nalazite).	2,0254	1,18641	,823	-,523	,581	,882

13. Objavljujem fotografije svojega djeteta s njegovim osobnim podacima (npr. ime djeteta) bez prikrivanja lica djeteta.	2,0059	1,30503	,996	-,351	,555	,883
14. Kreiram grupe s drugim korisnicima/prijateljima na društvenim medijima.	1,6234	1,06003	1,678	1,884	,351	,890
15. Objavljujem svoje fotografije na društvenim medijima.	2,6644	1,42060	,252	-1,273	,652	,879
16. Odgovaram na pozive na događanja koja su objavljena na društvenim medijima.	1,8302	1,08184	1,162	,477	,416	,888
17. Objavljujem sve važne trenutke u svom životu.	2,3746	1,35646	,544	-,979	,632	,880

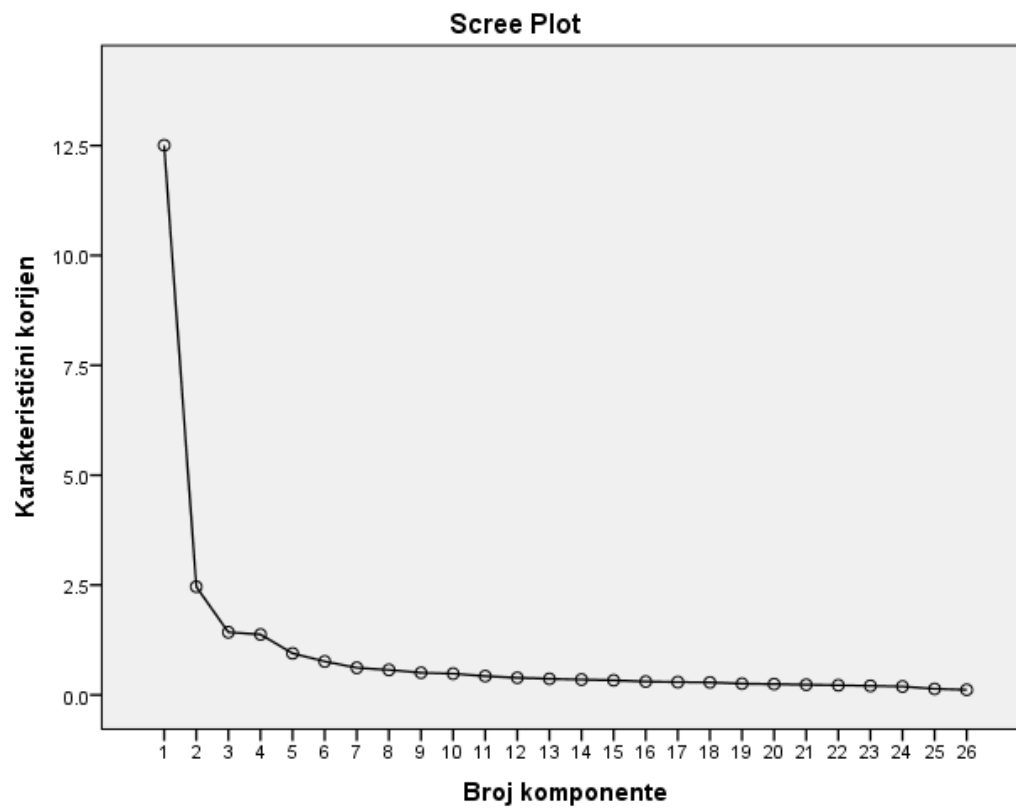
M – aritmetička sredina; *SD* – standardna devijacija; *r* – koeficijent korelacije; *α* – Cronbachov alpha koeficijent pouzdanosti

Prilog 14. Rotirana matrica komponenti čestica Načina korištenja društvenih medija

	Komponenta		
	1	2	3
1. Gledam slike drugih korisnika društvenih medija.	,790	,202	,019
2. Gledam i iščitavam profile i stranice koji su kreirani od strane drugih korisnika.	,824	,105	,083
3. Gledam i iščitavam priče (eng. <i>story</i>) svojih prijatelja i pratitelja.	,740	,296	-,059
4. Čitam privatne poruke koje mi šalju drugi korisnici.	,554	,270	-,022
5. Čitam i pratim događanja drugih na njihovim profilima.	,800	,162	,172
6. Čitam komentare ispod fotografija drugih korisnika.	,687	-,043	,286
7. Gledam videozapise na profilima drugih korisnika i ulazim na poveznice koje su objavljene na profilima drugih korisnika (npr. <i>YouTube</i> , roditeljski portali).	,657	-,008	,282
8. Gledam profile na društvenim medijima meni bliskih ljudi.	,721	,214	,125
9. Pratim aktivnosti drugih korisnika na <i>newsfeedu</i> (npr. jesu li „sklopili“ nova prijateljstva).	,237	-,022	,644
10. Kreiram događanja na društvenim medijima i pozivam druge da se pridruže.	-,013	,113	,778
11. Postavljam videozapise i poveznice na društvenim medijima.	,084	,532	,453
12. Objavljujem fotografije sa svojom obitelji i rado dijelim lokaciju (npr. mjesto gdje se trenutno nalazite).	,129	,829	,198
13. Objavljujem fotografije svojega djeteta s njegovim osobnim podacima (npr. ime djeteta) bez prikrivanja lica djeteta.	,155	,818	,108
14. Kreiram grupe s drugim korisnicima/prijateljima na društvenim medijima.	,097	,269	,493
15. Objavljujem svoje fotografije na društvenim medijima.	,261	,832	,121
16. Odgovaram na pozive na događanja koja su objavljena na društvenim medijima.	,117	,253	,668
17. Objavljujem sve važne trenutke u svom životu.	,221	,827	,158

Metoda ekstrakcija: analiza glavnih komponenti uz Varimax rotaciju

Prilog 15. Scree plot prikaz latentne strukture upitnika *Sadržaj društvenih medija* ($N = 1025$)

Prilog 16. Faktorska analiza upitnika *Sadržaj društvenih medija* ($N = 1025$)

Komponenta	Inicijalni karakteristični korijen			Suma kvadrata opterećenja			Rotacija sume kvadrata		
	Ukupno	Postotak varijance	Kumulativni postotak	Ukupno	Postotak varijance	Kumulativni postotak	Ukupno	Postotak varijance	Kumulativni postotak
1	12,507	48,103	48,103	12,507	48,103	48,103	6,109	23,497	23,497
2	2,462	9,471	57,574	2,462	9,471	57,574	4,685	18,018	41,516
3	1,426	5,485	63,059	1,426	5,485	63,059	4,295	16,520	58,036
4	1,375	5,290	68,349	1,375	5,290	68,349	2,681	10,313	68,349
5	,945	3,634	71,982						
6	,761	2,928	74,911						
7	,618	2,377	77,288						
8	,569	2,189	79,476						
9	,504	1,939	81,416						
10	,483	1,858	83,273						
11	,427	1,642	84,915						
12	,390	1,500	86,415						
13	,366	1,407	87,823						
14	,349	1,343	89,166						
15	,332	1,278	90,443						
16	,303	1,165	91,608						
17	,292	1,121	92,729						
18	,285	1,098	93,827						

19	,255	,981	94,808
20	,245	,943	95,751
21	,232	,894	96,645
22	,220	,845	97,490
23	,206	,793	98,283
24	,192	,739	99,022
25	,138	,530	99,552
26	.116	,448	100,000

Metoda ekstrakcija: analiza glavnih komponenti uz Varimax rotaciju

Prilog 17. Psihometrijske karakteristike čestica upitnika *Sadržaj društvenih medija* ($N = 1025$).

	<i>M</i>	<i>SD</i>	Asimetričnost distribucije	Spljoštenost distribucije	<i>r</i> čestice i ukupnog rezultata	<i>a</i> bez čestice
1. Objave drugih korisnika o roditeljstvu i odgoju.	2,5141	1,18998	.240	-,869	,689	,954
2. Poveznice sa zanimljivim sadržajima koje objavljuju drugi korisnici o roditeljstvu i odgoju.	2,7444	1,22036	-.022	-1,021	,752	,953
3. Poveznice s poučnim sadržajima koje objavljuju drugi korisnici o roditeljstvu i odgoju.	2,8663	1,23929	-.109	-1,015	,753	,953
4. Objave i komentare o roditeljstvu i odgoju na profilima drugih korisnika.	2,3941	1,17209	.316	-,874	,668	,954
5. Komentare i razmjene ideja/savjeta/informacija u online grupama na društvenim medijima o roditeljstvu i odgoju.	2,3522	1,21025	.376	-,975	,656	,954
6. Znanstvene članke na temu odgoja i roditeljstva.	3,1541	1,28682	-.317	-,943	,647	,954
7. Članke na popularnim portalima o odgoju i roditeljstvu. (npr. Index mame)	2,5044	1,23358	.273	-,963	,631	,955
8. Roditeljske portale o odgoju i roditeljstvu.	2,6790	1,23404	.056	-1,026	,735	,954
9. Roditeljske forume na temu odgoja i roditeljstva.	2,3317	1,21402	.394	-,961	,674	,954
10. Podcaste o roditeljstvu i odgoju.	2,4683	1,30549	.306	-1,141	,664	,954
11. Roditelje-influencere koji iznose savjete o odgoju.	1,8878	1,10755	1.001	-,002	,548	,955
12. Savjete i informacije o postavljanju granica u odgoju.	2,7902	1,31988	-.023	-1,202	,778	,953
13. Savjete i informacije o prehrani djeteta.	2,8615	1,30964	-.088	-1,166	,720	,954
14. Savjete i informacije o poticanju razvoja govora djeteta.	2,8556	1,36238	-.053	-1,237	,691	,954
15. Savjete i informacije o uspostavljanju dobrog odnosa moga djeteta s drugom djecom (socioemocionalne vještine).	2,8400	1,32794	-.051	-1,178	,779	,953

16. Savjete i informacije o prilagodbi na dječji vrtić.	2,6878	1,37787	.131	-1,275	,719	,954
17. Savjete i informacije o prilagodbi na školu.	2,5746	1,37874	.247	-1,238	,653	,954
18. Savjete i informacije o ponašanju djeteta s obzirom na razvojnu dob (po godinama).	2,9717	1,34563	-.173	-1,158	,788	,953
19. Savjete i informacije influencera o najboljim igračkama za dijete.	1,8146	1,11488	1.192	,404	,480	,956
20. Savjete o samostalnoj izradi igračaka za svoje dijete (how-to sadržaji; kako nešto izraditi).	3,0293	1,35537	-.202	-1,157	,562	,955
21. Savjete o dostupnim sportskim aktivnostima za djecu.	3,2888	1,28411	-.456	-,816	,583	,955
22. Savjete o obiteljskim izletima i putovanjima s djecom.	3,6507	1,21713	-.737	-,303	,596	,955
23. Savjete o kulturnim događanjima (muzej, kazalište i koncerti) primjerenima za djecu.	3,6302	1,22827	-.747	-,307	,545	,955
24. Savjeti i informacije zabavnih aktivnosti prilagođenih za djecu.	3,6946	1,17818	-.816	-,038	,622	,955
25. Savjete i informacije o tome gdje kupiti proizvode primjerene dobi djeteta.	3,1249	1,34920	-.252	-1,086	,647	,954
26. Podcaste influencera o odgoju djeteta.	1,8293	1,11064	1.134	,265	,542	,955

M – aritmetička sredina; *SD* – standardna devijacija; *r* – koeficijent korelacije; *α* – Cronbachov alpha koeficijent pouzdanosti

Prilog 18. Rotirana matrica komponenti upitnika Sadržaj društvenih medija

	Komponenta			
	1	2	3	4
1. Objave drugih korisnika o roditeljstvu i odgoju.	,769	,112	,194	,288
2. Poveznice sa zanimljivim sadržajima koje objavljuju drugi korisnici o roditeljstvu i odgoju.	,794	,183	,243	,235
3. Poveznice s poučnim sadržajima koje objavljuju drugi korisnici o roditeljstvu i odgoju.	,791	,206	,263	,173
4. Objave i komentare o roditeljstvu i odgoju na profilima drugih korisnika.	,738	,162	,127	,294
5. Komentare i razmjene ideja/savjeta/informacija u online grupama na društvenim medijima o roditeljstvu i odgoju.	,707	,258	,075	,225
6. Znanstvene članke na temu odgoja i roditeljstva.	,627	,327	,295	-,079
7. Članke na popularnim portalima o odgoju i roditeljstvu. (npr. Index mame)	,620	,313	,161	,098
8. Roditeljske portale o odgoju i roditeljstvu.	,696	,409	,193	,052
9. Roditeljske forume na temu odgoja i roditeljstva.	,542	,483	,112	,158
10. Podcaste o roditeljstvu i odgoju.	,516	,346	,153	,358
11. Roditelje-influencere koji iznose savjete o odgoju.	,361	,173	,050	,744
12. Savjete i informacije o postavljanju granica u odgoju.	,571	,508	,212	,233
13. Savjete i informacije o prehrani djeteta.	,389	,575	,268	,220
14. Savjete i informacije o poticanju razvoja govora djeteta.	,265	,722	,231	,178
15. Savjete i informacije o uspostavljanju dobrog odnosa moga djeteta s drugom djecom (socioemocionalne vještine).	,374	,742	,251	,157
16. Savjete i informacije o prilagodbi na dječji vrtić.	,235	,784	,242	,195
17. Savjete i informacije o prilagodbi na školu.	,170	,730	,289	,147
18. Savjete i informacije o ponašanju djeteta s obzirom na razvojnu dob (po godinama).	,428	,697	,267	,136
19. Savjete i informacije influencera o najboljim igračkama za dijete.	,148	,169	,140	,821
20. Savjete o samostalnoj izradi igračaka za svoje dijete (how-to sadržaji; kako nešto izraditi).	,211	,270	,592	,133
21. Savjete o dostupnim sportskim aktivnostima za djecu.	,114	,314	,738	,099
22. Savjete o obiteljskim izletima i putovanjima s djecom.	,208	,160	,842	,072
23. Savjete o kulturnim događanjima (muzej, kazalište i koncerti) primjerenima za djecu.	,159	,117	,890	,019
24. Savjeti i informacije zabavnih aktivnosti prilagođenih za djecu.	,210	,195	,867	,045
25. Savjete i informacije o tome gdje kupiti proizvode primjerene dobi djeteta.	,240	,354	,545	,265
26. Podcaste influencera o odgoju djeteta.	,245	,224	,094	,796

Metoda ekstrakcija: analiza glavnih komponenti uz Varimax rotaciju

ŽIVOTOPIS

Martina Horvat rođena je u Vinkovcima 1994. godine. Osnovnu školu Zrinskih Nuštar završila je u Nuštru, a srednju školu, Gimnaziju Matije Antuna Reljkovića, u Vinkovcima. Jednopedmetnu pedagogiju upisala je 2011./2012. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Na temu *Suvremeni izazovi roditeljstva: mediji kao izvor informacija o odgoju djeteta* diplomirala je pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Katarine Dadić 2018. godine i stekla zvanje magistra pedagogije. Tijekom studija radila je kao pomoćnica u nastavi, a nakon diplomiranja zaposlila se kao stručni suradnik pedagog u osnovnoj školi u Zagrebu. Na Odsjeku za odgojno-obrazovne znanosti Fakulteta hrvatskih studija zaposlila se i radi od studenoga 2019. godine na radnom mjestu asistenta. U godini 2020. upisala je poslijediplomski studij *Pedagogija i kultura suvremene škole* na Filozofskom fakultetu u Osijeku.

Tijekom studija i zaposlenja usavršavala se u području posebnih potreba djece i studenata, suvremenoga djetinjstva i roditeljstva, kao i suvremenih nastavnih metoda. Tijekom doktorskoga studija usavršavala se u znanju njemačkoga jezika na Goethe Institutu u Zagrebu. Dodatno se usavršavala u području metodologije na Filozofskom fakultetu u Osijeku u sklopu Programa primijenjene metodologije za istraživanje i razvoj kod prof. dr. sc. Željka Pavića. Objavljuje stručne i znanstvene radove u domaćim i međunarodnim časopisima. Sudjelovala je kao članica u provođenju institucionalnih projekata na temu *Treća dob i sjećanje na djetinjstvo*, *Transgeneracijski pristupi djetinjstvu iz perspektive pedagogije djetinjstva* i *Uloga društvenih mreža u oblikovanju vrijednosnih orijentacija mladih*. U akademskoj godini 2020./2021. bila je članica Radne skupine za izradu studijskoga programa odgojno-obrazovnih znanosti (pedagogije).

Na Fakultetu hrvatskih studija, uz održavanje seminarske nastave, radi kao koordinatorica za studente s invaliditetom i sudjeluje u radu programa Pedagoško-psihološko-metodičko-didaktičkog obrazovanja nastavnika (PPDMN). Članica je Kruga mladih urednika časopisa Kroatologija.

Popis međunarodnih i domaćih konferencija:

Dadić, K. i Horvat, M. (2025). *Transgenerational Insights into Childhood*. 19th International Technology, Education and Development Conference Valencia, Španjolska, 3. 3. 2025. – 5. 3. 2025.

Horvat, M. (2024). *Sharenting: perspektiva roditelja o dijeljenju u digitalnom okruženju*. Doktorska konferencija za doktorande poslijediplomskih doktorskih studija pedagogije i obrazovnih znanosti Rijeka, Hrvatska, 18. 10. 2024. – 18. 10. 2024.

- Car, S., Dadić, K. i Horvat, M. (2023). *The Role of Social Networks in Value Formation of Youth*. The Paris Conference on Arts & Humanities Pariz, Francuska, 16. 6. 2023. – 19. 6. 2023.
- Car, S., Dadić, K. i Horvat, M. (2022). Youth Lost in Time: Educating for Values in Contemporary Society. 14th International Conference in the Field of Education *Education Reforms: The Role of Policy and Educational Research* (ICFE 2022), 2. 6. 2022. – 3. 6. 2022.
- Bušljeta Kardum, R., Dadić, K. i Horvat, M. (2021). *Cultivation of Emotions through Textbooks: Example of Croatian Gymnasium History Textbooks*. 3rd International Conference on Teaching, Learning and Education. Amsterdam, Nizozemska, 26. 2. 2021. – 28. 2. 2021.

Popis stručnih i znanstvenih radova:

- Vukašinović, A., Matijašević, B. i Horvat, M. (2025). Parents' and Teachers' Perception of Effective Communication as a Means of Parents' Involvement in School Work. *Problems of Education in the 21st Century*, 83(2), 261-271. <https://doi.org/10.33225/pec/25.83.261>
- Horvat, M. (2024). Attitudes of Students on Intercultural Competence. U: M. Sablić, K. Horvat, B. Matijašević i sur. (ur.), *Global competencies for the 21st century (str. 103-115)*. Osijek: Filozofski fakultet Osijek.
- Horvat, M. (2023). Sharenting: pitanje prava djece na privatnost. *Varaždinski učitelj*, 13(6), 37-45.
- Horvat, M. (2022). Steven M. Constantino Engage Every Family: Five Simple Principles (Second Edition) Thousand Oaks: Corwin Press, Inc., 2021, 256 str. *Bjelovarski učitelj*, 27(1-3); 169-173.
- Dadić, K., Horvat, M. i Ivanković, I. (2022). Parental Education as a Response to Parental Licensing Program: Report of Croatian Parental Education. *International journal of social sciences & educational studies*, 9(2), 24-38. doi: 10.23918/ijsses.v9i2p24
- Car, S., Dadić, K. i Horvat, M. (2022). Youth Lost in Time: Educating for Values in Contemporary Society. *Research and Theoretical Approaches in Education*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2022. str. 99-111.
- Dadić, K., Horvat, M. i Mikulić, U. M. (2022). Parent in Prison: Understanding the Child's needs in the Educational Institutions. *Acta paedagogica Vilnensia*, 49, 174-184.

Dadić, K., Horvat, M. i Ivanković, I. (2021). Contemporary Parenting: Do Croatian Parents Seek Parenting Advice Using the Internet? *Sodobna pedagogika*, 138(72), 226-238.

Bušljeta Kardum, R., Dadić, K. i Horvat, M. (2021). Education for the Cultivation of Emotions through Textbooks: The Example of Croatian High School History Textbooks. *Educational Process: International Journal*, 10 (2), 28-41. doi: 10.22521/edupij.2021.102.2

Tatjana Jukić
Magistra edukacije hrvatskog jezika i književnosti te engleskog jezika i književnosti
Stjepana Širole 11, Zagreb
tatjana.jukic5@gmail.com
098/9755212

IZJAVA LEKTORA HRVATSKOG JEZIKA
u postupku predaje doktorskog rada na ocjenu

Izjavljujem da je doktorski rad *Povezanost navika korištenja društvenih medija s odgojnim stilovima roditelja* autorice Martine Horvat lektoriran i usklađen s pravilima hrvatskog standardnog jezika.

Potpis lektora

Zagreb, 20. lipnja 2025.